

SVATAVA ŠIMKOVÁ – SLUNÍČKO, JIŘÍ ZAJÍC – EDY

Můj domov

Metodika ke skautské stezce

Jak se v příručce vyznat?

Knih je rozdělena na dvě hlavní části. V první najdeš tři kapitoly povídání o jednotlivých bodech stezky v následující struktuře:

- ▶ cíle bodu stezky a objasnění jeho smyslu ve skautské výchově
- ▶ věcné znalosti k tomuto bodu, jsou-li potřebné
- ▶ metodika s praktickými náměty na programy
- ▶ popis, jak se tento bod stezky odráží v jednotlivých výchovných kategoriích

Druhá část obsahuje podrobně popsané programy a také seznam literatury, kde čerpat další inspiraci při přípravě programu.

Pro snazší orientaci jsou v celé příručce rozlišeny čtyři typy textu.

- ▶ Hlavní text
- Boxy, které doplňují hlavní text – u teoretických částí obsahují praktické tipy, u popisu jednotlivých aktivit vzhled do související teorie.
- ▶ Doplnující text, který pro zájemce rozšiřuje základní text o podrobnosti či nové pohledy.
- ▶ Zvýraznění důležité myšlenky nebo shrnutí.

Jak pracovat se stezkou

Metodika ke skautské stezce

Praktický manuál pro vedení oddílu, které se rozhodlo zavést nové stezky do oddílu nebo které o zavedení uvažuje. V příručce najdete mnoho rad a návodů o tom, jak nové stezky fungují, jak s nimi pracovat, jak je vhodně dětem představit a jak děti k plnění motivovat.

49 Kč

www.skaut.cz/obchod

Kde domov můj?

Když běžně hovoříme o domově, obvykle tím myslíme místo, kde máme svou postel, své věci, ale také samozřejmě „své lidi“. Zároveň i místo, kam se můžeme schovat, když potřebujeme být sami se sebou, kde nás nikdo nebude rušit, zatěžovat svými požadavky nebo nás i nějak ohrožovat. I v běžné konverzaci je tím vyjádřeno něco víc než jen poukaz k nějakému konkrétnímu prostoru v našem světě. A což teprve, když se takové *místo* zproblematizuje. Když je najednou vzdálené, nedosažitelné. Například proto, že je člověk z domova vyhnán do exilu – někdy třeba desítky kilometrů, jindy až za oceán¹ – nebo proto, když se dítě z různých důvodů octne v dětském domově, člověk se stane bezdomovcem, atp.

Možná si ještě vzpomínáte² na tu scénu z filmu, když *mimozemšťan* ET ukazuje svým prstem na sotva viditelný mihotavý bod na noční obloze a pronáší své „*domů*“. Je v tom koncentrováno všechno, co může domov zahrnovat. A to, že mu rozumíme i my, *pozemšťané*, ukazuje, že se tu skutečně dotýkáme čehosi univerzálního a naprosto základního. Domov je mnohem víc než nějaké místo ve vesmíru. I když jej zpravidla spojujeme i s nějakým fyzikálním prostorem, je tím dán nanejvýš výchozí předpoklad. Podle významného českého filozofa Jana Patočky je domov *místo důvěrně obeznámenosti a úběžný bod našeho zakotvení, čas osobního prožívání a naladění, je to výjimečné, zcela jedinečné místo, které nám dává pocit zázemí, patřičnosti a zakořeněnosti. Domov je místo, kde jsme „doma“, tedy kde si můžeme dovolit být sami sebou, kam patříme, kde jsme si jisti, kde víme, kdo jsme.*³

Zastavme se, abychom si pozorně „prohlédli“ hlavní charakteristiky domova:

Bezpečí – kde jinde by už měl být člověk chráněn před vším, co ho ohrožuje, kde jinde by měl mít zázemí, na které se může stoprocentně spolehnout.

Sem patřím – a to ne proto, že bych o to musel usilovat nebo si to nějak zasloužit, ale prostě proto, že jsem a jsem tu doma; tady jsem absolutně přijímán.

Být sám sebou – to si právě můžu dovolit, protože jsem zde přijímán bez podmínek a důvěrně se tu orientuji; není tady nic cizího ani potřeba si na něco „hrát“.

Přispívat jedinečně ke kráse domova – právě tím, že jsem sám sebou, mohu do harmonie domova tvořivě přispívat tím, v čem jsem nenahraditelný.

Radovat se spolu s ostatními – ze společného bytí, ze společného díla, ze společné budoucnosti; proto se také s domovem pojí zážitek vděčnosti.

Tohle je samozřejmě popis ideálního stavu. A vy stejně jako my dobře víte, že k ideálu bývá v realitě života mnohdy daleko, byť snad většinou ne tak, jako mezi ET a jeho domovem. Současně nás to může vést k úvaze, že domov ve své absolutní hodnotě je spíš skutečností, k níž teprve putujeme. A rodina, parta i tým jsou konkrétními „reprezentacemi“ domova, které člověk může zažívat na cestě svého zrání. V následujícím textu se pokusíme ukázat, jak můžeme podporovat naše skauty a skautky v tom, aby nalézali a zažívali dobrodiní domova a sami k němu dokázali aktivně přispívat.

1) U nás o tom přinesl hluboké svědectví například Erazim Kohák: „*Mladého chlapce Amerika vábila – a tlačila. Neprovokuj odlišností! Staň se Američanem, či alespoň takovým pomlčkovým Čecho-Američanem! Těbdy jsem se vědomě rozhodl, že chci být Čechem bez pomlčky, byť nedobrovolně a dočasně pobývající v zahraničí.*“ (Domov a dálava, str. 9–10)

2) V celé další publikaci máme na mysli jak děvčata, tak chlapce, jak ženy, tak muže. Pokud se na tebe obracíme jako na muže – a ty jsi žena, je to jen proto, že je zpravidla taková forma kratší. Doufáme, že nám to promineš ☺.

3) PATOČKA, Jan. *Evropa a doba poevropská*. Praha, 1992.

Obsah

KDE DOMOV MŮJ?	3
D.1 – MOJE RODINA	5
Domov, kde se rodíme pro lásku	6
Metodika aneb jak na to	8
Zná kořeny a charakteristiky své rodiny	8
Je aktivním tvůrcem rodinné soudržnosti	10
Nač je třeba ještě dávat pozor	15
Pohled na jednotlivé výchovné kategorie stezky	16
Konkrétní aktivity stezky	21
D.2 – NAŠE PARTA	32
Domov, kde se rodíme pro přátelství	32
Metodika aneb jak na to	35
Uvědomuje si svou sounáležitost s partou	35
Je schopen aktivně přispívat k přátelské atmosféře	41
Je platným členem skupiny svých vrstevníků	45
Je schopen nést společnou odpovědnost za svou partu	49
Pohled na jednotlivé výchovné kategorie stezky	50
Konkrétní aktivity stezky	59
D.3 – DRUŽINA JAKO TÝM	71
Domov, kde se rodíme pro spolupráci	72
Metodika aneb jak na to	76
Je schopen pracovat ve skupině a spolupracovat s ostatními	77
Je schopen sledovat společný cíl a zaměřit na něj své jednání	80
Uvědomuje si role, které je schopen v týmu zastávat a které zastávají ostatní	85
Je schopen zorganizovat práci skupiny	87
Pohled na jednotlivé výchovné kategorie stezky	88
Konkrétní aktivity stezky	91
HRY A PROGRAMY	97
Rodinné záležitosti	100
Cílové hodnoty	103
Řeknu ti to jinak	105
Pozorovatelé	107
Synergie	109
Týmový víceboj	111
PŘÍLOHY	115
Příloha 1 – Skupinová dynamika	116
Příloha 2 – Týmové role podle Raymonda M. Belbina	120
DOPLŇKY NA ZÁKLADĚ PŘIPOMÍNEK OPONENTŮ	127
LITERATURA	128
O AUTORECH	130

D.1 – Moje rodina

Výchovné cíle

- ▶ Zná kořeny a charakteristiky své rodiny.
- ▶ Je aktivním tvůrcem rodinné soudržnosti.
- ▶ Respektuje rodinná pravidla a podílí se na jejich vytváření.
- ▶ V rodině pomáhá.

Mám rád svoje rodiče a sourozence a uvědomuji si, co to znamená mít domov. Vím, jak mohu v rodině pomáhat, a snažím se, aby nám bylo spolu dobře.

Cesta Země + Cesta Vody

Domov pro mě není jen „hotel“, kde se najím a vyspím, ale vím, že o vztahy s příbuznými musím pečovat stejně jako o vztahy se svými přáteli. I když možná moje rodina není ideální, uvědomuji si, jak je pro mě důležité mít příbuzné, se kterými se cítím dobře a kteří mi pomohou, když potřebuji. Vím, že se od nich mohu spoustu věcí dozvědět a naučit.

Cesta Vzduchu + Cesta Ohně

DOMOV, KDE SE RODÍME PRO LÁSKU

O rodině bylo napsáno i řečeno velmi mnoho krásného i hlubokého, stejně jako spousta povrchního, mylného i negativního. Je to jistě tím, že se nikdo ve svém životě bez rodiny (nebo aspoň nějaké její náhrady) neobešel. V podstatném smyslu je rodina tím primárním zpřítomněním domova, kde se člověk setkává prakticky se všemi důležitými skutečnostmi, jež vedou k tomu, aby se z něj opravdu mohl stát člověk v plném slova smyslu – k tomu ostatně právě skautská výchova směřuje. A jelikož jde o první komplexní osobní zkušenost s lidským světem, „zapisují“ se do jeho duše tyto podněty zpravidla tak silně, že jej provázejí celým životem. Samozřejmě že s narůstajícím věkem jsou tyto zkušenosti doplňovány, poměřovány a zpravidla podstatně korigovány okolním světem. Ale člověk se nikdy svého rodinného předznamenání nemůže zcela zbavit, i kdyby o to usiloval sebevíc. Punc prostředí, kde se z lidského mláděte stává dospělý člověk, si každý nesmazatelně nese s sebou, ale současně sám toto prostředí i zásadně spoluvytváří.

Celý tento proces (odborně *socializace*) docela pěkně shrnuje psycholožka Leona Stašová:

„Socializací v rodině rozumíme především proces působení rodiny na své členy v celém souhrnu jevů a procesů: ekonomických, sociálních, kulturních, mravních, estetických, zdravotních a jiných. Ústřední úlohou socializačního procesu v rodině zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Dítě od narození a po celou dobu života v rodině přijímá velmi široké spektrum nejrůznějších informací a aktivně je zpracovává v souladu se svými přirozenými vlohami, biologickými a psychickými potřebami, se svými zkušenostmi, ale i s hodnotovými orientacemi a vzory, jimiž jsou pro dítě především rodiče a starší sourozenci. Dítě v socializačním procesu tedy nezůstává pasivním článkem, uplatňuje také svou vůli, své zájmy, přání, orientace. Rodinná socializace je v rozhodující míře nejen prostorem pro socializaci dítěte a v převážné míře také dalších členů rodiny, ale je také modelem pro osvojování sociálních rolí muže a ženy, otce a matky, a tak se promítá do budoucí reprodukční rodiny dětí.“⁴⁾

O rodině by se toho samozřejmě dalo říct a napsat ještě mnoho. Pro to, co ti chceme sdělit především, s ohledem na tvé „vůdcování“, je důležité obzvláště to, jak rodinné prostředí popisuje náš snad nejznámější dětský psycholog posledního půlstoletí, Zdeněk Matějček. Charakterizuje rodiny jako „domov, kde se rodíme pro lásku“. To je velmi trefné a hluboké zároveň. Plně reflektuje směr, který v našem skautském hnutí vědomě následujeme:

V rodině se dávají odměny bez zásluhy a odpouští se bez odčinění. Lidé, kteří žijí spolu, mají tendenci dělat radost jeden druhému, obdarovávat se, projevovat svůj kladný citový vztah, přičemž prožitek radostného uspokojení má ten, kdo dává, i ten, kdo přijímá. Příležitosti k tomu se vyhledávají a nečeká se, až si to ten druhý zaslouží. Podobně je tomu s trestem. Ten se v rodině málokdy ukládá s chladnou myslí. Pro rodinné vychovatele je typické, že se jim vnitřně uleví, když mohou trest čestně odvolat, nebo jej pokládat za skončený. V citové atmosféře soužití má pak i odpouštění velkou výchovnou účinnost – podstatně větší než trest sám ve své zastráovací složce. Odpouštění znamená osvobození od pocitu viny pro toho, kdo se dopustil prohřešku proti principu soužití. Znamená také, že se obnovuje vztah,

4) KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 80–82.

který byl dočasně narušen. Tento vztah může být pak nadále pevnější a vřelejší, než byl dříve. To vše je neodmyslitelná charakteristika rodinné výchovy a zřejmě i její hlavní síla.⁵

V dnešní západní společnosti to ovšem s rodinou vypadá všelijak. Jednak se už skoro půlstoletí hovoří o „krizi rodiny“⁶, protože rodina bývá mnohdy skutečně víc bojištěm než domovem, jednak se už tradiční rodina založená na manželství muže a ženy, kteří spolu žijí až do smrti, stává spíše menšinovým jevem než normou. S důsledky obou situací se jistě setkáš u svých skautů či skautek i ty. Podíváme se na ně trochu podrobněji, protože zrovna skautský oddíl by mohl být důležitou oporou pro děti, které žijí v neuspokojivých a různě disharmonických poměrech. Skautští vůdcové a vůdkyně totiž mají v prvé řadě sledovat zájem a ochranu dítěte, aniž by hodnotili či posuzovali (natož odsuzovali) rodinné poměry, v jakých to které dítě žije.

Nefunkční rodiny

I když do skautských oddílů své děti dávají především rodiče, kterým na výchově dětí hodně záleží a kteří jsou z hlediska fungování toho, co dítě v rodině potřebuje, spíš nadprůměrní, přesto je skoro jisté, že i ty se dříve nebo později budeš muset vyrovnávat s tím, že u některého ze členů tvého oddílu tomu tak nebude. V zásadě půjde o dva typy selhávání:

- a) *Nedostatek sil* na vytvoření dobrého domova v rodině – což jsou zpravidla situace, kdy jeden z rodičů chybí (v drtivé většině případů otec) nebo je nějak nemocný a ten druhý pod tlakem existenčních potíží (a následně třeba i zdravotních) nemá na své dítě (děti) čas, síly a často i prostředky. Tady je potřeba, aby dítě zažívalo, že není v oddílu za svůj nezaviněný handicap nějak odsuzováno, ale ani nějak nepřiměřeně litováno. Velmi cenné by bylo navázat s takovým rodičem (rodiči) dobrý vztah – a to jak pro možnost lepší pomoci dítěti, tak i proto, aby vidělo, že si jeho rodiče (rodičů) vážíš.
- b) *Špatné poměry v rodině* – alkoholismus, násilí, zneužívání, zanedbávání péče. Tohle je velmi vážná situace, protože od jistého stupně je na naší straně dokonce povinnost upozornit na takový případ příslušné státní orgány. Na druhé straně se většinou nebude jednat o masivní ohrožení dítěte a půjde spíše o to najít způsob, jak minimalizovat dopady špatných rodinných poměrů na handicapované dítě, resp. děti. Cestou k tomu rozhodně nebývá kritika jednání takovýchto rodičů. Výzkumy ukázaly, že i děti z poměrů, které se vnějšmu pozorovateli jeví neúnosné, na svých rodičích lpí a jejich kritiku chápou i jako útok na sebe. Tady půjde spíš o to, aby v situacích, kdy ostatní děti mohou čerpat z dobrodiní svých fungujících rodin, nezůstaly takové děti ve své odlišnosti opuštěné. Jde vlastně o řešení obecnějšího problému integrace dítěte s nějakým handicapem. Pokud je jím nefunkční rodina, je to sice velmi obtížné, ale v dobrém oddíle a při moudrém přístupu vedoucích je možné přijít na cestu, jak i takové dítě podporovat.

5) MATĚJČEK, Zdeněk. *Soužití a sdílení: Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005, s. 366.

6) viz např. SULLEROTOVÁ, Evelyne. *Kříze rodiny*. Praha: Karolinum, 1998.

Netradiční rodiny

Uvedeme tři takové nejčastější situace:

- a) Rodiny *rozvedených a znovu sezdáných partnerů* s vlastními dětmi, neboť v současné české společnosti jde minimálně o čtvrtinu současných „úplných“ rodin. Problémem zde bývají nejčastěji vztahy partnerů k nevlastním dětem.
- b) Další významnou skupinou jsou tzv. „*nesezdaná soužití*“, která dnes dokonce představují u bezdětných partnerů standard. Tomu odpovídá i skutečnost, že více než třetina dětí se dnes rodí mimo manželství.
- c) Konečně sem zařazujeme všechny typy rodin, kde se o dítě stará jen *jeden dospělý*.

Pro všechny tyto případy je zásadním pravidlem, že vedoucí respektuje situaci dítěte a v možnostech, které má, se snaží posílit vše, co může pomoci dítěti, aby na ni nedoplácelo.

METODIKA ANEB JAK NA TO

Podobně jako tomu bylo v dosud vydaných příručkách k nové stezce, bychom ti chtěli na následujících stránkách poskytnout určitý návod, jak neminout to, co je důležité při uvádění skautů a skautek do obsahu bodů stezky – v tomto případě *Moje rodina*. Není to tedy „kuchařka“, která by ti přímo řekla, co máš dělat (jen tu a tam ti nabídneme nějaký konkrétní programový prvek), protože tomu se budeme věnovat v další části, kde jsou všechny aktivity tohoto bodu rozebrány z hlediska smyslu a konkrétního provedení. Přesto doufáme, že to tu jen tak neprolítneš nebo dokonce nepřeskočíš, abys byl už hned u těch „konkrétních“ návodů. Pro tebe i pro „tvoje skauty“ je důležité, abys dobře rozuměl tomu, čeho chceš vlastně konkrétním programem dosáhnout a proč toho chceš dosáhnout. A také se zde dovíš, jak bys měl postupovat, aby jednotlivé kroky, které učiníš, na sebe dobře navazovaly: logicky, psychologicky i metodicky. Protože potom můžeš ještě lépe pomoci „svým dětem“, aby snáze nacházely a zažívaly skutečný domov ve svých rodinách.

Zná kořeny a charakteristiky své rodiny

Možná někoho překvapí, že se zrovna na tohle klade takový důraz. Má to ale dobré důvody.

Především se tím čelí přehnanému individualismu současnosti, kdy lidé naší civilizace mají mnohdy tendenci pokládat se za prakticky nezávislé na ostatních. Za hlavní smysl svého života pokládají „seberealizaci“, kterou chápou jako prosazení svých zájmů a potřeb, i kdyby to mělo být na úkor ostatních. Zvlášť v našich poměrech tomu lze rozumět i jako reakci na „kolektivismus“ oficiálního předlistopadového období.⁷ Faktem ale je, že nikdo se člověkem nestává bez zásadního přispění druhých lidí, a ani lidský život bez nich není myslitelný. A tím prvotním lidským prostředím je pro každého jeho rodina. Z ní čerpá – ať si to uvědomuje, nebo ne, ať chce, či nechce – naprosto rozhodující „živiny“ pro své lidské zrání.

7) Tedy před listopadem 1989; i když od 70. let minulého století se mnohem víc v praxi uplatňovalo „klanové sobectví“, jehož vyjádřením bylo i známé „kdo nekrade, okrádá svou rodinu“.

Druhým podstatným důvodem je, že člověk by měl vědět čím dál tím lépe, co vlastně „načerpal“. Nejen proto, že si „to“ ponese celým životem – jak už jsme říkali – ale i proto, aby s tím dokázal co nejlépe zacházet. Dnes se pokládá za samozřejmé, že člověk, zejména dospívající, by měl čím dál tím lépe poznávat své silné a slabé stránky. Ale totéž platí o prostředí, ze kterého člověk vychází – jak ve smyslu biologické dědičnosti, tak i „dědičnosti“ sociální. Jak rozumíme sobě i světu kolem nás, je podstatně podmíněno kulturním zázemím, ze kterého člověk vyšel. Z něj totiž přebíráme „přihrádky“ a jejich vzájemnou polohu pro náš vnitřní obraz skutečnosti (tedy „mentální reprezentaci světa“), bez kterého bychom ničemu nedokázali porozumět. Běžně si to uvědomujeme vůči lidem z jiných civilizačních okruhů nebo i jiných historických období. Ale totéž platí i v rámci jednoho města a dokonce i jedné vesnice či jednoho sídliště. Poslední zjištění dokonce ukazují, že určité v životě získané schopnosti stejně jako zkušenosti se mohou geneticky zprostředkovávat v dalších generacích⁸. Podobnost s našimi předky – někdy i přímo do očí bijící – je tedy důležitou okolností, s níž musíme počítat a dokázat z ní vytěžit pro sebe i druhé to nejlepší, co se dá.

Poznání toho, za co všechno svým předkům vdčíme, tak může v dětech probouzet nejen opravdovou vděčnost, ale i odpovědnost vůči těm, kterým jednou samy budou dávat život. A toto mezigenerační sepětí je dalším důležitým rozměrem toho, proč je cenné, když dítě zná kořeny své rodiny. Právě na prožití tohoto sepětí si může nejlépe uvědomit, jak spolu souvisíme v čase i prostoru. A ke svým rodičům a prarodičům – které dosud zažívalo vždycky už jako dospělé – může získat novou podobu vztahu. Spojenectví s „tatínkem, který také měl pořád špinavé tepláky, když byl stejně starý jako já“, může pomoci překonávat i leckteré každodenní „zauzliny“ ve vztahu k němu, když se teď vrací unavený a nervózní z práce. A zjištění, že i babička, stejně jako maminka, měla tendenci k mlsání, může být velmi osvobodivé v jinak našponované atmosféře způsobené tím, že dnešní maminky zapřažené minimálně ve dvou „směnách“ pravidelně nestíhají, mají z toho výčitky svědomí a tím více jsou pak nespokojené se sebou i se svými dětmi.

Poznávání kořenů vlastní rodiny tedy zdaleka není jen nějakým pohledem do minulosti, ale je významným příspěvkem k tomu, aby se rodina opravdu čím dál tím víc stávala domovem.

Pátrání – aneb Odkud to ten kluk/ ta holka má

Když přijde řeč na to, kdo co po kom zdědil, mluví se většinou spíš o negativních vlastnostech – protože se to řešívá nejčastěji v důsledku nějakého konfliktu či neúspěchu dítěte. A to je škoda. Vždyť minimálně stejně zajímavé a navíc mnohem plodnější je zabývat se tím, po kom mám ty dobré vlastnosti či schopnosti. Východiskem je vytvoření seznamu toho, co na sobě dítě pokládá za cenné, kvalitní, pěkné, nosné. Mladším dětem by tu mohl vedoucí pomoci tím, že jim sám ukáže dvě, tři vlastnosti, které jsou u dítěte pěkné. A pak začíná samotné pátrání u rodičů, prarodičů, případně dalších příbuzných, jestli si myslí, že tu vlastnost (schopnost) rovněž mají nebo aspoň jako děti měli. Nejlepší je zjištění nějak graficky znázorňovat na „mapě rodu“. Seznam vlastností lze i v průběhu pátrání rozšiřovat. Pro „vyhlášení výsledků“ je pak možné využít nějakou rodinnou sešlost.

8) Tzv. epigenetická dědičnost a genetická asimilace (viz na www.orko.cz – část *Varia/Podněty moderní biomedicíny*).

Je aktivním tvůrcem rodinné soudržnosti

Tahle kompetence je na první pohled jasná a sotvakdo bude pochybovat o tom, že k něčemu takovému je potřeba děti vést. Jenomže tak jednoduché to zase není. Je třeba zvládnout minimálně tyto tři kroky:

Chtít

Normální dítě samozřejmě o pevnou soudržnost své rodiny velice stojí. Dokonce i v rodinách, které by vnější pozorovatel označil za značně nefunkční, se děti odmítají smířit s tím, že by se měla jejich rodina opravdu rozpadnout. Na druhé straně je důležité děti nepřetěžovat zodpovědností. Tím, kdo je za soudržnost rodiny opravdu zodpovědný, jsou rodiče, případně ostatní dospělí, kteří jsou členy rodiny. Z rozvojevých případů víme, že dítě má často tendenci klást si rozhod svých rodičů za vinu. K téhle tragické situaci, jíž by bylo třeba věnovat samostatný metodický návrh, se tady vyjádříme aspoň telegraficky: Pokud jsi jako vedoucí účastníkem takové situace, je tvou „první pomocí“ pomáhat dítěti pochopit a přijmout, že vina v tomto případě rozhodně není na jeho straně, aniž bys současně rodiče v jeho očích očerňoval.

Jinak ovšem spíš než o samotné přesvědčování dětí, že soudržnost jejich rodiny je důležitá, půjde o to je získat, či spíše nadchnout pro to, že k ní mohou přispívat ony samy. Je samotné to navíc může docela hodně bavit. Je ovšem třeba vědět, jak na to.

Vědět jak

Tmelem rodinné soudržnosti je – jak jinak – *láska*. O ní ovšem nemá smysl příliš kázat – zvláště ne v souvislosti s každodenním životem rodiny. Tam je totiž třeba *konat* to, co lásku vtěluje do konkrétních situací. Podívejme se na to prakticky. Oč půjde?

Stručně řečeno o posilování důvěry uvnitř rodiny. Ta roste z poznání a zkušenosti, že se na ostatní můžu spolehnout. Můžu se spolehnout na to, že se mnou jednají otevřeně, poctivě, správně. Že jim na mně záleží. K tomu zvláště účinně napomáhají tyto konkrétní způsoby jednání:

► *Všímat si ostatních*

Všímat si toho, jak jim je, jestli něco nepotřebují, jestli ode mne něco neočekávají. Zkrátka jde o to nebýt lhostejný k potřebám a situaci lidí kolem mne v rodině. Zrovna tohle je dovednost, kterou bychom měli v oddílu trénovat neustále. Lhostejnost totiž na jedné straně otravuje naši společnost čím dál tím víc, na druhé je citlivost k potřebám druhých docela zajímavá až dobrodružná záležitost. Člověk si při tom může všimnout leccčeho, co obohatí jej samotného. A pochopitelně ho také postaví do situací, kde bude muset tvořivě hledat, jak a čím pomoci, případně odpovědět na to, co pak člověk zjistí.

► *Naslouchat ostatním*

Tohle je další velice užitečná dovednost. Už jsme o ní docela rozsáhle psali v souvislosti s bodem „Komunikace mezi lidmi“ v oblasti *Můj kamarád*. Neopřekvapí tedy, že se s ní setkáváme i v případě společenství rodiny. Tady by mohla každodennost působit proti pozornému naslouchání. Proto je třeba o jeho prohlubování vědomě usilovat. Zvláště pěkné to může být v případě vyprávění dědečka či babičky. Určitě ocení, když jim jejich vnuci a vnučky budou schopni naslouchat.

Pozorné naslouchání vyprávění

Tuto schopnost můžeme často trénovat následujícími drobnými hříčkami:

- **Zakázané slovo**

Vyprávěč předem označí nějaké „zakázané slovo“ (slova) – například jméno ptáka nebo květiny. Pokud se v jeho následném vyprávění takového slovo vyskytne, musí si posluchači zacpat uši. Zvláště s mladšími dětmi je to docela velká zábava.

- **Nastavované vyprávění**

Hráči sedí v kruhu a první z nich (vedoucí) řekne tři věty. Pak ukáže na někoho v kruhu, který musí poslední dvě věty zopakovat a přidat jednu svou vlastní. A zase určí dalšího hráče na pokračování. Starším účastníkům je možno po skončení této fáze zadat, aby každý zapsal, o čem vlastně tohle „nastavované vyprávění“ bylo.

- **Klíčové sdělení**

Vedoucí hry přečte ostatním nějakou zprávu. Co se charakteru zprávy i náročnosti týče, měla by respektovat vyspělost posluchačů. Starším účastníkům je též možné pustit nějaké video – třeba ze zpravodajství. Poté si každý účastník запиše, co podle něj bylo hlavním sdělením oné zprávy. Vhodné je, aby si to nejdřív na několika příkladech účastníci natrénovali tak, že ústřední sdělení hledají s dopomocí vedoucího.

- ▶ *Být otevřený*

Svou otevřeností dávám najevo druhým svou důvěru v ně samotné. Nabízím jim sebe a doufám, že budu přijatý. Otevřenost přitom není ani žvanivost, ani neomalenost, kdy člověk zavaluje druhé svými zmatky či potřebami. U mladších dětí samozřejmě půjde v první řadě o bezprostřednost. Ale otevřenost, o níž jde při posilování důvěry, je provázána vždy i určitou jemností, jež plyne z ohledu a respektu k druhému.

Křeslo po hosta I

Program je zvláště vhodný pro starší skauty a skautky (a jistě pro R&R), ale v jednodušší formě se může uplatnit i u mladších skautů. Jeho princip je jednoduchý: Jeden člen je „hostem“, ostatní mu mohou klást otázky. Jejich charakter a obsah může být předem stanovený, nebo také ne. U mladších účastníků je vhodnější omezit okruh otázek na oblasti, které nejsou příliš intimní (zájmy, četba, sporty, pokrmy). Otázky je též možno klást písemně – což je použitelné zejména tam, kde se účastníci ještě stydí nebo když je ještě možné, že ne všechny otázky budou vhodné. Mladším psané otázky vybírá a předčítá vedoucí, u starších si je mohou vybírat sami „hosté“. Nejvhodněji se takový program dá uskutečnit na táboře či nějaké vícedenní výpravě. Ale je možné takové menší „křeslo po hosta“ pravidelně zařazovat na schůzky, takže se postupně všichni vystřídají.

- ▶ *Respektovat rodinná pravidla*

Každé společenství, má-li dobře fungovat, potřebuje mít společně sdílená pravidla upravující jeho život. Ta nemusí být psaná (a jistě jen v málokteré rodině taková psaná pravidla existují), ale přesto jsou odpozorovatelná z jednání. Pro jejich naplňování je ovšem dobré, když jim všichni rozumějí a jsou přesvědčeni o jejich správnosti a užitečnosti. K tomu může významně pomoci to, když se děti spolupodílejí na jejich utváření. I když se to může týkat jen některých pravidel, jak to odpovídá vyspělosti dítěte, přesto se tím u něj vytváří důležitá vazba mezi pravidlem a jeho působením v reálném životě. To ostatně můžeš dobře znát z oddílu, kde se na stanovování pravidel mohou také podílet všichni.

► *Pomáhat v rodině*

Dnes není pravidelná pomoc dětí v rodině ničím samozřejmým. Tlak na úspěch dítěte ve škole nebo v nějakém atraktivním počinání (sport, cizí jazyk, aerobik apod.) mívá nezřídka za následek, že rodiče už „nezatěžují“ své děti domácími pracemi. Nelze se pak divit mnohým dnešním dospělým mladým lidem, že dávají přednost „mamahotelu“ před skutečnou zodpovědnou samostatností. Z toho je vidět, že takový způsob výchovy je značně krátkozraký a nepřipravuje dobře dítě do budoucna. Zvláště chlapci jsou tím dnes velice ohroženi.

Ve skautském oddíle je tedy velmi důležité vést chlapce i děvčata k tomu, že domácí práce nejsou něčím podřadným a nedůležitým, něčím otravným a člověka ubíjejícím. Jsou jednak podílem na dobrém životě rodiny, konkrétním projevem lásky k druhým, jednak důležitým tréninkem na samostatnou dospělou budoucnost. A praktický život v oddíle by měl být toho jasným důkazem:

- Péče o klubovnu je velmi dobrou příležitostí rozdělit různé úkoly na všechny členy družiny či oddílu. Způsobu, jakým je zvládají, je třeba věnovat průběžně patřičnou pozornost včetně toho, že takovou službou je naplňován třetí bod našeho zákona.
 - Pro zajištění výprav se rovněž dá dobře využít rozdělení zodpovědností za různé dílčí úkoly potřebné k dobrému zvládnutí akce: nákup potravin, obstarání programových pomůcek, příprava pokrmů, informace k dopravě atd.
 - Ideálním prostředím pro pochopení významu konkrétních „domácích“ prací je samozřejmě tábor a v něm v první řadě zajištění chodu kuchyně. I když chápeme, že zejména tam, kde jsou na táboře jen mladší děti, bývá k organizování činnosti v kuchyni „povolána“ nějaká dospělá pomoc (ať už skautská nebo rodičovská), i tehdy je důležité, aby se na zajišťování chodu kuchyně podíleli všichni a měli tam – byť malý – díl odpovědnosti. Na kuchyňské práce by se ostatně měli členové oddílu připravovat už s dostatečným předstihem, aby je pak nepřekvapovalo, jak se zachází se škrabkou nebo jaké je to sahat na rozmrzající maso. Už před táborem by si měly děti například osvojit přípravu jednoho či dvou jídel, které pak budou zajišťovat. Podobně by měly zvládat základní prvky šití. A udržování pořádku ve vlastních věcech bývá tradiční bolest, která v tábořovém prostředí přináší i některé zvlášť nemilé důsledky – plesnivějící šatstvo, invazi mravenců či myši kvůli zbytkům jídla, neustálé hledání „ztracených“ věcí atd.
- *Zažívat s ostatními něco pěkného*
- Společný život bez společné radosti – to je jako obloha bez slunce, jako pokrm bez soli. Jsou samozřejmě i jiné důležité společné zážitky, které budují společenství: společně zažité události, které měnily dějiny, společná námaha, společně unesená bolest. Ale pokud v tom všem chybí i společně zažívaná radost, tak je velmi těžké dlouhodobě přispívat k soudržnosti takového společenství. Pro děti je podstatné, aby pochopily, že ony samy mohou významně přispívat k tomu, že v jejich rodině bude radost doma. Když je dítě malé, kolikrát jen svým bytím a spontánními projevy obšťastňuje své okolí. Od starších dětí se

sice přece jen očekává víc, ale zase ne vždy tak mnoho, aby to bylo pro ně příliš náročné. Zvlášť proto, že hlavním polem, kde by kluci a děvčata mohli a měli vnášet radost do svých rodin, není oblast výkonu. To, čím skutečně hlavně mohou přispívat k tomu, aby s nimi ostatní členové rodiny zažívali něco pěkného, jsou projevy dobrého srdce. Tedy buď zájem o druhé a o jejich radost, nebo jednání ukazující čistý charakter. O to prvé se mohou kluci a děvčata snažit přímo, to druhé je pak vyzařováním jejich samotného bytí (a co se pro to dá dělat, jsme pojednali hlavně v souvislosti s oblastí stezky *Kdo jsem*).

Umět to

Sám jistě dobře víš, že mezi „vědět, co bych měl dělat“ a „skutečně to dělat“ bývá většinou docela velký příkop. Důvody, proč se nám nedaří to, o čem víme, že by bylo velice potřebné dokázat, bývají různé a většinou propletené z několika „pramenů“. V souvislosti se snahou dětí, aby byly spolutvůrci rodinné soudržnosti, chceme poukázat na tři časté příčiny a cesty k jejich překonání:

► *Nedostatek podpory ze strany rodičů i ostatních členů rodiny*

Na vině je především to, že v současné společnosti je skutečně náročné být dobrým rodičem. Mnohdy si dnešní rodiče proti všem vlivům, které dopadají na jejich děti, ať již skrze média nebo ve vrstevnické skupině, připadají jako „sami vojáci v poli“. Na pomoc dědečků a babiček moc spoléhat nemohou (protože ti jsou buď ještě v práci, nebo příliš daleko), o širší rodině nemluvě. Navíc mnozí rodiče mají vážný problém v tom, aby vůbec přijali, že musejí být pro své děti skutečnou autoritou, protože sami nevědí, oč by se vlastně měla jejich autorita opírat.⁹ Mnozí dnešní rodiče také nezažili skutečné výchovné vzory, jejichž styl by byl pro ně použitelným a inspirativním vodítkem. Do toho pak přicházejí současné nároky pracovního světa, kde nezřídká oba rodiče, aby uhájili existenční podmínky své rodiny, musí investovat ohromné množství sil i času, který pak nezbyvá na prožívání rodinného života.¹⁰

Za zásadní pomoc, kterou můžeš v této situaci ze své pozice vedoucího poskytnout oddílovým klukům či děvčatům, je získání rodičů, případně prarodičů či jiných příbuzných ke spolupráci při plnění stezky. Na začátku roku bys neměl litovat času a námahy na to, abys tuto spolupráci aspoň v určité míře zajistil. Uspořádej pro rodiče společnou schůzku nebo společnou akci, na níž je seznámíš s hlavními rysy stezky, k čemu děti může vést a jak významnou roli v tom může sehrát jejich rodina i jak se to zpětně může ve prospěch rodiny promítnout. Tam, kde se rodiče takové společné akce nezúčastní, pokus

9) V tom máš ty, jako skautský vůdce, přece jen situaci jasnější, protože tvé výchovné působení stojí na skautských principech a na stoleté zkušenosti celého skautského hnutí.

10) Česká Národní zpráva o rodině z roku 2004 například konstatuje: *Postindustriální epocha spolu se vznikem sociálního státu vytvořila prostředí velmi znevýhodňující rodinu a život v rodině oproti jiným formám života... Přes nezměněný strukturální význam rodin s dětmi pro fungování společnosti, který vyplývá z jejich nenahraditelných nebo obtížně nahraditelných funkcí, nebyl přesun hmotného významu dětí ze sféry přímého hmotného zajištění (vztah dítě-rodič) do sféry nepřímého zabezpečení (generace ekonomicky aktivního obyvatelstva – generace v důchodovém věku) kompenzován změnou přístupu společnosti a státu k rodinám. Tvorba lidského kapitálu a plnění dalších funkcí rodiny nejsou materiálně a finančně oceněny, což při ztrátě přímého materiálního nebo finančního užítku z dětí výrazně znevýhodňuje rodiny s dětmi vůči ostatnímu obyvatelstvu.* (<http://www.mpsv.cz/cs/898>)

se o osobní návštěvu. Musíš ovšem být sám přesvědčený o tom, že rodičům nabízíš významnou pomoc, že spolupráce s rodinou je důležitá a že se nakonec blahodárně projeví i v rodině dotyčného skauta či skautky.

► *Chybějící kompetence na straně dítěte*

I tohle je běžné. Dětem často chybějí dovednosti k řešení jen trochu náročnějších situací: jak se vypořádat s nepochopením, s rizikem trapné situace, s projevem náklonnosti nebo naopak nesympatie, jak zahájit vážnější rozhovor, dokonce jak o něco požádat tak, aby to ten druhý rád splnil. Nezřídka jediná forma jednání, kterou v souvislosti s výše uvedenými situacemi mají děti v repertoáru, je nějaká podoba agrese – buď projevená útokem vůči někomu druhému, nebo vůči sobě (například tím, že se dotyčný rozbrečí nebo uteče). Dnešní děti také neumějí moc vyprávět (protože jim nikdy nikdo nevyprávěl nebo jen velmi málo), stydí se úplně zbytečně za různé projevy, zatímco jiné, za něž by se stydět měly, servírují ve svém chování docela běžně. V tomto směru může být oddíl mimořádně příznivou „školou“, neboť prostřednictvím plnění stezky v oblasti *Můj domov* si mohou (pokud chtějí stezkou úspěšně projít) osvojit žádoucí způsoby jednání, a to hlavně v oblastech, které zatím moc dobře nezvládají.

Právě proto u každé aktivity v další části uvádíme, jaký je její smysl i vhodná forma plnění, abys podobné činnosti mohl trénovat v rámci oddílu: hezky o něco požádat, omluvit se, vyprávět druhým, projevit společnou radost nad tím, co se nám dohromady povedlo, připravit pro ostatní něco pěkného, umět druhým říct, co se mi na nich líbí a co naopak ne, aniž bych jim ublížil, pozorně druhým naslouchat, naučit se vykonávat jednoduché domácí práce spolehlivě a bez zbytečného fňukání, umět svoje schopnosti zapojit do společného díla atd. atd. Oddíl – alespoň pokud je dostatečně kvalitní – je totiž pro dítě značně bezpečným prostředím, ve kterém zažívá, že riziko, že by se ztrapnilo nebo mu někdo ublížil, není moc velké. A tak je ochotné riskovat i tam, kde si není tak úplně jisté, že to, co se po něm chce, dokáže, nebo že výsledek bude úplně dokonalý. To je ale jediná cesta, jak se člověk něčemu novému opravdu může naučit – zejména pokud jde o dovednosti (a postoje).

► *Nedostatek trpělivosti*

Trpělivost – tu budete potřebovat všichni: děti se svými rodiči (a sourozenci), rodiče (a sourozenci) zase s nimi, ty se svými skauty či skautkami a oni s tebou a kolikrát i ty s rodiči a oni zase někdy s tebou. Na tobě bude, abys posiloval trpělivost svých svěřenců či svěřenkyň, když se jim bude zdát, že jejich snažení nepřináší žádné výsledky:

- ▷ že s bratrem či sestrou je to čím dál tím horší,
- ▷ že rodiče pořád nemají čas,
- ▷ že kolikrát nějaká hloupost zničí týdenní usilování o zlepšení rodinné atmosféry,
- ▷ že se pořád nechávají vyprovokovat ke zlosti nebo ztrátě nálady a podobně.

Nač je třeba ještě dávat pozor

Do této kapitoly jsme se rozhodli zařadit ještě několik upozornění, která se týkají skutečností, jež mají vliv – a někdy i hodně podstatný – na to, jestli se záměr přispívat i skrze plnění stezky k pěknému rodinnému prostředí členů oddílu podaří, nebo ne.

Sourozenci

V dnešní době je mnoho dětí, které vyrůstají jako jedináčkové (je to skoro třetina dětí). Jen málokteré dítě má pak víc než jednoho sourozence. Přesto se ve skautských oddílech nezdá stávat, že v něm sourozenci jsou. To je faktor, se kterým je třeba dobře pracovat. V některých případech je totiž velice dobré, když jsou sourozenci ve společné družině či skupině, jindy to naopak dobrotu nedělá. To souvisí s jejich vzájemnými vztahy i s rodinným zázemím, ze kterého pocházejí. Rodiny, které jsou soudržné, zpravidla vychovávají sourozence, kteří jsou rádi spolu, podporují se, jsou na sebe vázaní. A tehdy je logické, že chtějí být spolu i při skautské činnosti. Jindy ale může být mezi sourozenci konkurenční, až zárlivý vztah. A to se přenáší i do oddílu, což samozřejmě společné existování v jedné malé skupině komplikuje. Za těchto okolností je lepší, když se sourozenci v oddíle potkávají méně. I v tomto případě je samozřejmě třeba pracovat na tom, aby se jejich vztah z primárně konkurenčního měnil na spolupracující. Bude to ale vyžadovat dlouhodobější a tedy i trpělivou péči.

Také je třeba dávat pozor na srovnávání („Jak to, že ten tvůj brácha to dovede, a ty ne?“, „Tvoje sestra má ve stanu vždycky takový pořádek – a ty takový binec!“). Takové hlášky – byť se mnohdy přímo samy „nabízejí“ – nevedou k ničemu dobrému, často naopak spolehlivě nabourávají vztahy mezi sourozenci a tomu méně „schopnému“ mohou zakládat na nějaký dlouhodobější komplex. A to by byla velká škoda. Vždyť dobré sourozenecké vztahy jsou celoživotním bohatstvím a naše oddíly by k jejich upevnování a rozvoji mohly a měly významně přispívat.

Spolupráce s rodiči

Už jsme o ní sice mluvili, ale zde ji ještě trochu rozvineme. Je ti jasné, že nejde jen o spolupráci při plnění stezky. Jedná se o to, že nemůžeš vychovávat členy svého oddílu „proti“ rodičům – tedy proti tomu, k jakým hodnotám oni vedou svoje děti. Tvůj výchovný styl se sice může od toho rodičovského poměrně hodně lišit, ale ty nemůžeš být jeho kritikem, i kdyby se ti na něm leccos nezdálo. Je potřeba, aby mezi vámi byla důvěra. Že je nezbytné, aby rodiče důvěřovali tobě, nemusíme jistě nějak zvlášť vysvětlovat. Svěřuj ti to nejcennější bohatství, které mají, což bez důvěry nejde. Ale i ty bys jim měl zásadně důvěřovat, že to se svými dětmi myslí dobře a také se snaží podle toho jednat. Dokonce právě tehdy, když se ti něco v jejich výchově nezdá dobré, máš šanci to změnit, když mezi vámi bude důvěra.

Proto je třeba se vyvarovat toho, aby mezi oddílem a rodinou byla konkurence. A to nejen ve výchovných metodách, ale také v nárocích na čas. Nelituj času a námahy, které investuješ do toho, abys minimalizoval možnosti konfliktů v termínech oddílových akcí a akcí rodinných. Domluv se s rodiči na systému, který tohle velice nepříjemné nebezpečí pokud možno odstraní úplně. Samozřejmostí by mělo být určení termínů výprav a táborů s velkým předstihem (nejlépe na celý školní rok). Ale i v konkrétních situacích můžeš ještě někdy hodně zachránit. Třebas tím, že necháš

člena oddílu u sebe přespat nebo zajistíš po oddílové akci dopravení dítěte na místo pobytu rodičů. I z toho můžou rodiče pochopit, jak významné je pro jejich dítě, aby se mohlo oddílové akce zúčastnit.

Dobré vztahy s rodinou ti navíc umožňují dítě poznat v „jeho prostředí“ a tedy mnohem zevrubněji, a také k němu přistupovat jedinečně a s dostatečným porozuměním. Navíc tím prakticky prokazuješ, že skautský život, to není jen těch pár hodin týdně v klubovně nebo na výpravě, nýbrž že se prolíná veškerým „časem i prostorem“ našeho života.

Tvůj vlastní život

Proto také tvůj „soukromý“ život nikdy nebude pouze něčím privátním, do čeho nikomu jinému nic není. To, jak se sám chováš jako syn nebo dcera, bratr nebo sestra, partner či partnerka, případně jako rodič, je pro tvé působení v roli vůdce podstatným základem tvé autority i kvality tvého výchovného působení. Už jsme to napsali do publikace *Kdo jsem*, ale to, co klade na srdce každému, kdo chce vést druhé, guru světového managementu Stephen R. Covey, odcitujeme rádi znovu: *Jestliže se snažím využít strategie ovlivňování a taktiky přinucení jiných lidí k tomu, aby dělali to, co si přeji, aby lépe pracovali, aby byli lépe motivováni, aby mne měli rádi a měli se rádi navzájem, zatímco můj charakter je v podstatě vadný, poznamenaný dvojakostí a neupřímností, nemohu být dlouhodobě úspěšný. Moje dvojakost bude vyvolávat nedůvěru a všechno, co budu dělat, dokonce i s využíváním takzvaných technik dobrých mezilidských vztahů, bude považováno za falešné. Prostě, je jedno, jak dobrá je rétorika nebo dokonce jak dobré jsou úmysly: chybí-li důvěra, chybí základ pro trvalý úspěch. Pouze opravdovost dává životnost technikám... to, jací jsme, vypovídá o nás mnohem výmluvněji, než co říkáme nebo co děláme. Slovy Williama George Jordana: „Do rukou každého jednotlivce je vložena kouzelná moc dobra či zla – tichý, neuvědomělý, neviditelný vliv jeho života. Je to prostě trvalé vyzařování toho, jaký člověk skutečně je, ne toho, co předstírá.“¹¹*

POHLED NA JEDNOTLIVÉ VÝCHOVNÉ KATEGORIE STEZKY

Nejprve ti nabídneme pohled vývojové psychologie a trochu ho okomentujeme z hlediska toho, jak mu vychází vstříc naše stezka i co z toho vyplývá pro tvé možné působení. Ve druhé části se podíváme na rodinu – tedy hlavně maminku a tatínka – očima dětí v různých věkových skupinách, jak ho zachytil velký výzkum¹² prováděný Národním institutem dětí a mládeže. A zase k tomu připojíme několik poznámek k možnostem tvého působení.

Předškoláci

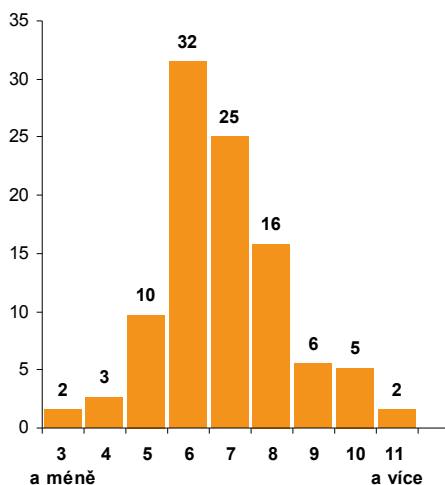
Co k této věkové kategorii, která je mimo období, pro něž je stezka určena, a přece se do něj podstatně svými důsledky promítá, říká klasická odborná literatura?

11) Covey, Stephen, R. *7 návyků vůdčích osobností*. Praha: Pragma, 1997, s. 15.

12) Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let. NIDM 2010–12; viz též KOLEKTIV: Děti v ringu dnešního světa; NIDM 2013 (<http://www.nidm.cz/userfiles/file/KPZ/vystupy/01-vyzkumy/deti-v-ringu-dnesnibo-sveta.pdf>).

Rodiče jsou pro děti emočně významnou autoritou. Vysoce si cení rodičovské role a s ní spojeného postavení; z jejich hlediska je zárukou značných osobních kvalit. Předškolní děti přisuzují rodičům téměř všemocnost, věří, že by si poradili s každou situací. Přesvědčení o rodičovské omnipotenci slouží jako potvrzení jistoty jejich bezpečí. Tato představa bývá postupně korigována, například zkušeností s nadřazenou autoritou, reprezentující nějakou instituci apod. Rodiče představují vzor, jemuž se chtějí ve všech směrech podobat a s nímž se identifikují. V rámci identifikace zcela nekriticky akceptují veškeré názory a postoje rodičů v hotové podobě, bez další diferenciaci; chtějí být přesně takoví jako oni. Ztotožnění se subjektivně významnou bytostí zvyšuje pocit jistoty a snižuje obavy, ať už vycházejí z čehokoliv. Identifikace s autoritou posiluje sebejistotu a zlepšuje sebehodnocení: dítě si tímto způsobem kompetence dospělého symbolicky přivlastňuje.¹³

Pro nás je tu především důležité, že právě v tomto období – krátce před nástupem do školy – bývá ze strany rodičů největší zájem o dobrou budoucnost dítěte a tedy i o to, kam případně bude chodit na mimoškolní činnosti. Výsledky dobře znázorňuje následující graf odpovídající na otázku, v kolika letech dítě začalo chodit do nějakého oddílu nebo kroužku:¹⁴

Z toho je vidět důležitost dobré spolupráce s rodiči navázané v tomto období, která se navíc může zhodnotit i tím, že rodiče se mohou stát významnými spojenci při získávání dalších dětí do oddílů. Pro další „oddílovou dráhu“ dítěte je rovněž přínosem, když své budoucí vedoucí pozná už v tomto věku. Nebude je pak chápat jako „cizí“, ale jako své dobré známé, kterým bude docela přirozeně důvěřovat.

Současně je v tomto období téma „rodina“ (včetně domácích zvířat) velmi vhodným polem komunikace, při níž se nejen získává důvěra, ale i spousta důležitých informací o prostředí, ve kterém dítě žije, v první řadě o samotných rodičích.

13) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005, s. 204–205.

14) Výzkum NIDM *Zdroje informací a kritéria výběru volnočasových aktivit* (celý výzkum je na adrese <http://www.vyzkum-mladz.cz/zprava/1236593581.pdf>).

Mladší a střední školní věk (Světlušky a vlčata + Mladší skauti a skautky)

Jde o věk od sedmi do zhruba jedenácti let. Za tu dobu prodělají děti v mnoha ohledech značný vývoj, zejména co se týče samostatnosti. Proměňuje se i jejich společenská pozice: sedmiletá světluška je roztomilá holčička, jedenáctiletá skautka je už mladá slečna. Přesto se dá tato etapa dětského života – pro jejíž druhou část měl Foglar označení „kouzelná léta“ – z hlediska vazby na rodinu stručně charakterizovat jako celek:

Rodina je důležitou součástí identity školáka. Dítě považuje svou příslušnost k rodině za samozřejmost, která zároveň funguje jako emoční zázemí i opora osobní prestiže, a proto se jí definuje. Rodina zatím uspokojuje většinu jeho potřeb. Vztahy dítěte pubertálního věku k rodičům jsou stále velmi silné a postupně se dále diferencují. Školák začíná chápat mnohé rodičovské postoje a jejich motivaci, umí se v rodinných vztazích lépe orientovat. Dovede to proto, že i o své rodině uvažuje na úrovni konkrétních logických operací. Dokáže brát v úvahu mnohé zkušenosti, které s rodiči má. Pro rodinné soužití je výhodné, že děti tohoto věku umí lépe než dřív ovládat svoje emoční projevy i chování. Vzhledem k tomu se stávají přijatelnějšími partnery, s nimiž se lze snáze domlouvat a kteří snesou větší zátěž.

Rodinné soužití představuje komplex rozmanitých a v zásadě stabilních interakcí, které jsou projevem specifického vztahu mezi dětmi a rodiči. Rodina je vztahovým rámcem, který zahrnuje rodiče, dítě, popřípadě i její další členy, jako jsou sourozenci, prarodiče atd. V této době si rodina nabírá různé zážitky, které vytvářejí její společnou historii, rodinný příběh. Důležité jsou i rodinné rituály, jichž se všichni účastní, které mají svůj význam a rodinu spojují. Společná zkušenost přispívá k pocitu vzájemnosti a činí rodinné soužití jedinečným a smysluplným.¹⁵

Vidíš, že kompetence, které jsou spojené s tímto bodem stezky, jsou určené z hlediska dispozic dětí tohoto věku docela trefně: rodinná historie, rodinná pravidla a jejich utváření, posilování vzájemné soudržnosti i pomoc dětí v rodině. K rozvoji toho všeho mají děti za normálních okolností dobré předpoklady. Spíš jde o to, že zdaleka ne vždycky se o tento jejich rozvoj někdo uvědoměle a systematicky stará. Některé důvody uvidíš za chvíli, až dojdeš ke zjištění slibovaného výzkumu. Teď tě spíš chceme podpořit v tom, abys vklad, který do života dítěte v tomto věku může přinést oddíl, pokládal za velice důležitý a někdy zásadní i pro jeho celoživotní nasměrování.

Pokud se v pozdějším věku začne objevovat u některých dětí vymezování vůči rodině, neměl bys to podporovat. Bylo by to totiž dost krátkozraké. V téhle etapě bys totiž takovým jednáním dítěti nic pozitivního neposkytl, ale ohrozil bys důvěru rodičů v tebe. A tu budeš významně potřebovat, abys, až opravdu „půjde do tuhého“ v dalším postupu dospívání, mohl převzít něco z role rodičů. Vždycky musíš mít jasné na zřeteli, že nemůžeš vychovávat děti *proti* jejich rodičům. Ani tehdy ne, když se ti leccos z jejich výchovných metod nezdá moc vhodné. Můžeš usilovat o to, aby je pozměnili, ale ne tím, že bys snižoval autoritu rodičů u jejich dětí. Ty se můžeš snažit dětem pomoci pochopit, proč jejich rodiče tak jednají. A současně máš děti inspirovat k tomu, aby dokázaly sobě přiměřeným způsobem (například pomocí v domácnosti) dávat rodičům najevo, že je mají rády.

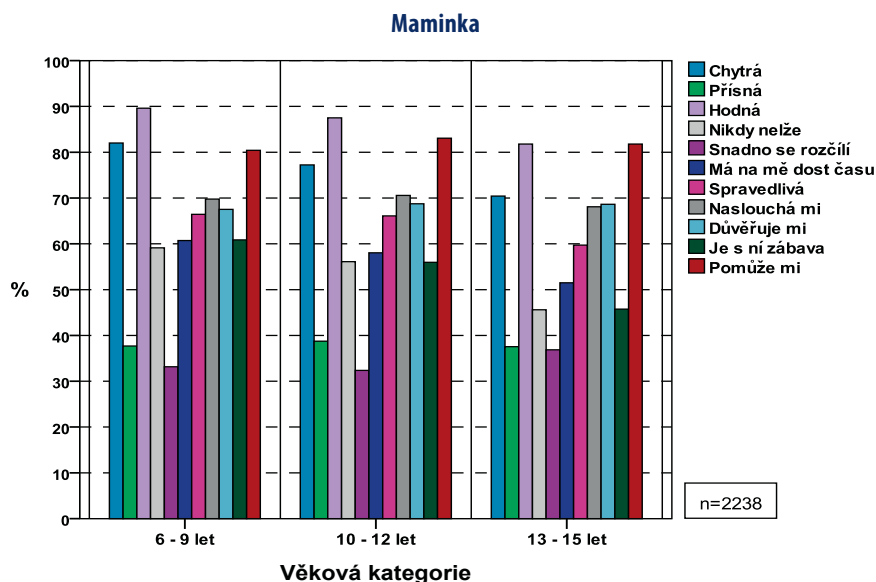
15) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005, s. 268–269.

Puberta a adolescence (Starší skautky a skauti + Roveři a rangers)

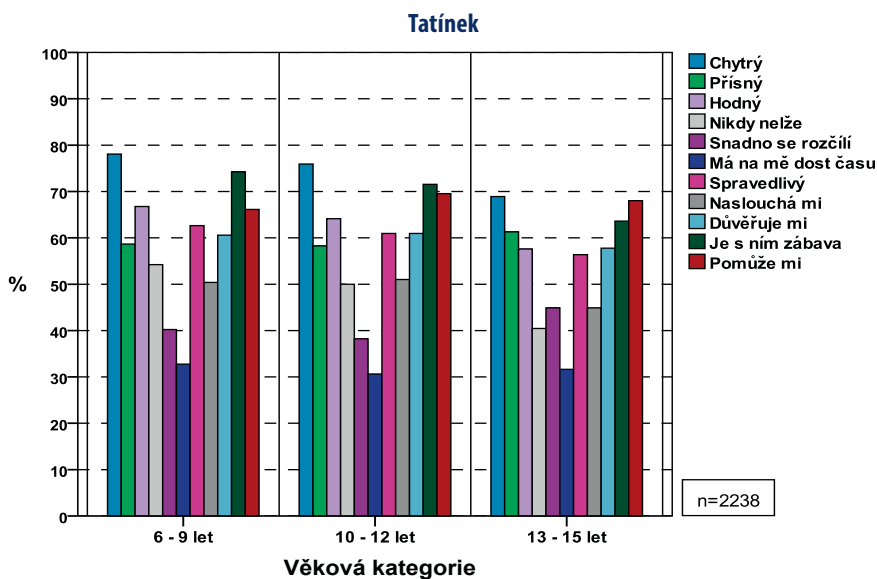
Rodina si své vylučné postavení udržuje i v době dospívání, ale postupně dochází mezi jejími členy k proměně vzájemných vztahů. V tomto období musí rodina zvládnout významný vývojový úkol, změnit své vnitřní struktury, především pozice a vztahy příslušníků různých generací, a vytvořit novou rovnováhu. Adolescentní proces emancipace, spojený se změnou vztahů k dospělým, se projevuje především v rodině. Vztahy s rodičovskou autoritou totiž nejsou upraveny institucionálně danými pravidly, jsou intimnější a emocionálně významnější, a proto bývají citlivější na různé vývojově podmíněné změny jednotlivých členů rodinného společenství. Dospívající odmítají, aby s nimi rodiče manipulovali a bez ohledu na jejich přání určovali, co by měli dělat. Chtějí se tak omezující vazby zbavit a rozhodovat o sobě sami. Odpoutání od rodiny umožňuje navázat a rozvinout jiné vztahy, které se nakonec stanou základem jejich nového zázemí.

Odpoutávání z vázanosti na rodinu je jedním z úkolů dospívání. Je to proces, který je náročný pro obě strany, pro dospívající i pro rodiče. Infantilní závislost má být nahrazena zralejším a vyrovnanějším citovým vztahem. Pocit jistoty a bezpečí, který vazba na rodinu poskytovala, se přesouvá do symbolické roviny a funguje stejně účelně, i když pouze ve vědomí jedince. Přechnodné stádium transformace uvolňující již nefunkční závislost dítěte na rodičích se může projevovat zdánlivou negací všeho, co do té doby platilo. Podobné výkyvy obvykle nemají trvalejší platnost, i když se rodičům mohou někdy takto jevit. Jsou výrazem potřeby dospívajícího překonat vazbu, která by byla pro další vývoj jeho osobnosti omezující.¹⁶

Co nám řekly děti o rodičích?

16) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005, s. 350.

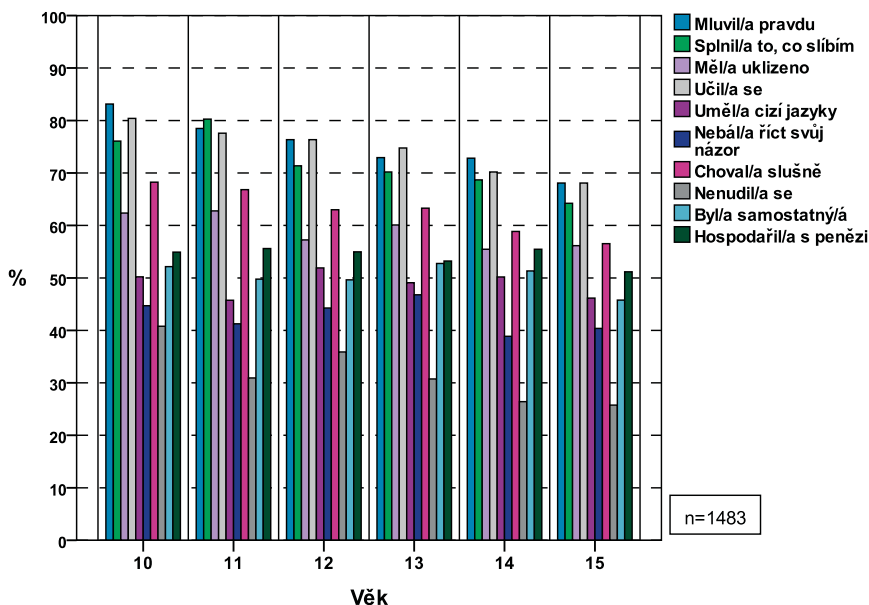

O tom, jaký obraz mají (podle těchto grafů) děti vytvořený o svých rodičích, by se dalo rozprávět velmi dlouho. Například co znamená, že významná část dětí – ve starším věku většina – pochybuje o pravdomlupnosti svých rodičů, zvláště otce, že pro drtivou většinu dětí je maminka hodná, pomáhající a možná pro někoho trochu překvapivě i nejčastěji chytrá. Dokonce ji jako chytrou vidí děti častěji než svého tatínka, který celkově dopadl v jejich očích o dost hůř než maminka. Třeba třetina a později dokonce dvě pětiny dětí jej nepokládají za hodného a ještě méně dětí si myslí, že jim tatínek důvěřuje. Charakteristické pro otce také je, že nemá na své děti čas – ve všech věkových skupinách si to myslí skoro 70 % dětí. Otec také moc nevyniká ve spravedlnosti a ve schopnosti naslouchat. Právě tahle zjištění jsou pro tebe důležitá. Spravedlnost a schopnost naslouchat budou děti hledat u tebe. A budou toužit, abys na ně ty čas měl a důvěřoval jim.

Podívejme se na grafu na protější straně ještě na to, co si myslí děti o tom, k čemu že je rodiče vychovávají.

Vidíš, že byť s poněkud klesající četností se děti domnívají, že to hlavní, na čem rodičům záleží, je, aby mluvily pravdu, dobře se učily a splnily, co slíbí. To docela kontrastuje s tím, že pravdomlupnost rodičů, natož učitelů a kamarádů (což ukázal rovněž tento výzkum NIDM) z hlediska dětí bývá spíše menšinovým jevem. Tvou „konkurenční výhodou“ by tedy mělo být to, co je naplňováním desátého bodu našeho zákona a co je určitým shrnutím všech bodů předchozích i hlavním vodítkem toho, jak se „věrně v každé době“ naplňuje služba nejvyšší Pravdě a Lásce.

Když tvoji skauti či skautky v tobě najdou člověka, kterému se dá důvěřovat, který dělá to, co říká, a říká to, co dělá, nabídneš jim tu verzi dospělosti, která je dnes celkem vzácná. Aspoň tak to vypadá podle veřejného mínění, které podstatně určuje vnímání světa dětmi. Jenomže důvěra je tím, co v první řadě buduje rodinu, která má šanci být domovem, kde se člověk rodí pro lásku. Důvěra se osvědčuje v pozornosti, v naslouchání, v pomoci. Když jsou děti malé, většinou si to jejich „okolní“ lidé dobře

uvědomují. Co bývá radosti nad prvním vyřčeným slůvkem, nad prvním krůčkem, nad první povedenou stavbou. Jak jdou roky, zpravidla pozornost k projevům dítěte klesá a zvýší se jen tehdy, když dojde k nějakému průšvihů. Zkus být tím, kdo dokáže i k dospívajícím přistoupit jako k bytostem, které potřebují tvou plnou pozornost a tvou důvěru, aby mohly být tím, kým být mají.

KONKRÉTNÍ AKTIVITY STEZKY

Konečně jsme dospěli ke „kuchařce“ – přehledu všech aktivit, které k danému bodu ve stezce jsou. U každé z nich je uveden *smysl aktivity*, většinou i *vhodná forma plnění* (pokud to není zřejmé) a nakonec i u některých *konkrétní návrhy programů*, které mohou skauty a skautky k plnění této aktivity připravit (případně ji přímo splnit).

Smyslem aktivity se rozumí její vnitřní hodnota – tedy to, kvůli čemu byla hlavně do stezky zařazena. Zpravidla bude uveden cíl (někdy v podobě kompetence), k jehož naplnění aktivita směřuje. Je jasné, že u některých aktivit jsou přesahy, takže jimi lze plnit současně více výchovných cílů. Uvádíme jen ty výchovné cíle, které jsou pro danou aktivitu zvláště významné.

Vhodná forma plnění je jednak určitým návodem, kde či jak by bylo možno členy oddílu ke splnění aktivity připravit, jednak tu stanovujeme rozumnou míru náročnosti. Zejména u aktivit pro rozvoj duchovního života (a v souvislosti s životem ve společenství a vztahy vůbec se o duchovní život jedná podstatně) se totiž mnoho vůdců a vůdkyň dostává do dvou krajností:

- rovnou předpokládají, že pro ně a „jejich děti“ nejsou, protože jsou „příliš náročné“,
- pokládají je sice za velice důležité, ale sami se v tomto směru nepovažují za vhodné průvodce, protože si nepřipadají dostatečně kompetentní.

Výsledek je v obou případech stejný: v oddíle se tato oblast prakticky ignoruje – ke škodě všech. Ve skutečnosti je každý normální vůdce či vůdkyně snažící se o nějaký vlastní duchovní život dostatečně kompetentní k tomu, aby do něj uváděl i své oddílové členy. Nesmějí ale mít přehnané představy o tom, jak je to všechno hrozně obtížné. Často právě rozumná strážlivost v této oblasti znamená založení těch nejlepších základů pro skutečný duchovní život dětí v jejich dospívání a dospělosti.

Programy pro přípravu jsou dílem naše vlastní návrhy, dílem návrhy z celé řady zdrojů, které uvádíme v seznamu literatury (a někdy i přímo u programu).

Aktivita jsou barevně „přiřazené“ k jednotlivým Cestám v souladu s nášivkami stupňů stezky a jsou seskupeny podle příbuznosti toho, čeho se přednostně týkají a hlavně rozvíjejí.

Historie rodu

- Poprosím rodiče, babičku, dědečka, aby si se mnou povídali o svém dětství, ukázali mi staré rodinné fotky apod.

Smysl aktivity: V této činnosti můžeme vidět několik rovin, z nichž všechny jsou zajímavé a zároveň důležité. V první řadě je pro dítě velmi cenné, když uvidí své blízké, které dosud vnímalo jen jako dospělé, v úplně jiné roli, a to v té, již právě nyní zažívá ono samo. Tímto novým pohledem může být vztah mezi dítětem a jeho rodiči či prarodiči významně obohacen, například o prvky spojenectví, porozumění a důvěry. Zároveň se tím dítě přirozeně seznamuje s reáliemi dřívější doby. Další rovinou je uvědomění si existence člověka (a tím i sebe samého) a jeho změn v průběhu času, např. že i ono bude jednou v pozici rodičů a prarodičů.

Vhodná forma plnění: V oddíle lze probudit zájem o dobu dětství rodičů a prarodičů např. povídáním s oldskautem, četbou příběhů, zhlédnutím filmu, naučením se písničky, návštěvou místního muzea spojenou s pátráním po osudech rodáků. Je také možné zjistit, kdo už s rodiči/či prarodiči o době jejich dětství hovořil, a pokud ne, tak proč. Ostýchavějším dětem je třeba pomoci najít způsob/postup, jak takový rozhovor doma uskutečnit.

Když jsem byl mimino

Děti si přinesou fotografie z kojeneckého věku, předají je vedoucímu, který je např. zveřejní na nástěnce nebo je dá dětem kolovat, a ony se snaží poznat, kdo je kdo, a to tak, že si zapisují ke jménům kamarádů čísla fotografií. Během následného vyhodnocování vždy někdo z těch, kteří správně určili, o koho se jedná, vysvětlí, co konkrétně mu při určování pomohlo.

Poznámka:

Je docela pravděpodobné, že při této jednoduché aktivitě se dětem podaří „zatáhnout“ do plnění úkolu některého z rodičů a při společném probírání fotografií připravit půdu a zřejmě i uskutečnit rozhovor o dětství rodičů či prarodičů.

Příklady otázek pro rozhovory s dědečkem či babičkou

1. Kde sis jako dítě nejraději hrál/hrála? Venku, uvnitř, na tajném místě?
2. S kým sis obzvláště rád hrál/hrála? Ve třech, v šesti, v deseti letech?
3. Jaké byly tvé oblíbené hračky? Proč právě tyhle?
4. Jakou roli jsi hrával/hrávala ve skupině dětí: vůdčí, nebo spíš podřízenou?
5. Představ si, že bys ve dvanácti letech měl/měla tři přání. Co by sis přál/přála?
6. Jaké byly tvé oblíbené hry? Můžeš ještě sestavit TOP 5 nejoblíbenějších her?
7. Jakou hru jsi neměl rád/neměla ráda vůbec? Proč právě tuto?
8. Mohl/mohla jsi vždycky hrát to, co bys v určitých fázích dětství rád hrál/ráda hrála?
9. Jaký význam měly zkušenosti z her pro tvůj dospělý život?
10. Co si o sobě uvědomuješ na základě toho, jak sis jako dítě hrál/hrála?

- S pomocí rodičů/příbuzných namalují rodový strom, uvedu v něm svoje sourozence, rodiče, tety a strýčky, bratrance a sestřenice, dědečky a babičky – u každého se pokusím zjistit místo a datum narození, a také kde bydlí a čím se zabývá.
- Vytvořím si rodokmen svojí rodiny (zahrnující alespoň tři generace: rodiče, prarodiče, praprarodiče). Snažím se zjistit, jací lidé moji příbuzní byli (čím se zabývali/živil, jaké měli zájmy, víru, vzdělání...), uvědomím si, komu z nich jsem podobný, po kom jsem co zdědil.

Smysl aktivit: Kromě toho, co přinesla předchozí aktivita pro Cestu Země, tu jde nejprve o uvědomění si širší současné rodiny a vztahů v ní, včetně podobností, které se mohou objevit. Následuje rozšíření poznání rodu do časové hloubky, uvědomění si a přijetí faktu dědičnosti nejen biologické, ale i společenské. Díky tomu děti mohou zjistit, že se dá pohlížet i do budoucnosti a že i ony svým životem vytvářejí předpoklady pro život těch, kteří přijdou v rodině za dvacet a více let.

Vhodná forma plnění: Ukázat si a probrat vazby v rodokmenu známé osobnosti, ať už skutečné nebo literární (muzeum, kniha, internet – Harry Potter, Přemyslovci, Alžběta II., Václav Havel). Vytvořit rodokmen vlastní rodiny (já, rodiče, prarodiče, případně praprarodiče), prezentovat jej doma nebo v klubovně i za účasti rodičů. Je to výborná příležitost pro zapojení rodičů i prarodičů a dalších příbuzných do plnění aktivity a práce družiny nebo oddílu a zároveň pro upevňování rodinných/rodových vazeb a vztahů. U starších dětí je možné rozšířit tuto aktivitu i na říši zvířat (zjistit co nejvíc o významu rodokmenu u šlechtěných zvířat, proč je šlechtění důležité, jak se toho docílí, co se posiluje) a využít toho jako základ pro debatu o eugenice a jejích morálních aspektech (od šlechtění rostlin a zvířat po genetické úpravy lidí a výrobu androidů – viz např. film *Umělá inteligence*).

Rodinná historie¹⁷

Potřeby: tužka a papír, blok

Volitelné pomůcky: magnetofon, diktafon, fotoaparát

Využijte nejbližší příležitosti, kdy se sejdou příbuzní, k malému průzkumu. Pomozte dítěti sestavit seznam otázek, které bude klást. Nejstarších členů rodiny se může ptát, odkud pocházejí, jak vypadal dům, v němž

17) BENNETTOVI, Steve a Ruth. *365 zábavných činností bez televize*. Praha: Portál, 1998, str. 99.

bydleti, kolikrát se v životě stěhovali, jaká byla škola, do které chodili, jaké měli zaměstnání atd. U ostatních příbuzných může dítě zjišťovat, kde pracují, jaké jsou jejich zájmy, kam chodili do školy apod. Odpovědi na otázky запиšte. Máte-li možnost, rozhovory nahrajte. Záznamy doplňte fotografiemi příbuzných a zařaďte je do desek. Časem se rodinné vzpomínky a nahrávky stanou vzácnou a milou památkou.

Poznámka: Tuto činnost je vhodné spojit s „rodinným stromem“ (viz níže), ale dá se dělat i samostatně.

Rodinný strom¹⁸

Potřeby: velká čtvrtka, pastelky nebo fixy

Volitelné pomůcky: fotografie příbuzných

Děti většinou baví dozvídat se, odkud pocházeli a jak se jmenovali jejich předkové. Na „rodinném stromě“ pochopí systém rodinných vztahů a najdou v něm i samy sebe.

Budete potřebovat velkou čtvrtku a pastelky nebo fixy. Menšímu dítěti pomozte narýsovat kolonky pro jednotlivé členy rodiny. Vrcholek stromu tvoří nejstarší žijící generace (můžete barevně odlišit rodovou linii otcovy a matčiny strany). Do připravených kolonek dítě wpisuje jména příbuzných. Rodinný strom je možné doplnit mnoha podrobnostmi. Ke každému jménu lze napsat krátké povídání a nalepit fotografii. Při práci na stromu je příležitost zamyslet se nad pojmy strýc, sestřenice, prababička, teta apod.

- ▶ Navštívím rodiště svých rodičů nebo prarodičů a pokusím se o místu a jeho historii něco dozvědět (místní pověst, tradice...).

Smysl aktivity: Pochopit souvislost mezi životem člověka a prostředím, ze kterého vyšel, přičemž se nejedná jen o rodinu, ale také o místo, přírodu, lidi kolem, události a historii.

Vhodná forma plnění: Hledat odpověď na otázku, zda a jak se prostředí promítá do způsobu života jeho obyvatel (např. Valašsko, hornická území, velké město). Příležitost pro uskutečnění výpravy, fotodokumentaci, rozhovory s obyvateli a pamětníky, audionahrávky, vytvoření reportáže, videa... Konkrétní zjištění o rodišti rodičů/prarodičů prezentovat na družinové nebo oddílové schůzce, ale také například na rodinném setkání.

Rodinná komunikace

- ▶ Dokážu rodičům a prarodičům vysvětlit svoje názory a přání (do jakých kroužků chci chodit...)
- ▶ Představím rodině, co rád dělám ve svém volném čase (vysvětlím jim, co umím nového, co mě na kroužku baví atd.)

Smysl aktivity: Posilovat otevřenost jako důležitou podmínku podpory soudržnosti rodinného společenství. Přiblížit se s rodiči a sourozenci k sobě ještě víc než dosud. Prolomit někdy zcela zbytečné bariéry, zjistit, že dozvědět či sdělit něco o sobě může

18) Podle knihy PETILLON, Hanns. *1000 her pro školy, kroužky a volný čas*. Brno: Edika, 2013, str. 14.

být poměrně snadné a stačí k tomu udělat často jeden rozhodující krok. Naučit se překonat jisté zábrany, získat vztah důvěry, sblížit se, otevřít se.

Vhodná forma plnění: Kdo chce plnit tento úkol, musí se většinou úspěšně vypořádat s vyřešením tří problémů: nejdříve najít vhodný čas, dále překonat určitou uzavřenost, ostych či neochotu o sobě něco sdělit a konečně vědět, jak začít. Přípravou k tomu mohou být modelové situace, které ukážou docela jednoduchou cestu, jak se přiblížit druhým. Dětem totiž někdy chybí právě ta úvodní věta, formulace, správný tón, výraz. I to je možné se naučit a v reálné situaci použít. Vstřícným a milým chováním, projevem zájmu o rodiče (co tě bavilo, když jsi byl/a malý/malá?) může dojít v mnoha případech k obdivuhodnému sblížení. Vždyť ani rodiče někdy nevědí, jak na to, a je třeba jim pomoci ☺. A jak reagovat na rodičovské: „Nemám čas, mám hodně práce...“? Nejlépe přiložit ruku k dílu, příjemně překvapit – pak i rodič bude jistě vstřícnější. Učit se ovládat, nehádat se, nejednat konfrontačně. Ukázat, co umím nového, mohu právě jako zdatný pomocník – doma, na zahradě, na chalupě, na výletě. Je také možné vzít rodiče na oddílovou nebo střediskovou akci, navštívit s nimi výstavu podle jejich výběru a využít prohlídky k diskusi o tom, co zajímá právě mne a co mne příliš nezajímá a nebaví a proč tomu tak je.

Co jsme si dosud neřekli¹⁹

Cíl: rozvíjet komunikační schopnosti a dovednosti, učit se projevovat pocity a vyjadřovat před druhými své názory.

Pomůcky: archy papíru A5, psací potřeby

Každý účastník dostane jeden arch papíru, na který napíše své jméno (do horní části). Všechny archy se pak rozloží po podlaze (jmény dolů). Žáci si vyberou jeden papír (nikoliv se svým jménem) a napíšou na něj krátký osobní pozitivní vzkaz tomu ze spoluhráčů, jemuž chtějí za něco poděkovat, poprosit ho o něco, omluvit se mu, za něco ho ocenit apod. (např. „Děkuji, žeš mi v pondělí pomohl s úkolem.“ – „Prosím Tě, půjčíš mi do zítřka své nové CD?“ – „Promiň, že jsem na Tebe včera křičel.“ – „Jsem fakt rád, že se Ti písmečka z matiky povedla.“). Potom archy položí zpět na podlahu. Potom hráči vyhledají vzkaz, který jim byl adresován, zkusí uhádnout jeho autora a reagovat na něj (odpovídají přímo pisateli).

Hra může pokračovat tím, že si každý vybere dalšího spolužáka a připisuje další vzkaz. Po hře následuje diskuse: Tato sdělení hráči postupně přečtou nahlas přede všemi (akceptujeme, když to někdo odmítne!) a pak společně diskutují o jejich obsahu („Umiš uhádnout, kdo vzkaz psal?“ – „Jak se ti líbí, co je na něm napsáno?“ – „Potěšilo tě to?“ – „Je to podle tebe pravdivé?“ – „Uvědomil sis, jak tě vnímá někdo jiný?“).

Vyber si otázku.²⁰

Cíl: Dětem velmi prospívá, když se stále cvičí v tom, jak klást nové a inteligentní otázky. Pro úspěch v pozdějším životě je často rozhodující, zda jsme se jako děti naučili dávat správné otázky. Mnoho odpovědí rychle zastará. V době rychlých změn musíme být schopni definovat problémy stále nově.

Materiál: Jedna malá krabice a pro každé dítě jedna bílá a jedna červená kartička.

Návod: „Znáte někoho, kdo dává zajímavé otázky?“ – „Můžete uvést příklad nějaké zajímavé otázky?“ – „Můžete mi dát někdo pouze nudné otázky?“ – „Chtěli byste být raději někým, kdo umí dávat dobré otázky, nebo někým, kdo umí dobře odpovídat?“

Pozvu vás teď ke hře, při níž si můžete vymyslet zajímavé otázky. Otázky napíšeme na kartičky, které dáme všechny dohromady a promícháme. Z této hromádky otázek si pak může každý jednu vytáhnout a zkusit na ni

19) LISÁ, Elen. *Hry k rozvoji sociálních kompetencí žáků 1. stupně ZŠ*. Praha: Portál, 2010, str. 51.

20) VOPEL, Klaus. *Skupinové hry pro život 2*. Praha: Portál, 2008, str. 48, hra 26.

ve skupině odpovědět. Na bílou kartičku napište otázku, která se nemůže nikoho osobně dotknout, například: Kde stojí nejvyšší budova na světě? Co se děje, když kvete bambus? Jsou dívky inteligentnější než chlapci? Na červenou kartičku napište osobní otázku: Kdy jsi naposled lhal? Už jsi někdy něco ukradl? Máš raději maminku, nebo tatínka? atd.

Každý teď dostane jednu červenou a jednu bílou kartičku. Až budete mít napsané obě otázky, složte je a dejte do krabice. Teď budete chodit po jednom ke krabici a každý si vytáhne buď bílou, nebo červenou kartičku. Potom otázku nahlas přečte a odpoví na ni. Až odpoví, řekněte dětem, zda podle vás byla otázka zajímavá a zda odpověď byla výstižná, a vysvětlete jim proč. Když si někdo vytáhne červenou kartičku, nejprve se ho zeptejte, jestli chce skutečně odpovědět, nebo jestli chce kartičku vrátit se slovy: „To je pro mě nepříjemné, nechci odpovídat.“

Vyhodnocení:

Jak se ti hra líbila?

Které otázky byly pro tebe napínavé?

Bavilo tě vymýšlet otázky?

Která otázka se ti nejvíce líbila?

Které otázky pro tebe byly těžší – bílé, nebo červené?

- ▶ Pokusím se při diskusi s rodiči nad vytvářením rodinných pravidel (ohledně společného trávení volného času, příchodů domů...) dojít k dohodě přijatelné pro všechny.

Smysl aktivity: Na rozdíl od oddílů, kde jsou pravidla jasně stanovená a většinou vyvěšená třeba na nástěnce (zákon, pravidla oddílu, pravidla užívání klubovny, pravidla půjčování inventáře...), doma jsou rodinná pravidla skoro vždy nepsaná a mají navíc různou hloubku a složitost, což může způsobovat často nepochopení, různá očekávání a nesplnění těchto očekávání, nedůslednost a s tím spojené problémy, které mohou narušit i vzájemnou důvěru. Pokud se tato aktivita v rodině uskuteční, může to být významný příspěvek ke zkvalitnění rodinného života všech jejích členů. Zároveň tato aktivita rozvíjí schopnost přijímat zodpovědnost za pravidla, která dítě pomáhalo vytvořit, a napomáhat k jejich naplnění.

Vhodná forma plnění: Pro úspěšné splnění této aktivity je zvláště vhodné navázat spolupráci vedoucího s rodinou, požádat o podporu pokusu jejich dítěte zahájit takovou debatu. Lze využít i pomoci prarodičů. Začít by se mohlo v družině/oddíle. Zejména u mladších dětí je vhodné, aby si předem na schůzku zaměřenou na toto téma připravily několik návrhů rodinných pravidel a probraly je s ostatními – s kamarády i vedoucím. Přímo doma mohou být motivujícím prvkem nejrůznější tabulky a nástěnky.

V mladším věku bude tato aktivita zaměřena spíše na konkrétní činnosti, podporující chod domácnosti a rodiny (práce, učení, čas pro společnou zábavu). Ve starším věku mohou přibývat pravidla zasahující do kvality vzájemného vztahu (respektování soukromí, způsob omlouvání, odpouštění, ohleduplnost, ochota, spolehlivost – příchody domů, všímavost k vnější a vnitřní situaci druhého...).

Rodinná vlajka²¹

Potřeby: kus látky nebo starý povlak na polštář, fixy nebo barvy na textil, šicí stroj nebo sešívačka, dřevěná tyčka nebo papírová trubička

Volitelné pomůcky: papír a tužka

Pod jakou vlajkou byste hrdě pochodovali jako rodina? Co vaši rodinu charakterizuje? Jaké symboly a jaké barvy? Nechte dítě zvolit námět a pusťte se do její výroby! Malé děti asi budou chtít kreslit rovnou „načisto“. Starší si naopak námět nejprve načrtnou na papír, přenesou obrysy na látku a potom se teprve dají do vybarvování. Když barvy zaschnou, omotejte jednu boční stranu kolem tyčky, sešpendlete, tyčku vytáhněte a tunýlek sešijte na stroji nebo kancelářskou sešívačkou. Nezapomeňte sešít i vršek tunýlku, aby látka z tyčky nesklouzla. Vlajku noste vztyčenou na všechny vhodné rodinné události. Doma ji vystavte na čestné místo.

- Snažím si pravidelně vyhradit čas na rozhovory, povídání s rodiči, abychom o sobě stále věděli – jak se nám daří/nedaří, co chystáme apod.

Smysl aktivity: Udržovat aktivní rodinné vztahy a rozvíjet je. V dnešní době totiž často nezbyvá čas na jiné rozhovory než na ty, které se týkají organizačních, technických a materiálních záležitostí rodiny. Dítě by mělo díky této aktivitě zjistit, že rodiče potěší jeho zájem o ně samotné. Je totiž velmi důležité, aby dítě v tomto věku nevnímalo rodiče jen jako zdroj toho, co mu poskytnou a dovolí, ale jako lidi, kteří mají své vlastní životy. Dítě se přitom učí, že ty nejcennější dary obvykle nemají materiální charakter, ale jejich základem a podstatou je pozornost a zájem o druhé.

Vhodná forma plnění: Prvním krokem by mohla být domluva dítěte s ostatními členy rodiny – např. jednou o víkendu, jednou uprostřed týdne – na pravidelném čase společného setkávání spojeného s povídáním, kde by každý dostal svůj prostor. I zde by měla být nastavena pravidla, např. že se setkání uskuteční i tehdy, když všichni nemůžou, a že setkání a povídání bude probíhat vždy v hezké atmosféře, o kterou se budou všichni snažit. Některá témata nebudou pravidly povolena: různé výčitky, zákazy, úkolování druhých apod., to znamená, že se tato činnost může stát zároveň součástí rodinných pravidel (z čehož plyne, že pravidla nemusí nutně obsahovat jen nepopulární a omezující prvky). Průpravou k tomu by mohly být jednak podobné rozhovory v oddíle a stejně tak třeba mezi sourozenci nebo spolužáky.

Rodinné noviny²²

Potřeby: Papír, tužky, pastelky nebo fixy

Volitelné pomůcky: Psací stroj nebo počítač, rodinné fotografie, lepidla

Nejnovější zprávy! Nejnovější zprávy! Přečtete si o prvních dojmech plyšového medvídku v Alenčině pokoji, o výsledcích nedělního turnaje v pexesu nebo o prvních jarních květinách na vaší zahradě!

Tyto a mnoho dalších zajímavostí může dítě „otisknout“ v rodinných novinách. Nejjednodušší jsou ručně psané příběhy, které malé děti vyprávějí dospělým. Větším dětem mohou rodiče nebo vedoucí pomoci při psaní jejich vlastních příspěvků. Mají-li být noviny parádnější, je možné psát články po vzoru běžných deníků do sloupků. Starší děti se určitě rády vžijí do role reportéra. Je třeba jim vysvětlit, že každá správná reportáž musí

21) BENNETTOVI, Steve a Ruth. *365 zábavných činností bez televize*. Praha: Portál, 1998, str. 96.

22) BENNETTOVI, Steve a Ruth. *365 zábavných činností bez televize*. Praha: Portál, 1998, str. 97.

obsahovat odpovědi na pět základních otázek: „Kdo, co, kdy, kde a proč?“ Pak už může dítě sbírat materiál o důležitých rodinných událostech. Zajímavé mohou být také názory členů rodiny na „horká témata“, např. oblíbená jídla, hračky nebo cizí země. Cílem novin je zobrazit život rodiny. Ten je tak pestrý a bohatý, že bude stále o čem psát.

Hotové noviny mohou být vyvěšeny třeba na ledniče, aby byly všem na očích.

Poznáváme se

- ▶ Srovnám tradice naší rodiny (jak slavíme narozeniny, Vánoce...) s rodinou kamaráda.

Smysl aktivity: Uvědomit si bohatství toho, co v rodině máme, zamyslet se nad tím, proč jsou tradice naší rodiny právě takové, jaké jsou., v čem jsou jedinečné a proč. Inspirovat se tradicemi druhých.

Vhodná forma plnění: Tuto aktivitu je nejvhodnější odstartovat například na předvelikonoční nebo předvánoční schůzce, nebo na schůzce spojené s nějakou oslavou (jednotlivce nebo oddílového výročí). Vedoucí může připravit malou oddílovou dotazovnu, ze které lze vytvořit jednak statistiku, jednak charakteristiky slavení jednotlivých skupin, které z dotazovny vyplynou. Tuto aktivitu může zájemce o plnění využít také ve třídě, třeba v rodinné nebo občanské výchově, v HV nebo i v LV, případně na setkání několika rodin s dětmi.

Příklady možných otázek

Vánoce – Co u vás hlavně slavíte o Vánocích? Máte stromeček? Kdo ho strojí? Jak je to u vás s dárky? Co vždycky děláte na Štědrý den? Zvete někoho pravidelně na Štědrý den? Co děláte následující dva dny?

Velikonoce – Připravujete se nějak na Velikonoce? Jak (postní doba, Květná neděle, Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota)? Co u vás je na Velikonocích nejdůležitější? Co vždycky o Velikonocích děláte? Dáváte si dárky? Na který den z Velikonoc se nejvíc těšíš?

Osobní svátky a narozeniny – Slavíte u vás svátky členů rodiny? A narozeniny? Jak? Jaké dárky při tom oslavenci dostávají nejčastěji? Na jaký dárek nejvíc vzpomínáš?

Společné stolování – Je nějaký den, kdy se pravidelně všichni setkáváte u jídla (neděle)? Jak takové společné jídlo u vás vypadá? (Děláte ještě něco jiného, než že jíte? Vyprávíte si něco? Čtete si? Modlíte se?)

Společné hraní – Děláváte pravidelně něco všichni společně v rodině? Hru na hudební nástroje? Zpíváte? Hrajete nějaké hry? Sportujete?

Společné chvíle – Vyprávíte si? Posloucháte pohádky z rozhlasu? Díváte se na video? Chodíte společně na hrob babičky a dědečka? Zdobíte pomníček toho, kdo padl ve válce? Pořádáte společné výpravy? Akce pro další rodiny a přátele?

Společné slavení – Jsou během roku ještě nějaké další slavnosti, které si připomínáte a slavíte? (Vznik Československa, konec 2. světové války, svátek M. Jana Husa, sv. Václava, sv. Cyrila a Metoděje, svatodušní svátky, sv. Valentýna, den, kdy se maminka s tatínkem vzali atd.)

- ▶ Udělám si s prarodiči/rodiči výlet na místo, které je pro ně něčím významné (z dětství, studií...).

Smysl aktivity: Pochopit, že to, co bylo významné v minulosti, se promítá i do přítomnosti (setkání dědečka s babičkou, maminky s tatínkem, setkání s někým nebo něčím, co nasměrovalo jejich profesní zájem i celoživotní zaměření apod.). Současně jde o poznání toho, že i oni byli mladí a měli kdysi podobné tužby a problémy jako dnes já, případně jaké mne ještě čekají.

Vhodná forma plnění: Vyplývá ze zadání, navíc je možné bohatě využít zkušeností a dovedností dítěte z oddílového života, konkrétně např. vyhledání místa na mapě, vyhledání vhodného dopravního spojení, případně i objektu pro přenocování, možnosti stravování, vyhledání nějaké místní pamětihodnosti apod. Úkolem je tedy připravit jakousi výpravu pro prarodiče, zohlednit přítom jejich fyzické možnosti (týká se zejména prarodičů).

- ▶ Víím, kde pracují moji rodiče a čemu se ve svém zaměstnání věnují. Pokusím se o to, čím se zabývají, zjistit více třeba návštěvou jejich pracoviště, rozhovorem s jejich kolegy apod.

Smysl aktivity: Poznat další rovinu života rodičů, získat konkrétnější představu o tom, o čem jsem dosud jen slyšel. Pochopit případně souvislost mezi životem rodiny a prací: odkud se berou peníze, za co, kolik je třeba vynaložit pro jejich získání úsilí a času.

Vhodná forma plnění: Poznávání přímo z vyprávění rodičů. Druhou možností je pátrání: zjistit z internetových a jiných zdrojů, co práce rodičů obnáší, udělat rozhovor s kolegy rodičů, s prarodiči. Výsledek by např. mohl posloužit jako úvod k rozhovoru s rodiči a následně ke společné návštěvě jejich pracoviště (pokud je to možné).

Pomoc v rodině

- ▶ Vezmu si na starost nějaký úkol, se kterým budu rodičům doma pravidelně pomáhat (luxování v mém pokoji, vynášení koše, menší nákupy...), a budu se snažit, aby na mě bylo spoolehnutí.
- ▶ Budu si všímát, jestli nepotřebují rodiče, babička a děda nebo sourozenci s něčím pomoci, a sám se jim s pomocí nabídnu.
- ▶ Pravidelně se pokouším překonat svoji lenost a pomoci rodičům, když moji pomoc potřebují.
- ▶ Budu pomáhat rodičům nebo prarodičům s nějakou pravidelnou činností, budu všímavý k tomu, co je kde potřeba.

Smysl aktivit: posilování spolehlivosti, vytrvalosti, zájmu o rodinu, překonávání momentální nechuti, lenosti, přebírání zodpovědnosti za chod rodiny a její společný život.

Vhodná forma plnění je zřejmá ze zadání, jde ale o to, jak začít. Dítě buď přijde samo s návrhem konkrétní pomoci, nebo požádá rodiče, aby společně s ním přiměřenou pomoc určili.

Motivací by mohl být viditelný přehled v klubovně oddílu, kde by bylo zřejmé, kdo co dělá a jak si v tom vede. Stejný přehled může mít dítě doma v pokojíčku nebo na místě přístupném snadno všem (lednička?).

Tvůrci radosti

- ▶ Udělám radost svým rodičům tím, že jim připravím malé překvapení (dárek, vyzdobím stůl, nakreslím obrázek, udělám výrobek...).

Smysl aktivity: Společná radost buduje společenství, v tomto případě rodinné. Umožnit dítěti zkušenost sdílené radosti a zároveň podporovat tvořivý zájem o druhé – dítě musí přemýšlet nad tím, čím by druhým mohlo udělat radost, snažit se vcítit do svých blízkých.

Vhodná forma plnění: Na první pohled je dána samotným úkolem. Na plnění je možné připravit se v oddíle společnou debatou na téma „čím udělat rodinným příslušníkům radost“. Také vyrábět překvapení je možné v rámci oddílové činnosti.

Kráčející papíroví maňásci²³

Potřeby: karton, pastelky nebo fixy, skořápky z burských nebo lískových oříšků nebo kousky papíru

Na tenký karton nakreslete malou postavičku nebo zvířátko, ale vynechejte nohy. Vystřížený obrys by měl být dlouhý asi 7,5–10 cm. V místě, kde by začínaly nohy, vystříhnete dvě kulaté díry, kterými ze zadu provlečete prsty. Jako „botičky“ si můžete na prsty navléct skořápky od oříšků nebo malé papírky. Střídejte se v hraní divadélka. Můžete také udělat více panáčků a zkusit hrát na každé ruce s jedním.

Krajina s papírovými zvířátky²⁴

Potřeby: velká čtvrtka nebo karton (přibližně 60×30 cm), kresby nebo obrázky zvířat

V této hře vám poradíme, jak vyrobit přírodní krajinu doplněnou pohyblivými zvířaty. Použijte velkou čtvrtku nebo karton a po obou stranách papír ohněte dopředu, aby budoucí krajina stála bez opory. Na čtvrtku nakreslete krajinu – neměla by chybět obloha, stromy, tráva, hlína, zkrátka úplná krajina s výjimkou zvířat. Ta si nakreslíte nebo vystříhnete zvlášť (např. z časopisů) a podlepíte tvrdým papírem. Teď budete potřebovat držátka na zvířátka. Vystříhnete je také z kartonu. Měla by být asi 2,5 cm široká a 10 cm dlouhá. Hotová držátka přilepte na zadní stranu zvířat. Každému z nich pak vyberte místo na scéně, kde pro ně prostříhnete otvor. Pokud chcete, aby se zvířátko pohybovalo jen trochu, vystříhnete krátkou štěrbinu; jestli se má hýbat víc, bude štěrbina delší. Hotovou krajinu postavte ke kraji stolu, aby přečnávající držátka visela dolů. Pak už se můžete pustit na střídačku do hraní a podle chuti hýbat figurkami. Zapojte se všichni – do vytváření krajiny, zvířátek i do hraní pohádky s postavami zvířátek v hlavních rolích!

23) BENNETTOVI, Steve a Ruth. *365 zábavných činností bez televize*. Praha: Portál, 1998; str. 345.

24) BENNETTOVI, Steve a Ruth. *365 zábavných činností bez televize*. Praha: Portál, 1998; str. 10.

Rodinný (družinový, oddílový) kalendář²⁵

Potřeby: velká čtvrtka, velký kus kartonu, lepidlo nebo lepicí páska, pastelky nebo fixy, fotografie
Vytvořte kalendář, který vás bude informovat o důležitých rodinných (družinových, oddílových) událostech. Na velkou čtvrtku (A2) si narýsujte kalendářní okénka na měsíc nebo čtvrtletí. Vyberte dny, které jsou pro vás nějak důležité – narozeniny členů rodiny, kamarádů, hlavní prázdniny, tábor, dovolená apod. Každé políčko s takovým dnem obstříhnete ze tří stran (nechtejte mu ale rámeček), horní stranu nestříhejte. Tak se dá okénko odklápět. Čtvrtku s kalendářem podložte stejně velkým kusem kartonu. Kraje čtvrtky přilepte k podkladu lepicí páskou nebo lepidlem. Odklápěcí okénka s důležitými daty otevřete a dovnitř (na karton) nakreslete či nalepte obrázek nebo fotografii. Malý obrázek můžete nakreslit i na vrchní stranu okénka (s číslicí, kolikátého v měsíci právě je). Na kalendáři může celá rodina (družina, oddíl) sledovat, kolik dní ještě zbývá do nějaké toužebně vyhlášené události. Průběžně sem také můžete zaznamenávat akce, které v blízké budoucnosti plánujete, např. návštěvu ZOO, výlet/výpravu či divadelní představení.

- Zorganizují akci pro naši rodinu (naplánují výlet, uspořádám oslavu...).

Smysl aktivity: jedná se vlastně o malý projekt staršího skauta/skautky. Prokázání samostatnosti a tvořivosti ve spojení s konkrétními dovednostmi, a to vše spojeno zájmem o ostatní členy rodiny.

Vhodná forma plnění: Promyslet vhodnou příležitost a určit termín, realisticky zvážit organizační náročnost (včetně finanční a časové), zvážit fyzické možnosti účastníků akce, dokázat se domluvit na spolupráci se sourozencem nebo jedním z rodičů nebo i s kamarádem nebo dalším příbuzným.

25) BENNETTOVI, Steve a Ruth. *365 zábavných činností bez televize*. Praha: Portál, 1998; s. 94.

D.2 – Naše parta

Výchovné cíle:

- ▶ Uvědomuje si svou sounáležitost s partou.
- ▶ Je schopen aktivně přispívat k přátelské atmosféře.
- ▶ Je platným členem skupiny svých vrstevníků.
- ▶ Je schopen nést společnou odpovědnost za svou partu.

Mám v družině, ve škole i jinde kamarády/kamarádky, se kterými podnikáme společné akce, na jejichž vymyšlení a plánování se podílím. Když mám pocit, že to, co děláme, není správné, umím se ozvat. Zároveň ale umím vyslechnout názor kamarádů/kamarádek na své jednání a snažím se o něm přemýšlet.

Cesta Země + Cesta Vody

V rámci naší party se snažím udržovat přátelské vztahy a zajímat se o všechny její členy. Tím, že si vezmu zodpovědnost za nějaký konkrétní úkol, přispívám k tomu, aby naše společenství bylo příjemným místem, kde se stále děje něco zajímavého.

Cesta Vzduchu + Cesta Ohně

DOMOV, KDE SE RODÍME PRO PŘÁTELSTVÍ

Presvědčení o zásadní důležitosti party patří prakticky k základům „skautské abecedy“. Nejednen z nás jistě při zdůvodňování významu skautingu (zejména vůči rodičům) uvedl jako podstatný argument, že dítě v oddílu přijde do „dobré party“, což bude mimo jiné účinná prevence proti tomu, aby později neskončilo v partě „špatné“. Protože to,

že si dospívající v naprosté většině nějakou partu osvojí, ať se to někomu líbí nebo ne, je zkušenost tisíckrát ověřená. Tíhnutí stát se členem party, které se začíná hlásit zvláště silně po dvanáctém roce věku, je nepochybně zakotveno v bytostných potřebách dospívajících kluků a děvčat. A na nás jako jejich průvodcích je, abychom pochopili zdroje tohoto tíhnutí a vytvořili bezpečné prostředí pro jeho naplnění.

Co tedy způsobuje tendenci, která nakonec drtivou většinu pubertálních děvčat a chlapců „umístí“ v nějaké partě? V základu je to touha opustit svou samotou. Ale to se děje prostřednictvím individuálních vztahů zpravidla mnohem dříve (mimo jiné jsme se tomu věnovali v souvislosti s oblastí *Můj kamarád*). V partě nejde totiž jen – a dokonce většinou ani především – o vztah k jedincům, nýbrž právě o vazbu na celé společenství. Samozřejmě že to známe už i z rodiny (byť v dnešních malých jednogenečních rodinách, které jsou tvořené nanejvýš dvěma rodiči a jedním či dvěma dětmi, je to často dost slabé). Parta ale nabízí pro život teenagerů tu nejpřirozenější podobu toho, čemu se odborně říká **vrstevnická skupina**. A v tom je nenahraditelná. Proto také mezi nimi slaví takové úspěchy – nezřídka k malé radosti rodičů i dalších vychovatelů.

Pro první přiblížení toho, co konkrétně pro takového 13–14letého dospívajícího parta znamená, ti nabízíme charakteristiku, kterou vložil už před čtyřiceti lety do své knížečky (věnované svým dospívajícím synům) *Hovory s tebou* významný český psycholog – skaut Jiří Mrkvička:

Zvláštní úrodnou půdou pro vznik kamarádství je parta. Je to taková směs partnerství, kamarádství a někdy dokonce přátelství. Vzniká ze skupiny lidí, kteří se pusť společně do něčeho, na co by jednotlivec nestačil. Do něčeho, co vyžaduje společnou účast, partnerství. Může jít třeba jen o to, nějak zabnat nudu. A celá slavná parta se nezmůže na nic jiného, než na trochu kraválu; to je totiž ten nejpřimitivnější způsob, jak získat pocit, že se něco děje, jak si opatřit trochu vzrušení.

Parta zesiluje tvou moc, dokážeš v ní víc, než když jsi sám. Ale to není všechno. Nabízí ti zábavu, vzrušení. Nabízí ti hru. Doma i ve škole se nezabavíš vědomí, že od tebe pořád očekávají plnění povinností, ať se ti chce, nebo ne. Tvé partnerství v partě je výsledkem tvého vlastního souhlasu, tvého vlastního zájmu: nemusíš, ale chceš. Máš v tom zálibu. A činnost, kterou děláš, protože v tom nacházíš potěšení, to je hra. Někdy stupidní, jako to výtržnictví. Někdy tvrdá makačka, třeba když někde seženete starou ojetinu a chcete, aby to znovu jezdilo. Život pod tlakem povinností znamená i život ve stálém napětí. Hra přináší uvolnění. Parta ti přináší obojí: hru i uvolnění.

A dává ti víc: Je to totiž takové malé sociální jeviště. Dovoluje ti za jiných okolností než v běžném životě znovu a úspěšně odebrat role, které se ti v běžném životě nedaří. Ve škole ti to moc nejde, tvůj nespokojený tatík tě obden ujišťuje, že jsi blbec, a nešťastnou matinku pronásleduje dotazy, po kom to dítě je. A najednou v partě jsi kanón. Kluci si tě váží třeba pro své hazardérství a ty se bezhlavě vrháš do nových a nových nebezpečných situací, jen abys svou pověst, svou pozici v partě udržel.

Nebo se docela prostě ukáže, teď jsme u toho, že jsi „kámoš“. Že když na dlouhém čundru tvůj pard už nemůže, ty si hodíš jeho tele přes rameno a jde se dál. Život v partě dává spoustu příležitostí k takovým kamarádkým gestům. Parta z nich žije. Musíte se jeden na druhého spolehnout. V dobrém i ve zlém. Když se parta při troše nesnáží rozpadne, nestála za moc. Stane-li se partnerstvím v dobrém i ve zlém, pak je dobrá. Pak je to parta kamarádů. Z ní může vyrůst přátelství.²⁶

26) MRKVIČKA, Jiří. *Hovory s Tebou*. Praha: Avicenum, 1974; s. 59–60.

Co nám to tu tedy Jiří Mrkvička říká? Podstatné je, že parta utváří prostředí, kde může být dospívající co nejvíc sám sebou. Neznamena to však, že si může „dělat, co chce“ – naopak v partě zpravidla vládne dost silná tendence ke *konformitě*, tedy k podřízení se určité vnitřní „kultuře“. A ta je dána trojicí zpravidla vzájemně spojených faktorů:

- ▶ čím se parta zabývá,
- ▶ jaký má hodnotový základ,
- ▶ kdo v ní má hlavní slovo.

Rozhodující slovo v tom mívá „vůdce party“, který stanovuje pravidla, jež musejí členové party dodržovat, chtějí-li být její součástí: co se v partě pokládá za správné, oceňování hodné, žádoucí, a naopak to, co se tak či onak zavrhuje, je nežádoucí a člověk tím ztrácí v partě prestiž. Zvláště pro party vytvořených spontánně na sídlištích, na ulicích, někdy i ve školách je to typické.

Výše uvedená skutečnost ukazuje, jak důležité může pro další život dospívajícího být, pokud má příležitost stát se členem party, jejíž hodnotový základ vychází z přesvědčení, že nejvíce smysluplné je jednání a spolupráce v souladu s nejvyšší Pravdou a Láskou. Kde si ten, kdo v ní má hlavní slovo, nepočíná diktátorsky, ale kamarádsky, a která se zabývá něčím užitečným a současně i dostatečně atraktivním. Právě takovým prostředím by měla být skautská družina. Ovšem – ačkoliv se jistě zdůrazňuje na všech skautských kurzech, že družinový systém je nezbytným prvkem skautské výchovné metody – v praxi mnohých oddílů se skutečnému družinovému životu moc nedaří. O tom, že jde o jakousi chronickou bolest naší činnosti, svědčí to, co vložil Braťka do své dodnes aktuální brožurky *Junácká družina*.²⁷

Už vidím, že mnohý ze starších vůdců nespokojeně bručí: „Dej pokoj. Já to taky zkoušel a měl jsi to vidět. Tak zrovna minulou středu. Měli jsme s rádci smluvený pevný program schůze. Kdo zklamal, byli oni. Zapomněli členy družiny na družinových schůzkách připravit, někteří nechali doma i své potřeby ke cvičení a ke hram a starší rádce, který měl předvádět obvyklou ruku, se vůbec neukázal. Nakonec to ovšem zbylo zas na mne.“

Tato příhoda není typická, ale zobrazuje častý jev. Ale není to důvod svědčící proti družinové soustavě. Prozrazuje to jenom, že jsi dosud věc nepochopil. Když děvčata a chlapci zklamali, vzal jsi jistě věc do svých rukou a zachránil jsi schůzi. To jsi ale dělat neměl. Především měli chlapci a děvčata sami na sobě poznat, kam vede nedbalost. Podruhé se opět spolehnou, že to zas nějak zařídíš. Ukázal jsi, že nemáš k rádcům důvěru a tím jsi velmi podkopal důvěru v ně ze strany ostatních. Zapomněl jsi, že hlavní zásadou družinové soustavy ve věci rádců je: „Nech je pracovat, dělat chyby. Cvič je, důvěřuj jim a nech je, aby vedli, i když budou mít menší úspěchy, než máš ty.“

Postřehl jsi, jaká jsou klíčová slova, jimiž má dospělý přispívat k vytváření dobré party uvnitř svého oddílu? Důvěra i za cenu chyb, trpělivost. Jenom tak může vyrůst odpovědnost dospívajících za jejich partu. Právě o to jde. A ještě něco. Družina může být bezvadnou partou, ale tu dobrou partu mohou dospívající najít i jinde: ve škole, ve sportovním oddíle, mezi ministranty, mezi dětmi přátel svých rodičů. Nezapomeň: máme podporovat schopnost žít v *každé* dobré partě.

27) NOVÁK – BRAŤKA, Jaroslav. *Junácká družina*. Praha: Junácká edice, 1968, s. 13.

Braťka byl jedním z nejbližších spolupracovníků Antonína B. Svojsíka od počátku českého skautingu.

METODIKA ANEB JAK NA TO

Projdeme si nyní ony čtyři výchovné cíle, ke kterým směřuje plnění tohoto bodu stezky, a zaměříme se při tom na dvě roviny:

Hlubší porozumění tomu, oč v daném případě běží (což je důležité pro to, abys viděl dál než jen k bezprostřednímu dění a mohl tak aktivně působit na vytváření podmínek pro účinnou výchovu a současně měl k dispozici dobrá kritéria pro její hodnocení).

Konkrétní příležitosti, jak v životě oddílu můžete k naplňování onoho cíle přispívat.

Uvědomuje si svou sounáležitost s partou

Lidská potřeba lásky má minimálně dvě „dimenze“ – Já a Ty, Já a My. Obě dvě jsou pro náš život podstatné a jedna nemůže jen tak nahrazovat druhou. Základem té první je potřeba, aby existovala přinejmenším jedna osoba, která nás uznává a důvěřuje nám. Současně ale každý z nás potřebuje někam patřit: ne pouze k jedné osobě, nýbrž k rodině, přátelům, skupině a kultuře. Proto bylo v tradičních společnostech vyloučení ze společenství totožné s trestem smrti. A i dnes je hrozba vyloučení z komunity, do níž člověk patří nebo chce patřit, něčím mimořádně stresujícím.

Co znamená potřeba někam patřit? Je pouze způsobem, jak se vypořádat s osobní nejistotou, sdílením pocitu identity, který nám dodává skupina? Nebo je tento pocit sounáležitosti důležitou součástí cesty každého člověka ke svobodě? Je pocit sounáležitosti něco jako země vyživující prostředí, které dává vzrůst rostlinám a stromům, aby mohly se všemi sdílet své květy a plody?

Jean Vanier, švýcarský zakladatel komunit Archa, ve kterých bydlí ve společném domově lidé s mentálním postižením spolu s asistenty, jenž věnoval vytváření společenství prakticky celý život, poskytuje k porozumění významu sounáležitosti jednoduchý a současně velice hluboký klíč: *Sounáležitost je důležitá pro náš růst k nezávislosti. Je dále důležitá pro náš růst k vnitřní svobodě a zralosti. Pouze díky sounáležitosti se můžeme dostat ze zajetí individualismu a egocentrismu, za jejichž zdmi se cítíme chráněni, ale také jsme jimi izolováni. Sounáležitost je tedy školou lásky, ve které se učíme otevírat druhým i světu kolem nás, kde každá osoba, tvor i věc jsou důležité a vážené.*²⁸

Lidská touha po sounáležitosti má však též své léčky. Naše potřeba identifikovat se se skupinou, která nám dává jistotu i ochranu a díky níž objevujeme a potvrzujeme svou identitu, nás může snadno přivést k tomu, že si zde dokazujeme nejen vlastní cenu a dobrotu, ale dokonce i to, že jsme lepší než druzí. Iluze, že jsme lepší, vzbuzuje potřebu to dokazovat, a tak vzniká útlak. Tak budujeme zdi kolem svých skupin a pěstujeme svá přesvědčení. Právě z takových zdí rostou předsudky a všemožná nepřátelství. Uzavřenost a pocit nadřazenosti jsou tak hlavními ohroženími správné sounáležitosti. To se pak vymstí nejen nepřátelstvím vůči ostatním, ale i vznikem vnitřní sektářské mentality, která místo napomáhání cesty ke zralé svobodě samu svobodu drtí a křiví charakter svých členů.

Je proti tomu nějaká obrana? Jean Vanier ji nabízí takto: *Jak jsme se jako lidská rasa dostali do takového stavu, že je pro nás přirozené nejen se spojovat do skupin, ale stavět svou skupinu proti druhé a bližního proti bližnímu, abychom tak ustavili jakýsi pomíjivý*

28) VANIER, Jean. *Cesta k lidství*. Praha: Portál, 2004. Kapitola Sounáležitost str. 39 až 69.

počit nadřazenosti? Podle mého pojetí je sounáležitost jádrem základní skutečnosti – všichni jsme účastní společného lidství, lidské rasy. Jsme sice zakořeněni v určité rodině a kultuře, ale na této zemi jsme pro druhé, abychom jim sloužili a zároveň se nechali obohacovat tím, co přinášejí nám i celému lidstvu. Jedním ze základních lidských úkolů je zjistit, jak zbořit zdi, které nás od sebe oddělují, jak se jeden druhému otevřít, jak budovat důvěru a prostor pro dialog.

Vidíš, kam až jsme se dostali od sounáležitosti s vlastní partou. A přece je to něco, s čím určitě máš i vlastní zkušenosti a co je trvalou výzvou pro život dobrého oddílu: Jak současně „být pro sebe“ a přitom také „pro druhé“. Jak posilovat vlastní jistotu a hodnotu, a přitom tak, aby to neznamenal znejišťování druhých a jejich snižování. Jak být hrdý na svou družinu, oddíl, organizaci, ... – a současně dokázat ocenit i jiné družiny, oddíly či organizace a vidět na nich i to, co je opravdu cenné a krásné, aniž bych tím ztrácel důvěru v to „vlastní“.

Podíváme se tedy teď na některé důležité podmínky a možnosti, kterými může posilovat v oddílu schopnost jeho členů zažívat sounáležitost a dokonce přispívat k jejímu správnému rozvoji.

Družinová atmosféra

Člověk si sounáležitost s nějakým společenstvím uvědomuje v prvé řadě na základě toho, co v tomto společenství zažívá. Tím spíše deseti-, dvanáctiletý kluk nebo děvče. Takže rozhodující podmínkou pro to, zda si člen družiny uvědomí svou sounáležitost s ní, je celková družinová atmosféra, klasicky bychom řekli *družinový duch*.

Co je to družinový duch?²⁹

Nelze to odříkat jako nějakou fyzikální poučku. Družinový duch je spíš podoben lidské povaze, která také bývá těžko vymežitelná. Slova to nedovedou přesně vyjádřit, ale opis to vysvětlí. Družinový duch je to, co nutí chlapce či děvče, aby si řekli před závodem v signalizování: „Já to prostě musím vyhrát, jinak by byli ostatní hrozně zklamaní.“ Je to něco, co junáka přiměje, aby řekl svému spolužákovi: „Promiň, ale dnes s tebou nemohu do kina, máme družinovou schůzku.“ Když dva chlapci dají hlavy dohromady, aby se poradili, kde Vaškovi opatřit příležitost k výdělku, aby mohl s ostatními na velikonoční výpravu, vznášejí se nad jejich hlavami družinový duch.

Když na oddílové radě hledá vůdce dobrovolníky k vykonání nějaké práce a rádce řekne hrdě: „Já to vezmu, můžu to za družinu slíbit.“ Je to družinový duch, který dává nadšení a jiskru všemu, co družina podniká, ať je to zhotovení totemu, postup ve zkouškách nebo ve službě na ulici. Je to družinový duch, který přiměje členy, aby se vzdali prospěchu a pohodlí pro dobro společné věci a z hesla „Jeden za všechny a všichni za jednoho“ učinil radostné pravidlo oddané obětavosti, k věrnosti společnému vytrvání v dobrém i ve zlém.

Družinový duch pokračuje a rozvíjí se. Jak půjdou měsíce a léta, družina bude zapomínat na jednotlivé výlety a tábory, zkoušky a závody, vrcholky i nížiny družinové činnosti. Jedno však zbude: vzpomínka na ducha, který všechny členy přitom pronikl, na nádherné věci a myšlenky, které je pojily.

Družinový duch se pěstuje mnohdy z drobných a známých „semínek“, která se ale dnes nezřídka zbytečně opomíjí: název družiny, její pokřik, vlajka a jiné družinové symboly. Co třeba takový družinový erb? Významným nástrojem posilování družinové

29) NOVÁK – BRATKA, Jaroslav. *Junácká družina*. Praha: Junácká edice, 1968, str. 56–57.

sounáležitosti bývala kronika. Možná, že u vás se už nenajde nikdo, kdo by ji byl schopný vést, ale co třeba družinové fotogalerie? Někde budete možná schopni vytvořit vlastní družinovou hymnu, video či jiný umělecký artefakt, který právě v čase společné tvorby poskytne šanci pro posilování družinového ducha a současně jej vždy oživí, když se u toho svého díla znovu sejdete. Další možností je mít nějaké své vlastní místo – poblíž klubovny nebo i na táboře.

Na důležitý rozměr vytváření ducha party, který se mnohým zpočátku může docela „zajídat“, upozorňuje Braťka naprosto otevřeně: *Jen málo chlapců a děvčat miluje slovo kázeň. Ale družina musí být ukázněná. Družina, která nezná sebekázeň, není úspěšná. Jestliže rádce přiměje členy družiny, aby věc konali ne proto, že ji musí konat, ale proto, že to chtějí dělat, protože znají smysl, účel své práce, je na správné cestě k úspěšnému vedení a k vyváření zdravého družinového ducha.*³⁰ Dobře si všimni důvodu, který tu Braťka udává: bez kázně není úspěchu. A bez úspěchu nakonec všechno zhoří. Úspěchem přitom nemusí být něco „hmotného“ či „světského“, ale prostě výsledek, který má moc členy party potěšit. To zpočátku může být třeba povedené společné zpívání, dobře odehraný fotbalový zápas, úspěch v oddílovém závodě, rozkvetlý záhon, o nějž družina společně pečovala. Časem k tomu vhodně přibývá přesah službou za hranice oddílu: pomoc v obci, pomoc přírodě, patronát nad handicapovanými dětmi či domovem důchodců.

Každopádně by bylo omylem zaměňovat dobrého ducha party s „pohodou“. Ta je totiž dnes mnohdy sama o sobě cílem, jenomže právě v tom je zrada: pravá pohoda vyrůstající z dobrého duchovního zázemí je důsledkem úsilí o něco jiného než právě jen o „pohodu“. Ta je darem pro ty, kteří hledali štěstí a radost pro druhé. Aspoň občas.

Role v partě

Tohle je známá a velmi podstatná skutečnost, byť se s ní v našich oddílech a jiných společenstvích málokdy vědomě pracuje. Dobrá parta je jako sehraný orchestr, v němž každý nástroj má své důležité místo pro celkovou kvalitu hudby. Podstatné je pochopit, že tady jde hlavně o souhru povah a charakterů, správného „zapadnutí“ osobnosti mezi ostatní. Na rozdíl od toho, o čem si budeme povídat v souvislosti s *týmem*, kdy jde velmi často hlavně o *výkon*, o viditelné výsledky, tady půjde především o kvalitu vztahové sítě.

Jak tomu můžeš napomáhat z pozice vůdce? Nezavání to trochu „sociálním inženýrstvím“³¹? Kdepak! Ty tomu můžeš pomáhat právě tím, co je pravým opakem toho, co se dnes u nás „sociálním inženýrstvím“ rozumí: pro tebe bude každý člen oddílu (družiny) jedinečnou bytostí s nezastupitelným posláním. Protože jen tak můžeš každému pomoci, aby svou roli v partě skutečně „obydlel“ tak, jak potřebuje on sám, ale i její ostatní členové. Zkrátka čím lépe budeš ty kluky či holky znát a čím více je budeš mít opravdu rád, tím jistější bude tvé pochopení celku party i místa, které v ní každý člen může mít.

30) NOVÁK – BRAŤKA, Jaroslav. *Junácká družina*. Praha: Junácká edice, 1968, str. 57.

31) Pro naši situaci po roce 1989 je docela příznačné, že tento termín, který do našeho slovníku přešel z práce Karla R. Poppera *Otevřená společnost a její nepřítel*, kde jej používá ve 3. kapitole jako ten *správný* přístup k regulaci společnosti, protože respektuje svobodu člověka a současně pro tuto svobodu poskytuje nezbytnou oporu, je dnes chápán jako odsouzeníhodný „pohrobek“ komunistické společnosti, kdy je člověk „přitesáván“ na míru kolektivu.

Naše parta a mé místo v ní

Nabízíme několik jednoduchých aktivit, kterými je možné účastníky přivést k reflexi toho, čím každý člen party přispívá k jejímu životu i jak se to promítá do toho, jak parta působí na své členy i navenek.

1. **Naše parta jako strom:** Nakreslete naši partu jako strom složený z nás všech. Kdo bude tvořit kořeny? Kdo kmen, větve, listy, květy či plody? Podle věku i vyspělosti to může tvořit každý sám, dvojice nebo i družina jako celek (což samozřejmě bude vyžadovat předchozí zevrubnou debatu).
2. **Naše parta jako malá zoologická zahrada:** Můžete to pojmut i výtvarně (vymodelovat).
3. **Naše parta jako duha:** Kdo bude jaká barva duhy a proč?
4. **Naše parta vyjádřená pomocí různých druhů látek:** Kdo bude samet a kdo lněná látka? Půjde o hmatovou kvalitu, velikost i barvu.
5. **Naše parta ze šachových figurek:** Jakou barvu zvolíme? Pro všechny stejnou? A jakými figurkami označíme jednotlivé členy? A kam je umístíme na šachovnici? Dá se to také poskládat tak, že si každý vybere figurku, která představuje jeho, a tu pak umístí na šachovnici (nejprve na svou nakreslenou tabulku a pak předá svou pozici a označení figurky vedoucím šachovým zápisem – např. Jd4, Va5, Pf7 – a ten figurky rozestaví na šachovnici; když na jedno políčko vyjde více figurek, vyřeší to pomocí středové symetrie: tedy např. políčko b3 má stejnou hodnotu jako b6, g5 a g6). Účastníci si vzniklý útvar překreslí.
6. **Naše parta jako sousoší:** Jaké sousoší vytvoříme a kdo v něm bude koho představovat?
7. **Kde je mé místo v partě?** Když partu znázorníme kruhem, kam se umístím já? Jak daleko od středu i od okraje? Koho bych umístil do středu?
8. **Vklad pro partu:** Každý si sám píše, čím si myslí, že hlavně přispívá k dobré atmosféře v partě. Totéž pak píše u každého dalšího člena party. Následně pak totéž pro to, čím partu zatěžují, čím dobrou atmosféru narušují já i ostatní.

Začleňování nováčků

Tohle je vlastně bezprostřední důsledek předchozího. Ve chvíli, kdy přichází nováček do družiny/party, je jeho role ještě naprosto neurčená, což ho činí zvláště zranitelným a nejistým. Dobré přijetí je zároveň pro nováčka často právě tím, co z něj učiní nadšeného člena party. Proto bývá cenné, když má družina nějaké pěkný způsob, jak nováčky začleňovat. Nejde jen o nějaký rituál (ačkoliv i ten může být důležitou součástí celého procesu začleňování nováčků), nýbrž o promyšlený systém podpory, která novému členovi poskytne pomoc při jeho pozici v partě. Zvláště půjde o to, uvést ho do nepsaných pravidel, která vždy podstatně spoluutvářejí vnitřní život party a jsou důležitou oporou sounáležitosti všech členů. Jejich dobré osvojení tvoří hranici mezi „našinci“ a těmi, kdo jsou mimo partu. Pro nováčka může hodně znamenat, když ho někdo z členů družiny pozve například k sobě domů na nějakou společnou hru či jiný zajímavý program.

Zdravé a nezdravé přizpůsobování (konformita)

Každá skupina vytváří na své členy tlak, aby svými názory, svým jednáním, svými hodnotami a často i svým vzhledem vyjadřovali příslušnost k této skupině. Je to určitá „dostředivá síla“, bez níž by žádná parta dlouhodoběji neobstála. Zvláště v naší současné civilizaci je důraz na individualitu tak veliký, že bez vědomého a dobrovolného přizpůsobování by se žádné společenství nepodařilo. To vyžaduje, aby jeho členové dávali v důležitých záležitostech přednost společnému zájmu před vlastním sebeprosazením. Nejde tedy o to takový tlak „zrušit“, nýbrž udržovat ho ve zdravých mezích. Jean Vanier uvádí čtyři kritéria, která pomáhají tuto rovnováhu udržovat:

- a) *Otevřenost ke slabým a potřebným nám pomáhá otevírat srdce slabým a potřebným z celého lidstva. To je prvním znakem toho, že je naše skupina zdravá. Zdravé vazby nás vedou k větší lásce ke druhým.*
- b) *Druhým znakem zdravé soudržnosti je způsob, jak skupina prožívá své poslání služby druhým. Pomáhá jim činit vlastní rozhodnutí, dodává jim odvahu. Pokud je komunita uzavřená a obává se pravdivého dialogu, při kterém je respektován každý, není to už živá komunita.*
- c) *Vidět dary druhého je znakem toho, že jsme se dokázali vyprostit z pout vlastních jistot, která nás uzavírala. Je to třetím znakem zdravé skupiny.*
- d) *Čtvrtým znakem zdravé skupiny je její snaha o vlastní rozvoj. Musí si přiznat vady a chyby z minulosti a hledat pomoc zkušených lidí mimo vlastní řady, aby se tak stala více pravdivou a milující, více respektovala odlišnosti, více naslouchala, a tak byla více otevřená možnostem, jak vykonávat svoji autoritu.³²*

V konkrétním životě družiny/party se určitě budou objevovat tendence k přizpůsobování, které už budou v neprospěch nejen některých jednotlivců, ale i party jako celku. Zejména ti členové, kteří nemají uvnitř skupiny „vysoký status“, budou často puzeni ke konformitě i za cenu popření vlastního přesvědčení. Touha po jistotě, kterou parta poskytuje, je totiž zvláště u lidí nejistých a s nízkým sebevědomím velice silná. Raději se vzdají svého jedinečného názoru či přesvědčení, jen aby se nestali terčem posměchu či výčitek, že „netáhnou za jeden provaz“.

Bude tvou významnou úlohou napomáhat tomu, aby se na jedné straně posilovala vnitřní soudržnost vyrůstající z prosazování společných cílů, zájmů a hodnot, ale na druhé straně se to nezvrhávalo v konformitu, která dusí vnitřní pravdivý život a tvořivost. K tomu lze používat příběhů, které poukazují jak na důležitost schopnosti podřídit se společnému úsilí, tak i na to, že většina nemusí zdaleka vždycky „mít pravdu“ a nikdo by neměl být za svůj odlišný přístup zesměšňován či kritizován. Navíc je třeba vést děvčata a chlapce k tomu, aby se u každého názoru zajímali o argumenty (důvody), na kterých je postavený. Schopnost kritického myšlení totiž výrazně snižuje nebezpečí konformity, která vzniká na základě iracionálních faktorů: například jak vypadá a vystupuje ten, kdo názor předkládá, jak na něj reagují – zejména neverbálně – ostatní, co je právě „v módě“ a „frčí“ atd.

Co se vlastně stalo

Kolikrát sami žasneme nad tím, jak současná média dokážou zkreslovat události, o nichž referují. Zvláště když jsme měli možnost být jejich přímými účastníky, nás pokaždé přinejmenším překvapí to, jak odlišný obraz se dostane k divákům, posluchačům nebo čtenářům na rozdíl od toho, co se „skutečně“ stalo. Zkuste si proto, jak spolehlivými informátory jste vy sami. Zejména se k tomu hodí nějaká konfliktní situace, která v partě/družině nastala. Zadej každému, aby o ní napsal reportáž. Stačí dva tři odstavce. Poté jejich výtvary vyber a seřaď podle kritéria, které může dost podstatně ovlivnit další průběh:

- Od nejmladších členů a těch, kteří nemají v partě příliš významné postavení, až k těm, kteří zpravidla určují „veřejné mínění“ party.
- Pořadí vyplyne například z počátečních písmen přezdivek členů (či jiného více méně náhodného kritéria).
- Pořadí bude opačné oproti variantě první – od „opinion makerů“ skupiny k těm s nejslabší pozicí.

32) VANIER, Jean. *Cesta k lidství*. Praha: Portál, 2004, str. 61.

Následně pak zvi jednotlivé „zpravodaje“ (v pořadí určeném seřazenými výpověďmi), aby podali zprávu o události. A přitom si zaznamenáváš výraznější odchylky (ve faktech či jejich interpretaci) od původní zapsané zprávy. Společné vyhodnocení pak spočívá v hledání odpovědi na otázku, jak velké odchylky vznikly v průběhu vyprávění – a jaký vliv na to mohlo mít převládající mínění a jeho hlavní tvůrci v partě.

Soupeření

Kdyby nebylo mezi dětmi soupeření, nebyly by to děti. Zvláště u kluků to platilo vždycky a dneska se to stává pravidlem i u děvčat. Základem soupeření je touha posílit vlastní hodnotu vítězstvím a následným oceněním ze strany okolí. Soupeření bez publika už zdaleka takovou přitažlivost nemá. To ostatně zná každý, kdo soupeří sám se sebou – se svou leností, přílišným apetitem, nervozitou či jiným handicapem, o němž ví, že by se ho měl zbavit, jenže...

V souvislosti s tématem, jemuž se nyní věnujeme, je zvláště aktuální zabývat se soupeřením s ostatními skupinami (k soupeření uvnitř party se vrátíme ještě za chvíli). Ani tady nepůjde o to „odbourat“ soupeření, ale dostat ho do správné proporce, která posiluje identitu party, ale současně nevede k nepřátelství vůči druhým. Prvním takovým polem, kde se to musíme učit, je rivalita mezi družinami v oddíle. Tak, jako je například pro fotbalisty důležité, že kromě ligových zápasů se mohou s hráči ostatních týmů setkávat také v reprezentaci, je velice podstatné, aby kromě družinových akcí byl dostatek kvalitních akcí oddílových. Ty by dokonce měly mít vyšší statut – i díky své kvalitě – podobně jako reprezentace převyšuje oddílovou soutěž. Zásadní roli v tom hrají tábory, kdy se přímo nabízí, aby některé zvláště významné programy – velké strategické hry, táborová olympiáda či turnaj, divadelní „galavečer“ apod. – byly uspořádány tak, že se v nich družstva vytvářejí promísením členů jednotlivých družin. I tam, kde je tábor pořádán dohromady pro různé věkové skupiny, je velice dobré, když jsou některé důležité programy organizovány tak, aby se na nich mohli podílet všichni a nehájili v nich své tradiční „družinové barvy“.

Jedinou účinnou metodou, jak zbavit soupeření jeho destruktivní složky, je začlenit ho do vyššího celku, jehož prospěch je důležitější než dílčí vítězství. Skauting tu svým pojetím světového bratrství, které se ovšem neomezuje jen na příslušníky skautského hnutí, ale vztahuje se na „všechny lidi dobré vůle“, jak to konkrétně vyjadřuje 4. bod našeho zákona, nabízí perspektivní základ. Skautingu je zcela cizí „stranické smýšlení“, pro které „vlastní“ je vždycky lepší a víc než „cizí“. K tomu, aby člověk byl věrným a oddaným členem své party, svého oddílu, své vlasti, své církve či svého hnutí, by rozhodně neměl všechny ostatní lidi pokládat za méně hodnotné nebo dokonce nepřátelské. Konečně jde také o to pochopit a přijmout, že skutečná hodnota člověka nespočívá v jeho výkonech (a jimi získaných vítězstvích), ale v jeho schopnosti milovat. Na půdě skautingu chápaném jako služba Pravdě a Lásce by to měla být vlastně samozřejmost ☺.

Tři zbývající výchovné cíle (kompetence) tohoto bodu stezky jsou přísně vzato přímými důsledky přijetí sounáležitosti s vlastní partou. Aby se ovšem opravdu dařilo jejich naplňování, je potřeba osvojit si ještě řadu dílčích dovedností a někdy i postojů.

Je schopen aktivně přispívat k přátelské atmosféře.

Prvním důležitým krokem je pochopit, že přátelská atmosféra není něčím, co vzniká samo od sebe, ale je výsledkem působení všech členů party. Právě proto je u této kompetence důležité slovo „aktivně“. Přitom zpravidla nejde o nějaké velké činy, nýbrž o spoustu drobných příspěvků ke zlepšování „vztahového systému“ mezi členy skupiny. Bohužel v dnešní době se u dětí velmi často setkáváme s tím, že jim zcela chybí základní dovednosti, které jsou k takovému aktivnímu přispívání k dobré atmosféře nezbytné. Z rodin si k tomu kolikrát přináší nejen nedostatečnou výbavu, ale i výbavu vyloženě škodlivou, která naopak dobrou atmosféru společenství ničí.

Podívejme se tedy na hlavní oblasti, z nichž lze brát dobrý „stavební materiál“ na budování zdravé party:

Zdvořilost

Je jako květina dobrých vztahů. Zdvořilostí dáváme druhým najevo, že nám na nich záleží, že si jich vážíme, že chceme, aby jim bylo dobře. Zdvořilost není ani slabost, ani pokrytectví. To by se ostatně nedostala do našeho skautského zákona. Zdvořilost má ve vztazích podobou funkce jako olej v ložiscích: zabráňuje tření, které by nakonec celé ložisko zničilo. Jenomže v dnešní době často vítězí hrubost ve všech možných podobách, kdy se zesměšnění či „zadupání“ protivníka jeví jako nejúčinnější forma získání převahy a tím i ocenění, a to jak ve veřejném prostoru, tak i v rodinách. Mnoho slov, která ještě donedávna bývala jen ve slovníku lidí z okraje společnosti, se dnes zcela běžně používá jako standardní forma komunikace.³³ I v mnoha skautských oddílech se bojuje – a často marně – proti vulgaritě a sprostotě.

Důležité je si uvědomit, že úspěšně se proti tomu nedá bojovat „z vnějšku“ – například tresty typu kliky či řezání dříví za určitá slova. Tak jako člověk, který má pokazený hudební sluch, dobře nerozeznává falešnou hru, neuvědomuje si ani člověk bez dostatečné citlivosti pro druhé, jak jim svým vulgárním slovníkem ubližuje. Zdvořilost musí vyrůstat zevnitř – z touhy po dobrých vztazích, ze zájmu o druhé, z přesvědčení, že ti druzí jsou cenné bytosti, kterým je krásné dělat radost.

Zdvořilost nejsou žádné čáry

Pro tento program si připravíme sady kartiček s různými zdvořilými vyjádřeními: *Prosím... , Promiňte... , Děkuji vám... , Těší mě, že... , Můžete mi pomoci? Dovolíte? Rád vám pomohu, Bylo mi potěšením, Blahopřeji vám, Přeji vám pěkný den, Vám to ale sluší, Jsem rád, že vás zase vidím, Doufám, že se opět brzy uvidíme, Velmi mne mrzí, že jsem vám způsobil nepříjemnosti, Nechtěl jsem vám ublížit, Jak vám mohu pomoci?* atd. Sad bude tolik, kolik je možno sestavit dvojic (trojic) z účastníků programu. Kromě toho si připravíme sadu časopisů s různými fotografiemi ze společenského života. Mohou se hodit i fotografie z běžného života. Hráče rozdělíme do skupinek po dvou (třech), předáme jim sadu kartiček a pak několik časopisů (fotografií). Dáme jim deset až patnáct minut času na to, aby k některým ze scén zachycených na fotografiích (v časopisech) přiřadili vhodnou „frázi“, kterou mají na kartičkách. Poté postupně každá dvojice (trojice) ukazuje vždy jednu situaci, k níž našla vhodnou kartičku. Po skončení kola, kdy se vystřídají všechny skupinky, se určí jedna z nich, která situaci,

33) Není ničím vyjimečným slyšet, jak se šestnácti či sedmnáctileté slečny (jež si jinak nesmírně zakládají na svém vzhledu) baví stylem: *Ty vole, ty si snad ze mě děláš prdel, ne?*

kterou si její členové vybrali, zahrají. V dalším kole se pak vybere jiná skupinka. Takto by se měly prostrídat všechny alespoň jednou.³⁴

Za co všechno a komu se dá poděkovat

Každý z účastníků si napíše do sloupce seznam osob ze svého okolí (pokud se program hraje s mladšími hráči, může vedoucí uvést některé pro začátek – maminka, tatínek, bratr, sestra, spolužák, se kterým sedím v lavici, babička, dědeček, paní učitelka, jednotliví členové družiny, soused atd.). A pak si ke každému přidá, zač všechno by mu mohl poděkovat. Ve třetí části by si každý mohl vybrat jednoho či víc lidí ze svého seznamu a nahlas by ostatním sdělil to své poděkování. Nejlepší by bylo, kdyby to poděkování směřovalo přímo k někomu z přítomných. Pak by to nebyl jen „nácvik“ správného poděkování, ale přímo provedení.

Program se také dá hrát obráceně: účastníci si sepíší, zač všechno by se dalo poděkovat – a pak si k tomu připsají adresáty poděkování. Uzavření může být stejné jako v předchozím případě: za něco někomu konkrétně poděkovat.³⁵

Dobry den

Účastníci této aktivity vymýšlejí, co všechno může znamenat, když někomu druhému přejeme *Dobry den*. Buď formou brainstormingu, nebo si to každý nejdřív zapisuje a pak ve druhé části vybere ze svých nápadů ty, které se mu zdají jako nejzdařilejší. Nakonec by bylo možno z těchto nápadů vytvořit pěknou koláž a dát ji na nástěnku a její fotografii zveřejnit na webových stránkách oddílu.

Respektování pravidel

Tomu jsme se docela zevrubně věnovali už v oblasti *Můj kamarád*, kde je v bodu *Vztahy mezi lidmi* kompetence *Chápe pravidla, která k vytváření pěkných vztahů vedou*. Tady upozorňujeme hlavně na to, že u dětí i dospívajících je třeba podporovat a rozvíjet schopnost vnímat a dodržovat pravidla, která nejsou sice psaná, ale vytvářejí důležité pozadí života v partě (oddílu či jakémkoliv společenství). Bez nich by byla spousta očekávání mezi členy party nepochopitelná a komunikace mezi nimi by neustále škobrtala o různá nedorozumění. Už jsme ti o tom psali v souvislosti se začleňováním nováčků. Je užitečné, když čas od času některé z těchto napsaných pravidel „vytáhneš na světlo“ a pobavíte se o tom, jak vzniklo a jaký má vlastně smysl.

Zvládání emocí

Této veledůležité kompetenci jsme se už také věnovali: jak v souvislosti s oblastí *Kdo jsem* (u bodu *Osobní rozvoj*, kde se mimo jiné řešilo zvládání náročných situací), tak v oblasti *Můj kamarád* (u bodů *Moje vztahy* i *Komunikace mezi lidmi*). Tam jsme mimo jiné napsali:

City jsou pro člověka naprosto nezbytným energetickým zdrojem čehokoliv, co se má uskutečnit. Ani myšlenky by se nerodily bez dotace, kterou poskytují právě emoce. Jenomže zde platí tvorzení, které známe i odjinud: dobrý sluba, špatný pán. City mají skutečně mnoho společného s ohněm. Jsou vlastně takovým vnitřním ohněm naší bytosti. To znamená, že nesmí zhasnout, ale také nesmí způsobit nekontrolovatelný požár.

34) Podle LISÁ, Elen a kol. *Hry k rozvoji sociálních kompetencí žáků 1. stupně ZŠ*. Praha: Portál, 2010, str. 48 a 49.

35) Podle LISÁ, Elen a kol. *Hry k rozvoji sociálních kompetencí žáků 1. stupně ZŠ*. Praha: Portál, 2010, str. 52 a 53.

Říkává se „citům neporučíš“. Ale to neznamená, že s námi city musejí „cvičit“ a my s tím nic nenaděláme. Především jsou situace, kdy projevení citů v jejich syrovosti může značně ublížit – a to jak nám, tak někomu jinému. Proto má sebeovládání v tomhle případě svou nezastupitelnou cenu.

U dětí, ale i dospívajících zpravidla nebývá za nevhodnými projevy emocí nějaký zlý motiv, touha někomu ublížit či něco poškodit. Hlavní příčinou bývá, že nemají dostatek vhodných nástrojů, kterými by nával emocí zregulovali tak, aby nad nimi neztratili vládu. Příznačné je to třeba u řešení konfliktů, které mnoho dětí nedovede řešit jinak než přímou agresí za použití násilí, nebo naopak stažením se a únikem. Ve svých rodinách i ve veřejném prostoru vidí dnes a denně, jak si ani dospělí nedokáží s takovými situacemi poradit, případně jak v nich „vítězí“ ten, kdo si počínal nejagresivněji. Také v případě lítosti, pocitu zrady či zesměšnění neznají dnes děti způsoby, jak se s těmito bolestivými pocity vypořádat, aby je nevedly do stavu, kdy nad sebou ztrácejí vládu.

V oddíle byste tedy neměli litovat času a úsilí pro trénink, jak takové situace zvládat. Současně je potřebné, aby děti věděly, že i když se jim to ne vždy podaří, nikdo nad nimi nebude lámat hůl. Jistě občas i tobě či jinému z vedoucích poněkud „ujedou nervy“ – a není to definitivní diskvalifikace pro další vedení. Je to spíše příležitost i takovou situaci s dětmi probrat, aby na tvém příkladu viděli, že se člověk se svými emocemi musí učit zacházet pořad a s jejich zvládnutím nikdy není úplně u konce. Současně také poznají, že je vždycky možnost najít nějaké lepší řešení než dát bezprostřední průchod svému vnitřnímu přetlaku, i když na to třeba člověk přijde až později.

Zde nabízíme vlastní modifikaci aktivity z publikace *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*.³⁶

Co se se mnou děje, když

Tohle sebezpozorovací cvičení je možné uskutečňovat jak individuálně, tak i ve skupině. Skupinové provedení může být náročnější na organizaci, ale zase přináší možnost společné reflexe i prožitku toho, že druzí jsou kolikrát na tom podobně jako já, což může posilovat empatii a schopnost napomáhat druhým při zvládnutí nepříjemných situací. Následující otázky jsou příklady, které je vhodné konkrétně upravovat a doplňovat.

Jak se cítím, když...	Co zpravidla udělám?	Co by mně pomohlo?
– někdo o mně řekne něco ošklivého?		
– se mi někdo směje?		
– mi někdo nadává?		
– se mi něco před ostatními nepovedlo?		
– se mi něco pořád nedaří?		
– se ubližuje někomu, koho mám rád?		
– jsem nesplnil nějakou svou povinnost?		
– jsem nedodržel svůj slib?		
– se za něco stydím?		
– vidím, že mi někdo neříká pravdu?		
– někdo jiný získal to, co jsem chtěl získat sám?		
– jsem sám někomu ublížil?		

36) ZELINOVÁ, Milota. *Hry pro rozvoj emocí a komunikace*. Praha: Portál, 2011, str. 47 až 50.

Řadu zajímavých nápadů pro rozvíjení dovedností, které jsou užitečné pro zvládnání negativních emocí, obsahuje publikace, z níž jsme tu už čerpali – *Hry k rozvoji sociálních kompetencí žáků 1. stupně ZŠ*³⁷, zejména v kapitolách *Co dělat, když mě něco naštve* a *Mám i jinou možnost?* Jednu ze zajímavých aktivit uvádíme i v části věnované větším programům.

Humor

Vzácný dar i umění. Schopnost vidět a vyjadřovat skutečnost tak, že vyvolává u ostatních smích. Ve všech výzkumech toho, co by měl člověk umět, boduje humor velmi vysoko. Zvláště ženy jej u mužů pokládají za nezbytnou podmínku přitažlivosti. Současně je třeba dobře vidět, že i humor má dvě podoby, z nichž jen jedna je ta, o níž bychom měli usilovat: humor laskavý, dobrosrdečný, který druhé nezraňuje, není v prvé řadě zacílen k posilování pozice autora, ale je přejícím darem přítomným.

Takový humor se rodí především z dobrého vztahu k ostatním, ze zájmu udělat jim radost. Dále je potřeba, aby měl člověk určitý nadhled a také se nebral až příliš vážně. Právě tenhle odstup od svého vlastního „majestátu“ je neocenitelnou výbavou pro řešení konfliktů s humorem. Díky tomu se totiž člověk dokáže oprostít od toho, že je dotčen či uražen, ale naopak může nahlédnout určitou komičnost vzniklé situace, včetně svého poněkud legračního postavení v ní. Povedený humor konečně vyžaduje i slušnou úroveň komunikace – a to jak verbální, tak i neverbální. Přitom je dobré vědět, že vhodná forma, v níž může humor úspěšně působit, není jediná. Vzpomeňme třeba na osobitost humoru Jiřího Šlitra, kdy s „kamennou tváří“ dokázal uvádět do výbuchů smíchu. Jiným případem je humor spojený s fiktivní osobou Járy Cimrmana (Ladislav Smoljak, Zdeněk Svěrák a spol.), humor Marka Ebena či dvojice Jiří Lábus + Oldřich Kaiser.

Humor u táboráku

U „programového táboráku“ by humor rozhodně neměl chybět. Není ovšem vůbec snadné opravdu ho tam vytvářet. Děti jsou dnes zvyklé, že je někdo baví, na úroveň „bavičství“ mají docela vysoké nároky. Samy ovšem moc tvůrčí nejsou. Docela vděčnou možností na pěkný humor bývá předvádění nějaké činnosti různými typy lidí. U našich táboráků bývalo například oblíbené recitování říkanky Přiletěla včelka několika kategoriemi recitátorů. Například předškolákem, kterému se během přednesu chce na záchod, špatně připraveným žákem 4. třídy, pubertákem, který to má naopak „na háku“, vědcem, jehož báseň inspiruje k odborné přednášce, politikem, který to chápe jako agitační proslov, začínajícím umělcem či učitelkou českého jazyka, která se snaží probudit v žácích smysl pro krásu poesie.

*Přiletěla včelka
na pampelišky květ,*

*napila se štávký
a odletěla zpět.*

Odpouštění

Odpouštění jsme se už také podrobně věnovali v oblasti *Můj kamarád*. Jak by ne – vždyť nejčastěji se odpuštění týká těch nejbližších. Parta, kde delší dobu „zahnívá“ něco neodpuštěného, se nutně vnitřním přetlakem rozpadne. Právě ve skupinách, které mají velké ideály a které usilují, aby jejich členové byli těmi „správnými lidmi“, kteří nedělají chyby a druhým neublíží, je nebezpečí vyplývající z neodpuštěných selhání zvláště velké. Protože vysoké ideály spolu s nerealistickými představami o člověku vedou nakonec k neschopnosti přijímat skutečnost realisticky, takovou, jaká opravdu

37) LISÁ, Elen a kol. *Hry k rozvoji sociálních kompetencí žáků 1. stupně ZŠ*. Praha: Portál, 2010, str. 58 až 89.

je – tedy vždycky ukazující nějakou naši nedokonalost. Jenomže tu si lidé usilující o vysoké ideály bez dostatečné pokory (=smyslu pro pravdu o sobě) nechtějí přiznat. A tak raději kamuflují svá selhání.

Proč je odpouštění těžké?

Co je těžké na tom odpouštět druhým? Obava, že si moje odpouštění vyloží jako mou slabost? Nebo jako potvrzení své „správnosti“ a přistě mi ublíží zase? Jakou formu by mohlo mít odpouštění, aby se tomuto nebezpečí zlehčování toho, co se stalo, předešlo? Je ještě něco, kvůli čemu je odpouštění druhým těžké?

Co je těžké na odpouštění sobě? Zklamání ze svého selhání? Obava, že se časem dopustím opět podobného selhání? To, že mi ostatní nebudou věřit? Že si druzí budou myslet, že mě mé provinění nebolí? Co s tím?

Je platným členem skupiny svých vrstevníků.

V rámci každého společenství nakonec platí, že nikdo z něj nedostává dlouhodobě víc, než kolik do něj sám přináší. Ten, kdo by se chtěl jen „vézt“, bude nakonec sám zklamaný z toho, že ho to vlastně v partě nebaví. Přitom ona platnost pro skupinu není v prvé řadě záležitostí nějakých mimořádných výkonů. Dokonce s „výkonem“ toho má docela málo společného. Klidně se vrať k tomu, co jsme si na začátku o partě vyslechli od Jiřího Mrkvičky. V partě nejsme hlavně kvůli výkonům, ale v prvé řadě kvůli tomu, že v ní můžeme být takoví, jací jsme, že se na ostatní můžeme spolehnout a že je s nimi zábava. Je to tvořivé sdílení se ve svobodě, máme-li říct trochu nadneseně, co představuje onu základní přitažlivost party. A být „platným členem“ znamená přispívat hlavně k téhle její přitažlivosti.

Takže ty první dvě základní podmínky jsme už právě probrali v předchozích „kompetencích“: uvědomovat si sounáležitost s partou a přispívat k přátelské atmosféře. Teď se podíváme ještě na tři konkrétní způsoby, kterými člen party svou platnost potvrzuje a posiluje:

Spolehlivost

Spolehlivý člen party, to je dneska hotový poklad. Něco slíbí – a skutečně to splní! V době, kdy se sliby běžně nedodržují. Nenechává na sebe druhé čekat. Nepřekvapuje druhé svými selháními a neunavuje je svými vytáčkami, proč to či ono nešlo. Spolehlivostí jsme se už zabývali v oblasti *Kdo jsem*, kde v bodu *Moje svědomí* je přímo kompetence *Je zodpovědný, spolehlivý a statečný*. Takže tady se jen podíváme na konkrétní průmět v životě oddílu.

V něm bys měl být vzorem spolehlivosti ty jako vůdce, v družině pak rádce. Přitom spolehlivost má řadu podob a všechny jsou důležité:

- ▶ *Plnění slibů* se zdá samozřejmé, ale tak jednoduché to není. Zvlášť ne u toho, kdo slibuje příliš rychle a příliš často. Někdy je skutečně tou nejlepší službou žadatelům o pomoc říct: „Ne, nemohu, nemám na to čas, nerozumím tomu tak dobře, jak by bylo třeba.“. Uč tomu i ostatní. Spolehlivý je jen ten, kdo nedává nesplnitelné sliby. A mezi skauty máme k tomu až nebezpečně velké tendence (protože nechceme druhé zklamat, ale nakonec je nereálnými sliby zklameme ještě víc).
- ▶ Další podoba spolehlivosti je vlastně vyjádřena naším heslem „*Bud' připraven!*“ V programu, v organizaci, v hospodaření – v tom by na tebe mělo být naprosté

spolehnutí. Nejen proto, že jsi za to odpovědný z hlediska řádů Junáka, ale hlavně proto, že když selžeš ty, bortí se důvěra všech ostatních. Měl bys myslet vždycky na víc kroků dopředu. A i tohle bys měl učit ostatní.

- ▶ Členové oddílu potřebují mít *jistotu ve tvou spravedlnost*. Když ty rozhodneš během nějaké hry či události, tak se všichni mohou spolehnout, že jsi rozhodl opravdu spravedlivě. Že nikomu nenadržuješ, že nehledáš svůj prospěch, nýbrž prospěch celku.
- ▶ Důležitou podobou tvé spolehlivosti je *diskrétnost*. Členové oddílu se ti budou s leccíms svěřovat a ty musíš být naprosto spolehlivou „vrbou“, u které všechna ta trápení, tajemství i „zaručené zprávy“ skončí. A už vůbec se nesmí stát, že bys to někdy použil proti tomu, kdo se ti takto svěřil. V oddíle byste se diskrétnosti měli věnovat i v souvislosti s webovými stránkami a sociálními sítěmi. Celková atmosféra doby totiž žene lidi – zejména mladé, ale dnes i děti – k tomu, aby o sobě i druhých zveřejňovali kde co. Dokonce i informace, jež se dají proti nim nebo jejich kamarádům velmi snadno zneužít. Takže spolehlivost v práci s informacemi, které jdou na veřejnost, je dneska mimořádně potřebnou kompetencí.
- ▶ Nakonec přidáme ještě to, že se ostatní mohou spolehnout na tvou *loajalitu*. V našem zákoně to vyjadřuje bod: *Skaut je věrný a oddaný*. Každý – ani v partě, natož v oddíle – nám nemůže být stejně sympatický, stejně blízký. Ale všichni musejí mít jistotu, že když budou potřebovat pomoc, mohou se na tebe s důvěrou obrátit. A to nejen v záležitostech, které se týkají oddílového života. Může to být trápení se školou – například šikana nebo konflikty s nějakým učitelem, potíže doma – od finančních problémů přes konflikty rodičů až třeba k sexuálnímu zneužívání, nebo potíže zdravotní, vztahové či u starších skautů třeba i světonázorové. Zkrátka jde o to, že mají-li ostatní brát skautské bratrství a sesterství vážně, musí pronikat do celého života a ty jim v tom můžeš zásadně pomoci.

Užitečnost

Ani tentokrát nepůjde vlastně o „výkon“. Užitečnost člena party vyplývá jednak z jeho schopnosti spoluutvářet přátelskou atmosféru, jednak z toho, že dobře naplňuje roli, kterou v partě má. S tou rolí sice souvisí nějaký typ činnosti, kterou významně přispívá k zábavě či jiným aktivitám party, ale cílem není osobně vyniknout, nýbrž přispět celku. Například ten, kdo dokáže přirozeně ocenit vtipnost druhých, nezkaží žádnou zábavu, tu a tam dokáže někoho povzbudit, vozí spolehlivě kytaru, kterou bez řečí půjčuje ostatním, nebo je k dispozici, když je třeba rychle něco zařídit, je pro partu velmi užitečným členem.

Důležitou službou, kterou jednotliví členové vykonávají pro svou partu, je podpora toho, co celkový stav party zlepšuje, a na druhé straně ochrana před tím, co se v životě party projevuje jako její ohrožení. Zkrátka – řečeno dnes módním slovníkem – *poskytování zpětné vazby*. Bez ní se žádný živý organismus neobejde, tím spíš tak náročný na dodržování správného „vnitřního prostředí“, jakým je parta. Přitom ve správně fungující skupině bude mít toto poskytování zpětné vazby dvě doplňující se podoby:

- ▶ *Průběžná neformální*, kdy jednotliví členové spontánně vyjadřují druhým, co se jim jeví jako dobré, posilující, a co naopak pokládají za dění či jednání, které

dobrý život party nabourává. Základem toho je nelhostejnost k jednání ostatních a současně dovednost na toto jednání vhodně reagovat – dobré povzbudit, nad špatným vyjádřit přiměřeně pohoršení, zklamání, ale i zájem o nápravu. Pro osvojování této dovednosti budeš určitě hlavním učitelem ty. Na tobě uvidí, jak se taková průběžná zpětná vazba dá poskytovat, a současně budou zažívat, jak je přijímána a jaký má dopad. Je opravdu velmi důležité, abys nenechal bez povšimnutí jednání, které v kladném či záporném smyslu vybočuje. Podpora toho kladného je nepřehlédnutelným signálem pro ostatní, kudy by se mělo jejich jednání a uvažování ubírat. A „žlutá karta“ pro to negativní jasně ukazuje, že takové jednání není normální, že se s něčím takovým nemůžete smířovat, že tohle mezi vás nepatří. K tomu, aby tohle všechno bylo účinné, potřebuješ mít oporu v samotných členech družiny/oddílu. To oni jsou kolikrát vůči nováčkům těmi nejlepšími učiteli. Oni často nejúčinněji nastavují vnitřní kulturu party. A ty máš možnost případně jejich kvalitní zpětnou vazbu následně ocenit.

Velen Fanderlik ve známých Listech Jurovi k tomu říká:³⁸

Měj takt. To je šestý smysl člověka, schopnost vycítit, co by mohlo ranit, a umění jít po špičkách kolem. Nemluv nikdy o tom, co druhého bolí, nevytýkej mu ani narážkou, za co nemůže a co nedovede napravit, ač by třeba rád. Byvají to například nepatrné tělesné vady, které hoši rádi vypichují. Přijdeš-li někdy k takovému výjevu a dovedeš-li vtipně odrazit takový útok, vezmi napadeného v ochranu. Bude ti tak vděčný, až se podivíš. Dávej v rozhovoru pozor, kdo je citlivější – a toho šetři. Buď tvou zásadou: ne trestem, ale chválou. Pokud nemusíš, nevytýkej, ale chval, kdykoliv můžeš. Tím povzbuzuješ a povznášiš. Musí-li to však přece být, vytýkej vždy jenom mezi čtyřma očima; a považuj chybujícího za nemocného, ne za zločince. Vždycky stůj na stanovisku a jedné tak, jako by hoch, dopustivší se chyb, bloudil. Nepředpokládej nikdy zlý úmysl a vzdor. Máš-li jeho důvěru, poví ti otevřeně sám, co a jak, kdežto před ostatními hochy by se postavil do pózy zraněného lva.

- ▶ *Programová zpětná vazba*, kdy společně provádíme reflexi toho, co proběhlo, případně nějakého delšího období života oddílu/party. Tam je třeba dát si pozor na následující skutečnosti:
 - ▷ Dobrou strukturu – má-li taková řízená zpětná vazba přinést užitek, pak nemůže být jako dort, který připravovali pejsek s kočičkou – tedy naházet do ní všechno páte přes deváté, plácnout tam zrovna to, co mi slina na jazyk přinese. Ten, kdo takovou zpětnou vazbu řídí, musí předem popsat, čeho se bude zpětná vazba týkat a v jakých krocích proběhne.
 - ▷ Nejprve popis, pak případně hodnocení – dřív než má smysl něco (jednání, událost) hodnotit, je třeba, aby mezi hodnotícími byla shoda na tom, co vlastně hodnotíme, co se stalo. Bez této shody nemá cenu se pouštět do hodnocení, protože by skoro jistě vedla k hádce způsobené rozdílným pohledem na to, co vlastně hodnotíme.
 - ▷ Nejprve klady, pak zápory – protože začínat zápory je nevhodné hned z několika důvodů. Předně to působí depresivně a předznamená to celý další průběh zpětné vazby. Negativní začátek vyvolá u některých snahu po odvetě – naštvou se a začnou útočit na autora „špatné zprávy“. Ani

38) FANDERLIK, Velen. *Listy Jurovi*. Praha: Junácká edice, 1991, str. 37 a 38.

jedno, ani druhé není pro dobrý průběh zpětné vazby vhodné. Další vadou začínání s negativy je vysílání signálu o celkovém přístupu k realitě: zajímají nás hlavně chyby, nedostatky, selhání. Ne nadarmo je tento přístup v křesťanství připisován Satanovi. Toho zajímají jen projevy zla, protože na nich může dál parazitovat a z nich žije. Naopak Boží pohled je charakteristický tím, že hledá cokoliv dobrého.

- ▷ Maximální adresnost – nejen kdy a kde, ale i kdo je tím kladným hrdinou, o němž je momentálně řeč. Sám jistě vidíš, jak zásadní rozdíl v dopadu je mezi zpětnou vazbou typu „*Všiml jsem si, že někteří z vás pěkně pomáhali mladším*“ a „*Potěšil mě Pete, když dokázal Koblížkovi zavázat rychle tkaničku, i když to bylo uprostřed boje, a také Kytka, když si všiml, že Mysák nemůže najít svou papírovou kouli, a tak mu věnoval jednu svoji.*“ Význam to má nejen pro konkrétně uvedené členy, ale i pro ostatní, aby kultivovali svou schopnost zpětné vazby a neuchylovali se k obecným floskulím („Jo, bylo to bezva, jak jsme mysleli na druhé.“).
- ▷ Konkrétní důsledky do budoucna – kvůli tomu vlastně tu zpětnou vazbu podnikáme, ne? Jenomže bez dobrého řízení se na tuhle pointu vůbec nemusí dostat. Protože mnozí se „vyčerpají“ tím, jak se zabývali minulostí, uvolnili své „vnitřní přetlaky“ – a pro vyvození důsledků do budoucna jim chybí potřebná motivace. Bude to tedy většinou na tobě, abys právě tuhle fázi dotáhl vítězně k cíli. A to dokonce tak, aby se ostatní těšili, jak se vám to povede.

Bílé krvinky a protilátky

Pro zdravý organismu mají neocenitelný význam bílé krvinky, které se obětavě nasazují všude tam, kde je organismus napaden něčím, co mu škodí. A protilátky zase posilují celkovou imunitu organismu, takže se pak lépe brání. Čas od času bychom si také mohli zahrát na takové „bílé krvinky a protilátky“ naší družiny/oddílu. Jedni se soustředí na to, aby odhalili všechno, co si myslí, že nám škodí, čím se vzdáváme hodnot a krásných vztahů, co ohrožuje naši cestu k ideálům, jež jsme přijali. A druhá skupina se naopak zaměří na to, čím můžeme posílit všechno, co je mezi námi nosné, pěkné, správné. Kde jsou ty naše silné stránky. Účastníky můžeme rozdělit třeba do čtyř „vyšetřovacích týmů“, dva z nich představují „bílé krvinky“, dva „protilátky“. Tým by měl mít 2 až 4 členy, kteří nejdřív mezi sebou vytvoří souhrn toho, co našli. Po určeném čase (cca 15 až 25 minut) se všechny týmy shromáždí a seznámí ostatní s výsledkem svého pátrání. Následuje debata o tom, které protilátky by mohly účinně eliminovat ohrožující prvky v naší partě.

Obětavost

Pro dnešní dobu je typické, že to, oč lidé usilují, je „dobrý pocit“. *Wellness* – cítit se dobře, „být v pohodě“ – to je určující meta, k níž směřuje hlavní proud dnešního usilování. Uprímně řečeno, kdo by se chtěl cítit *špatně*, že. A když si uvědomíme, že celá staletí se to, jak se člověk cítí, nebralo nikterak vážně, je dost pochopitelný tento současný výkyv na druhou stranu, kdy to mnohdy vypadá, jako by kromě dobrých pocitů nebylo důležité už vůbec nic. Jenomže postavit dobré pocity jako rozhodující kritérium znamená stát se do značné míry otrokem naprosto nevypočitatelných faktorů. Cítit se dobře je fajn, ale nelze tomu podřídít náš život. Tím bychom přišli podstatně o svou svobodu. A tuto cennou zásadu je třeba dětem zprostředkovávat včas a soustavně. Dobrý pocit je dar, ne cíl. Důležitější než moje dobré pocity má

být naplňování našeho společného poslání. Úspěch všech je víc než jen úspěch můj. Obětavost znamená schopnost vzdát se něčeho cenného ve prospěch něčeho ještě cennějšího. Nabízím svůj čas, svou energii, své pohodlí i svůj dílčí úspěch, abychom dosáhli toho, kvůli čemu má cenu být partou.

Je schopen nést společnou odpovědnost za svou partu

To, jestli je člověk schopný nést odpovědnost za svou skupinu, se pozná hlavně ve třech situacích, které jsou stupňujícím se naplněním hesla *Jeden za všechny, všichni za jednoho*:

1. **Když je třeba udělat něco, do čeho se nikomu nechce**

To může být – a také často bývá – nějaká práce! Zpravidla taková, která se nedá „vyřídít“ raz dva, vyžaduje pečlivost, a když se neudělá dobře, může z toho ještě být průšvih. Například správcovství klubovny nebo péče o inventář, starost o družinové finance apod. Dalšími adepty na „odstrkovanou nutnost“ jsou jednání s vnějšími partnery – úřady, zástupci obchodů, odkud budeme brát například na táboře potraviny, vyššími jednotkami v Junáku, ale také s rodiči nebo učiteli. A někdy jsou to nepříjemné události uvnitř party – například někomu konečně říct, že to, jak si počíná, je nezodpovědné a ubližuje to všem; a také to začít řešit.

Samozřejmě – když se nikdo nenajde, musí to na sebe vzít rádce. Ale parta, která by všechno nechávala jen na něm (nebo nanejvýš na jeho zástupci), moc daleko nedojde. Jsou samozřejmě situace – zvláště ty vnitrodružinové, jednání navenek nebo jednání s rodiči – které by měl standardně řešit opravdu rádce. Ale právě proto by jiné nepříjemné činnosti měli vykonávat ostatní, aby svého rádce uvolnili pro řešení těch skutečně náročných záležitostí, které může řešit opravdu nejlépe on.

2. **Když se nám nedaří**

To zažije časem každá parta. Něco se nepovede – třeba trapně prohrajeme v turnaji, pokazíme Svojsíkův závod, program na vánoční besídku nestihneme nacvičit. Ale jsou horší záležitosti. Začnou se kazit vztahy uvnitř party, najednou vážne komunikace, něco zůstalo mezi námi zaseknuté – někdy všichni nebo aspoň většina ví, oč jde, ale někdy to neví skoro nikdo – a pomalu to otravuje veškerou atmosféru. Nebo se něco porouchalo mezi námi a zbytkem oddílu, došlo ke konfliktu mezi naším rádcem a vedoucím. A aby toho nebylo málo, může se přihodit, že někdo z party vypadne – přestěhuje se, odjede kvůli studiím, dlouhodobě onemocní (nebo dokonce umře – i to se bohužel někdy stává), případně ho to „přestane bavit“. Zkrátka krize.

A tehdy se pozná, kdo se jen „veze“ a kdo už je spolehlivým členem party. Ti z prvé skupiny se začnou ohlížet, kdo to dá do pořádku. Očekávají, že „někdo“ zasáhne, „někdo“ s tím pohne, „někdo“ zajistí, že už se to příště nestane. Vůbec si neuvědomují vlastní odpovědnost za svou partu. Ta totiž znamená klást si otázku: co s tím můžu udělat já? Jak já můžu přispět k tomu, abychom překonali tenhle bolavý stav? Nemám na tom nějaký podíl také já? Je jasné, že takový přístup už vyžaduje určitou lidskou vyspělost. Nelze ji čekat u mladších skautů. Ale u těch, kteří plní Cestu ohně, by měla být součástí jejich výbavy na cestu k roveringu nebo do vedení oddílu.

3. **Když se potkám s tím, že je parta nebo někdo z ní napadán**

Tohle je skutečná „zkouška ohněm“. Tady se nemůže člen party schovat pod jejím pláštěm, ale je doslova „vyzván“, aby nasadil vlastní kůži. Netváří se, jako by se ho to netýkalo, nepřidává se dokonce k tomu, kdy je jeho parta nějak ostouzena nebo někdo z jejích členů obviňován nebo zesměšňován, nýbrž se postaví ostatním čelem a k partě se přizná: „Já k nim také patřím. Myslím, že se mýlíte, ta záležitost je ve skutečnosti přece jenom jiná. Vím, jak to bylo...“ „Vy ho opravdu znáte, že ho takhle obviňujete? Já ho znám dobře a vím, že takový není...“ „Proč si to o nás myslíte? Rozhodně jsme nechtěli nikoho poškodit. To vůbec neodpovídá našemu stylu. Jestliže jsme někomu ublížili, tak mě to mrzí a určitě nejen mě, ale...“ To všechno je velice náročné, zvlášť v prostředí, kde člen party není příliš uznávanou osobou. Musí počítat s tím, že jeho obrana ostatní nemusí přesvědčit a on bude jako nahý v trní. Chlapcům či děvčatům z oddílu by velice pomohlo, kdybys jim mohl takovou situaci ukázat z vlastního života nebo ze života jiného skauta³⁹.

POHLED NA JEDNOTLIVÉ VÝCHOVNÉ KATEGORIE STEZKY

Předškoláci

V téhle věkové skupině je pro děti typické, že si v nejlepším případě dokáží hrát *vedle sebe*, nikoliv však spolu. Jejich interakce s ostatními vrstevníky mohou být docela časté (zvlášť ve školce), ale prakticky nikdy nepřekročí charakter dočasnosti a výlučnosti (*Teď se kamarádím s Frantou*). Vztah ke skupině se ještě nevytváří.

Světlušky a vlčata

Tady se situace začíná radikálně měnit. Jak píše Marie Vágnerová: „*Potřeba kontaktu s vrstevníky je považována za jednu z nejvýznamnějších potřeb školního věku. Vrstevnická skupina se stává významným socializačním prostředím. Taková skupina je místem sdílení určité životní zkušenosti a společného řešení problémů. Je místem přijetí skupinových norem a generačního stylu života, ideálů a hodnot. Zde se dítě učí dovednostem sociální interakce, spolupráci, solidaritě, sebeovládání specifickým způsobům komunikace i zvládnutí různých rolí. Role, které zde získává, mohou více záviset na jeho aktivitě a preferencích, než jak je tomu doma či ve škole, jejich náplň nemusí být nijak striktně určena.*“⁴⁰ Paní doktorka Vágnerová nám tak potvrzuje, co z našich oddílů vlastně už dobře víme. Jen si možná někdy neuvědomujeme, jak zásadní úlohu v tom může sehrát právě dobrý oddíl a dobrá družina a jak je úžasné, že jsme k takové pomoci dětem byli přizváni. Přečti si ještě, co k tomu paní doktorka říká dále:

„Role vrstevníka, spolužáka, kamaráda je důležitou rolí středního dětství. Zkušenost s různými kamarádkými vztahy slouží jako nezbytný předpoklad pro pozdější rozvoj

39) Určitě by se leccos našlo v archívu projektu Skautské století <http://www.skautskyinstitut.cz/>

40) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, kapitola 6.5.3 Vrstevnická skupina – str. 202 až 299.

hlubších přátelství a intimních vztahů v adolescenci. Způsob, jakým je dítě zvládne, bude významný nejenom pro prožití školního věku, ale ovlivní i jeho budoucí strategie chování a neformální sociální vztahy. Je základem sociální úspěšnosti jiného druhu, než je školní výkon. Jde o schopnost získat přijatelnou pozici a být akceptován lidmi na stejné úrovni.“

Děti v tomto věku (6 až 9 let) definují kamaráda především podle toho, že spolu něco dělají: nejlepší kamarád je ten, kdo si s nimi v dané době hraje, sdílí stejné zkušenosti, má s nimi společná očekávání. Velmi důležitý je aspekt blízkosti a četnosti kontaktů (například kamarád ze školní lavice). Ve skutečnosti u nich ještě nedochází k utváření vztahů ke skupině/partě, tedy k zažívání onoho „My“, jaké je naopak v této fázi ještě velmi silně vůči rodině – a teprve se postupně začíná otevírat i směrem ke „světu“. Zatím ovšem jen k tomu nejbližšímu a téměř výlučně k jeho jednotlivým reprezentantům, konkrétním kamarádům. Tyto děti mají tedy omezenější skupinu kamarádů než děti starší. Zvláště v některých kruzích je naopak typické, že se často znají i jejich rodiče, kteří spolu například prožili léta ve stejném oddílu či jiné vrstevnické partě.

Pokud si chlapci a děvčata s kamarády hrají, odehrává se to často u někoho z nich doma, kde hrají hry na počítači, kreslí, povídají si. Pokud jsou venku, jedná se většinou o běžné hry, ježdění na kole, koloběžce, dále pak hraní si na hřištích s různými herními prvky (prolézačky apod.), kdy uplatňují svou fantazii.

Toto všechno nám také potvrdil výzkum *Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let*⁴¹, z něhož jsme ti už něco uváděli. Ve skupinových rozhovorech se objevovaly tyto typické hlášky:

Jakub (6–9): Záleží, který kamarád to je, tak s jedním kamarádem školním stavím domino, s jiným hrajeme špiónáže a tak.

Matěj (6–9): Chodí ke mně, já k němu, nebo hrajeme fotbal.

Petr (6–9): Tak já třeba, když přijde Kája, tak si spolu hrajeme na zedníky nebo si stavíme nějaký pergoly nebo prostě bunkry nějak tak.

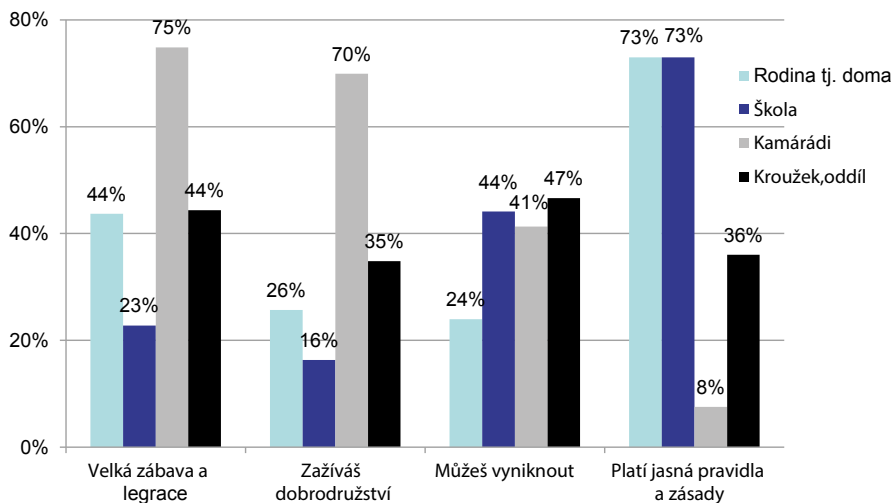
Michaela (6–9): S mojí nejlepší kamarádkou chodíme k ní nebo ona ke mně nebo si hrajeme s živějma psama, a když je zima, tak spolu bobujeme.

Při srovnání rodiny, školy a oddílu s kamarády (viz graf na následující straně) se pak ukázaly u dětí této věkové skupiny tyto základní rozdíly (čísla udávají, kolik procent dětí odpovědělo pozitivně).

Pro nás je důležité, že oddíl či kroužek v tomto hodnocení představuje prostředí, které dítěti poskytuje ve všech čtyřech směrech často to, co potřebuje: zábavu, dobrodružství, možnost vyniknutí i prostor, kde platí pravidla a zásady. V tomto věkovém období se většinou ještě neprojevuje výrazná touha být jen s příslušníky stejného pohlaví, ale to, aby si hráli chlapci s děvčaty spontánně, je výjimečné.

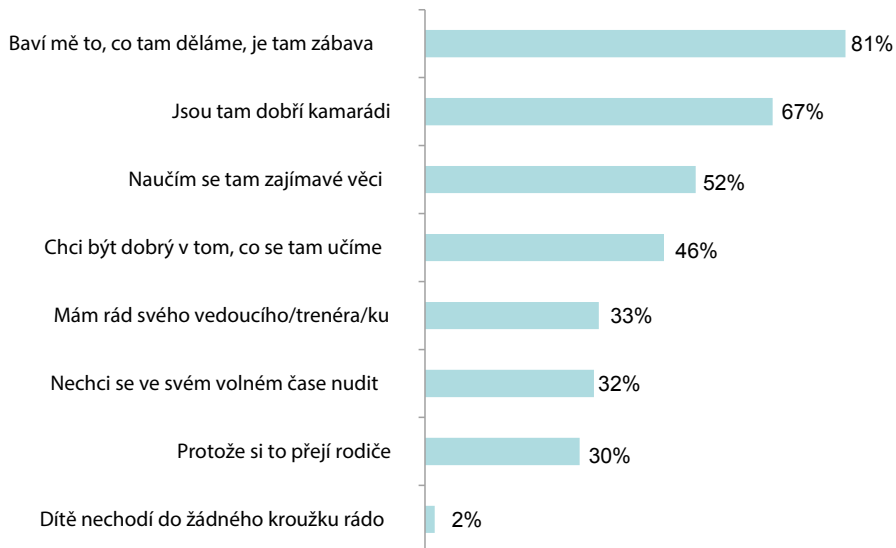
Celkově je možno tuto kategorii s ohledem na téma „parta“ uzavřít s tím, že se skrze jednotlivé kamarádké vztahy k několika málo vrstevníkům vytváří předpoklad pro pozdější přijetí možnosti skupinové identity. Výchovně to pro nás znamená „netlačit

41) *Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let*; NIDM: 2010–12; viz též KOLEKTIV: *Děti v ringu dnešního světa*; NIDM: 2013 (<http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot/vyzkumy/cile-a-vystupy/zaverecna-zprava-z-vyzkumu-hodnotove-orientace-deti-ve-veku-6-15-let>)

na pilu“ (ve směru vytváření vztahu ke skupině), ale podporovat všechny projevy konkrétního kamarádského jednání.

Na závěr ti ještě nabízíme přehledný graf o tom, proč děti tohoto věku rády navštěvují oddíly a kroužky. Dobře je vidět, že „normální dítě“ má těch důvodů více a vzájemně se podporují. Data jsou opět z výzkumu *NIDM Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let* (děti mohly uvést více odpovědí a čísla udávají procentní zastoupení dětí, které tak odpověděly)⁴²:

42) *Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let*, NIDM 2010–12.

Mladší skautky a skauti

Po desátém roce věku dochází k dost podstatné proměně: kamarádské vztahy se prohlubují a parta začíná nabývat na významu. Dobře to dokumentují i odpovědi dětí na otázku *Jak obvykle trávíte s kamarády svůj volný čas?* Z rozhovorů v rámci výzkumu NIDM, o němž už tu byla řeč:

Honza (10–12): Běháme většinou venku, někdy si jdeme zakopat.

Tomáš (10–12): My děláme s kámošema různé věci, třeba houpáme se strašně moc na houpačkách a pak skočíme dolů nebo lezem na stromy, vždycky je zábava.

Verča (10–12): My si taky povídáme, posloucháme hudbu, hrajem na schovku a tak. . .

Petra (10–12): No, my chodíme hlavně tady na hřiště ke kostelu, prostě je tam sranda, jsou tam skoro všichni z naší třídy, takže se nenudíme.

Když děti ve výzkumu odpovídaly na otázku, čemu se věnují, uváděly samozřejmě často běžné činnosti, jako je jízda na kole, koloběžce, hraní fotbalu, schovávaná apod. Ale také, jak samy říkaly, se věnují běžným lumpárnám, bezcílnému toulání a povídání si. V městských prostředích pak přibývají moderní sporty, jako je jízda na skateboardu, přičemž musí dojít i k patřičné stylizaci, co se oblečení a vizáže týče. Děti i v této věkové skupině také tráví čas společně u někoho z nich doma.

To dobře dokumentuje charakteristiku, kterou pro tento věk zformulovala paní doktorka Vágnerová takto: *Děti už nekladou důraz jen na společně sdílené aktivity, ale i na schopnost vzájemné solidarity a pomoci. Sdílení zahrnuje jak určitou činnost, tak i společné prožitky a jistotu opory, kterou jim dříve mohli poskytnout jen dospělí. Děti jsou senzitivnější k potřebám ostatních, kamarádství má více reciproční charakter (být na sebe hodní, pomoci si v nesnázích), je definováno jako výraz sympatie, blízkosti až intimity a loajality. Postupně nabývá na významu vzájemné porozumění, ochota sdílet důvěrné věci, důležitá je kooperativní reciprocita – tj. **rovnost a důvěra**. Kamarád je ten, kdo udrží tajemství, komu se dá věřit a pomůže. V takové podobě může být pro dítě zdrojem opakovaného a dlouhodobého přínosu resp. opory.*⁴³

Tady se na chvíli zastavíme, abychom si dobře uvědomili, jak nám duševní vývoj dítěte nahrává z hlediska toho, co je náplní bodu *Moje parta*. Jasně se už vytvářejí předpoklady k prožívání nejen kamarádského „Já – Ty“, nýbrž i partáckého „Já – My“. Vzájemná solidarita, opora, pomoc, loajalita. Sdílení zážitků s ostatními, hledání prostoru důvěry. A také citlivost k potřebám druhých. Právě tohle jsou trumfy, které máš v oddílu k dispozici, když „hraješ o děti“ s lákadly počítačů a jiné virtuální zábavy. Tohle totiž virtualita nenahradí. Zvlášť když ty tomu poskytneš zázemí důvěry, jistoty a kvalitních hodnot.

Nu – poslechněme si paní doktorku Vágnerovou dále: *Dítě středního školního věku získává ve vrstevnické skupině určité postavení, které se stává součástí jeho identity. Pozice, kterou zde zaujímá, má pro jeho sebehodnocení jiný význam, než mají názory dospělých. Střední školní věk je obdobím, kdy se skupina nově strukturuje, už **dovede vystupovat a jednat jako celek**, který má určitou autoritu a schopnost vyjadřovat společné postoje, eventuálně prosazovat uspokojení společných potřeb. Má schopnost i potřebu jednat společně, i když je vědomí sounáležitosti ještě krátkodobé a snadno se mění. Hlavním smyslem společného*

43) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, str. 294.

jednání je **potvrzení kompetence a významu skupiny**, jejíž síla a moc je větší než jedince. Vědomí síly skupiny slouží jako podpora pocitu jistoty v době, kdy se děti začínají postupně odpoutávat z vazby na dospělé.⁴⁴

Opět se nám potvrzuje, že zařazení bodu *Moje parta* do skautské stezky je velmi vhodnou odpovědí na vnitřní vývoj dítěte středního školního věku – tedy právě mladšího skautského. Také je pro nás podstatné, co možná už dobře znáš z vlastní zkušenosti a nač také Marie Vágnerová upozorňuje: *Ve středním školním věku má velký význam faktor stejnosti resp. konformity – děti se nechtějí v ničem odlišovat. Proto také v tomto věku jsou jednoznačně preferovány stejně staré děti, které dosahují obdobné vývojové úrovně. A typickým znakem tohoto období je potřeba genderové diferenciaci, dochází k nápadnějšímu oddělování chlapeckých a dívčích skupin, než tomu bylo dřív. Tato tendence souvisí s dalším rozvojem genderové identity, k němuž v prepubertě dochází.*

Tady jsme narazili na dvě tvrzení, která jsou v určitém rozporu se současnou skautskou praxí: jednak v družinách bývá často věkové rozmezí mezi dětmi větší než ty optimální dva roky (které ve své práci na základě řady výzkumů Marie Vágnerová uvádí), jednak jsou čím dál tím častější koedukované oddíly právě ve skautském věku, což popírá i onu potřebu „genderové diferenciaci“. V takových případech je zvlášť důležité, aby kluci i děvčata měli nejen také „svůj“ zvláštní program (leckdes to řeší tím, že v koedukovaných oddílech jsou klukovské a dívčí družiny), ale aby jak chlapci, tak děvčata měli v oddílu mezi vedoucími (rádci) jasné identifikační vzory pro svou orientaci. Jinak nám hrozí, že kluci časem utečou do nějaké „chlapské party“ a děvčata se příliš brzo budou zajímat jen o kluky (většinou však nikoliv oddílové, protože ti za nimi v emočním a společenském vývoji v té době o jeden až tři roky zaostávají).

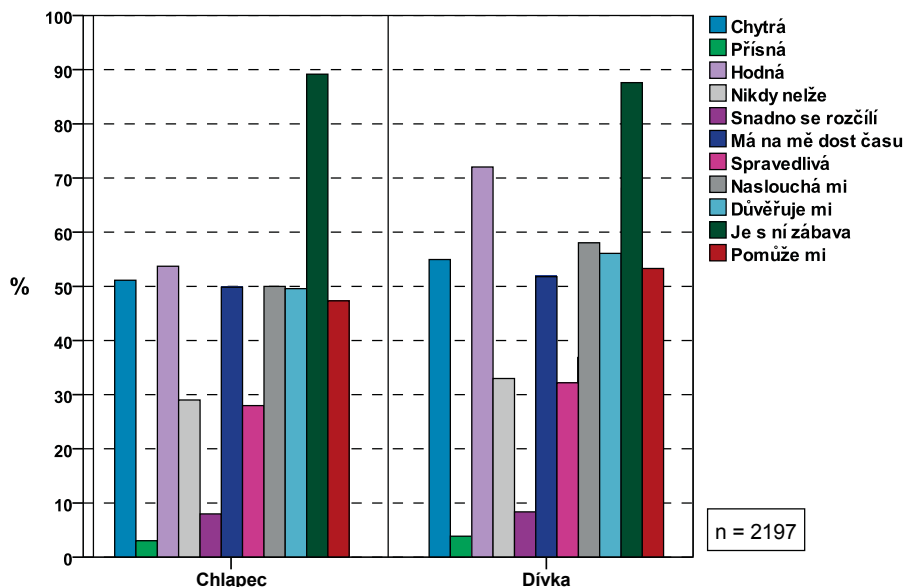
Ještě si všimni toho, co bylo označeno jako „tlak na konformitu“. Už jsme ti o tom psali v souvislosti se *Zdravým a nezdravým přizpůsobováním*. V tomto období je to zvlášť silné a náš úspěch je do značné míry závislý na tom, jak s touto daností dokážeme pracovat. Hodně v tom může pomoci oddílová (družinová) tradice. Nejen společný skautský kroj, vlajka, pokřiky, ale řada drobností a specifík může hrát velkou roli pro správnou identifikaci chlapce či děvčete s družinou a oddílem. Naši přednosti by mělo být, že konformita není svazující – vždy je tu pro dotyčného člena prostor svobody zajištěný láskou, která vidí jedinečnost a umí ji nejen respektovat, ale i podpořit.

Tuto věkovou kategorii uzavřeme zjištěními z výzkumu NIDM⁴⁵ (viz graf na protější straně), která se týkají toho, co si o kamarádech myslí chlapci a co děvčata (opět čísla znamenají, kolik procent účastníků výzkumu danou vlastnost uvedlo):

Z grafu lze vyčíst, že mezi názory chlapců a dívek panuje pouze jedna podstatná odlišnost a několik odlišností dílčích. Děvčata daleko častěji chtějí, aby jejich kamarádi byli *hodní*. Další významnější rozdíl je v tom, že děvčata si častěji přejí, aby jim kamarádi (rozuměj: kamarádky) naslouchali a důvěřovali jim (kromě „genderového“ rozdílu se tu projevuje i pokročilejší společenská a citová vyspělost). Pro nás je pak důležité zjištění, že jen menšina (kolem 30 % – a jak ještě uvidíme, s narůstajícím věkem jejich počet ještě klesá) našich dětí a dospívajících věří, že jejich kamarádi nikdy nelžou. Oddíl by mohl být prostředím, ve kterém bude míra důvěry podstatně vyšší. Rozhodně je to naše šance.

44) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, str. 298 a 299.

45) *Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let*. NIDM 2010–12.

Starší skautky a skauti + Mladší roveři a rangers

Dostali jsme se do věkové kategorie, pro kterou je parta naprosto zásadní skutečností. V této životní etapě se naprostá většina dospívajících tak či onak do nějaké party zařadí – a je jen otázkou, jak kvalitní ta parta je, nejen z hlediska svého zaměření, ale i toho, čím může k rozvoji člověka, který je na prahu dospělosti, přispět. Spojení starších skautů a skutek s mladšími rovery je dáno tím, že pojednáváme zhruba o věkové skupině 13 až 17 let, v níž jsou navíc veliké rozdíly ve vyspělosti nejen mezi děvčaty a chlapci (o čemž už byla řeč), ale i v rámci jednotlivých pohlaví. Rolí v tom hrají jak vnitřní faktory dotyčného (někdo dospívá rychleji a někdo pomaleji i na základě své vrozené výbavy), ale také samozřejmě působení prostředí, ve kterém dotyčný žije (tím nemyslíme jen rodinu, byť širší, ale především školu a společnost, v níž se dennodenně pohybuje).

Nejdřív se podíváme, jak vypadá dnešní typické „partování“ dospívajících⁴⁶:

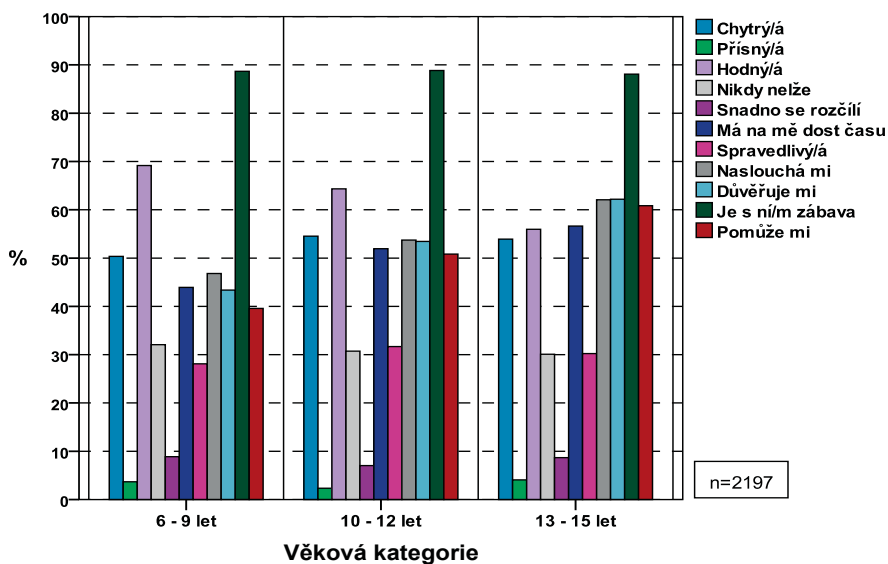
Kryštof (13–15): No většinou sedíme tamhle v parku a povídáme si... , vždycky někdo přijde, někdo další a tak.

Anička (13–15): No tak když jsem venku s holkama, tak drbeme ostatní a jindy si děláme srandu z něčeho a tak.

Martin (13–15): Tak většinou jdeme na Chodov (nákupní centrum v Praze – pozn. red.) nebo když je nějaká akce, třeba Matějská nebo výstava. A večer jsme na skypu.

46) Opět ze skupinových rozhovorů prováděných v rámci výzkumu *Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let*; NIDM 2010–12.

Tyto výpovědi ještě doplníme grafem, ve kterém je podle věkových skupin srovnáno, co děti resp. dospívající vidí jako určujících charakteristiky kamarádů (a samozřejmě i kamarádek)⁴⁷:

Když shrneme to, co nám výzkum ukázal o požadavcích na kamarády a kamarádky, tak s nimi musí být každopádně **zábava, nesmí se snadno rozčilovat**. S narůstajícím věkem by nám pak měli **naslouchat, pomáhat a důvěřovat**. Tomu odpovídá i charakteristika, jakou pro tuto věkovou skupinu (pubertu a mladší adolescenci) podává Marie Vágnerová: *Snaha o osamostatnění, které by poskytlo potřebný prostor pro další vývoj osobnosti, bývá doprovázena orientací na jiné sociální skupiny, než je rodina. Pro pubescenta mají čím dál tím větší význam vrstevníci, kteří mají podobné problémy jako on a jsou ve vztahu k němu v rovnocenném postavení. Jsou jeho generační skupinou, s níž sdílí názory, hodnoty a normy i preferovaný způsob života. Vrstevnická skupina slouží jako opora v procesu vytváření individuální identity. Dospívající se může uspokojivě definovat příslušností ke skupině (tzv. skupinová identita), která mu pomáhá překonat nejistotu v procesu osamostatňování (v jeho individualizaci). Vazba na skupinu snižuje individuální zodpovědnost a zvyšuje pocit sebevědomí a sebejistoty, jehož by jedinec jinak velmi pravděpodobně nedosáhl. Sebevymezení příslušností ke skupině je relativně snadné a jedinec tak získává bez větší námahy uspokojivý obraz sebe sama. Skupinová identita je významnou součástí individuální identity, která v tomto období prochází zásadní proměnou a vzhledem k tomu není dostatečně stabilní.*⁴⁸

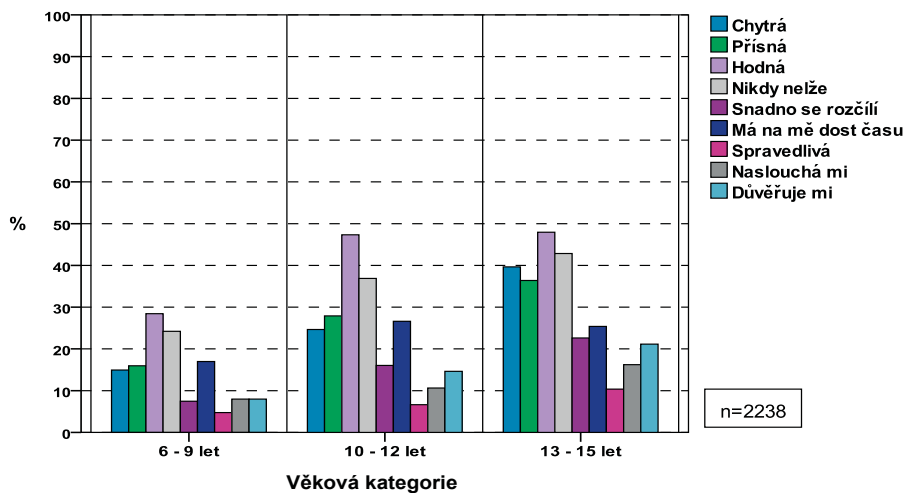
Marie Vágnerová také podrobně rozebírá, co všechno taková vrstevnická skupina – tedy **parta** – mladému člověku přináší a jaké potřeby mu naplňuje. Stručně řečeno jde o tyto:

47) Z kvantitativní části výzkumu *Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let.*; NIDM 2010–12.

48) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, str. 371 a další.

- ▶ *Potřeba stimulace* – poskytuje prožitky a kontakty.
- ▶ *Potřeba smysluplného učení* – a to hned v trojím směru:
 - ▷ *sociálního učení* (napodobování a vzory jednání, vytváření vztahů apod.),
 - ▷ *přijaté referenční skupiny* (která poskytuje rozhodující zpětnou vazbu a minimálně nepřímo stanovuje hodnoty),
 - ▷ *možnosti srovnávat zkušenost s vlastní rodinou (rodiči) s ostatními vrstevníky.*
- ▶ *Potřeba jistoty a bezpečí* – neboť odpoutávání od rodiny potřebuje vyvážení ve skupinové identitě a síle skupiny.
- ▶ *Potřeba být akceptován* – což je také důvod, proč dospívající kolikrát dělá neuvěřitelné věci; neboť neúspěch v přijetí partou je pro něj horší „poloviční smrt“; bojuje tím o svou oblíbenost a o svůj vliv. Zvláště v pozdějším období, kdy dominanci získávají vztahy mezi chlapci a děvčaty, se tu mnohdy rozhoduje o celém dalším životě mladého člověka.
- ▶ *Potřeba určit si vlastní pravidla* – vrstevnická skupina má „své vlastní“ hodnoty, normy a ideály. Určuje si „své vlastní“ generační idoly a vzory a podle nich se snaží žít. (Ty uvozovky jsme tam dali proto, že v realitě jsou až příliš často tyto skutečnosti výsledkem nikoliv svobodné tvorby mladých lidí, nýbrž sofistikované reklamy a masivního mediálního působení.)⁴⁹

Tuto faktografickou část uzavřeme výsledky, které výzkum NIDM⁵⁰ přinesl. Nejprve k tomu, jak a v čem si děti a mladí lidé myslí, že je vrstevníci (kamarádi) ovlivňují:

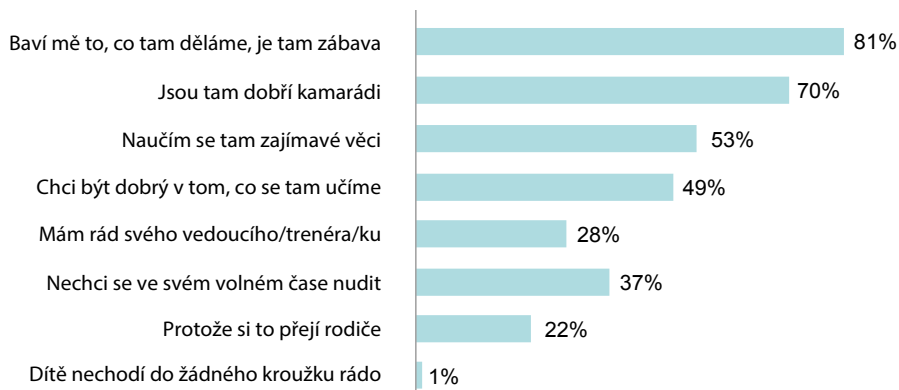
Tady se přece jen nezdržíme dílčího komentáře, neboť rozdíl mezi tím, co si dospívající myslí, a tím, jaká je zpravidla skutečnost, je (alespoň podle výsledků tohoto výzkumu) skutečně ohromný. Například to, že si jen nějakých 17 % adolescentů myslí,

49) Nejkřiklavěji to bylo vidět v souvislosti s reality show (VyVolení, Big brother), když každý ze soutěžících tvrdil, že je rozhodující „být svůj“, nicméně princip soutěže je jednoznačně nutil k tomu, aby byli takoví, jací si přejí diváci, kteří rozhodovali o jejich dalším osudu v soutěži).

50) Z kvantitativní části výzkumu *Hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let*; NIDM 2010–12.

že jejich chování k druhým je ovlivňováno vrstevníky, zatímco ostatní si to vůbec neuvědomují, názorně ukazuje, jak slabá sebereflexe ještě v tomto věku u dospívajících je a jak jsou tedy velmi snadno manipulovatelní.

A teď ještě důvody, proč chodit do oddílu/kroužku (z téhož výzkumu):

Reflexi toho, co tato fakta znamenají z hlediska našeho výchovného působení, začneme tím, že představují jak šanci, tak ohrožení. O šanci jde především proto, že družina se členy v této věkové kategorii již bývá zpravidla „usazená“. Tedy nemění své složení, její členové jsou spolu už řadu let, mohou si důvěřovat, spolehnout se na sebe, vědí (a zažívají), že jsou přijímáni. Také toho zpravidla už i dost umějí, aby mohli společně dělat něco kvalitního a zajímavého – a tedy spolu prožít jak zábavu, tak dobrodružství, společné hluboké zážitky i vědomí smyslu toho, co dělají, pro co žijí. Takže dobrá družina může velice intenzivně naplňovat potřeby, které v této fázi života dospívající mají.

Ve fázi pokročilého skautského věku a začínajícího roveringu se nabízí i spousta atraktivních možností, jak nabídnout lákavou alternativu té formě „partování“, kterou nám v úvodu téhle části představili typičtí teenageři z Prahy, Tábora či Prostějova. Jsou to jednak zahraniční tábory, jejichž pořádání nebývá dnes ani organizačně příliš náročné (a dá se počítat s účinnou pomocí zahraničního odboru Junáka), lze se zapojit do různých projektů a konečně dobrou možností jsou různé kurzy zážitkového typu. A jelikož starší skauti a skautky v dobrém oddílu už leccos umějí, jsou opravdu „použitelní“ pro různé druhy aktivit, které jsou náročné, užitečné i zábavné současně (a roverský odbor dokáže jistě i leccos zprostředkovat).

Na druhé straně samozřejmě pro určité typy začínajících pubertálních chlapců a děvčat se může skautský život zdát přece jen příliš těsnou kazajkou jejich touze po „vlastním životě“. Pointa pohádky *Jak dědeček měnil, až vyměnil* může ve zkratce popisovat i jejich životní cesty. Zejména tehdy, když ve vedení oddílu nejsou dostatečně imponující typy vedoucích, případně když takovými nedisponuje ani středisko, tak se může docela snadno stát, že převáží u dospívajících lákavost „světa bez závazků“ a z oddílu se ztratí. Dlouhodobě právě kolem 13. roku věku odchází z našich oddílů nejvíce děvčat a chlapců. Na to tě upozorňujeme i proto, aby ses nenechal příliš zdeptat tím, kdyby i ve vašem oddílu docházelo k podobným odchodům. Čelit jim můžeme jen částečně – osobní opravdovostí, vlastním růstem profesním, skautským i lidským. A pak – důvěrou v sílu skautingu i Pravdy a Lásky, které za ním stojí.

KONKRÉTNÍ AKTIVITY STEZKY

Posilování soudržnosti

- ▶ Vyrazím se svými kamarády (ze školy, družiny...) na nějakou akci, kterou si sami naplánujeme (kino, divadlo, účast na sportovním klání...).

Smysl aktivity: Tvořivý příspěvek ve prospěch party tím, že dítě už jen pasivně nepřijímá, ale dovede aktivně spolupracovat, domluvit se a napláňovat něco společně s kamarády, přičemž se buď shodnou, nebo dojdou ke kompromisu. Věc ve vzájemné shodě dotáhnou až do konce. Smyslem je tedy i dokázat ustoupit názoru většiny, případně použít argumenty, proč by se ostatní měli přidat k stanovisku jednotlivce. Zároveň ale také umět vyčkat, vyslechnout druhé, být trpělivý. Po společné akci by měl zůstat dobrý pocit, nikoliv hořkost a našťvanost, že nebylo právě po mém.

Vhodná forma plnění: Společná schůzka nad mapou města, čtvrtě – zmapování možností, nástěnka k tématu v přípravné fázi – mapa s vlaječkami, trasami, kulturními a sportovními objekty. Hledání v jízdním řádu (v papírové i internetové podobě), setkání nad nabídkami kulturních a sportovních akcí, které jednotliví členové přinesli, kvíz literárních a dramatických znalostí – třeba před návštěvou divadla nebo výstavy apod. Debata o tom, jak se obléci k různým příležitostem, jak se při nich chovat. Možnost zhlédnout video (Špaček – Etiketa).

- ▶ Se svojí družinou zorganizují program na oddílovou událost (zábavný večer, divadelní soutěž, oddílovku,...).

Smysl aktivity: Vyzkoušet si všechny kroky projektové práce (viz níže). Na rozdíl od předchozí aktivity, kde účastníci sice „výpravu“ společně připravili, ale přímo na ní už spíše pasivně přijímali, nyní se přidává nutnost „jít se svou vlastní kůží na trh“, ukázat to, že dokážou pracovat v týmu i ostatním členům oddílu, a to tak, aby jim jejich společná práce něco přinesla (zábavu, poučení...).

Vhodná forma plnění: Fáze projektu: vize – co chceme, plán, zjištění a zajištění podmínek (časový harmonogram, materiální zajištění, personální zajištění...), provedení, vyhodnocení.

Je to příležitost scházet se i mimo pravidelné schůzky a připravovat překvapení pro ostatní. Další možností je třeba návštěva školní nebo městské knihovny, hledání vhodné literatury, společné hledání inspirace: schůzka nad kronikou, vzpomínání na nějakou vydařenou akci, kterou je později možno dramaticky zpracovat a ztvárnit.

Naše televize

Tohle je aktivita, při její přípravě i provedení se může zažít ohromná legrace. Družina připraví vlastní televizní vysílání, které bude sestávat například ze zpravodajství (místní události, kultura, ze světa, sport), z reklamy, rozhovoru z osobností, krátkého dramatu nebo zábavné soutěže. Nemělo by chybět improvizované televizní studio, titulky, rekvizity a samozřejmě představitelé různých rolí. Obdobný program je možné natočit jako

videozáznam a promítnout na oddílové akci. Předvedení této aktivity se hodí pro dlouhé a deštivé podzimní večery, vánoční besídku, ale v živém provedení i jako součást programu na letním táboře.

Tvorba hry⁵¹

Cíl: podpora fantazie, tvořivosti a spolupráce

Čas na hru: 30–60 minut

Počet hráčů: nejméně 10, aby byly alespoň dvě skupiny

Věk: 12 a starší

Pomůcky: lana, provázky, švihadla, míče, kameny, obruče, pneumatiky, kousky dřeva, kuličky, nádoby, šátky, balící papíry, krepové papíry apod.

Prostředí: místnost i venku

Losem vybereme skupiny po pěti až šesti hráčích. Každá dostane tři až čtyři pomůcky a má během zadaného časového intervalu vymyslet hru, která bude využívat určené pomůcky a bude vyžadovat spolupráci všech zúčastněných. Po zadaném čase se skupiny sejdou a vymyšlené hry společně sehrají. Potom vybereme některou hru a každá skupina se jí pokusí obměnit, vylepšit nebo ztížit. Další obměna spočívá v tom, že každá skupina dostane zadání na jiný druh hry: např. seznamovací, na důvěru, rozvoj pohybových schopností, rozvoj vůdčích schopností apod. Po sehrání her všech skupin lze jednoduchým hodnocením určit hru, která byla nejzajímavější nebo která se podle mínění zúčastněných nejvíce povedla. Vedoucí si při tom připraví různé varianty zadání hry podle složení a zaměření skupiny.

- ▶ Se svou partou vyzveme jinou partu ke sportovnímu turnaji či k jiné společné aktivitě.
- ▶ Se svou družinou uspořádám setkání s družinou z jiného oddílu.

Smysl aktivit: Posílit identitu svojí party při setkání s jinou skupinou. Dozvědět se něco o druhých, zajímat se o ně. Zjistit si tedy o skupině, se kterou se zájemci o tuto aktivitu chtějí setkat, něco předem, aby věděli, jak při setkání komunikovat, co pro ně připravit, aby jen společně neseděli a nekoukali do země, případně jinak neztráceli čas. Naučit se organizovat akci, vědět, co to obnáší. Uvědomit si, že samotné naplánování a uskutečnění setkání není všechno, že důležité je připravit také jeho program.

Vhodná forma plnění: Debata o tom, čeho by se mělo setkání týkat, co nabídnout. Hledání na internetu – o oddíle, se kterým se setkání uskuteční. Dobré je navázání spolehlivého kontaktu předem. Naplánování akce: harmonogramu, zajištění podmínek, lidí, prostoru, občerstvení, programu, psaní a vytvoření pozvánky.

Seznamovací hry⁵²

Společná tvorba

Účastníci ze dvou či více skupin (např. družin či oddílů) se uspořádají do malých skupinek, v nichž z každé skupiny bude jeden člen (nejlepší jsou dvojice). Každá skupinka dostane pomůcky na vytvoření nějakého výtvarného dílka. Na jeho vytvoření mají cca 15 minut. Poté si postupně prohlédnou jednotlivé výtvary. Následně jednotlivé skupinky/dvojice představí svoje díla a okomentují otázky vedoucích týkající se procesu tvoření.

Otázky k reflexi (příklady):

- *Jak vznikalo vaše dílo/nápad (najednou/postupně, společně nebo jeden navrhl, ostatní souhlasili?)?*
- *Jak jste spokojeni s výsledkem?*
- *Jak se vám spolupracovalo? Co bylo nejtěžší? Co nejllehčí?*

51) NEUMAN, Jan, HERMOCHOVÁ, Soňa. *Nejlepší hry do kapsy*. Praha: Portál, 2014, str. 144 a 145.

52) Podle PÁRTLOVÁ, Zuzana. *Miniworkcamp – Metodika*. <http://stereotypek.mkc.cz/>
Dále též například <http://www.branostaj.cz/katalog-11.html>

Trosečníci: Na podlaze se rozmístí A4 s jednotlivými písmeny abecedy, účastníci se mají postavit na svůj „ostrůvek“ – písmeno, kterým začíná jejich přezdívka/křestní jméno. U některých písmen bude lidí víc, musí se o ostrov podělit – dotknout se aspoň jednou nohou papíru. Postupně všichni řeknou nahlas svá jména.

Tanec na kládě: Účastníci si stoupnou v řadě každý na jednu židli, úkolem je seřadit se podle počátečních písmen křestních jmen od A do Z, aniž by se dotkli země (sestoupili ze židle). Aktivita probíhá bez mluvení.

Najdi někoho, kdo...: Účastníci dostanou kartičky se sérií otázek „Najdi někoho, kdo...“. Úkolem je ke každé otázce najít alespoň jednu osobu (kromě sebe sama), pro kterou je daná informace pravdivá, a zapsat si její jméno. Přitom se jednotlivá jména mohou objevit pouze jednou, maximálně dvakrát (záleží na počtu účastníků a otázkách). Účelem je obejít (tzn. vyzpovídat) co nejvíce lidí.

Pas: Účastníci ve dvojicích zjišťují informace o sobě dle daných otázek. Ten, kdo se ptá, zaznamenává odpovědi do „formuláře pasu“ dotazovaného a naopak. Na začátek jeden druhému nakreslí „pasovou fotku“ – jeho portrét, nějaký symbol. Je možné buď po celou dobu zachovat stejnou dvojici, nebo dvojice střídát. Důležité je, aby si vždy po dotazování dvojice své pasy vrátily a každý „cestoval“ k dalšímu setkání/rozhovoru se svým pasem. Na závěr je možné jednotlivé profily/„pasy“ ostatním krátce představit nebo je jen vyvěsit ve společné místnosti, k prohlédnutí.

Hledání spřízněné duše: Účastníci sedí v kroužku, jedno místo je vynechané. Ten, vedle koho je mezera, řekne: Místo po mé levici je volné, chci, aby si vedle mě sedl někdo, kdo jako já... (má rád indické jídlo, závodně lyžuje apod.). Všichni, o kterých taková charakteristika platí, se snaží toto místo co nejrychleji obsadit. Vzniká tak jiná mezera a další člověk se k sobě snaží najít souseda.

Hádej, čím jsem: Účastníci dostali za úkol přivést nějaký oblíbený předmět, který nějak charakterizuje jejich osobnost (např. kopačka, trsátka na kytaru atp.). Předmět vloží do krabice tak, aby ho ostatní neviděli. Přítomní si sednou do kruhu, postupně si každý vytáhne jeden předmět a snaží se uhádnout, čím je (a co symbolizuje). Odhalený majitel předmětu pak vysvětlí význam, který pro něj předmět má.

- ▶ Pobavíme se s kamarády o tom, co je pro nás důležité, jaké hodnoty zastáváme a proč. Může nám pomoci třeba vůdce/vůdkyně nebo rádce/rádkyně.
- ▶ Zařadíme do programu naší party novou tradici či rituál, k jejímuž vytvoření osobně přispějí.

Smysl aktivit: Prokázat schopnost zabývat se skutečnostmi abstraktního charakteru, nadčasového a duchovního rozměru, které jsou důležité pro život party. Umět se zamyslet nad těmito záležitostmi (hodnotami) a dokázat odpovědět na otázku, proč jsou pro partu důležité. Aktivně přispívat k jejich naplnění. Zamyslet se sám nad sebou i nad svým nejbližším okolím, nad tím, čím s kamarády partu posilujeme a čím ji naopak můžeme ohrozit.

Vhodná forma plnění: Nejsnadnější bývá odstartovat debatu o hodnotách nějakým příběhem, který obsahuje morální konflikt (Foglar, May, Cooper, Rowlingová, Tolkien). Odsud se můžeme dostat k tématu známých morálních kodexů, od nejstaršího Desatera, na kterém stojí euroatlantická civilizace, až k našemu skautskému zákonu.

Téma rituálů je možné otevřít filmovou ukázkou s rituály indiánů, iniciačních obřadů u některých afrických kmenů, zdravení vlajky u Američanů, vytváření mandaly u buddhistů. Příklady možných rituálů v oddíle či v partě: obnova slibu u starších, slibování na táboře, rituály před společným obědem na táboře, pokřik, zahájení a ukončení schůzky, přijímání nového člena (důraz na přátelskou a bezpečnou atmosféru). Reflexe smyslu rituálu – posilování identity party a její stmelování. Shrnutí a připomenutí všech dosud praktikovaných rituálů v oddíle či partě.

Přehled hodnot⁵³

Cíl: Ujasnit si hodnoty, které jsou pro koho důležité.

Pomůcky: seznamy hodnot

Čas na přípravu: 10 minut

Čas na hru: 40 minut

Metodická poznámka: Sebeúcta každého závisí na tom, jak si je vědom svých předností a jak podle toho jedná. Je-li někdo nucen chovat se v rozporu s tím, čemu věří, dostává se do obtížné situace, která ho stresuje. Vedoucí by měl být připraven na to, že účastníci po něm budou chtít také jeho pořadí hodnot. Nesmí ho vyjádřit dříve než ostatní, aby je neovlivňoval.

Popis programu:

Instrumentální hodnoty jsou vlastnosti osobnosti, které nám pomáhají dosáhnout našich cílů. Každý dostane seznam hodnot seřazených podle abecedy (upravíme ho podle věku a úrovně účastníků). Má jim přiřadit pořadí od 1 (co pokládají za nejdůležitější hodnotu) do 18 (nejnižší hodnota).

Seznam instrumentálních hodnot:

Citový (milující, něžný)	Ovládající se (disciplinovaný, vážný)
Ctižádostivý (ambiciózní)	Poslušný (svědomitý, uctivý)
Čestný (opravdový, pravdivý)	Rozumový (logický, racionální)
Čistý (upravený, úhledný)	Schopný (kompetentní, výkonný)
Inteligentní (intelektuální, přemýšlivý)	Tvůrčí (nápaditý, tvořivý)
Nezávislý (samostatný, soběstačný)	Velkorysý (tolerantní)
Obětavý (pracující pro dobro ostatních)	Veselý (bezstarostný, radostný)
Odvážný (schopný překonávat strach)	Zdvořilý (družný, dobře vychovaný)
Ochotný odpouštět druhým	Zodpovědný (spolehlivý)
Laskavý (empatický, taktní, chápatel)	Pevný (odolný, stojící si za svým přesvědčením)

Potom si v malých skupinách (po 4–5) porovnají své seznamy a zdůvodní svou volbu. Každý by měl mít ke své prezentaci a zdůvodnění 2–3 minuty.

Lze vytvořit zprůměrované pořadí hodnot dané skupiny – u každé hodnoty sečteme pořadí přidělené jednotlivci a podle výsledných čísel sestavíme vzestupné celkové pořadí.

Reflexe hry:

Lze porovnávat pořadí hodnot různých skupin (tří apod.). Seznamy si lze schovat a po určité době zjistit, zda se mění pořadí hodnot (jednotlivců, skupin).

Nápady pro partu

- ▶ Pro náš oddíl či družinu vymyslím zajímavou činnost na dlouhé chvíle, například při čekání na vlak.

Smysl aktivity: Umět připravit něco smysluplného pro druhé samostatně, bez opory týmu, ale tak, aby to ostatní zaujalo a bylo pro ně prospěšné (třeba „jen“ jako prostředek proti nudě při dlouhém čekání). Uvědomit si, že není lehké překonat ostych, trému, využít co nejlépe své řečnické dovednosti, unést případnou kritiku.

Vhodná forma plnění: Zjistit, kde se dá čerpat inspirace – seznámit se s literaturou, která nabízí řadu her. Není nutné za každou cenu vymýšlet nové aktivity, ale je třeba vědět, kde hledat.

53) NEUMANN, Jan, HERMOCHOVÁ, Soňa. *Nejlepší hry do kapsy*. Praha: Portál, 2014, str. 24 a 25. Další obdobnou aktivitu z téže sbírky *Citové hodnoty* jsme zařadili do závěrečné části *Hry a programy*.

Žádné I a žádné O⁵⁴

Jeden hráč se ptá druhého na jeho prázdninové plány, ale pozor, v odpovědích se nesmí vyskytovat žádné I a žádné O. Jestliže je nutné odpovědět slovem s těmito písmeny, musí se uchýlit k opisu. „Lipno“ se dá opsat jako „velká přehrada na Vltavě“. Když se odpovídající splete, stane se tazatelem a ptá se dalšího účastníka hry.

Čeho jsem si všimnul

Jednoduchá hra pro družinu, která někde čeká (například na nástupišti). Jeden z hráčů se rozhlédne a určí si nějaký nápadný předmět, který je celkem dobře vidět (semafor, osamělý vagón, zaparkované auto, tovární komín atd.). Ostatní hráči se postupně snaží prostřednictvím otázek, na které dotyčný odpovídá „Ano/Ne“, zjistit, co si dotyčný myslí. Hráči si neskáčou do řeči, pořadí kladení otázek může být dáno třeba tím, že si dají čísla a po každém kole se o jedničku jejich číslovaní posune (tedy ten, kdo byl první, se bude v dalším kole ptát jako poslední). Hráč, který uhodne, o jaký předmět šlo, si zase v okolí určí nějaký předmět, který se ostatní budou snažit zjistit.

Dá se hrát i rychlá obměna, která spočívá v tom, že si všichni vyberou nějaký předmět, a půjde o to, zda se aspoň dvěma účastníkům podařilo vybrat shodný. Po fázi výběru pak každý řekne, co si vybral. Pokud má vedoucí obavu, že by hráči švindlovali (tedy řekli předmět, který si původně nemysleli, ale kvůli shodě svou volbu zamlčeli), můžou mu jednotliví hráči svou volbu pošeptat – a on pak oznámí výsledek. Může dokonce hru začít tímto způsobem a po několika kolech oznámí, že ji zkusíme tak, jak ji můžou hrát jen poctiví hráči – tedy ti, kteří svou volbu nezmění jen proto, aby získali bod za shodu.

- ▶ Připravím pro svou družinu nějakou aktivitu mimo pravidelnou schůzku.
- ▶ Připravím si pro ostatní hru či aktivitu, při které se jeden o druhém více dozvíme.

Smysl aktivit: Prohlubovat zájem o partu i mimo standardně vymezený čas. Zároveň se zabývat více životem členů party a učit se reagovat tvořivě na to, jaká parta v daném období je, tedy co její členy zajímá, čím se rádi zabývají. Upřednostnit zájem party před vlastními přáními a touhami.

Vhodná forma plnění: Využit svých narozenin nebo svátku – pozvat členy party/družiny domů, tomu by měla předcházet dohoda s rodiči, příprava pohoštění a programu (např. je možné hosty seznámit s tím, co sbírám, jakou hudbu poslouchám, jakou deskovou hru umím – a potom si ji zahrát společně). Uspořádat burzu věci, které členové party sbírají, nebo dražbu ve prospěch adopce na dálku či jiné charitativní akce.

K vzájemnému lepšímu poznání lze využít např. program typu *Křeslo pro hosta* (viz dále) nebo *Kdybych byl, co bych byl* (Kdybych byl píseň, byl bych..., Kdybych byl strom, byl bych... apod.).

Křeslo pro hosta II

Tak se jmenoval populární televizní program Miroslava Horníčka, do něhož si zval různé osobnosti a vtipnými a inteligentními, nikoliv však záłudnými či dotěrnými otázkami jim dal možnost, aby o sobě sdělili mnohé, co se běžně nevědělo. To je také základní směrnice pro oddílové provedení. Smyslem rozhodně není přivést dotyčného „hosta“ do úzkých, dovědět se na něj něco pikantního či využít jeho otevřenosti k získání nějaké informace, která by ho pak mrzela. Dotyčný má vždy možnost říct „Na tohle teď nechci odpovídat“ – a ostatní to musí respektovat. Pro začátek může být program tematicky zaměřený: mé oblíbené filmy, sporty, písničky, oblíbené a neoblíbené školní předměty, co sbírám, moje oblíbená jídla, stromy, květiny apod.

54) GARDINOVÁ, Nanon. *Krátké hry pro dlouhé chvíle*. Praha: Portál, 1996, str. 123.

Komunikace v partě

- ▶ Převyprávím příhodu, kterou jsem zažil, a to tak, aby mému vyprávění ostatní se zájmem naslouchali.

Smysl aktivity: Umět se vyjadřovat tak, aby mi druzí rozuměli a abych je zaujal. To znamená umět používat mateřský jazyk a jeho nejrůznější výrazové možnosti, pracovat ale také vhodně s gesty a mimikou. Rozvíjet schopnost vystavět příběh tak, aby měl hlavu a patu i určité dramatické napětí.

Vhodná forma plnění: Jako průprava mohou posloužit nejrůznější hry se slovy na procvičování slovní zásoby, pohotovosti ve vyjadřování a schopnosti formulovat. Další užitečnou přípravou je převyprávění přečteného příběhu (jednotlivec nebo jako štafeta).

Vhodnou příležitostí pro plnění tohoto úkolu je černá hodinka při přespání party v klubovně nebo v přírodě spojená s vyprávěním, případně na táboře před večerkou. Vyprávět se dá také na začátku schůzky na téma, co zajímavého jsi během týdne zažil (vždy jeden člen party). Příběhy ze života party je možné využít jako příspěvek do kroniky družiny nebo oddílu.

Zábavná jména⁵⁵

Jednoduchá hra, která zejména u mladších vzbuzuje upřímné veselí. První hráč vysloví své jméno a první písmeno svého příjmení (například pokud se jmenuje Václav Mareš, řekne Václav M). Hráč po jeho pravé ruce musí vytvořit jeho „nové příjmení“ tak, aby začínalo stejným písmenem jako dosud, ale slovo, které užije, bylo názvem zvířete, věci, květiny, města atd. (Tedy v případě Václava Mareše například Václav Motyka, Václav Medvěd, Václav Mrkev, Václav Makovice atd.). Pokračuje další hráč směrem doprava, ale musí použít jiné slovo. Po doběhnutí kola je možno vyhodnotit „nejkrásnější nápad“. A své jméno „dá v plen“ další hráč (který je po pravici toho, na jehož jméno se vymýšlely varianty). Po oběhnutí všech hráčů se může pokračovat tím, že se tvoří příjmení na druhou hlásku jména dotyčného (a může se obrátit pořadí).

Důležité je, aby po skončení hry nesloužila nějaká nově vytvořená kombinace jako posměšek či se z něj nestala přezdívkou.

Slovo na počet hlásek⁵⁶

Cíl: rozvoj slovní zásoby, komunikace, pohotovost, pozornost

Pomůcky: karty s čísly 1–10

Zamíchejte karty s čísly a položte je lícem dolů. Hráči sedí naproti sobě (dva hráči) nebo do kruhu (skupina hráčů). Jeden ze skupiny vylosuje kartu, ukáže ostatním číslo na kartě. Kdo nejrychleji vysloví slovo, které má tolik hlásek, kolik ukazuje vylosované číslo, získá bod. Kartu vmíchejte mezi ostatní. Další číslo losuje jiný hráč. V losování se všichni několikrát vystřídají. Kdo získá nejvíce bodů za rychlé a správné odpovědi, stane se vítězem hry se slovy.

Metodická poznámka:

Jaký je rozdíl mezi hláskami a písmeny? Můžeme zjednodušeně říci, že hlásky vyslovujeme a písmena píšeme. Ze všech hlásek – samohlásek a souhlásek – trápí nejvíce české děti obojetné souhlásky. Děti mluvící jinou řečí mohou být rády, že jejich gramatika neobsahuje české záludnosti. Dvojhláska „ou“ se pokládá v této hře za jednu hlásku (stejně jako „ch“).

Obměna: Hru můžeme hrát i se slovíčky anglickými, německými, apod.

55) Upraveno podle BENNETTOVI, Steve a Ruth. *365 zábavných činností bez televize*. Praha: Portál, 1998; s. 204.

56) Podle GARDINOVÁ, Nanon. *Krátké hry pro dlouhé chvíle*. Praha: Portál, 1996.

- Popíšu, co dělá naši partu naší partou, co je pro nás charakteristické, bez čeho bychom to nebyli my. Mohu to ztvárnit například jako družinové album, reklamní leták, nástěnku nebo web.

Smysl aktivity: Zamyslet se nad tím, co nás spojuje, pochopit to a umět to vyjádřit různými formami – slovem, obrazem, zpěvem, pohybem, dramatizací...

Vhodná forma plnění vyplývá ze zadání. Charakteristiky party mají různou hloubku a významnost – od banalit a samozřejmostí, případně hloupostí, přes méně viditelné, ale důležitější charakteristiky až k tomu, co opravdu vytváří jedinečnost a soudržnost party (všem nám záleží na přírodě, na spravedlnosti, pomoci druhým apod.). Je proto vhodné, aby nejdřív vedoucí/rádce připravil program, ve kterém se účastníci budou zabývat charakteristikou nějaké party (třeba Rychlých šípů, Společenství prstenu kolem Froda), případně nějakou takovou partu členům oddílu představil.

- Vezmu si na starost uspořádání povídání, promítání apod. o tom, co jsme s naší partou, družinou či kamarády ze třídy podnikli zajímavého.

Smysl aktivity: Prokázat schopnost organizovat akci, přitom vybírat a vytvářet vhodné materiály k prezentaci. Je také důležité mít na paměti, abychom se během prezentace nedotkli necitlivě druhých, ale naopak vyzdvihli to, co členy party spojuje, na co rádi vzpomínají, z čeho mají společnou radost a co může být zdrojem společného života party v budoucnu.

Vhodná forma plnění: Vyplývá ze zadání. Podstatná je příprava akce, včetně dobrého technického zázemí. Velmi důležitý je výběr fotografií, videí, výroků, příhod apod. tak, aby nedošlo k zesměšnění někoho z přítomných, případně vyzrazení něčeho citlivého, co mělo zůstat skryto. Dalším důležitým prvkem je dobrá dramaturgie takového programu: aby šel odněkud někam, měl spád, určitý vrchol a závěr s posílením motivace a touhy prožívat dále podobné společné události.

- Program, který připravím pro družinu, po jeho skončení zhodnotíme, jak všichni společně, tak i já sám pro sebe.

Smysl aktivity: Podívat se na to, co dělám pro členy party, z určitého nadhledu a zároveň i jejich očima. Schopnost přijímat zpětnou vazbu (snést případnou kritiku, nezpychnout chválou). Zažít dobrý pocit z obdarování druhých.

Vhodná forma plnění: Podstatný je výběr vhodné formy zhodnocení. Pro začátek je důležité stanovit kritéria pro hodnocení, která by mohla být uplatňována i v běžném životě party (rovina organizace, prožívání, přínosu). Hodnocení může probíhat formou debaty, písemného hodnocení (anonymní/podepsané hodnotiteli) s následující debatou, kladení otázek organizátorovi programu a jeho odpověďmi, vytvořením společné hodnotící koláže nebo souboru kreseb na velký arch papíru.

Příklad vyhodnocení programu

Můžeme například hodnotit na stupnici: 1. Rozhodně ano 2. Spíše ano 3. Nevím 4. Spíše ne 5. Rozhodně ne

Měl program jasný smysl?

Odpovídal věku účastníků?

Byla pravidla programu jasně vysvětlena?

Pochopili smysl programu všichni?

Zapojili se všichni aktivně?

Byl na program dostatek času?

Byl program vhodně zařazen v rámci celé akce?

Byl program bezpečný?

Byl program pro účastníky zajímavý?

Chtěl bys program zařadit častěji?

Splnil program svůj účel (smysl, cíl)?

Získané údaje je možno dále statisticky zpracovat, pokusit se najít některé souvislosti (např. že ti, kterým se program nelíbí, nepochopili jeho smysl) a o výsledcích vést debatu v rámci družiny i oddílu.

- ▶ Založím a budu spravovat webovou stránku/blog/e-mailovou konferenci, jejímž prostřednictvím bude naše parta komunikovat.

Smysl aktivity: Být spolu v kontaktu i mimo schůzky, dozvědět se o sobě víc. Současně prokázat vytrvalost a soustavnou práci.

Vhodná forma plnění: Vyplývá ze zadání. Důležitá je ovšem schopnost jednak věc technicky zabezpečit, jednak zorganizovat spolupráci ostatních členů party – dát jim vědět o svém záměru, vysvětlit jej, požádat o příspěvky. Samotný web musí mít určité parametry a úroveň, což klade na vědomosti a dovednosti zájemce o tuto aktivitu jisté nároky. Důležité je web nebo jinou formu elektronické komunikace nejen založit, ale průběžně udržovat při životě dodáváním kvalitního obsahu, aktualizacemi a zapojením ostatních.

Můj vztah k partě

- ▶ Budu sledovat, jakým činností se v družině/oddílu věnujeme, a dokážu popsat rádci/rádkyni nebo vůdci/vůdkyni, které z nich mě baví nebo nebaví a proč.

Smysl aktivity: Posilovat zájem o dění v partě a současně vzájemnou důvěru, která umožňuje bez větších problémů hovořit o partě otevřeně, a to nejen v dobrém, ale také tehdy, když není vše v pořádku. Rozvíjet schopnost reflexe, hodnocení i sebehodnocení, otevřeného, ale taktického vyjadřování. Napomáhat zlepšení programu oddílu.

Vhodná forma plnění: Ten, kdo aktivitu plní, si může vést stručnou dokumentaci, v níž po určitou dobu (měsíc, čtvrt roku) mapuje život družiny/oddílu. Vhodné je vytvořit systém dokumentování – vhodných tabulek, „položek“, které budou sledovány. Následně zájemce o aktivitu sdělí rádci/vedoucímu, co se mu líbí/nelíbí a proč, ale dokáže přitom i vyslechnout, proč je aktivita zařazena do programu, a přijmou tyto argumenty. Vzniklá dokumentace může posloužit jako podklad k debatě v partě, případně k vytvoření statistiky na nástěnku, do kroniky nebo do deníků členů.

- ▶ Sepíšu si, co se mi na naší partě (družině) líbí a proč.

Smysl aktivity: Uvědomit si vše pěkné, co parta svým členům dává a uvažovat o tom.

Vhodná forma plnění: Vyplyvá ze zadání. Předcházet může společné slovní hodnocení schůzky nebo výpravy. Při samotném plnění je ovšem nezbytná pomoc vedoucího, aby hodnocení nezůstalo u naprosto povrchních skutečností typu „šermujeme klackama, řveme“.

Příklad položek pro možné kladné hodnocení

Chování k sobě navzájem: slušnost, ohleduplnost, všímavost...

Chování k ostatním: zdvořilost, ochota pomoci, kamarádský přístup.

Důvod našich setkání: je nám spolu dobře, děláme zajímavé věci (sport, pobyt v přírodě, rukodělná činnost).

Hodnoty a principy v partě: chceme být čestní, pravdomluvní, spolehliví, chránit slabší, chránit přírodu, pomáhat svému okolí.

- ▶ Všímám si, zda vše, co v partě děláme, je správné, a najdu-li něco, co se mi nezdá, vysvětlím ostatním proč.

Smysl aktivity: Vyšší stupeň předchozí aktivity. Stoupání po pomyslné cestě vzhůru v mravním hodnocení. Ukázat i ostatním to, co často nevidí nebo si neuvědomují (jiný úhel pohledu), umět to vysvětlit a prokázat při tom jistou odvahu a takt. Dokázat pojmenovávat a postupně odbourávat to, co není správné.

Vhodná forma plnění: Věnovat tomu večer na výpravě, na táboře, při přespání v klubovně, na dlouhé cestě vlakem (v kupé). Je třeba dát pozor, aby se nesklouzlo k obviňování druhých – zásadní roli v tom hraje příklad vedoucího, který zároveň přebírá roli facilitátora, ukazuje ostatním, jak lze konstruktivně hodnotit a kritizovat.

- ▶ Budu se podílet na vytváření společných pravidel naší družiny a snažit se dbát na jejich respektování.

Smysl aktivity: Analyzovat situaci v družině s ohledem na hodnoty, které chceme naplňovat v životě party, a současně s přihlédnutím k nejčastějším situacím, kdy dochází k jejich porušování. Posilování schopnosti dodržovat hodnoty, které parta pokládá za důležité.

Vhodná forma plnění: Využít metodu řeky, kdy nejprve po dvojicích, následně po čtveřicích atd. se skupinky domlouvají na tom, jaká pravidla by jejich parta měla dodržovat. Druhou možností je začít brainstormingem celé party dohromady, kdy se zpravidla bude postupovat od obecných pravidel (o těch bylo pojednáno již dříve) ke konkrétním. Vycházet je třeba jednak ze skautského zákona, jednak z pravidel oddílu – ta by měla být nad pravidly družiny.

Příklad družinových pravidel

- I při družinové akci dodržíme oddílová pravidla (např. mluvíme slušně, včas se omlouváme apod.).
- Na akce chodíme včas (rádce a podrádce aspoň o 10 minut dříve).
- Pokud se z vážného důvodu nemůžeme akce zúčastnit, omlouváme se rádci co nejdříve (tedy jakmile je jasné, že se nebudeme moci akce zúčastnit).

- Nenavštěvujeme a nenarušujeme schůzky ostatních družin.
- Osoby, které na družinovku nepatří, vykážeme (v nutném případě se rádce obrátí telefonicky o pomoc na vůdce oddílu).
- Družinového programu se účastní všichni a podporují tím svého rádce.
- Hodnocení má své místo a čas po programu, ne během něj.
- O úklid po družinovce se starají dvojice, které se pravidelně střídají.

- ▶ V případě, že v naší družině něco nefunguje tak, jak by mělo, zasadím se o to, aby se věci změnily k lepšímu.

Smysl aktivity: Přijmout svou zodpovědnost za partu a vyvodit z ní důsledky směřující ke zlepšení její situace. Nejít s davem, ale umět v určitých věcech jít i proti proudu ve prospěch správné věci. Dokázat měnit věci k lepšímu.

Vhodná forma plnění: Tato aktivita je rozvinutím a prohloubením dvou předchozích. Ten, kdo ji plní, si musí problému nejprve všimnout, přemýšlet nad ním a hledat řešení. V první řadě musí problém vhodně otevřít před členy party: domluvou s ostatními, rozhovorem s vedoucím, nastavením zrcadla prostřednictvím článku v časopisu nebo na webu, rozhovorem s konkrétní osobou, vlastním příkladem (což je jistě ta nejlepší možnost, jak to udělat).

Zájem o druhé

- ▶ Všímám si, zda v naší partě (v rámci družiny, třídy...) nestojí někdo stranou, a pokud ano, snažím se s ním kamarádit.

Smysl aktivity: Posilovat empatii, tedy schopnost vcítit se do druhého. Zároveň překonávat vlastní zábrany a předsudky a to vše proměnit v konkrétní pomoc.

Vhodná forma plnění: Jít poprvé za někým, kdo je ve třídě „bílou vránou“, může být velmi těžké.

Je dobré požádat o radu a pomoc vedoucího nebo někoho z rodiny. K prvnímu kroku je třeba připravit si oslovení a konkrétní způsob nabídky spolupráce nebo pomoci. Je třeba počítat s různými typy reakcí (včetně negativních) a připravit se na ně. Neurazit se, ale slušně zareagovat a podat nabídku i do budoucna, pokud budu napoprvé odmítnut.

Chip⁵⁷

Po těžkých přijímacích zkouškách na prestižním gymnáziu si vybojovali místo na slunci pouze ti nejlepší. Před nimi byla spousta zajímavých a úžasných věcí, protože jejich škola je opravdu jednou z nejlepších. Přesto tato kýžená budoucnost měla i skryté vady na kráse. Jeden z těchto nadaných a talentovaných studentů dostal přezdívku Chip. On totiž tak nějak špatně a divně mluví, podobně jako kreslená figurka ze seriálu Chip a Dale. Jeho projev je nejistý, občas dělá zvláštní grimasy. Má údajně divnou pleť, velký nos a nevýraznou bradu.

57) KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, 1997, str. 33 a 34.

Vypadá prý z profilu jako sob. To je jeho druhá přezdívka. (Mimočodem, na mě působí jako sympatický mladý muž.) Tento chlapec se dostal na chvost skupiny, ani nevěděl jak. Je sice nápadně mírný a pozorný, pouští dívky v tramvaji sednout, ale to nikdo z jeho spolužáků neoceňuje. Jeho postavení není záviděníhodné. Ve třídě si připadá osamocen, téměř nikdo se s ním nebaví. Původně sice kamarádil s jedním spolužákem, ale ten se ho později začal stranit. Pro ostatní by bylo potupné se s ním bavit, ohrozilo by to jejich pozici, a ta je pro každého z nich velmi důležitá.

- ▶ Pomohu kamarádovi/kamarádce, aby se v nové partě (třídě, oddíle, kroužku) cítil/a dobře, seznámím jej/ji s našimi pravidly a rituály.

Smysl aktivity: Navazuje na předchozí a rozvíjí je. Předpokládá se tedy, že se kontakt podařil a nový kamarád byl přizván do party.

Vhodná forma plnění: Bezprostředně vyplývá ze zadání. Je důležité, aby nováček měl nejprve jednoho nebo dva bližší spojence, než do party zapadne. Toho se dá dobře docílit tak, že zájemce či zájemci o aktivitu pozvou nováčka domů nebo na návštěvu nějaké akce mimo partu. Mohou také pozvat nováčka do klubovny mimo schůzku, seznámit ho s prostředím, s kronikami, s alby fotografií, se zvyklostmi a řádem.

- ▶ Zjistím, kdy mají členové naší party narozeniny a svátky, a dokážu je potěšit maličkostí třeba i mimo toto období.

Smysl aktivity Myslet na druhé a dělat jim radost. Vytvářet tým i určitou tradici v oddíle/družině.

Vhodná forma plnění: V klubovně může být kalendář s vyznačením svátků a narozenin členů oddílu. Nebo se zájemce o aktivitu může starat o to, aby aktuálně vyvěsil na nástěnku či oddílový web svátek či narozeniny konkrétního člena party. Tato aktivita nabízí nepřehledné množství možností pro využití vlastnoručně vyrobených dárků nebo pro obdarování oslavence“ tím, co sbírá (známky, kartičky se sportovci, zvířátka apod.).

Kameny řek, jezer a moří⁵⁸

Už jste jistě mnohokrát stanuli na břehu řeky, jezera nebo moře a obdivovali krásu a přirozenost balvanů, kamenů nebo malých kamínků, které se tam vyskytovaly. Mnohý z vás se shýbl, aby tu krásu spatřil zblízka, a kdoví kolik nás je, co neodolali, a právě teď nám některý z těch kamínků leží doma někde na polici jako památka z výletu, prázdnin či dovolené. Voda na svých nekonečných cestách neomílá jen kameny, ale třeba i zlomky cihel a střepy starých keramických hrnců našich dávných předků. Nevěříte? Pak se musíte vydat k nějaké bystřejší řece a hledat. Nasbírejte si pár kamenů nebo střípků a zkuste s nimi kouzlit.

Potřeby: starý malý šroubováček, pilník nebo brousek, nůž, dřevěný kolík, smirkové plátno, zdroj vody a řemínek na zavěšení.

Vrtání

Ne každý kámen je tak tvrdý, jak na první pohled vypadá. Z nasbíraných kamenů si vyberte pěkné menší kameny, do kterých lze šroubováčkem udělat vryp. Zkuste si nyní některý z nich provrtat a zavěsit si ho na řemínek.

58) TOMEŠ, Pavel. *Vyrábíme z kůže a jiných materiálů*. Praha: Portál, 2002, s. 88 a 89.

Uchopte do ruky vybraný kámen a nechte ho na sebe působit. Sám vám napoví, kde má hlavu a kde patu. V hlavě kamene si zvolte bod, kde byste chtěli mít díрку na zavěšení. Kámen namočte a hrotem šroubováku začněte otáčením sem a tam hloubit otvor. Co chvíli kámen opláchněte vodou a pokračujte, až ho proděravíte naskrz. Během vrtání kontrolujte stav konce šroubováčku; bude-li se vám zdát tupý, opilujte ho pomocí pilníku nebo brousku.

Místo šroubováčku si můžete vyřezat ze dřeva ostrý zašpičatělý kolík s rukojetí příjemnou do ruky. Na hrotu kolíku vytvořte malou plošku, do níž vmáčknete pár zrněk jemného písku nebo pár zrněk ze smirkového plátna. Pomocí tohoto nástroje vrtejte jako šroubováčkem. Vrtání kamenů vám bude trvat dlouhou dobu, obrňte se proto trpělivostí, budete ji potřebovat. Do provrtaného otvoru provlečte řemínek na zavěšení a zajistěte ho uzlíkem.

Rytí

Do měkkých kamenů můžete vyrýt hrotem šroubováku, hřebíkem nebo i ostrým kamenem jakýkoli symbol, obrázek nebo plastiku. Kameny, které nezavěsíte, mohou pak být třeba jen těžítkem na vašem stole nebo hmatkou v kapse.

Určitě namítáte, proč nepoužít k vrtání či broušení elektrickou vrtačku – bylo by to značně rychlejší a bez námahy. Jde teď o to zvážít, zda kámen dotvářený vlastní silou a třeba i někde uprostřed přírody pro vás nebude mít větší cenu...

D.3 – Družina jako tým

Výchovné cíle:

- ▶ Je schopen pracovat ve skupině a spolupracovat s ostatními.
- ▶ Je schopen sledovat společný cíl a zaměřit na něj své jednání.
- ▶ Uvědomuje si role, které je schopen v týmu zastávat a které zastávají ostatní.
- ▶ Je schopen zorganizovat práci skupiny.

Bez ostatních bych toho nedokázal/a tolik, jako když pracuji v týmu. Každý v naší družině je dobrý v něčem jiném a také se toho jeden od druhého můžeme dost naučit. I když je někdy těžké s ostatními vyjít a přijmout cizí názor, nakonec společně dokážeme velké věci.

Cesta Země + Cesta Vody

Vím, že v naší skupině je každý její člen v něčem šikovný, každý má svou roli. Snažím se přijít na to, co jde mně, a dělat to tak, aby to bylo užitečné i pro ostatní. Umím zhodnotit, jak se nám to, co společně podnikáme, daří či nedaří a proč.

Cesta Vzduchu + Cesta Ohně

DOMOV, KDE SE RODÍME PRO SPOLUPRÁCI

Když se pro „normální“ lidi (rozuměj neskauty) má rychle uvést nějaký pádný důvod, proč je skauting i dneska „in“, velmi často se jako velký trumf vytáhne: *Skauting připravuje člověka velmi účinně pro týmovou spolupráci*. A častokrát to skutečně zabírá, protože úměrně tomu, jak se všude v naší západní civilizaci šíří vyhraněný individualismus s důrazem na výkon, se jako „nedostatkové zboží“ stává velice žádaným schopnost účinné spolupráce. Být „komunikativní“ a „týmového ducha“ – to je prakticky neodmyslitelný požadavek všech pracovních inzerátů na nějakou lepší pozici.

Slovo *tým* se používá v běžném životě velmi volně. Myslí se tím skupina lidí, nejčastěji pracovní skupina, kolektiv. Ne každá skupina je ovšem tým. My v dalším výkladu využijeme pěkně zpracovaného materiálu *Týmová kooperace*⁵⁹. Předně se podíváme na to, kdy je opravdu na místě hovořit o *týmu* (na rozdíl od *party, skupiny, kolektivu* atd.). Vyjdeme z následujícího rozdělení společných činností, přičemž činností rozumíme aktivitu sestávající z postupných kroků, která vede ke stanovenému cíli:

- ▶ *návaznost činností* – jde o takový pracovní postup, kdy řada jednotlivců vykonává na sebe navazující činnosti, zpravidla monotónní, vyžadující jednu speciální dovednost, aniž by se musely mezi nimi vytvářet nějaké zvláštní vztahy (teoreticky by se ti lidé nemuseli vůbec vidět), neboť o návaznost se v prvé řadě stará samotný pevně stanovený pracovní postup, jemuž jsou podřízeni i samotní pracovníci – kupř. typicky pásová výroba,
- ▶ *kooperace* (dělbá práce, propojení, sladění činností) – zde je již prostor pro svobodu účastníků větší a z jistého nadhledu se jedná o jejich společné dílo, ovšem to si účastníci procesu mohou uvědomovat jen slabě či nepřímo; vidí hlavně tu „svou“ dílčí činnost a za ni pocítují rozhodující zodpovědnost,
- ▶ *týmová práce* – o týmové práci, tedy spolupráci lze mluvit v jednom z následujících případů – odhadně ve kterém?:
 1. úkol by zvládl jedinec, ale je třeba jeho splnění urychlit (odeslání velkého množství pošty, **není třeba žádné spolupráce**),
 2. úkol by jedinec nezvládl, protože je nad sílu jednoho člověka (zvednout těžké břemeno, **je třeba koordinace**),
 3. úkol se skládá z mnoha operací, které je třeba vykonat současně nebo koordinovaně (hra orchestru nebo kvarteta – orchestr vyžaduje dirigenta, kvarteto dokáže udržet koordinaci samo).

Pokud jsi vybral třetí možnost, volil jsi správně. **Teprve úkoly třetího druhu umožňují skutečnou týmovou práci**. Ale ne každý úkol tohoto druhu je vhodný pro týmovou práci. Musí splnit ještě další požadavky:

- ▶ Úkol musí lidem dovolit, aby byli v úzkém kontaktu a měli často příležitost setkávat se tváří v tvář.
- ▶ Úkol musí dovolit lidem, aby uplatnili to, v čem se od ostatních liší. Úkol, který lze jednoduše rozdělit na několik stejných operací, nelze řešit týmově.
- ▶ Souhrnně řečeno, tým může vzniknout tehdy, když se protnou tři druhy potřeb: *potřeba splnit úkol, potřeby jednotlivce a potřeby skupiny*:

59) ZOUHAR, Jan a kol. *Týmová kooperace*. <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/2755/KOOPERACE---PARAGRAF-1155.html/>

1. Úkol: potřeba něčeho dosáhnout – o něčem se mluví, na něčem se pracuje.
2. Jednotlivec: každý přichází do skupin (týmů) se svými potřebami – obživa, jistota, kvalita vztahů, úcta ostatních, potřeba seberealizace, touha něco dokázat atd.
3. Skupina: potřeba udržovat se, odlišit se od ostatních atd.

Vychází nám z toho, že **týmová práce je dobře koordinovaná a účelně sladěná činnost, která je charakteristická těsným propojením aktivit všech členů skupiny.** Týmová práce vyžaduje sladění hodnot, norem, stanovisek i vzájemné porozumění. Každý jedinec musí sdílet cíle skupiny a musí se cítit těmito cíli zavázán. Teprve tehdy se totiž uplatní to, co se nazývá **synergický efekt**.⁶⁰ Díky němu schopnosti a dispozice (*potenciál*) skupiny není součtem potenciálu jednotlivců, ale převyšuje ho. Je to dáno vzájemným oslabením nebo až vyloučením nedostatků jednotlivých lidí, jejich vhodným doplněním i vzájemným podněcováním a inspirací.

Efektivnost týmové práce posuzujeme podle:

- ▶ *skupinové efektivity* – výsledku práce skupiny ve srovnání se standardy stanovenými pro splnění úkolu,
- ▶ *skupinového vývoje* – doprovodných sociálních procesů, které vytvářejí nebo posilují připravenost členů skupiny pracovat na úkolu,
- ▶ *osobní spokojenosti* – převažujícím uspokojením individuálních potřeb nad jejich frustrací.

Vidíme tedy, že na rozdíl od předchozích dvou bodů (*rodina, parta*) je v popředí zájmu účastníků konkrétní (dalo by se říci „hmatatelný“) **výsledek**, který se samozřejmě musí odvíjet od kvalitního výkonu, ale jak dále uvidíme, ani vztahová rovina nepřijde zkrátka. Ta se ukáže, jakmile si položíme následující otázky:

- a) *Co přispěje ke vzniku dobrého týmu?*
- b) *Jak dokázat, aby tým pracoval efektivně – aby v co nejkratším čase a co nejlépe dosáhl cíle?*

Odpovědi na tyto dvě otázky jsou následující dvě podmínky: dobře vybrat vedoucího týmu a dobře tým sestavit. Podívejme se na ně poněkud podrobněji.

1. Vedoucí týmu

Jde o osobu, která má v týmu speciální kompetence. Jeho role zahrnuje zejména tyto úkoly:

- ▶ je odpovědný za výběr členů týmu,
- ▶ je odpovědný za zajištění pravidel pro fungování týmu a za dodržování kázně,
- ▶ rozděljuje odpovědnost,
- ▶ kontroluje využívání zdrojů,
- ▶ má na starosti vnější okolí a styk s ním,
- ▶ je zprostředkovatelem požadavků na tým a na jeho členy.

Při tom všem je ale vedoucí týmu stále jeho členem, včetně svých vlastních potřeb.

60) Synergický efekt neboli efekt společného působení (součinnosti) je založený na myšlence, že kooperující týmy dosahují lepších výsledků než jeho nejchytřejší, nejinteligentnější a nejuzdělanější člen.

2. Sestavení týmu

Tým se skládá z relativně malého počtu osob, neboť velká skupina nedovoluje dostatečnou vzájemnou komunikaci a dorozumění mezi všemi. Tým nemá smysl sestavovat z lidí, kteří jsou stejní. Členové týmu se musí navzájem doplňovat. Každý člen musí být schopen přispět k řešení společného cíle. Sestavit tým je jako uvařit dobré jídlo: nezáleží na tom, z jakých ingrediencí je složeno, ale jak chutná. Jedinec nikdy není dokonalý, ale tým může podstatně nedokonalosti jednotlivců kompenzovat. Je třeba dosáhnout rovnováhy a vyváženosti. Není účelné mít v týmu jen analytiku, tvořivé myslitele, nebo jen extroverty či introverty.

3. Členy týmu vybíráme podle tří kritérií:

1. odborná nebo profesionální zdatnost,
2. schopnost pracovat jako člen týmu,
3. žádoucí osobní vlastnosti.

Výběr podle odborné zdatnosti:

Nepotřebujete umět všechno, abyste mohli posoudit, je-li někdo jiný v něčem dobrý, nebo ne (dirigent také neumí hrát na všechny nástroje). Pokud se jedinci budou navzájem doplňovat, nemusí být univerzální.

Výběr podle schopnosti pracovat jako člen týmu:

Do psího spřežení se nedostanou dva druhy psů: ti, kteří nespolupracují, a ti, kteří spolupráci narušují.

Výběr podle žádoucích osobních vlastností

Je důležitý především proto, aby tým netrávil většinu času péčí o vztahy, komunikaci a spolupráci, ale aby v tomto směru fungoval automaticky a všichni se mohli věnovat dosahování cíle. V dobře vybudovaném týmu není třeba marnit čas uhlazováním rozporů. Každý jedinec zařazený v týmu musí s ostatními sdílet všechny své schopnosti. Pro podezřívavost, hlídání vlastního teritoria a žárlivé střežení svého přínosu není prostor. Jedinec musí mít k týmu důvěru.

Návrh kritérií pro zjištění zařazení člena do správného týmu

Z hlediska úkolu:

- Má vysokou úroveň znalostí tam, kde se to požaduje?
- Doplňují jeho znalosti a dovednosti ostatní členy týmu?
- Je motivován k dosahování vynikajících výsledků?
- Svědčí výsledky jeho dosavadní práce o správnosti odpovědí na předchozí otázky?

Z hlediska spolupráce ve skupině:

- Bude člen schopen úzce spolupracovat s ostatními při rozhodování a řešení problémů, aniž by docházelo k třenicím a neshodám?
- Naslouchá tomu, co říkají druzí?
- Je dostatečně pružný, aby převzal ve skupině různé role?
- Umí ovlivnit ostatní neagresivním způsobem?
- Přispěje k morálce skupiny (tzn. nebude ji narušovat?)

Z hlediska osobních vlastností:

- Má smysl pro humor?
- Má žádoucí stupeň tolerance vůči ostatním?
- Má potřebné odhodlání k dosažení cílů?
- Chápe, že cílů nemůže dosáhnout bez přispění ostatních?
- Vyvine se u něj pocit odpovědnosti za úspěch celého týmu?
- Zná své silné a slabé stránky?

4. Faktory, které usnadňují kooperaci

Současně jde právě o ty podmínky, jejichž dobré splnění povede k tomu, kvůli čemu se týmová spolupráce volí jako způsob řešení problémů: posiluje se tím významně onen „synergický efekt“, kterým se dociluje podstatného zvýšení efektivity činnosti (které by se jinak nedosáhlo):

- ▶ *přiměřená velikost skupiny*
Přiměřenost je dána jednak vlastním úkolem, který má tým řešit (aby se každý člen skutečně mohl podílet na řešení a nikdo nestál stranou; současně aby nebyl nikdo přetížený), jednak možnostmi řídit tým jako celek (jsou samozřejmě známy týmy o desítkách a někdy i stovkách členů, ale v naší realitě se již velmi obtížně řídí tým přesahující 12 členů; pro typy úkolů, které přicházejí v úvahu pro družinu, je optimální počet 6 až 10 členů).
- ▶ *zevrubná definice problému*
Tým zpravidla vzniká k řešení nějakého konkrétního problému, nezřídka i časově vymezeného; podstatné je, aby všichni členové týmu dobře pochopili, o čem běží, jaký je rozsah i obsah toho, čeho se tým svou činností zúčastní (zda je to součást nějakého většího, přesahujícího problému, či nikoliv, co již bylo v té záležitosti vykonáno, co se zatím povedlo, či nepovedlo – a proč); dobré porozumění je předpokladem silné a vytrvalé motivace členů týmu.
- ▶ *přesná definice cíle*
Na rozdíl od předchozího požadavku tady jde o co nejkonkrétnější stanovení toho, co se od týmu očekává: co je předmětem jeho úkolu, dokdy jej má splnit a podle čeho se pozná, že ke splnění skutečně došlo (zkratka mělo by se jednat o „SMART cíl“⁶¹).
- ▶ *demokratický styl řízení*
To se snadno řekne, ale důležité je mít pod tím konkrétnější obsahovou představu⁶². Od takového stylu řízení se totiž odvíjí „skupinová dynamika“, na níž závisí „vnitřní zdraví týmu“⁶³. Následující podmínky tento styl dost dobře vymezují.

61) S = specifický (naprosto konkrétní) – M = měřitelný (abychom mohli naprosto přesně říci, za jakých podmínek byl či nebyl cíl splněn) – A = ambiciózní (dostatečně tížžádostivý) a akceptovaný (přijatý, osouhlasený tím, kdo dostal splnění cíle za úkol) – R = reálný či realistický (splnitelný) – T = termínovaný (do kdy má být splněn)

62) Nejen politické reprezentace za posledních 25 let, ale i další složky společnosti (médiá, soudy, policie, státní úředníci i zaměstnanci, podnikatelé atd.) se významně přičinily o to, že dnes je „demokracie“ jako jeden z hlavních požadavků *sametové revoluce* do značné míry zprofanována, vyprázdněna a leckdy napadána jako důvod všech možných nešvarů.

63) *Skupinovou dynamikou* se myslí vnitřní vývoj poměrů ve skupině, který se odvíjí jak od toho, co do života skupiny přinášejí jednotliví její členové, tak od „zaběhnuté kultury“ skupiny (například stylu vedení,

- ▶ *tvůrivé metody hledání nápadů*
Toto vyžaduje dvojí: vzájemnou důvěru a určitou kázeň. Důvěru k tomu, aby se nikdo neobával přicházet s vlastními nápady, kázeň pak k tomu, aby nikdo ostatní svými nápady zbytečně nezahlucoval a také s nimi nepřicházel v době a situacích, kdy se to nehodí (například znovu otevíral záležitosti již jednou rozhodnuté, neoddaloval jimí přistoupení k akci, zpochybňoval přijatá řešení apod.).
- ▶ *rozhodování, do nichž se pokud možno zapojí všichni*
To je důležité jak pro vlastní kvalitu rozhodování (může vycházet ze širšího informačního základu), tak i pro motivaci všech rozhodnutí naplňovat: protože z podílu na rozhodování lépe vychází i zodpovědnost za jeho uskutečňování). Samozřejmě je nutné, aby tým měl vyvinutou proceduru, jak docházet k rozhodnutím dostatečně rychle, případně jak se vyhnout destruktivním vlivům nositelů menšinových názorů.
- ▶ *účinné metody ověřování různých řešení*
Tohle je jedno z nejdůležitějších know-how týmu. Jednou z účinných metod je „modelování“ řešení – třeba prostřednictvím myšlenkového experimentu. Častokrát se ale nedá předem rozhodnout, jaké řešení bude opravdu nejlepší, dokud se nějak nevyzkouší. Aby se to dařilo, je opět nutné splnit několik podmínek: členové týmu se nesmějí obávat navrhovat řešení, která budou následně prověřena (třeba kvůli tomu, že by se řešení neosvědčilo, byl navrhovatel terčem posměchu), experimentální ověření řešení nesmí nikdo sabotovat (ani ti, kteří s ním nesouhlasí; i ti se musejí co nejlépe snažit o jeho uskutečnění) a i za odmítnutá řešení jsou členové navrhovateli vděční.
- ▶ *efektivní metody uskutečňování dohodnutých závěrů*
Možná by se zdálo, že na tohle už stačí jen kázeň a vytrvalost. To je pravda častokrát, ale ne vždy. Jsou situace, kdy se ukáže potřeba revidovat některý z oněch dohodnutých závěrů. A tehdy je to třeba učinit včas, bez výčitek a ztráty motivace.
- ▶ *jasné určení odpovědnosti každého jednotlivce*
Tohle je samozřejmé. Jen se to v praxi až příliš často nedodrжуje. Vyžaduje to totiž na začátku dost času k vyjasnění odpovědností a k tomu je to třeba ještě občas znovu projít.

METODIKA ANEB JAK NA TO

Úplně na začátku je dobré si uvědomit, že družina je velmi dobrá startovní parta pro týmovou spolupráci, ale současně že skutečná týmová spolupráce se týká hlavně dospělých, nanejvýš tak dospívajících od 15, 16 let. A také, že reálné možnosti sestavování družiny zdaleka ne vždycky budou ve shodě s tím, co se ví o správném způsobu sestavování efektivního týmu. To neříkáme proto, abychom shodili vše, co bylo zatím k tématu týmové spolupráce uvedeno, ale hlavně proto, abys měl na mysli, že pro většinu toho, co se tam říká, se v praxi tvé družiny i oddílu musí rozumně vložit slůvko „přiměřeně“. Od začátku nám jde totiž o to, abys byl schopen sestavit tým

hodnot i pravidel, kterými se skupina řídí), ale samozřejmě také od vnějších vlivů, které na skupinu působí. Významným prvkem při tom je *skupinový tlak*. Podrobněji se tomu věnuje Příloha 1.

efektivně přiměřeně věku a zralosti členů družin, jejich skutečnému počtu a podmínkám, v jakých váš oddíl i družiny fungují. A je dobré, abys věděl, že k týmové spolupráci většinou vede od ideálu, jaký stanovují „chytře knihy“, dost klikatá cesta. Proto tě případné počáteční neúspěchy při snaze o vytvoření prima party nesmí deprimovat: ukazují, kudy cesta nevede.

Je schopen pracovat ve skupině a spolupracovat s ostatními

Podívejme se teď na to, co je vlastně třeba k tomu, aby takový kluk či děvče byli *schopni pracovat ve skupině a spolupracovat s ostatními*.

1. Musí chtít

Jak je kdo na tom s ochotou spolupracovat s ostatními, velmi dobře poznáš například při kolektivních hrách. V zásadě se účastníci rozdělí do čtyř skupin:

- ▶ *Samotář* – ten bývá při kolektivních hrách upřímně nešťastný. Nechce druhým kazit hru, ale jeho samotného taková hra nebaví. Nevidí v ní žádný smysl, nechápe zajímavé předivo komunikace, které taková hra vytváří, je slepý ke kráse toho, co může tým společně vytvořit. Častěji se takové typy objevují mezi děvčaty, ale i mezi chlapci je jich dost. Samozřejmě, že jejich zvlášť vyhranění reprezentanti do oddílů vůbec nepřijdou, protože z toho, že by měli nějakou dobu sdílet svůj životní prostor s ostatními tak „nablízko“, jako je tomu v normálním zdravém oddílu, mají panickou hrůzu.

„Samotář“ je takový v důsledku svého vnitřního duševního uspořádání (zpravidla dost vyhraněně introvertní) a často i v důsledku svých špatných zkušeností s „kolektivní výchovou“. Jeho zapojování se rozhodně nedá lámat přes koleno, ale je možné takového člena oddílu postupně přece jen otevírat pro schopnost být aktivně s druhými. Nejspíš prostřednictvím spolupráce v malém kroužku (s jedním či dvěma členy) s dobře vybranými partnery, kde bude v dostatečném bezpečí. A nadějnější cestou je „vtahovat“ ho do společné činnosti přes vztahovou rovinu než přes rovinu výkonu. Když se podaří ho přesvědčit, že ostatní mají z jeho začlenění radost, je napůl vyhráno.

- ▶ *Sólista* – je pravým opakem samotáře. Potřebuje ostatní, protože potřebuje publikum, které ocení, jak je skvělý, a patřičně mu to dá najevo. On přece nejlépe dává góly, je jednička ve všem, nač sáhne. Ostatní kromě toho, aby mu tleskali, jsou dobří ještě k tomu, aby mu připravovali příležitosti k vyniknutí. Jinak mu mnohdy „kází“ to, co on tak skvěle udělal. Nesnáší prohry a vždycky dobře ví, kdo je zavinil, nikdy ovšem z toho neviní sám sebe.

S takovými „hvězdami“ nebývá příliš snadné pořízení. Nechybí jim sebevědomí a skutečně bývají často v něčem dobří, někdy i v celé řadě dovedností (ve sportu, v hudbě, ve zručnosti, ve fyzické síle apod.), navíc – zvláště u děvčat – jim to zpravidla hodně sluší. Dokonce se nezřídka docela dobře vcitují do ostatních, ale jen potud, pokud se to dá využít pro jejich zviditelnění. Hrají zkrátka skoro jen „na sebe“. Řešením je tedy citlivé, ale důsledné „nastavování zrcadla“ takovému jednání, přičemž je to cenné zvláště tehdy, když taková reflexe nejde od vedoucích, ale od vrstevníků, takže ty můžeš podpořit odsouzení jednání, ale současně dotyčného neztratit, nýbrž otevřít mu nadějnou budoucnost

(ve smyslu „*on se jistě příště pokusí víc myslet na druhé*“). A současně je třeba se takovému „solistovi“ individuálně věnovat, aby na jedné straně zažíval, že i tobě na něm záleží a máš ho rád, ale na druhé straně viděl, že pokud se nezmění, bude to pro všechny ztráta a pro něj samotného navíc i cesta do izolace.

- ▶ *Sabotér* – je nejčastěji „zhrzený“ sólista, kterému se nedostalo žádoucího ocenění – třeba i proto, že přecenil své schopnosti nebo si byl vědom toho, že zrovna v tom, co je na programu, zase takovou hvězdou není. A tak se snaží program a často i toho, kdo s ním přišel nebo je za něj zodpovědný, všelijak shodit. Snaží se ukázat, že je to hloupý nápad, různě paroduje pravidla i vlastní činnost, aby celou záležitost zesměšnil. Pokouší se rozbít soustředění ostatních, znervóznit organizátory programu, případně je vyprovokovat k nějaké odvetě, která poškodí jejich autoritu. Tomu všemu je třeba důsledně a včas zabránit. Především tak, že nenecháš takového „sabotéra“ hrát jeho roli příliš dlouho. Má dostat příležitost, aby se jí vzdal a podpořil ostatní, ale když na to nereaguje, pak je nutné takového narušovatele vyloučit. Samozřejmě nejprve z programu, ale pokud by se to stávalo častým způsobem jeho protestu, tak nakonec i z oddílu. Samozřejmě že se mu musíš věnovat individuálně – podobně jako v předchozím případě –, aby měl možnost zažít, že on je pro tebe důležitý, ale že jeho jednání ubližuje a to je proti tomu, kvůli čemu jsme skautským oddílem.
- ▶ *Spolubráč* – je tím typem, jaké bychom nejraději měli všechny. Alespoň pokud jde o společné akce. Hrát společně s ostatními je pro něj radostí – a to ne v první řadě proto, aby se nějak zvlášť ukázal, ale proto, že dokáže vnímat vztahovou rovinu společné akce. Těší se na to, jak bude ostatním „přihrávat“, je připraven na to „obětovat“ se pro druhé, je zvědav, nač všichni společně přijdou, přitahuje jej vidina společné oslavy úspěchu. Vůči těmhle členům oddílu je důležité nezapomenout aspoň občas jim dát najevo, že si jejich přístupu ceníš. Ono se totiž nezřídka stává, že se pořád všelijak zabýváme různými problémy a „průšviháři“ – a na ty „normální“ členy lehce pozapomínáme nebo nám chybí čas a někdy i energie jim vhodně poděkovat a pochválit je. Jejich schopnost „nakazit“ ostatní svým přístupem je někdy tím jediným lékem, který zabere na ty ostatní (a zvlášť samotáře).

2. Musí to dokázat

Na rozdíl od předchozí podmínky (která se týká v první řadě postojů) se tady jedná o dovednosti. A to ve dvou rovinách:

- ▶ *Komunikativní* – protože i vstup do spolupráce představuje důležitou komunikační situaci. V ní musí dotyčný dát sympatickým způsobem najevo, že stojí nejen o samotnou činnost, ale že ji navíc chce vykonávat společně s ostatními. Děti, které obtížně vycházejí s ostatními, trpí tím, že nemají dostatečně rozvinutou schopnost vést dialog. Pro tyto děti je obtížné ostatním říci o svých potřebách, a proto je pro ně také těžké porozumět potřebám a přáním druhých dětí. Slabě vyvinutá schopnost vést dialog a nevhodně volené komunikační postupy se projeví zvlášť tehdy, když se děti pokoušejí získat nové přátele.⁶⁴

64) PFEFFER, Simone. *Rozvíjíme emoce dětí*. Praha: Portál, 2003, str. 98.

Při průzkumu byly různé děti pozorovány, jak navazovaly kontakt s jinými dětmi, které si spolu hrály a ke kterým se chtěly pozorované děti připojit. Byly zjištěny velké rozdíly mezi způsobem, jak kontakt s druhými navazovaly ty děti, které byly posléze označovány jako „spíše oblíbené“, a způsobem, jak to dělaly děti označované jako „spíše neoblíbené“.

„Spíše neoblíbené“ děti měly sklon hned vpadnout do hry. Přitom řekly něco jako: „Pust' mě, já to taky umím.“ nebo „Tohle já umím líp než ty.“. Vůbec se nepokusily o nějaký předchozí neverbální kontakt, například zrakový. Tento jejich postup byl zřídka úspěšný. Děti, které se přibližovaly tímto nekomunikativním způsobem, byly většinou odmítnuty.

„Spíše oblíbené“ děti postupovaly jinak. Nejprve pozorovaly hru ostatních dětí a po chvíli ke hře něco řekly nebo se na něco zeptaly. Například při hře dětí v pískovišti jedno z pozorovaných dětí řeklo: „To je ale hluboká díra.“ A po chvíli: „Jak hluboko chcete ještě hrabat?“ Tyto děti měly větší úspěch a většinou se v krátké době zapojily do hry s ostatními.

Základem komunikace je sdělování potřeb, myšlenek a emocí druhým lidem. To mimo jiné vyžaduje i určitou odvahu a sebedůvěru. Důležitou komunikační schopností je však také naslouchání a vnímání potřeb, myšlenek i emocí druhých lidí. Teprve tato schopnost umožňuje komunikaci, která vede ke vzájemnému porozumění – a tím i možnosti skutečné spolupráce. Tohle všechno jsme si už řekli mnohokrát. V oblasti *Můj kamarád* je tomu věnována celá jedna kapitola u bodu *Komunikace mezi lidmi*. Kéž by každé naše oddílové setkání bylo i malou školou dobré komunikace.

Hmatová pošta⁶⁵

Účastníky rozdělíme do trojic až petic (u mladších menší počet, u starších může být větší). Skupinky se posadí na zemi za sebe (případně se rozkročmo posadí na tělocvičnou lavičku či podobné sezení). Před prvním je pruh papíru složený na 3×, 4× nebo 5× podle toho, kolik hráčů je v jedné skupině. Ten, kdo je poslední, má vedle sebe na pravé straně hromádku kartiček (může jich být tolik, kolik je hráčů v týmu, nebo násobek toho počtu (maximálně 15)).

Na startovní povel poslední hráč otočí nejvyšší kartičku, přečte si slovo, které je na ní napsáno (je to slovo označující nějaký jednoduchý předmět – strom, květinu, domek, jablko, vidličku, auto, Slunce, Měsíc, horu, blesk, trubku – náročnost třeba upravit podle vyspělosti hráčů), odloží ji nápisem dolů na levou stranu a hráči před sebou předmět nakreslí prstem na záda tak, aby dotyčný pochopil, o čem se jedná. Ten se o totéž pokusí na hráči před sebou. První hráč v řadě napíše na pás papíru, co přijal od předchozích spoluhráčů, papír s napsaným slovem přeloží tak, aby další hráč neviděl, co je tam napsáno, a jde dozadu. Všichni se posunou o jedno místo vpřed a hra pokračuje, dokud nejsou kartičky na pravé straně vyčerpány.

Následuje vyhodnocení každého týmu – jak přesně byli spoluhráči schopni přenášet svá sdělení, co jim dělalo největší potíže, proč se případně dopustili nějakého omylu. Tato reflexe bude pochopitelně velmi závislá na vyspělosti hráčů. U starších je možno ji skoro celou svěřit jednotlivým týmům, s méně vyspělými bude třeba ji uskutečnit spíš společně se všemi.

► *Konkrétní dovednosti*

Tady přirozeně záleží na tom, co mají skauti či skautky dělat společně. Obecně se dá říct, že dnes nemůžeš předpokládat téměř u žádné praktické dovednosti,

65) Podle LISÁ, Elena a kol. *Hry k rozvoji sociálních kompetencí žáků 1. stupně ZŠ*. Praha: Portál, 2010, str. 33.

že ji děti mají dobře osvojenou. Ať jsou to domácí práce (základní činnosti s potravinami – krájení, mazání, strouhání, očišťování, škrábání, umývání nádobí, uklízení věcí), tábornické dovednosti (práce s pilou, sekerou, kleštěmi, provazem, lopatou, hráběmi, rozdělování ohně, orientace na mapě) nebo sportovní činnosti (házení a chytání míče, ovládání míče nohama, překonání překážky, bruslení, lyžování) – skoro s jistotou se najdou v oddíle tací, kteří s tím budou mít velké potíže (s něčím možná většina). Proto nácvik a trénink dílčích dovedností (například základních kuchyňských) je důležitou součástí oddílového a družinového programu a nezbytnou přípravou na společné zvládání komplexnějších úkolů a programů. Bez toho totiž místo dobré spolupráce budou účastníci zažívat těžkou frustraci a náročné situace s možností těžkých konfliktů (nemá například moc smysl, aby bez dobrého osvojení základních kuchyňských činností měli účastníci tábora samostatně zajišťovat táborovou službu).

3. Musí dostat příležitost

Tohle se možná na první pohled jeví nadbytečné. A přece ani v našich skautských oddílech to není vždycky tak úplně samozřejmé. Zpravidla to není tak, že by někdo byl úplně ve všem odstrkovaný, ale určitá „výběrová diskriminace“ bývá docela častá. Dotyčným se zatajují některé informace, někam není zván, je mu dáváno najevo, že jeho přítomnost teď není žádoucí atd. Jednou to může být kvůli věku, podruhé kvůli tomu, že je někdo „jen holka“, potřetí z důvodu špatných sourozeneckých vztahů. Na tohle si budeš muset dávat pozor hlavně ty, protože nezřídka v tom „jede“ i rádce nebo podrádce. Laskavě, ale důsledně budeš muset znovu a znovu prosazovat, že takové jednání ke skautům nepatří.

Je schopen sledovat společný cíl a zaměřit na něj své jednání

Co je třeba k úspěšnému naplňování téhle kompetence? Zaměříme se na tři podmínky, které jsou z praktického hlediska zvláště důležité:

1. Pochopit společný cíl⁶⁶

To kupodivu není tak zcela samozřejmé. A to právě proto, že se mnohdy „ti nahore“ či „vepředu“ domnívají, že je přece naprosto jasné, co je jejich společným cílem. Jenomže pohled „zespoda“ nebo „zezadu“ bývá leckdy o hodně jiný, než se to jeví z pozice opačné (a v jistém smyslu privilegované). Docela časté je, že někteří členové skupiny pokládají za společný cíl jen nějakou částečnou skutečnost a jsou

66) Velice inspirativně o tom píše Jiří Plamínek v publikaci *Vedení lidí, týmů a firem – praktický atlas managementu*. Praha: Grada, 2011. Například v kapitole *Orientace* mimo jiné říká: *Existence myšlenek ještě automaticky neznamená ochotu lidí je uskutečňovat. Do cesty této ochotě se může postavit například prostá neznalost. Pokud lidé myšlenky neznají nebo nechápou, těžko se jimi mohou řídit. Dalším úkolem je tedy lidí orientovat v relevantních myšlenkách – vysvětlit jim, co se od nich očekává a proč. Pochopení myšlenek je nezbytnou podmínkou realizovatelné ochoty je naplňovat, ale není podmínkou dostatečnou. Potřebujeme, aby lidé myšlenky nejen chápali, ale také přijali za rozumné, uskutečnitelné, zajímavé a především pro ně ve svých důsledcích prospěšné, a aby se případně pro ně dokázali i přiměřeně nadchnout.* (str. 64). Jak už vidíme, směřuje autor k témuž, co my v dalším kroku – k *motivaci*.

pak překvapení, když je jí dosaženo – a přece se od nich očekává, že budou ve svém úsilí pokračovat.

Přesná definice cíle byla jednou z důležitých podmínek úspěšné kooperace. A ty bys měl vést v prvé řadě své rádce, ale následně i ostatní členy oddílu k tomu, aby si u každé větší činnosti položili otázku, co je jejich cílem, za čím jdou a také, aby si na ni co nejpřesněji odpověděli. Protože „bezcílnost“ je dnes mezi dětmi a dospívajícími příliš běžný stav vědomí při vykonávání mnoha činností. V dalších případech se pak za cíl pokládají prostředky, které k němu mají vést, případně dílčí cíl se chápe jako cíl hlavní.

Co je cílem?

Začít můžeme otázkou, co je cílem naší účasti v akci *Betlémské světlo* nebo na *Svojskově závodě*. Metodou „řeky“ (zakončené například po vzniku tří skupin) je možné získat několik odpovědí na tuto otázku, o nichž je vhodné vést další společnou debatu.

Shromáždíte fotografie z různých činností (pracovních, sportovních, oddílových, rodinných apod.). Účastníci si po předložení fotografie zapíší, co je podle nich cílem. Následně vedte nad nimi rozpravu o tom, co by mohlo být cílem zobrazených činností. V některých případech může být cíl jednoznačný, ale mnohdy to z fotografie činnosti být jasně nemusí. Také může být několik na sebe navazujících cílů, z nichž každý by mohl být i sám o sobě tím hlavním (například vyhrát mistrovství světa ve fotbale, přispět k rozvoji sportu, propagovat svou vlast a udělat radost milionům diváků).

2. Nadchnout se pro něj

Ani toto není samozřejmé. Ono totiž dneska vůbec není snadné děti pro něco nadchnout. Bývají zahrnovány spoustou věcí (z nichž mnohé vůbec nepotřebují), aniž by měly dost času na to, aby v nich rostla touha a těšení se. Pobíhají – někdy doslovně, někdy obrazně – mezi spoustou podnětů, které útočí na jejich mysl i srdce, aniž by se u čehokoliv pořádně zastavily, natož aby u toho mohly prodlévat.

Naše úloha je tu tedy velmi podstatná a spočívá ve dvou krocích: nejdřív musíme děti zklidnit natolik, aby se opravdu dokázaly soustředit na úkol, který je před nimi a jehož řešení se mohou zúčastnit společně s ostatními. Některé metody, které k tomu vedou, jsme uváděli v publikaci k oblasti *Kdo jsem v souvislosti se schopností ztišení a soustředění* (str. 51 až 55; 104 až 106).⁶⁷ Každá schůzka by měla obsahovat nějakou takovou krátkou aktivitu:

Kolikrát?

Vedoucí drží mezi palcem a ukazováčkem tužku (hůlku, špejli) ve svislé poloze a několikrát s ní lehce (asi 1× až 4× během 30 s) pohne. Pak se ptá: Bylo? Šestkrát? Pětkrát? Čtyřikrát? Tříkrát? ... A ti, kteří jsou pro, se hlásí. Úlohu lze časem ztížit protažením intervalu o další desítky sekund.

67) Spoustu nápadů pro mladší děti obsahuje knížka Micheline Nadeau: *Relaxační hry s dětmi*. Praha: Portál, 2011.

Druhým krokem je pak samotné probuzení zájmu přítomných o řešení společného úkolu. Každý jedinec přistupuje k týmové práci odlišně a je třeba je odlišně motivovat, aby přinášeli co největší přínos. Jak to dělat s různými typy lidí, shrnuli v již uvedeném materiálu Jan Zouhar a kol.: *Týmová kooperace* takto⁶⁸:

Pokud je dotyčný

- ▶ „pozitivní“ – je třeba jej povzbuzovat, aby mohl co nejvíce působit na ostatní členy týmu, jeho přínosu je dobré využít především při vyhrocené situaci,
- ▶ „nespolupracující“ – musíme upozornit na jeho silné stránky, např. využít jeho odbornost,
- ▶ „upovídaný“ – je třeba občas slušně přerušit tok jeho řeči, aby nevypotřeboval všechny čas mluvením, ale je třeba ho poslouchat, abychom neztratili jeho správné myšlenky,
- ▶ „učitelský“ – zpravidla člověk zkušený a znalý, což může být přínosem, proto je třeba překonat nechuť být poučován a věnovat mu pozornost,
- ▶ „plachý“ – vtáhnout ho do dění lze prostřednictvím „bezpečných otázek“, na kterých si ověří, že může přispět, je třeba každý jeho příspěvek ocenit,
- ▶ „pochybovačný“ – i pochybovačných otázek je třeba, především k ověření správnosti přijatých rozhodnutí (promiňte mu, že cílem jeho otázek je především někoho nychytat),
- ▶ „hádavý“ – využijte ho, ale zabraňte mu ovládnout skupinu,
- ▶ „nezúčastněný“ – kladte mu přímé otázky, ptejte se ho na věci, které se týkají jeho nebo jeho práce.

Jiný – doplňující a velmi inspirativní – pohled na motivaci přináší již rovněž citovaný Jiří Plamínek. Uvádí „Pět užitečných zásad motivace“⁶⁹:

1. *Zvažujte jednodušší alternativy k motivaci* – například jestli „nechci“ znamená ve skutečnosti „neumím“ nebo „nemohu“.
2. *Nepřizpůsobujte lidi úlohám, ale úlohy lidem* – protože lidi ve skutečnost moc „přizpůsobit“ nedokážeme.
3. *Lidé musí být spokojeni aspoň občas* – což je vlastně dobrá zpráva, protože k udržení motivace není třeba být neustále nadšený tím, co dělám; problém nastává až tehdy, když člověk na své práci nenajde nic, co by ho těšilo.
4. *Jiní lidé mohou být citliví na jiné podněty* – tohle je mimořádně důležité upozornění, protože člověk má silnou tendenci zkoušet na druhé to, co platí na něj. Jenomže ono to často nefunguje. Někoho motivuje riziko, jiného naopak odpuzuje. Jeden touží po výzvách, druhý po přesně nalajnovaných cestách. Následující tabulka shrnuje „směrnice“ pro úspěšnou motivaci čtyř hlavních typů lidí, které Jiří Plamínek označuje za *Objevitele*, *Usměrňovatele*, *Sladovatele* a *Zpřesňovatele*:

68) ZOUHAR, Jan a kol. *Týmová kooperace*. <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/2755/KOOPERACE---PARRAGRAF-1155.html>; str. 3

69) PLAMÍNEK, Jiří. *Vedení lidí, týmů a firem – praktický atlas managementu*. Praha: Grada, 2011, str. 72 až 75. Od téhož autora je publikace, která se této problematice věnuje velmi zevrubně: *Tajemství motivace*, Praha: Grada, 2010.

Typ	Objevovatel	Usměřovatel	Sladovatel	Zpřesňovatel
<i>Typická potřeba</i>	Vnitřní prosazení a překonávání výzev	Vnější prosazení a ovlivňování lidí	Vnější bezpečí a příznivé prostředí	Vnitřní bezpečí a vlastní dokonalost
<i>Vidění světa</i>	Zdroj inspirujících výzev	Vertikální hierarchie vztahů	Horizontální síť vztahů	Zdroj ohrožujících problémů
<i>Užitek</i>	Nové nápady	Přesvědčivost	Péče o vztahy	Péče o detaily
<i>Příklady vhodných motivačních formulací</i>	„Ještě nikdo to nedokázal“, „Je to mimořádně obtížné“	„Závisíme na tobě“, „Je to sledované a důležité“	„Budeš v týmu“, „S tebou tam bude pohoda“	„Napsal jsem ti instrukce“, „Přijď, kdykoliv budeš potřebovat“

5. *Obava z nepříjemného motivuje stejně jako touha po příjemném* – tak to je zajímavé ☺.

3. Vytrvale se ke společnému cíli vracet

Málokterá lidská schopnost je tak důležitá jako vytrvalost. A málokterá z lidských a tím spíše dětských schopností je dnes tak málo rozvinutá jako právě vytrvalost. Všechno musí být hned, hned. Nic nesmí příliš „unavovat“, napínat pozornost, stát se „nudným“. Zjednodušené představy o „demokratické výchově“, které k nám pronikaly od 60. let a v plné síle se začaly uplatňovat vpádem konzumního liberalismu po roce 1990, velmi snadno vedly spoustu rodičů i vychovatelů k obavě, aby děti nestresovali přílišnou přísností či náročností. Jako každá krajnost i tohle „přeběhnutí“ od omezující výchovy k opačnému extrému nepřineslo celkem logicky nic pozitivního ani pro děti, ani pro rodiče. Souboj o vytrvalost s tisícem rozptylujících podnětů a zpochybňujících pocitů i myšlenek je typickým poznávacím znamením každé odpovědné výchovy. Společné úkoly jsou jedním z výborných nástrojů na její posilování (obecně se vytrvalost velmi dobře trénuje při sportu, při hraní na hudební nástroje, při domácích pracích či práci na poli nebo zahradě⁷⁰).

Bude nezbytné, abyste se opakovaně vraceli k připomínání si cíle společného úkolu, vyhodnocovali průběžné etapy (třeba na nějaké mapce na nástěnce v klubovně), vzájemně se povzbuzovali, dosažení nějakého dílčího cíle pěkně oslavili, probrali si to, co se zvláště povedlo i nepovedlo (a proč) – a plánovali další kroky.

Velice podnětné myšlenky v tom směru přináší kapitola *Jak objevit kouzlo vytrvalosti*⁷¹ v knize C. J. Simistera *Vaše chytré dítě*,⁷² z níž tu teď uvedu pět důležitých pravidel a následně první ze spousty programových nápadů, které tam jsou. Zajímavé je i to, že autor je Američan a už reaguje na příliš volné recepty liberální výchovy.

70) Edy připomíná, že se vytrvalosti učil při plati záhonů na chatě rodičů u Slapské přehrady, mezi osmým a jedenáctým rokem ☺.

71) http://static.literis.cz/files/9788025135143_01.pdf

72) SIMISTER, C. J. *Vaše chytré dítě*. Brno: Edika, 2011, str. 109 až 120.

Ukažte svým dětem, že vytrvat není lehké pro nikoho. Sdílejte s nimi vlastní myšlenky třeba tak, že řeknete: „Tedy, tohle je pro mě těžké. Ale budu se o to snažit dál, protože vím, že to dědečkovi udělá velkou radost“ (nebo v budoucnu se nám to bude hodit atd.).

Už od mala mluvíte s dětmi o „svalch vytrvalosti“. Pomozte jim pochopit, že naučit se dělat něco nového zpočátku vždycky bolí. Je to zcela přirozené – a týká se to doslova každého z nás. Záleží však na tom, co člověk s touhle bolestí udělá. Zpanikaří a vzdá se, nebo se zhluboka nadechne, zkusí to znovu a zůstane u věci tak dlouho, dokud si nevybuduje trochu větší „svaly“ a úkol se už bude zdát jednodušší?

Učte své děti rozpoznat a ovládat ty negativní myšlenky, které se nás tak často snaží přesvědčit, že nejsme dost dobří, že nebudeme schopni dosáhnout toho, čeho chceme. Prakticky každý z nás někdy uslyší ten otrávený vnitřní hlas – vaše děti si ho mohou pojmenovat a vyobrazit jako opravdovou postavu, jejímž lstivým úkolem je přimět je, aby se vzdaly. Je opravdu důležité, abychom naplnili své děti důvěrou v sebe sama. Pozitivní přístup – ne slepě optimistický, ale důvěřující síle vytrvalosti – udělá obrovský kus práce.

Chvalte své děti spíš za úsilí a vytrvalost než za inteligenci nebo absolutní hodnotu toho, co dosáhly. Výzkumy prokázaly, že takto daleko pravděpodobněji poskytnete motivaci dětem, které by se jinak mohly začít vyhýbat složitějším, ale zajímavějším úkolům ze strachu ze selhání a ztráty vašeho obdivu. A co víc. Děti, které jsou chváleny za svou tvrdou práci a vytrvalost, mají tendenci zdůvodňovat své selhání ne nedostatkem schopnosti, ale tím, že se dost nesnažily. To v nich udržuje pozitivní přístup a znamená, že příště se pravděpodobně budou snažit víc (je ovšem být současně na pozoru před přetěžováním).

Budte neústupní, pokud vaše dítě začalo s nějakou činností a chystá se ji vzdát v polovině. Je to přirozené – je daleko snazší začít spoustu věcí než dokončit jednu jedinou. Vaše role spočívá v tom pomoci dětem pochopit, že „zůstat u věci“ stálo za to (samozřejmě, existují výjimky, kde stojí za to něco ukončit jako nesmyslné snažení; nicméně jde o něco úplně jiného než se prostě přestat snažit kvůli malému rozptěti pozornosti).

Plakáty o vytrvalosti

První nelehká otázka zní: Proč vytrvat? Existují naštěstí stovky nádherných výroků o významu vytrvalosti, které dokazují, o jak drahocennou vlastnost se jedná.

Proč si tedy nevybrat tři nebo čtyři oblíbené výroky a neproměnit je v plakáty, které pověsíte na různá místa svého domova? Nebo ještě lépe řekněte svým dětem, že jste objevili tyto krásné výroky, které se vám nesmírně líbí, a že vás napadlo, jestli by nebyly tak hodné a nevyrobily by vám z nich na svém počítači plakát. Vídat denně podobné plakáty způsobí, že zpráva o vytrvalosti daleko pravděpodobněji pronikne do podvědomí dítěte a stane se součástí způsobu, jakým myslí – zvláště bude-li jí vídat od velmi raného věku.

Stejně jako takřka se vším v této knize máte i na tomto poli největší naději na úspěch tehdy, když podáte myšlenky dětem jako objevy, které činíte sami pro sebe – věci, o kterých si myslíte, že by pro vás mohly být opravdu důležité. Děti se k vám mnohem spíš připojí, pokud si nebudou myslet, že se je snažíte jen něco naučit!

Pomůcka:

V knize je 15 výroků o vytrvalosti, které se dají použít. Tady ti nabízíme tři výroky – první dva jsou od George Pattona, amerického generála, který velel vojskům, jež osvobodila v květnu 1945 západní Čechy včetně Plzně, ten třetí pak od významného tvůrce britské politiky v 19. století Benjamina Disraeliho (1804 až 1881).

„Vítězství zajišťuje nezdočná duše člověka, ne charakter zbraně, kterou používá.“

„Vytrvalostí, studiem a věčnou touhou se každý člověk může stát velkým.“

„Tajemstvím úspěchu je účelná vytrvalost.“

Uvědomuje si role, které je schopen v týmu zastávat a které zastávají ostatní

Téma *týmových rolí* má v sobě jakousi atraktivitu, která zpravidla probere při programech k tématu týmové spolupráce i ty méně pozorné a usínající. Jednak člověka vždycky zaujme, když má možnost se bez velkých procedur dozvědět něco o sobě i o druhých, jednak se většinou zdá, že je to takové „praktické“ téma, které se dá nějak konkrétně využít. Proto nabádáme raději k určité střízlivosti, aby nedošlo ke zbytečnému zklamání velkých očekávání. Nejen proto, že skutečnou použitelnost v oddílovém životě to může mít až u starších skautů a roverů (jak se k tomu ještě vrátíme), ale také proto, že i týmové role jsou jen prostředkem, nikoliv cílem, takže jim přísluší „služebné postavení“ – a tedy i tomu přiměřený zájem.

Tvůrce nejznámějšího schématu rolí v týmu Raymond Meredith Belbin ji definuje následně: „*Role je tendence k určitým vzorcům chování, zapojení se a vztahům s ostatními.*“ My jsme o „rolích“ hovořili už v souvislosti s partou – a když se teď na Belbinovu definici podíváme, mohla by být docela dobře i popisem toho, jak jsme rozuměli roli v rámci party – totiž jako určitému trvale se projevujícímu chování, které přispívá k soudržnosti party a přitažlivosti jejího života. A právě v tom je určitý rozdíl od role v týmu. I ta sice podstatně spoluutváří vnitřní pletivo vztahů, očekávání, způsobů řešení a dalších prvků skupinové dynamiky v týmu, ale přece jen podstatně směřuje k naplnění cíle, který před týmem je. A tím cílem není, aby se všichni měli fajn. To je pouze důležitá přidaná hodnota a aspoň někdy je třeba, aby se opravdu projevila, ale samotný cíl je jinde: ve splnění úkolu.

Když se podíváme na „úplný tým“, pak

- ▶ musí zabezpečit všechny potřebné **funkce**,
- ▶ musí mít všechny **kompetence** (znalosti, dovednosti,...),
- ▶ by měl personálně pokrýt všechny **týmové role**⁷³.

Funkce jsou charakterizovány náplní práce, často pak stanovenou odpovědností a organizační strukturou. *Týmové role* naopak vycházejí z vnitřních dispozic členů týmu. Obojí je přitom důležité. Podívejme se třeba na takový typický tým, jakým je smyčcové kvarteto. Funkce jsou v něm minimálně čtyři – 1. houslista, 2. houslista, violista a violoncellista. Pokud je to ovšem kvarteto, které se tím živí, jistě potřebuje ještě nějakého manažera, případně další lidi (údržbáře nástrojů, organizačního pracovníka pro zajišťování veřejných akcí, právníka atd.). Všichni musejí samozřejmě dobře ovládat své řemeslo – hudebníci nejen hrát na své nástroje, ale také být schopní hrát spolu, mít přehled o vhodném repertoáru (zkrátka mít potřebné kompetence). Ale to, co se děje uvnitř a čehož by měl být výsledkem výborný výkon a nadšení publika, se podstatně odvíjí od rozvržení rolí v týmu. Kdo bude třeba skutečným „šéfem“? První houslista? Manažer, nebo ještě někdo jiný?

Náš tým a role v něm

1. Představte si, že potřebujete sestavit tým lidí, kteří by měli řešit těžký úkol (například přestavět klubovnu, zajistit nové tábořiště, zorganizovat akci na pomoc druhým atd.). Pokuste se nyní vypsát na papír vlastnosti, o kterých si myslíte, že je musí mít lidé v týmu.

73) Podle ŘEHÁK, Tomáš – Špalek. *Efektivní tým*. Prezentováno na EJJHLE 2007.

2. Vytvořte čtyři skupiny, sdělte si vámi vytipované vlastnosti a vytvořte společný seznam vlastností na flip.
3. Mluvčí skupin přednesou pro celý oddíl (družinu) výsledky práce skupiny.
4. Porovnejte jednotlivé flipy a diskutujte o rozdílech a shodách.
5. Vedoucí promítne fólii s týmovými rolemi podle Belbina⁷⁴ (následující tabulka) a zeptá se: Porovnejte nyní své seznamy s fólií. Shodli jste se? Se kterou vlastností jste nepočítali?

Původní název role	Název role v češtině	Osobnostní rysy	Přednosti
Plant	Inovátor (Myslitel)	Individualista, vážný, nekonvenční	Tvůrčí myšlení, intelekt, imaginace, znalosti
Resource Investigator	Vyhledávač zdrojů (Sháněl)	Extrovert, aktivní a zvědavý, komunikativní	Schopnost seznamovat se s lidmi a orientovat se v nových situacích, dovednost nacházet nové možnosti a šance
Chairman-Coordinator	Šéf (Kordinátor)	Klidný, sebejistý, umí se ovládat	Silný smysl pro plnění a dosahování cílů, umí rozeznat schopnosti jedinců a využít je pro zájmy celého týmu
Shaper	Režisér (Konceptor)	Napjatý, dynamický, vynalézavý	Průbojnost a schopnost mobilizovat tým k akci
Monitor-Evaluator	Kritik (Hodnotitel)	Střízlivý, věcný, neemocionální, opatrný	Bystrý úsudek, rezervovanost, důslednost
Team-Worker	Týmový hráč (Humanizátor)	Sociálně orientovaný, mírný, citlivý, vnímavý, diplomatický	Schopnost reagovat na lidi a jejich potřeby, umění vytvářet týmového ducha
Implementer	Realizátor (Tahoun)	Konzervativní, se smyslem pro povinnost, loajální, „čitelný“, spolehlivý	Organizační schopnosti, praktický úsudek, smysl pro disciplínu, pracovitý
Completer-Finisher	Dotahovač	Příčinnivý, metodický, svědomitý, úzkostný	Perfekcionista, schopný dotahovat věci do konce
Specialist	Specialista	Iniciativní, profesionální, zaujatý pro věc	Odborné znalosti a/nebo technické dovednosti

Poznámka:

Na první pohled by se mohlo zdát, že členů týmu tedy musí být osm nebo dokonce devět (specialista může a nemusí být členem týmu, může to být i z vnějšku přizvaný expert – třeba právník, lékař apod.). Ve skutečnosti tomu tak skoro nikdy není, protože

74) Tato nejznámější typologie týmových rolí, která byla prezentována poprvé v roce 1981 a od té doby je nezbytnou součástí všech programů o týmu, je výsledkem dlouhého sledování funkčních týmů. Podrobně je jí věnována Příloha 2.

jeden člověk dokáže většinou zvládnout i více rolí. Sám Belbin pokládal za ideální počet členů týmu 4 až 6. Zajímavé je, že nezřídka člověk zastává v různých týmech (pokud je členem několika) různé role. Vyplývá to totiž z konkrétního složení skupiny, kde nemusí být „přirozeně“ obsazeny všechny nezbytné role, takže se pro některou musí rozhodnout i ten, kdo by si ji jinak sám nezvolil.

Tým a náš oddíl

Kde všude se v oddíle vyskytuje týmová práce? Funguje naše oddílová rada jako tým? Proč ano? Proč ještě ne? Co k tomu chybí? Jak se to projevuje? A co družina – jsme vůbec týmem? Proč ano, proč ne? Jsme týmem aspoň někdy? – Svojsíkův závod, družstvo v celotáborové hře, uskutečňování nějakého projektu na pomoc potřebným, organizování Betlémského světla, příprava vánoční besídky atd. Čím se naše družina v takových situacích týmu podobá a čím ne?

Je schopen zorganizovat práci skupiny

Tato kompetence má dva stupně. V tom prvním se jedná skutečně o „skupinu“ – tedy třeba aktuálně určenou pěťici členů družiny či oddílu, kteří mají v omezeném čase sehnat dostatek kvalitního paliva pro táborovou kuchyň, a není mezi nimi rádce. Takže předem není stanoveno, kdo bude tuto práci řídit, a musí se toho ujmout jeden z „řadových“ členů. V této poloze se jistě tato kompetence týká prakticky všech starších členů oddílu (přičemž ono „starších“ může být relativní – může jím být třeba 12letý skaut, který dostal na starost zařídit svrchu opsaný úkol s šestkou vlčat). V tom druhém stupni se „skupinou“ myslí *tým* – a pak jde o kompetenci podstatně náročnější a v praxi oddílu se bude týkat jen několika málo členů (rádců a těch, kteří by se jimi mohli stát).

Podívejme se tedy nejdřív na ten jednodušší případ. Tady je potřeba zejména zvládnout tyto čtyři úlohy:

- ▶ **Rozumí příslušné technologii práce** – to je logické: ten, kdo neví, jak se vyhledávají soušky a zpracovávají na topení, nemůže řídit skupinu, která má zajistit topení. Bez věcné znalosti obsahu práce, která má být vykonána, nelze řídit. Pokud tedy chceš, aby někdo takovou práci řídil, musíš mít jistotu, že je v ní takřikajíc „doma“.
- ▶ **Přiděluje úkoly** – jedním z nezbytných kroků na začátku práce skupiny je rozdělit, kdo co bude dělat. To vyžaduje i slušnou znalost o schopnostech jednotlivých členů a mnohdy i o jejich vzájemných vztazích. O tom bys měl s tím, koho chceš pověřit řízením, předem hovořit, abys měl jistotu, že v tomhle klíčovém momentu neselže.
- ▶ **Hlídá čas** – důležitý úkol, který není snadné vždycky zvládnout. Dobře pracovat s časem je určité mistrovství. V oddílu byste se tomu, jak odhadovat čas, měli pravidelně věnovat.
- ▶ **Kontroluje kvalitu práce** – je to nevděčný úkol, ale rovněž nezbytný. A kdo jiný by jej měl zajišťovat? Je to vlastně zvláštní případ zpětné vazby. Tu je třeba cvičit, kde to jen jde.

Pokud se jedná o řízení týmu, zdůrazníme ještě následující úlohy:

- ▶ **Pomáhá začlenění ostatních do týmu** – což opět vyžaduje jak citlivost, tak schopnost dobře druhého poznat. Šéf týmu musí mít v sobě cosi otcovského, co budí respekt i důvěru.
- ▶ **Bdí nad dodržováním dohodnutých pravidel i přijatých hodnot** – což je důležité zejména tehdy, kdy se dostaví zádrhele, týmu se nedaří a je tendence něco „ošulit“.
- ▶ **Facilituje diskuse v týmu** – i tohle je důležitá služba pro tým, kterou musí vykonávat někdo, koho ostatní uznávají. Bez zaujatých až vášnivých debat se totiž nic opravdu kvalitního nepovede. A přitom je třeba, aby z toho nebyly hádky ani vztahová zranění, která by časem tým rozložila.
- ▶ **Koriguje potenciální konflikty uvnitř týmu** – což souvisí s předchozím: musí citlivě pracovat se skupinovou dynamikou; není na to sám (*team-worker*), ale je za ni zodpovědný.
- ▶ **Zastupuje tým vůči ostatním** – což se celkem předpokládá; musí nést zodpovědnost.

POHLED NA JEDNOTLIVÉ VÝCHOVNÉ KATEGORIE STEZKY

Předškoláci

Ti mají na týmovou spolupráci opravdu čas ☺.

Světlušky a vlčata + Mladší skautky a skauti

Přečtěme si nejprve, nač nás upozorňuje ve své *Vývojové psychologii* paní doktorka Vágnerová: *Malý školák ještě není schopen adekvátního sebehodnocení, neuvědomuje si, co sám dovede a co už ne, event. jak dobře to umí. Ještě nedokáže odhadnout vlastní schopnosti a přiměřeně ocenit své výkony. V důsledku toho se může stát, že jeho sliby jsou značně nerealistické a přitom nemusí jít o lhaní. Dítě nadsazuje, ale tomu, co slibuje, samo věří.*

Děti mladšího školního věku obvykle ještě nejsou schopné odhadovat obtížnost úkolu ani adekvátnost určité strategie. Proto často pracují neefektivně, vynakládají stejné úsilí, ať je úkol snadný, nebo těžký apod. Nedovedou odhadnout, jak dlouho jim bude trvat, než jej zvládnou. Často ulpívají na jednom způsobu řešení a opakují jej, i když se ukáže neúčinný. Zpočátku ani nedovedou využívat zpětné vazby, která by mohla korigovat jejich názor a vést ke změně přístupu. To se začíná projevovat až ke konci tohoto období (9 až 11 let).

Sociální očekávání posiluje u dětí školního věku potřebu výkonu, který by potvrdzoval jejich pozitivní hodnotu. Dítě se snaží, aby něco dokázalo, ale zároveň potřebuje, aby jeho výkon někdo ocenil. Vždycky nemusí jít jen o výsledky školní práce, i když těm bývá ve společnosti přisuzována větší důležitost než všem ostatním. ... Úroveň vlastního výkonu, vedoucí k prožitku úspěchu nebo neúspěchu, může mít z hlediska časové dimenze různý význam. Aktuálně ovlivňuje úsilí a očekávání úspěchu v nejbližších úkolech. Z hlediska dlouhodobé perspektivy se stává základem sebehodnocení, součástí celkového sebepojetí... Subjektivní pocit zátěže, který dítě (ve škole) zažívá, je vývojově užitečný, protože

*stimuluje rozvoje copingových strategií. Dítě se učí, jak se s takovými problémy vyrovnat, postupně si osvojuje svůj vlastní styl zvládnání neúspěchu.*⁷⁵

Pro nás z toho vyplývá zejména to, že v tomto období je hlavním směrem podpory pro týmovou spolupráci rozvoj kompetence **je schopen spolupracovat s ostatními**. K tomu oddílový i družinový život skýtá mnoho příležitostí a je tak pro vývoj dítěte velmi blahodárným prostředím. O tom, jak se spolupráce daří či nikoliv, co se dá zlepšit a co jí prospívá, je potřeba často mluvit a posilovat perspektivní typy jednání. Individuálně je potřeba na tom pracovat i s rádcem, který tu může jako starší a zkušenější mnohému napomoc.

Starší skautky a skauti + Mladší rangers a roveři

Nejdřív jen telegraficky upozorníme na to, co je o tomto období běžně známé a naprosto nepřehlédnutelné: Prudce roste význam vzhledu (zvláště u děvčat), který se stává mnohdy důležitým prostředkem společenského prosazení. Navíc se tím dospívající identifikuje s určitou skupinou i životním stylem. Nadále trvá potřeba jistoty a bezpečí, seberealizace a přidává se k nim silně potřeba otevřené budoucnosti. Přitom ona potřeba bezpečí se projevuje paradoxně velkou kritičností vůči dosavadním autoritám. Pro vychovatele je velmi důležité za tím vidět právě onen souboj o jistotu a bezpečí: dotyční „testují“ odolnost autorit, aby měli jistotu, že když se na ně spolehnou, tak nebudou zklamáni. Zásadní proměnou také prochází vztah ke druhému pohlaví. Mezi třináctým a šestnáctým rokem jsou už běžné smíšené party, v nichž sice dominují starší chlapi, ale děvčata (nezřídka „chodící“ s předními členy party) podstatně spoluurčují její program i vnitřní dynamiku. O klíčovém významu party jsme už hovořili. Nyní jim poskytuje zásadní rámec chápání sebe i světa.

A teď se podívejme trochu podrobněji (očima Marie Vágnerové) na určující charakteristiky tohoto období ve sféře myšlení a výkonu (neboť to podstatně určuje dispozice k týmové práci)⁷⁶: *Pro dospívající je typická potřeba přemýšlet o tom, jaký by tento svět mohl, resp. měl být. Realita je pro ně pouze jednou variantou z množiny možných. Dospívající je schopný uvažovat hypoteticky o různých možnostech, i o těch, které reálně neexistují nebo jsou dokonce málo pravděpodobné. Typické znaky způsobu myšlení dospívajících lze shrnout do několika bodů:*

- ▶ *Dospívající **připouští variabilitu různých možností**. Takový způsob uvažování přispívá k rozšíření a obohacení úvah. Formálně logické operace umožňují posuzovat problém z více hledisek. Tuto možnost lze chápat i jako předpoklad k pochopení různorodosti názorů jiných lidí, event. různých teorií.*
- ▶ *Dospívající **dovede uvažovat systematictěji**. Mění se způsob manipulace s informacemi. Již v rámci interpretace problému uvažuje o různých alternativách. Je schopen stanovit si různé hypotézy a postupnými kroky je vyloučit, nebo potvrdit. Dospívající akceptuje více možností, a proto dovede uvažovat o různých způsobech řešení. Systematická strategie uvažování nabrazuje stereotypní přístup mladších školáků, jimž stačilo najít jakékoli vysvětlení daného problému a kteří byli spokojeni s jedním přijatelným řešením. **Ověřování hypotéz** můžeme chápat jako návrat k realitě, respektive konfrontaci hypotetických úvah se skutečností.*

75) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005, str. 255, 289 a 290. *Copingové strategie* jsou postupy, jimiž se člověk vyrovnává se zátěží (zejména psychickou).

76) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005, str. 332 až 338.

- ▶ *Dospívající dovedou **experimentovat s vlastními úvahami**, dovedou je kombinovat a integrovat v jeden celek, rozvíjí se flexibilita jejich myšlení. Experimentování s touto novou schopností pak představuje standardní prostředek jejího dalšího rozvoje.*

Dále se paní doktorka Vágnerová ještě zabývá důsledky tohoto vývoje: abstraktní způsob myšlení vede zatím občas k nedostatečnému rozlišování mezi reálně existujícím a pouze možným (myšleným). Rozvíjí se induktivní uvažování, které vede ke zobecňování a chápání různých hierarchií mezi myšlenkami i skutečnostmi. Začíná se uplatňovat kombinační myšlení i schopnost interpretovat pozorované výsledky ve správných souvislostech. Pod vlivem nového způsobu uvažování dochází i ke změně vztahu k časové dimenzi. Zatímco pro mladší byla rozhodující současnost, pro dospívající se hlavní váha posouvá na budoucnost. Současnost mnohdy posuzují jen jako přípravu na budoucnost. Současně ale dokáží čím dál tím přesněji uvažovat i o minulosti – například proč určitá situace nastala, zda to bylo nutné a zda nebylo možné, aby se vyvíjela jinak.

Dospívající jsou schopni pochopit obecnější pravidla a aplikovat je na různé situace. V tom jsou mnohdy velice neúprosní – téměř „zákoníční“. Výjimky a kompromisy totiž odmítají a jsou v tom velice radikální. Znovu je třeba za tím vidět boj o jistotu, neboť nejednoznačnosti, mlhavosti a výjimky boří přehlednost racionálního modelu světa, ve kterém se právě zabydlují. Proto také mají tendenci reagovat zkratkovitými generalizacemi (všichni jsou nespravedliví, nikomu se nedá věřit, nikdo není tak dobrý jako... apod.).

Jejich emoční rovina bývá značně proměnlivá, i když mnozí nechtějí projevovat své city navenek. Jsou vztahovační, přecitlivělí na projevy ostatních lidí vůči jejich osobě. Nezřídka to u nich vyvolává agresi a nepřátelství. Ti, kteří si připadají neúspěšní, snadno utíkají do fiktivních světů (snění či virtuality). Naštěstí u většiny časem roste sebekontrola a vytrvalost.

Podívejme se teď na jednotlivé kompetence tohoto bodu s ohledem na uvedené poznatky.

- ▶ **Je schopen pracovat ve skupině a spolupracovat s ostatními.**
To by mělo být již samozřejmostí. Pokud ne, půjde o hlubší osobnostní problém dotyčného.
- ▶ **Je schopen sledovat společný cíl a zaměřit na něj své jednání.**
Na tomhle je třeba systematicky pracovat, ale duševní předpoklady na to už kluci a děvčata v tomto věku mají. Velmi dobrým nástrojem jsou menší projekty (buď zaměřené na nějakou tvorbu – třeba vlastní internetové stránky, vánoční překvapení, nebo na prospěšnost druhým – Postavme školu v Africe, Cesta pohádkovým lesem, návštěvy v domově důchodců apod.). Důležité je, že v tomto věku již dospívající mají smysl pro zpětnou vazbu.
- ▶ **Uvědomuje si role, které je schopen v týmu zastávat a které zastávají ostatní.**
O tomhle by ještě chlapi a dívky „normálně“ neuvažovali. V rámci rozvíjení sebereflexe to ale ti nejstarší už budou dělat docela se zájmem. Současně musíme citlivě korigovat situaci možných „hvězd“ i „outsiderů“ s důrazem na užitečnost všech rolí v týmu.
- ▶ **Je schopen zorganizovat práci skupiny.**
V jednodušší podobě (jednotlivá hra, činnost apod.) by to měli zvládnout všichni. Dlouhodobější řízení skupiny (týmu) je výzva pro rádce a adepty na ně.

KONKRÉTNÍ AKTIVITY STEZKY

Týmová spolupráce

- ▶ Spolu s dalšími členy družiny připravím hru na družinovou nebo oddílovou akci.
- ▶ S družinou uvařím jídlo o několika chodech.
- ▶ Se svou družinou uskutečním větší týmový úkol (větší hru po stanovištích pro mladší, oddílovou besídku, projekt na oddílové třídění odpadů...).

Smysl aktivit: Přiměřeně věku uskutečňovat aktivity vyžadující týmovou spolupráci a tím společně přispívat k vytváření týmu, jehož členové spolupracují v rámci svých možností.

Vhodná forma plnění: Vyplývá ze zadání. Jde ale o to spolupracovat a domlouvat se v míru, chtít si vzájemně porozumět, neprosazovat jen sám sebe, ale pracovat ve prospěch celku.

Počítám s tvou pomocí⁷⁷

Cíl: řešení problémů a spolupráce v malé skupině.

Pomůcky: čelenky nebo samolepicí štítky s čísly – součet čísel v trojici musí být 100, např. kombinace 1, 29, 70 / 3, 24, 73 / 23, 25, 52 / 30, 18, 52 / 15, 16, 69 atd.

Prostředí: větší prostor

Čas na přípravu: 20 minut

Čas na hru: 45 minut

Připravíme čelenky nebo samolepicí štítky s čísly – součet tří čísel musí být vždy 100. Všichni se postaví do kruhu, zavřou oči a vedoucí každému umístí na čelo nějaké číslo. Potom se v prostoru za pomoci vedoucího promíchají. Pak otevřou oči a budou se snažit beze slov vytvořit trojice tak, aby součet jejich čísel na čele dával hodnotu 100. Ještě dodáme, že kombinace čísel musí být vždy volena tak, aby žádný hráč nezůstal osamocen. Není-li počet hráčů dělitelný třemi, zařadí se do hry i vedoucí nebo se jeden až dva hráči stanou rozhodčími. Můžeme zadat časový limit pro splnění úkolu nebo vyloučíme tělesný kontakt. Pro obveselení můžeme vytvořit kombinace ze zvířat stejného druhu. Trojice se budou vyhledávat jen pomocí zvukových signálů napodobujících hlas zvířete a ukazováním.

Jednodušší variantou je využívání určitého počtu barevných kombinací. Zvolíme např. pět barev a počet hráčů dělitelný pěti. Vytvářejí se tak pětice obsahující všechny barvy. Lze navrhnout kombinace ze složitějších znaků. Můžeme vyzkoušet alternativu s vyloučením zraku. Jedna z možností je připravit náramky na ruku. Náramek vytvoří gumička s určitým počtem velkých korálek nebo korálků několika typických tvarů. Vše se odehrává v ohraničeném prostoru (šňůry nebo gumy natažené mezi stromy) a bez mluvení.

Reflexe hry:

Jak dlouho trvalo řešení? V čem spočíval úspěch? Jaká byla nejlepší taktika?

Poznámka pro vedoucí: Zaměříme se na správné dodržování pravidel. Vyzkoušíme řešení v jiných variantách. Změníme složení skupin.

77) NEUMANN, Jan, HERMOCHOVÁ, Soňa. *Nejlepší hry do kapsy*. Praha: Portál, 2014, str. 128 a 129.

Ostrov⁷⁸

Cíl: spolupráce, řešení problému, tělesný kontakt.

Pomůcky: pevný dřevěný podstavec o rozměrech 60×60 cm, 30 cm nad zemí (nebo několik betonových dlaždic, silná dřevěná deska, špalky nebo velké pařezy)

Prostředí: bezpečný prostor

Čas na hru: 10 minut

Počet hráčů: 8–16

Popis: Ocitli jsme se v tropickém pásmu. Putujeme pralesy a bažinami. Při přecházení široké mělké řeky nám domorodí průvodci signalizují nebezpečí. Každou chvíli hrozí útok dravých ryb. Zachráníme se, jestliže všichni rychle vystoupíme na malý ostrůvek, který je tvořen dřevěným podstavcem, dlaždicemi, deskami, špalky či pařezem. Nikdo se nesmí dotýkat žádnou částí těla „vody“ (tedy země, podlahy) aspoň po dobu 10 sekund. Pak pomine ohrožení a můžeme jít dále. Z charakteristiky situace vyplývá, že musíme jednat rychle, ale ne ukvapeně. Hledáme společně polohu nohou a různé možnosti držení, které nám umožní setrvat a přežít na záchranném ostrově.

Ostrov lze vymezit také kusem látky nebo kruhem.

Omezíme předběžné pokusy. Dovolíme jen určitou dobu na plánování a přípravu a pak jen jeden pokus.

Postupně zmenšujeme velikost záchranného ostrůvku a hledáme hranice možností u dané skupiny. Každý ze skupiny vstoupí do hry s tkaničkou do bot. Ze všech tkaniček se vytvoří kolo – ostrov, do kterého si všichni stoupnou. Pak rozvažujeme o tom, jaké nejmenší množství tkaniček bude potřeba pro kruh, ve kterém se může skupina shromáždit, aniž by se dotýkala země vně kruhu.

Poznámka pro vedoucí:

Odstranit kameny a větve v okruhu z metru od pomyslného ostrova. Kontrolovat bezpečnost podložky. Ostrova se lze dotýkat jen nohama, zabránit horizontální poloze.

- ▶ Zúčastním se se svou družinou Svojsíkova závodu.
- ▶ Zúčastním se se svou družinou Svojsíkova závodu. Poučíme se z našich úspěchů a neúspěchů v závodě.

Smysl aktivit: Sdílet cíl týmu. Dokázat se dlouhodobě připravovat na společné „vystoupení“, rozdělit si úkoly, které jsou dány pravidly závodu – na pravidlech se tedy tým nemusí domlouvat, přesto je nutné činnost koordinovat a synchronizovat. Spojenými silami eliminovat nedostatky jednotlivých lidí, podněcovat se a inspirovat, zdravě se „vyhecovat“. Umět se podívat sebekriticky na vystoupení týmu, i neúspěchu využít pro jeho posílení.

Vhodná forma plnění: jde spíše o přípravnou fázi na závody. Jednak o nácvik, jednak o motivaci, o pochopení toho, jaký je vůbec smysl Svojsíkova závodu.

Svojsíkův závod⁷⁹

by neměl být pouze doplňkem oddílové činnosti či dokonce nějakou povinností, kterou si musíme odškrtnout. Dovednosti, které testuje a rozvíjí, by měly být součástí oddílového programu. Ano, i na novou podobu Svojsíkova závodu (SZ) se dá trénovat. Jde však o trénink praxí a nikoli o trénink pro trénink samotný nebo snad nějaké „biflování“. Správně načasovaná a vhodná příprava přispěje k motivaci oddílu pro účast ve Svojsíkově závodě. Pro účast na Svojsíkově závodě musíte v oddíle udělat několik snadných kroků:

- vyhradte si každý lichý rok,

78) NEUMANN, Jan, HERMOCHOVÁ, Soňa. *Nejlepší bry do kapsy*. Praha: Portál, 2014, str. 68 a 69.

79) ŽÁRSKÁ, Magdaléna – Skippy. *Od Exzodu ke Svojsíkovu závodu*. Praha: TDC, 2007, str. 10.

- vyberte základní kolo, kterého se zúčastníte (sledujte okresní nebo krajské informační kanály, zaregistrovaná kola ve vašem kraji na webových stránkách www.skaut.cz/svojsikac nebo se sami staňte pořadatelem),
- při výběru základního kola vybírejte podle dostupných informací, legendy, zkušenosti pořadatele . . . ,
- do oddílové činnosti zařazujte prvky, které připraví jednotlivé družiny na účast v SZ,
- vydejte se na závod s reálnými družinami, nesestavujte elitní mužstvo (výběr těch nejlepších nebo těch, co mají v termínu závodu čas),
- vyrazte na závod s celým oddílem, s více družinami (závod vám ukáže, jak na tom která družina je).

Pokud se budete držet těchto jednoduchých pravidel, můžete se na závod se svým oddílem dobře připravit. Výběrem kvalitního základního kola zajistíte, že si závod opravdu užijete a že vám ukáže také něco o vašem oddílu, družinách a jednotlivcích.

Týmové role

- Vysvětlím, co mají v našem oddíle na starost oddíloví vedoucí, oddíloví rádcí, podrádcí a co jednotliví řadoví členové.

Smysl aktivity: Pochopit úlohu jednotlivců ve skupině a jejich příspěvek k chodu celku (týmu).

Vhodná forma plnění: Pozorování typických činností výše uvedených členů oddílu, vysvětlení (popsání) těchto činností, ve spolupráci s vedoucím nebo jiným dospělým členem oddílu (střediska) pochopení jejich významu pro fungování celého oddílu. Následně si lze zahrát hru: *Kdo co dělá pro oddíl a proč?* Nejdřív si každý zapíše jednotlivé členy oddílu (od vedoucích až po členy), u každého pak doplní, co si myslí, že dělá pro oddíl (píše kroniku, uklízí klubovnu, řídí družinu atd.). Pak to společně všichni probírají a diskutují o tom, proč to dotyční dělají a jaký to má smysl.

- Sepíšu si, co mohu nabídnout své družině (v jakých činnostech se vyznám, co mě baví), a pobavím se o tom s rádcem/rádkyní.
- Zamyslím se nad tím, za co rád zodpovídám v družině (vymyslím nápady, zapisuji kroniku, hlídám čas . . .), a snažím se to vykonávat dobře.
- Při práci na různých úkolech si postupně vyzkouším alespoň tři různé role (šéf, režisér, inovátor, kritik, organizátor, týmový hráč, dotahovač, specialista . . .) a následně zhodnotím, jak se mi ve které z nich dařilo.

Smysl aktivit: Přiměřeně věku poznávat své možné role v týmu a podle svých možností je v rámci své družiny vhodně realizovat.

Vhodná forma plnění: Samotná forma plnění vyplývá ze zadání. Je užitečné zjištěné poznatky, úkoly a nápady zapisovat do skautského deníku (nejen v tomto případě) a s časovým odstupem se k nim vracet. Mladší děti je třeba na splnění úkolu připravit (včetně přípravy rádců/rádkyň), u starších je nutné nejprve je seznámit s typologií rolí v týmu (viz metodika).

Řízení týmu

- ▶ Naplánuji s družinou družinový výlet.

Smysl aktivity: Osvojit si důležitou dílčí kompetenci pro řízení týmu, tzn. napláňovat akci pro celek.

Vhodná forma plnění: Osvojení si správného postupu plánování, tj. stanovit si výchovný cíl – smysl (proč chci výpravu dělat – pomoci, poznat něco, posílit týmovou soudržnost), stanovení konkrétních nástrojů k naplnění cíle (kam, kudy, na jak dlouho), vyřešení praktických záležitostí, které s tím souvisí (za kolik, co s sebou, kdo co zajistí, bezpečnost, odborná literatura apod.).

- ▶ Snažím se, abychom zdárně dokončili úkol, pro který jsme se s družinou rozhodli.

Smysl aktivity: Osvojení si další dílčí kompetence, a to vytrvalosti a důslednosti při naplňování záměru.

Vhodná forma plnění: Vytrvalost se nejlépe podporuje správnou motivací a zároveň tréninkem vůle.

Příklady motivace: vzory vytrvalosti (literární: zálesák, indián, postava z historie: polární badatel, cestovatel a objevitel v Africe – Holub, současníci: vůdce oddílu či střediska, významný rodák – sportovec), vlastní hrdost a sebedůvěra (dokážeme to!), vlastní příklad zájemce o splnění aktivity (já to nevzdám).

Stoupání na horu⁸⁰

Daleko na vyprahlém Jihozápadě stojí indiánská vesnice a za ní se tyčí z pouště vysoká hora. Vyšplhat na tuto horu znamenalo velký čin, a tak všichni chlapci ze vsi toužili, aby se o to mohli pokusit. Jednoho dne jim náčelník řekl: „Nu tak, chlapci, dnes se můžete všichni pokusit na tu horu vylézt. Vyděte hned po snídani a jděte každý tak daleko, jak dokážete. Až budete unaveni, vraťte se, ale každý z vás mi přinese větvíčku z toho místa, kam až došel.“

Vydali se na cestu plni naděje a každý cítil, že jistě dorazí až na vrchol. Ale brzy se loudavě vrátili tlouštík a vztáhl k náčelníkovi ruku, v níž držel kaktusový list. Náčelník se usmál a řekl: „Milý hochu, ty ses vůbec nedostal k úpatí hory; ani jsi nepřešel poušť.“ Později se vrátil druhý chlapec. Přinesl šalvějovou snítku. „Došel jsi na úpatí hory,“ řekl náčelník, „ale vzhůru jsi nešplhal.“

Další hoch měl větvíčku lindy. „Dobře,“ řekl náčelník, „ty ses dostal až k pramenům.“

Později přišel další chlapec s trnitou větvíčkou. Když ji náčelník uviděl, usmál se a řekl: „Ty jsi šplhal vzhůru; dostal ses až k prvnímu kamenitému splazu.“ Odpoledne dorazil hoch s cedrovou snítkou a stařec řekl: „Podal jsi dobrý výkon, dostal ses až do poloviny hory.“

O hodinu později přišel hoch s borovou větvíčkou. Tomu náčelník řekl: „Výborně! Ty jsi vyšplhal až ke třetímu pásmu, měl jsi za sebou tři čtvrtiny výstupu.“ Slunce už stálo nízko, když se vrátil poslední. Byl to vytáhlý krásný chlapec vznešené povahy. Přicházel k náčelníkovi s prázdnými rukama, ale oči mu zářily: „Můj otče,“ řekl, „dostal jsem se tam, kde nebyly žádné stromy – neviděl jsem žádné větvíčky, ale spatřil jsem Zářící Moře.“ Také starcova tvář se rozzářila, když slavnostním hlasem říkal: „Poznal jsem to! Když jsem ti pohlédl do tváře,

80) SETON, Ernest Thompson. *Knihy lesní moudrosti*. Praha: Olympia, 1991, str. 223. Překlad Miloš Zapletal.

poznal jsem to. Ty ses dostal až na vrchol. Nepotřebuješ žádnou větvičku. Je to napsáno v tvých očích, zvoní to v tvém hlase. Pocítil jsi nadšení, můj hochu, viděl jsi nádheru hory.“

Pamatujte na to, hledači lesní moudrosti! Odznaky (Orlí pera a Mistrovství), které nabízíme za vykonané činy, nejsou „ceny“ – jsou to důkazy toho, co jste vykonali a kam jste až došli. Jsou to pouhé větvičky nasbírané po cestě, které vám mají ukázat, jak daleko jste se dostali při stoupání na horu.

- ▶ Povedu družinu při samostatné službě na táboře (zajištění jídla pro celý tábor na jeden den).
- ▶ Naplánuji se svou družinou dlouhodobější společný projekt, budu koordinovat práci skupiny tak, abychom dosáhli předem vytyčeného cíle.

Smysl aktivit: Prokázat schopnost řízení celého procesu týmové práce (všech podstatných fází od plánování až do úspěšného závěru) přiměřeně věkové kategorii.

Vhodná forma plnění: Jde o jeden z nejnáročnějších úkolů, protože jeho plnění musí být dobře předem připraveno, a to ve spolupráci s vedením oddílu. Skauti mívají tendenci přípravu podcenit a vedoucí bojují s nedostatkem času, který ovšem pro vytvoření podmínek zdárného plnění této aktivity musí nezbytně investovat. Vedoucí by měl nejprve pracovat s družinou jako celkem, připravit ji na možnost plnění takového úkolu, vhodně ji motivovat tak, aby získali přesvědčení i chuť, že by něco podobného mohli dokázat. Teprve pak pracuje individuálně se zájemcem o plnění aktivity. Výsledkem několika konzultací, během kterých jsou probrány i možné kritické momenty, by měl být písemný scénář akce (včetně časového harmonogramu, rozdělení úkolů ve spolupráci s členy družiny, pomůcek, některých alternativních řešení).

Reflexe týmového života

- ▶ Po společném družinovém úkolu zhodnotím, jak se povedl, a seznámím s tím ostatní.

Smysl aktivity: Učit se hodnotit výkon týmu a poskytovat o něm ostatním zpětnou vazbu.

Vhodná forma plnění: Při hodnocení půjde o to, zaměřit se na podstatné skutečnosti a snažit se nic důležitého nevynechat. Zároveň je potřeba umět ocenit to, co se povedlo, nejen kritizovat nedostatky (což bývá snadnější, ale nepřináší to takový užitek jako ocenění a pochvala).

- ▶ Při společném družinovém úkolu zastávám roli pozorovatele, který po skončení aktivity s ostatními rozebere, jak si při úloze počínali.

Smysl aktivity: Být tím, kdo co neobjektivněji (přítom bez přímé aktivní účasti) dokáže zhodnotit činnost týmu a následně o něm vést debatu s ostatními tak, aby to byla užitečná zpětná vazba pro všechny (tým se poučí, posílí se správné způsoby

postupů, řešení a jednání, současně se odhalí ty, které je do budoucna třeba eliminovat nebo nahradit, protože týmovou činnost poškozovaly).

Vhodná forma plnění: Plnění tohoto úkolu má čtyři části – stanovení kritérií hodnocení, vlastní pozorování a průběžné hodnocení (je nutné dělat si písemné poznámky), seznámení týmu s vlastním hodnocením a vedení debaty ke konstruktivnímu závěru. Kritérii hodnocení mohou být například: zájem členů týmu o aktivitu, zapojení všech, přiměřená délka, náročnost, souhra týmu při plnění aktivity, chování členů týmu, naplňování smyslu aktivity (zda tým neodbočil k něčemu jinému) apod.

- ▶ Všímám si, co se rádcí/rádkyni daří a nedaří při vedení družiny a podělím se s ním/ní o své postřehy (kritika i pochvala).

Smysl aktivity: Naučit se poskytovat zpětnou vazbu „nadřazeným“ členům družiny. Výsledkem by mělo být povzbuzení rádce a také zlepšení vzájemných vztahů.

Vhodná forma plnění: V případě této dlouhodobé aktivity (dva až tři měsíce) je vhodné sdělovat zpětnou vazbu taktně, nejlépe mezi čtyřma očima a co nejkonkrétněji (opět na základě písemných poznámek), aby bylo rádcí jasné, co se mu dobře daří a kde dělá chyby. Zpětnou vazbu začínat pozitivně a závěr by měl mít rovněž pozitivní vyústění.

HRY A PROGRAMY

D.1 Moje rodina

D.2 Naše parta

D.3 Družina jako tým

Hry a programy

Předpokládáme, že jsi už mnohokrát slyšel o tom, proč vlastně ve skautských oddílech mají hry tak důležitou úlohu. Přesto ti stručně zopakujeme, co je podstatné, a pak nabídneme pohled snad největšího odborníka na hry na naší planetě – Miloše Zapletala – Zeta.

Tedy nejprve to základní. Skutečný skautský vůdce se vždycky při volbě programu nejdřív ptá, jaký bude mít zvolený program **smysl** – jaký je jeho výchovný cíl. Čím chce, aby ten program pomohl oddílovým klukům a děvčatům. Dokud to neví, tak je zbytečné ten program uskutečňovat. Během programu pak musí vedoucí **aktivně působit k naplňování jeho smyslu**. A součástí každého programu je i jeho **reflexe** (případně i review). V ní je podstatné projít uzlové momenty – právě z hlediska cíle programu a šířeji i z hlediska naplňování skautského slibu a zákona.

A teď ty slíbené Zetovy rady. Napsal je před 30 lety – a přece jsou stále aktuální.⁸¹

Pro dobrého pedagoga je každá hra vážným výchovným prostředkem, nikoliv vítanou příležitostí k odpočinku. I dnes se často setkáváme s učiteli, vychovateli, vedoucími zájmových oddílů a táborovými instruktory, kteří dětem hodí míč a dále se o ně nestarají. Hrajte si! Ale hra, která není citlivě usměrňována, pozbývá často výchovný účinek, někdy dokonce působí negativně. Děti ve víru boje snadno ztrácejí sebekontrolu, jsou ochotny využít nepoctivých prostředků, jen proto, aby si zajistily vítězství. Každá surovost, každý přečin proti pravidlům, které nejsou okamžitě odsouzeny a přiměřeně potrestány, mají neblahý vliv na tvořící se charakter...

Zastavme se u povahových vlastností, které se ve hře projevují nejvíce a mohou být hrou silně modifikovány. Na prvním místě musíme jmenovat čestné jednání, smysl pro poctivou hru, pravdomluvnost. A jejich negativní protipóly – nečestné jednání, švindlování, vědomé porušování a chytrácké obcházení pravidel, lhaní. Tuto oblast považujeme za nejdůležitější. Z dětí chceme vychovat především čestné, přímé, poctivé členy společnosti. To by měl být hlavní cíl naší výchovy...

Citlivě řízené hry pěstují v člověku celý komplex vlastností spojených se správným poměrem jedince a společnosti. Smysl pro kolektiv, ochotu ke spolupráci, skromnost, nezištnost, obětavost. A zase tu hodně záleží na vychovateli, musí být stále ve střehu, sledovat jednání svých svěřenců, umět včas zasáhnout slovem i činem. Jinak se ve hře může projevit a utvrdit pravý opak žádoucích vlastností: sobectví, domýšlivost, primadonské vystupování, neochota ke spolupráci. Mívají k nim sklony zejména zdatnější, zkušenější hráči, kteří vynikají nad ostatní tělesnou zdatností. Jen vytrvalým působením dobrého vychovatele se děti učí rytířskému soupeření. Bez našeho vlivu sotva pochopí, že člověk musí být tvrdý k sobě, ale k druhým ohleduplný, citlivý.

K nejcennějším morálním vlastnostem patří odvaha. Právě hry v přírodě nám skoro na každém kroku dávají příležitost k jejímu cílevědomému rozvíjení. Začíná to drobnými úpoly na trávníku, křížkováním, osobními souboji ve dvojici i skupině, dokonce i řada nejprostších dětských her je užitečným cvičením odvahy. A což teprve velké bojové hry, jako je indické hututu, oblíbené vyvolávání čísel nebo ragbúčko! Kolik příležitosti k pěstování odvahy dávají hry v nočním lese!

81) ZAPLETAL, Miloš. *Velká encyklopedie her: Hry v přírodě*. Praha: Olympia, 1985, str. 47 až 53.

*Hry vedené zkušeným pedagogem jsou pro děti znamenitým cvičením sebeovládání. Učíme je přemáhat hněv, únavu, hlad, žízeň, držet na uzdě povídací jazyk, jednat s rozvahou, snášet klidně porážku. Nesmíme zapomenout ani na **vytrvalost** – a nejen jako vlastnost motorickou, ale především psychickou. Vytrvalost v překonávání překážek, v úsilí o co nejlepší výkon. Povzbudte slovem ty, kteří při hře příliš brzy ochabují, pochvalte hráče houževnatě bojující i za beznadějných okolností.*

Deset zásad dobrého organizátora her:

1. *Mějte stále zásobu her pro každou příležitost.*
2. *Vyberte správnou hru pro správný čas a vhodné prostředí.*
3. *Vyložte jasně a srozumitelně pravidla.*
4. *Rozdělte úkoly tak, aby každý znal své povinnosti a možnosti.*
5. *Všechny soupeřící strany mají mít stejnou naději na vítězství.*
6. *Zajistěte spravedlivé rozhodování u her, které vyžadují rozhodčího.*
7. *Ukončete hru v nejlepším.*
8. *Po hře proveďte hodnocení.*
9. *Nedejte se odradit neúspěchem.*
10. *Nebojte se opakovat osvědčené hry.*

D.1 Moje rodina

D.2 Naše parta

D.3 Družina jako tým

Rodinné záležitosti⁸²

Cíl	Mezilidské vztahy v rámci rodiny, komunikace, společenské chování, spolupráce, řešení problémových situací
Bod stezky	D.1 Moje rodina
Výchovná kategorie	skauti a skautky 11–15 let
Počet účastníků	oddíl (aspoň 12)
Typ akce	vícedenní pobyt, nejlépe tábor
Roční doba	celý rok
Prostředí	okolí tábora i jeho prostor, ubytovací prostory (základna)
Doba trvání	několik dní i týdnů (přerušovaně)
Čas na přípravu	průběžně od několika minut po několik desítek minut
Počet organizátorů	2 až 3
Pomůcky	tužky a papíry, fixy, pastelky, obaly na vizitky, nůžky

Většina dětí žije v rodinách s oběma rodiči nebo alespoň s jedním z nich. Každý člen rodiny se podílí na jejím fungování. Svým jednáním přispívá k atmosféře vztahů mezi členy rodiny. Rodiče se snaží zabezpečit rodinu materiálně a vychovat dobře své děti. Model soužití v rodině, ve které děti vyrostly, si často přenáší do nového partnerského vztahu v dospělém věku. Každá rodina prožívá příjemné i méně příjemné chvíle. Vytvořte i vy rodiny a prožijte spolu rodinným životem několik dnů (týdnů). Lidé v rodině si vzájemně pomáhají, jsou oporou jeden druhému. Rodiče nesou zodpovědnost za jednání svých nezletilých dětí.

Utvoření rodin: Vytvořte skupiny maximálně pětičlenné. Rozdělte si role: otec, matka a děti (1–3). Otec s matkou se dohodnou na společně užívaném příjmení. Vytvořte si vizitky, na kterých bude uvedeno jméno, příjmení a role v rodině, například Jan Dvořák – syn, Lenka Dvořáková – matka, atd. Vizitky noste viditelně připevněné na oděvu.

Identifikace: Nakreslete na papír formátu A3 velké slunce s jednoduchými paprsky, na papír nahoru doprostřed napište příjmení rodiny.

Společně se zamyslete a napište dovnitř slunce, co vás – členy rodiny – spojuje (zájmy, záliby, členství na táborech aj.). Uveďte co nejvíce příkladů. Potom si každý vyberte jiný paprsek a mimo slunce napište, čím jste v rodině výjimeční. Pokud některý člen váhá s odpověďmi, smí ostatní pomoci radou. Uveďte opět co nejvíce možných odpovědí, např. já jediná umím uvařit pudink, jsem krajský přeborník v tenise, měl jsem zlomenou nohu, nosím brýle, navštívila jsem Francii aj.

Návrh jídelníčku: Vaše rodina pojede na týden (tuzemskou) dovolenou. Máte zaplanovaný pobyt a stravu. Vedoucí hotelu vám nabízí možnost navrhnout vlastní jídelníček. Společně navrhnete snídaně, obědy a večeře na sedm dnů, od pondělního oběda do nedělního oběda. První den budete cestovat, proto nepišete snídani, a poslední den

82) DOLEŽALOVÁ, Edita. *Hry na dětské tábory*. Praha: Grada, 2005; str. 19–23.

pojedete domů v odpoledních hodinách. Vedoucí rozdává nevyplněné jídelní lístky. Rodiny se podepíší a po společné domluvě začnou doplňovat jídla.

Rodina:			Počet osob:
Jídelní lístek			Datum od: do:
den	snídaně	oběd	večeře
Po	X		
Út			
St			
Čt			
Pá			
So			
Ne			X

Doplňené jídelníčky vystavte. Mohou si je kromě ostatních rodin přečíst také kuchařky z tábora, jistě jim poslouží jako inspirace při přípravě jídel.

Volný čas: Na dovolené máte spoustu volného času. Přemýšlejte, jak ho může vaše rodina strávit.

Navrhněte a společně realizujte zábavné činnosti vhodné pro volný čas rodiny. Můžete hrát stolní hry, sportovat, jít na vycházku, koupat se apod. Můžete se domluvit s jinou rodinou a volný čas si užít ve větší skupině.

Práva a povinnosti, rozdělení povinností: O dětských právech se mluví stále častěji. Naše republika přijala *Úmluvu o právech dítěte* v roce 1993. Připojili jsme se tak k dalším státům, ve kterých jsou zabezpečena práva dětí. Seznamte děti s jejich právy. Dítě má právo:

- ▶ na jméno,
- ▶ na rodinu,
- ▶ na státní příslušnost,
- ▶ na ochranu zdraví,
- ▶ na životní úroveň, která zajistí jeho rozvoj,
- ▶ vyslovovat své názory ve všech záležitostech, které se ho týkají,
- ▶ na soukromí,
- ▶ na pokojné shromažďování,
- ▶ na ochranu před týráním a zanedbáváním a další.

Ovšem práva nelze prosazovat na úkor práv jiného. Práva dospělých lidí jsou vymezena v *Listině základních práv a svobod*.

Rozdělte si povinnosti ve vaší táborové rodině. Dohodněte se, které činnosti budou vykonávat jednotliví členové rodiny, například kdo bude prostírat stůl, uklízet, čistit obuv, ustýlat si lůžka aj.

Porovnejte povinnosti a vykonávané práce jednotlivců ve vašich skutečných rodinách. Uveďte výčet, jaké povinnosti mají ve vašich rodinách děti. V rodině, ve které se její členové o povinnosti dokážou podělit, mají více času na společnou zábavu, rozhovory aj.

Problémové situace: Napište na lístky různé problémové situace, které mohou nastat v rodinném životě. Zástupce každé rodiny si vylosuje jeden lístek, ve své rodině přečte ostatním „problém“. Společně o něm diskutujte, řekněte, jak byste situaci řešili, a připravte scénku, ve které ukážete možné řešení ostatním rodinám. Každá rodina předvede svou scénku. Diváci z ostatních rodin se mohou k předvedenému problému vyjádřit, komentovat ho, navrhnou další možnosti řešení.

Uvádíme příklady problémových situací:

- ▶ dítě rodičům lže,
- ▶ dítě se špatně učí,
- ▶ dítě si přeje např. mobilní telefon, ale rodiče mu ho nechtějí (nemohou) koupit,
- ▶ rodiče zakazují dítěti kamarádit s konkrétní osobou,
- ▶ rodiče se hádají,
- ▶ jeden z rodičů kouří,
- ▶ některý z rodičů konzumuje nadměrné množství alkoholu,
- ▶ rodičům se nelíbí účes a oblékání dítěte,
- ▶ rodiče nechtějí dovolit dítěti piercing,
- ▶ rodiče hodně pracují, nemají čas věnovat se dětem,
- ▶ rodiče dítě neustále kontrolují.

K návrhům řešení problémových situací by se měli vyjádřit také dospělí lidé zastoupení psychologem, výchovným poradcem nebo vedoucími tábora.

Závěr

Působení rodin můžete pochopitelně prodloužit a doplnit o řadu dalších aktivit. Záleží jen na vaší nápaditosti a tvořivosti. Zejména řešení problémových situací se dá velmi vhodně „vytěžit“ z výchovného hlediska i pro utváření dobré party. Ostýchavé a bázlivé děti budou mít ve své táborové rodině zázemí, děti se vzájemně lépe poznají a společné prožitky upevní fiktivní rodinná pouta. Rodiny mohou mezi sebou soutěžit, v dalších aktivitách zase spolupracovat.

Cílové hodnoty⁸³

Cíl	Ujasnit si význam cílových hodnot pro svůj život
Bod stezky	D.2 Naše parta
Výchovná kategorie	starší skauti a skautky, roveři a rangers
Počet účastníků	družina/oddíl (8 až 20)
Typ akce	schůzka, vícedenní výprava, tábor
Roční doba	celý rok
Prostředí	místnost, prostor, kde si lze sednout případně psát (základna)
Doba trvání	cca 45 minut
Čas na přípravu	10 minut
Počet organizátorů	1 až 2
Pomůcky	seznamy hodnot podle počtu účastníků, tužky

Popis

Cílové hodnoty jsou ty, o které se ve svém životě snažíme, podporujeme je a vyhledáváme, jsou nejvýznamnějšími principy. Každý dostane seznam hodnot seřazených podle abecedy. Má jim přiřadit pořadí od 1 (co pokládají za nejdůležitější hodnotu) do 18 (nejnižší hodnota).

Seznam cílových hodnot

- ▶ Bezpečí domova a státu (ochrana)
- ▶ Moudrost (zralé porozumění životu)
- ▶ Pohodlný život (život v dostatku)
- ▶ Potěšení (radostný, poklidný život)
- ▶ Rodinné zabezpečení (postarat se o své blízké)
- ▶ Rovnost (stejná příležitost pro všechny)
- ▶ Sebeúcta (sebedůvěra)
- ▶ Skutečné přátelství (úzký vztah)
- ▶ Smysl pro dokonalost (trvalý přínos)
- ▶ Duchovní hodnoty (věčný život)
- ▶ Společenské uznání (úcta, obdiv)
- ▶ Svět krásna (krása přírody a umění)
- ▶ Svět v míru (bez válek a konfliktů)
- ▶ Svoboda (nezávislost, svobodná volba)
- ▶ Štěstí (spokojenost)
- ▶ Vnitřní harmonie (bez vnitřního konfliktu)

83) NEUMANN, Jan, HERMOCHOVÁ, Soňa. *Nejlepší hry do kapsy*. Praha: Portál, 2014, str. 26 a 27.

- ▶ Vzrušující život (aktivní, podněcující)
- ▶ Zralá láska (sexuální a duchovní spříznění)

V malých skupinách (po 4–5) si účastníci porovnávají své seznamy a zdůvodní svou volbu. Každý by k tomu měl mít 2–3 minuty.

Po společné diskusi lze řazení hodnot ještě jednou opakovat, své názory může každý přehodnotit a bez obav změnit.

Varianta

Zkusíme se vžít do myšlení jiných lidí (skini, diktátor, bezdomovec) a vytvořit seznam, který asi preferují oni.

Reflexe hry

Lze porovnávat pořadí hodnot různých skupin (družin, oddílů, tříd apod.).

Poznámka pro vedoucí

Vedoucí by měl být připraven na to, že účastníci po něm budou chtít také jeho pořadí hodnot. Nesmí ho vyjádřit dříve než ostatní, aby je neovlivňoval.

Řeknu ti to jinak⁸⁴

Cíl	Učit se komunikovat a vyjadřovat své pocity přijatelným způsobem, bez urážení a ostouzení druhých, rozvíjet své vyjadřovací schopnosti, naučit se používat výroky o pocitech
Bod stezky	D.2 Naše parta
Výchovná kategorie	vlčata, světlušky, skauti a skautky
Počet účastníků	družina/oddíl (8 až 20)
Typ akce	schůzka, vícedenní výprava, tábor
Roční doba	po celý rok
Prostředí	místnost, prostor, kde si lze sednout případně psát (základna)
Doba trvání	cca 15 až 45 minut (podle vyspělosti a zájmu účastníků)
Čas na přípravu	5 minut
Počet organizátorů	1 až 2
Pomůcky	promyšlený soubor situací, na které by děti měly reagovat

Aktivitu uvedeme například takto:

Když vás někdo rozzlobí (naštve), často mu začnete hned nadávat:

„Ty debil. Ty blbečku, ty krávo..., ty...“

Ten druhý si možná ani neuvědomí, co udělal „špatně“, co vám vadí. Vyzkoušejte si jiný způsob, jak můžete reagovat. Co můžete říct, aniž byste začali nadávat a spolužák (kamaráda) uráželi. Můžete se naučit používat věty, kterými vyjádříte své rozčilení bez nadávek. Ale tak, aby druhý člověk pochopil, co vám vlastně vadí. Tak teď uděláme kroužek a já vždycky řeknu jméno někoho z vás a uvedu nějakou situaci, která ostatním na jeho jednání bude vadit. Nejdřív mu to někdo z vás řekne ošklivě – tak, jak to sami častokrát slyšíte mezi sebou. A pak půjde o to, kdo mu dokáže pěkně říct, co nám na tom jeho jednání vadí. To může zkusit několik z vás. A ten, kdo se nějak provinil, se pokusí potom také nějak pěkně odpovědět.

Příklady situací a možných výroků:

1. Předbíhání ve frontě na oběd

Chybná reakce: „Co se sem češ, ty idiote!“

Příklad pěkné reakce: „Štve mě, Tomáši, že předbíháš...“

Chybná reakce napadeného: „Trhni si nohou...!“

Příklad pěkné reakce (vysvětlením): „Spěchám, musím stihnout autobus.“

2. Hrabání ve věcech na lavici spolužáka

Chybná reakce: „Co mi zase lezeš do věcí, debil!“

Příklad pěkné reakce: „Vadí mi, že mi bereš věci bez mého svolení...“

Chybná reakce napadeného: „Nebud' netykavka, nádhero!“

Příklad pěkné reakce (omluvou): „Promiň („sorry“). Netušil jsem, že ti to tak vadí.“

84) LISÁ, Elen a kol. *Hry k rozvoji sociálních kompetencí žáků 1. stupně ZŠ*. str. 68–70.

3. Skákání do řeči

Chybná reakce: „*No jasně, zase jsi nejchytřejší! Bud' zticha, ty...!*“

Příklad pěkné reakce: „*Nelíbí se mi, když mi skáčeš do řeči...*“

Chybná reakce napadeného: „*Kecáš nesmysly, kdo to má poslouchat?!*“

Příklad pěkné reakce napadeného (snahou o nápravu): „*Příště se budu snažit vydržet (být tiše).*“

Tyto a podobné věty, kterými lze vhodně potlačit prvotní napětí v komunikaci, si pak děti v krátkých výstupech před ostatními vyzkoušejí. Mohou to udělat veřejně přede všemi (při společném sezení, na závěr aktivity apod.) nebo – pokud se stydí hovořit před celým kolektivem – se mohou pokusit o omluvu při osobnějších setkáních s jednotlivými kamarády při procházce po klubovně nebo venku. Sledujeme, zda děti, které chtějí vyjádřit své výhrady, rozhořčení vůči někomu, opravdu použily věty, kterými dají najevo svůj pocit z této události, místo aby partnerovi okamžitě vynadaly. Kamarádi, vůči jejichž chování se objevily námitky, odpovídají shora naznačeným žádoucím způsobem.

Děti si mají současně uvědomit, že opačný význam než rozhořčení má v našem vztahu k ostatním lidem pochvala a ocenění. Slovy chvály a kladného hodnocení ovšem často až příliš šetríme. Naši schopnost naučit se kladně reagovat na druhé, ocenit je za něco, co udělali dobře, vyzvednout jejich zásluhu, bychom také měli rozvíjet a procvičovat. Obvykle nejsme na takové postupy zvyklí, ale každému určitě udělá dobře, když si někdo všimne jeho snahy, ochoty nebo pomoci.

Ocenění (kladné pocity z určité události nebo vůči člověku) můžeme vyjádřit například takto:

„*To jsem rád, žeš mi nezapomněl přinést ten časopis.*“ „*Jé, to jsi hodná, že ses o čokoládu rozdělila i s ostatními.*“ „*Hodně jsi mi pomohl s tím úkolem z matematiky. Díky.*“

Odpovědi (reakce oslovených) by mohly například znít:

„*Tak příště zase.*“ „*To je přece jasné, jsou to moje kamarádky.*“ „*To jsem tedy rád.*“

Na závěr by si měli hráči rozmyslet, komu by mohli za to, co vykonal, říci podobnou pěknou větu, ocenit ho za nějaký dobrý výkon.

Celý program lze uzavřít debatou, která může probíhat pomocí následujících a podobných otázek:

„*Dokázal bys bez problémů říci druhému svůj názor na věc (tj. v dobrém i zlém)?*“

„*Je taková věta dostatečná k vyjádření tvého rozhořčení?*“

Pokud dítě odpoví, že je nedostačující, můžeme třeba reagovat:

„*Mně se zdá, že je lepší naučit se ovládat svůj hněv.*“

„*Myslíš, že když mu to řekneš osklivě, příště už to neudělá? Co myslíš?*“

A dále pokračujeme například otázkami:

„*Uměl jsi někoho pochválit (ocenit)? Jak ti to šlo?*“

„*Co myslíš, jak se to líbilo oslovenému kamarádovi?*“

„*Jak ti bylo, když ti někdo pověděl něco nepříjemného/příjemného?*“

„*Myslíš, že je důležité umět říci něco nepříjemného/příjemného druhému?*“

Metodická poznámka

Problémy, které mají vliv na celou skupinu, je vhodné řešit pomocí jiných technik, například řízenou konfrontací, urovnáním konfliktu třetí, nezúčastněnou osobou apod.

Pozorovatelé⁸⁵

Cíl	rozvíjet spolupráci v družině/oddílu, rozvíjet schopnost pozorování a podporovat motivaci k ní
Bod stezky	D.2 Naše parta, D3 Družina jako tým
Výchovná kategorie	starší skauti a skautky
Počet účastníků	družina/oddíl (8 až 20)
Typ akce	schůzka, výprava, tábor
Roční doba	celý rok
Prostředí	podle typu programu, který je součástí aktivity (klubovna, hřiště, les, tábor atd.)
Doba trvání	30 až 45 minut (podle vyspělosti a zájmu účastníků)
Čas na přípravu	záleží na programu, který je součástí aktivity (ta k přípravě nic nevyžaduje)
Počet organizátorů	1 až 2
Pomůcky	kromě těch, jež jsou potřeba k programu, tužka a zápisník

Jsem vnímavý pozorovatel? Čeho si všímám, co uniká mé pozornosti? Zdálo by se, že pozorovat umí každý. Ale není tomu tak. I všímavost k detailům se musíme učit. Přitom dobří pozorovatelé nejen získávají pro život spoustu užitečných informací, ale jsou i pro ostatní velmi cenní.

Účastníci plní nějaký úkol, který vyžaduje spolupráci všech. Ideální je, když je to úkol přirozeně vyplývající ze situace (například nějaká táborová stavba, zajišťování dříví pro kuchyni, úklid klubovny, příprava závodu apod.). Ale mohou to být i úkoly zvláštní – například postavit z lega (špejlí, papíru a lepicí pásky) co nejvyšší věž. Dva až tři členové (při malém počtu i jeden) se ale vlastní akce neúčastní. Jsou „zpravodaji“. Sledují pečlivě průběh činnosti a jejich hlavním úkolem bude soustředit se na způsob spolupráce ostatních a po skončení jejich činnosti jim podat k tomu co nejlepší zpětnou vazbu. Zadání ovšem může být i širší: *Zaznamenávejte si vše, co vidíte a slyšíte – co podle vás pomáhá ostatním v řešení postoupit, a také vše, co podle vás naopak řešení brzdí a ohrožuje.* Důležité při tom je popisovat jednání, ne jeho nositele. Co se dělo, ne „kdo to způsobil“ (to si ostatně druzí docela často domyslí).

Je vhodné pozorovatelům poskytnout strukturované vodítko pro jejich úkol:

- ▶ Skákání do řeči
- ▶ Povzbuzování ostatních k účasti
- ▶ Vykřikování
- ▶ Děláním si legrace z druhých
- ▶ Přidávání se k názoru
- ▶ Shrnutí dosavadních názorů
- ▶ Oponování názoru
- ▶ Blahopřání za dobrý nápad

85) Zpracováno podle ČECHOVÁ, Barbara Hansen. *Nápady pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí žáků.* Praha: Portál, 2007, str. 105 až 107.

- ▶ Kladení doplňujících otázek a důsledky ptaní.
- ▶ Objevil se ve skupině nějaký „šéf“?
- ▶ Jak se do toho postavení dostal?
- ▶ Jak rovnoměrně byla práce ve skupině rozdělena?
- ▶ Co dělal vůdce/rádce, aby skupině pomohl?
- ▶ Jakou radu byste dali účastníkům pro příště?

Pro správný průběh programu je třeba ohlídat zejména tyto věci:

1. Dostatek času na zpětnou vazbu
2. Bdít nad tím, aby se zpětná vazba nezvrhla v hádku. Pozorovatelům nikdo nesmí skákat do řeči, bránit se či jinak jejich referenci narušovat. Oni zase musejí důsledně dodržovat pravidlo, že hodnotí činnosti, nikoliv lidi (nesmí např. říkat: *ty jsi řekl, ty jsi udělal* atd.). Drží se jen toho, co sami viděli a slyšeli (a co si také zaznamenali – je podstatné, aby od sebe při své zprávě „neopisovali“).
3. Diskuse začne až po přednesení všech zpráv (a jejím smyslem není napadat pozorovatele).
4. Smyslem je vytěžit sebezpoznání pro skupinu a nacházet takové způsoby jednání, které spolupráci posilují a rozvíjejí, a které ji naopak brzdí.
5. Závěrem tedy má být zhodnocení schopnosti pozorovatelů (porovnáním jejich zpětných vazeb), posílení těch prvků jednání, které jsou užitečné pro týmovou spolupráci, a pochopení toho, čeho je se třeba příště vyvarovat.

Synergie

Cíl	spolupracovat týmovým způsobem s různými věkovými skupinami, pochopit a zažít, že spolupráce je víc než soutěžení
Bod stezky	D.2 Naše parta, D.3 Družina jako tým
Výchovná kategorie	vlčata, světlušky, skauti a skautky, roveři rangers, dospělí
Počet účastníků	aspoň 21, aby se z nich daly sestavit tři stejně početné týmy, kde je srovnatelný počet z každé věkové kategorie
Typ akce	tábor
Roční doba	léto
Prostředí	tábor a jeho blízké okolí, kde jsou louky i lesy
Doba trvání	2 až 3 hodiny (podle vospělosti a zájmu účastníků)
Čas na přípravu	2 až 3 hodiny (pokud se přípravy účastní více organizátorů než jeden, čas se podstatně zkracuje)
Počet organizátorů	4 až 6
Pomůcky	Po dvou klubíčkách zlatých, stříbrných a červených metalických stužek šíře 0,5 nebo 1 cm (k sehnání v papírnictví za 10 Kč), šňůrka fialové barvy aspoň 20 m dlouhá, krepové papíry (3 až 5 barev na fáborky), 3× tatáž šifrovaná zpráva, a k ní klíč (případně abeceda, která byla k jejímu napsání použita), igelitové „kapsičky“ na zprávy (například ze jmenovek), táborové stavby (stany, teepee, kuchyně, jídelna apod.).

Tábor je osadou starobylého indiánského národa, který vlastní zašifrovanou zprávu obsahující důležité poselství. Tato zpráva je rozstříhaná ve třech exemplářích ukryta na různých místech v táboře (kde, to ovšem ví jen jeden ze šamanů). Rovněž stejným způsobem je ukryt klíč k té zprávě. Strážci tábora mohou povolit hledání zprávy jen na omezený čas a jen tomu, kdo se prokáže hůlkou ozdobenou třemi měděnými, dvěma stříbrnými a jednou zlatou mašličkou. Chybějící kov může být nahrazen brilianty (viz dále). Zlato, stříbro, měď i brilianty jsou k nalezení v územích v okolí tábora. Každý druh ovšem mohou sbírat jen členové určité kategorie – nejmladší bronz, prostřední stříbro, nejstarší zlato. Jen brilianty mohou sbírat všichni.

Členové tábora včetně dospělých (s výjimkou organizátorů) se rozdělí na tři stejně početná družstva obdobného složení. V blízkém okolí tábora (do 150 metrů) je vyznačeno fábory různé barvy několik území, v nichž lze najít měděné, stříbrné a zlaté „pruty“ – asi 20 až 30 cm dlouhé pásky nastříhané z metalické stuhy. Z každého druhu je jich tam několik desítek, nejvíc měděných, nejméně zlatých (např. 150 měděných, 100 stříbrných, 60 zlatých). Kromě toho je tam i pár desítek „briliantů“ – asi 30 cm pásků z fialové stuhy či šňůrky. Když se družstvu podaří najít potřebnou sestavu a naváže ji na klacík, má možnost vyslat do tábora svého zvěda, který „znamení míru“ předá strážci objektu, v němž chce pátrat (či objektů – pokud jsou to stany – a může si prohlédnout jakoukoli táborovou stavbu. Předem je určeno, kde se nebude

pátrat – například na latrině). Má na to ovšem omezenou dobu – nejmladší 90 sekund, prostřední 70 sekund, nejstarší 50 sekund. Po hodině hry se může čas zdvojnásobit. V každém objektu (skupině objektů) může být v danou dobu je jeden pátrač. Jeho čas hlídá strážce objektu.

Každé družstvo má části své zprávy případně šifry jasně označené svou barvou (třeba modrá, zelená červená) a zpráv ostatních družstev si vůbec nevšímají. Pro každé družstvo jsou minimálně 4 části: 2× úseky zprávy, 1× šifrovací klíč, 1× abeceda. Úsek zprávy může být jedno, maximálně dvě slova. Zprávy (a šifry) jsou ukryty tak, že nejsou snadno vidět, ale přece jenom tak, aby byly k nalezení bez toho, že by hledající musel s čímkoliv pohnout (to je důležité hlavně ve stanech). Pátrá jen očima (nikoliv rukama). Pokud zprávu najde před limitem, vítězně si ji odnáší, pokud nic nenajde, opouští tábor (kam může vkročit jen ten, kdo přináší znamení míru – větvíčku se zlatými, bronzovými a měděnými mašličkami).

V každém týmu se časem část specializuje na hledání „zlata“, „stříbra“, „mědi“ a případně briliantů, někteří na pátrání v objektech a někteří na vytváření „znamení míru“ a luštění. Pointou celé hry je, že zpočátku si hráči myslí, že hrají proti sobě a jde o to, který tým nejrychleji vyluští svou zprávu. Ovšem ukáže se, že každé družstvo má **část zprávy** a mohou ji vyluštít jen **společně**.

Týmový víceboj

Cíl	rozvoj týmové spolupráce mezi různými věkovými skupinami, učit se vítězit nad sebou
Bod stezky	D.3 Družina jako tým
Výchovná kategorie	vlčata, světlušky, skauti a skautky 8–15 let
Počet účastníků	oddíl (aspoň 20 různého věku)
Typ akce	vícedenní pobyt, tábor
Roční doba	pozdní jaro, léto, začátek podzimu
Prostředí	louka, les – okolí tábora i jeho prostor
Doba trvání	2,5 až 3 hodiny (podle počtu účastníků a obtížnosti některých tras)
Čas na přípravu	60 minut (při dvou organizátorech)
Počet organizátorů	na přípravu 2 až 3, během programu o jednoho víc, než kolik bude skupin
Pomůcky	prolézací síť (pavučina), plachta 2×3,5 až 4 metry (umělohmotná nebo textilní), desky dřevěné či umělohmotné (např. gumové) – jedna větší, kam se vejdou 4 členové, tři menší pro 2, gumový kroužek (například z hry ringo), 36 destiček či kulatých odřezků (o průměru cca 8 cm), lano aspoň 10 metrů (aby se z něj dal vytvořit kruh o průměru 3,5 m), lakroska, 4 praporky, které se dají zapíchnout do země, 6 rovně seříznutých polínek o průměru cca 10 cm a výšce 30 cm (na gorodky), jeden uží protáhlý špalík (průměr cca 5 cm, délka 40 cm), 16 až 20 tyček (na branky „slalomu“), síť na minové pole 8×8 až 10×10 polí (koupená nebo vytvořená z kolíčků a provazů, 42 kolíčků na krajní „uzly“ minového pole), starší členové šátky na zavázání očí, tabulka pro zápis splnění disciplín a návod na minové pole.

Tento víceboj se skládá z osmi disciplín, kterými postupně procházejí týmy účastníků. Pořadí, ve kterém procházejí, si mohou sami volit pouze s tím omezením, že vždy na jedné disciplíně je jedno družstvo. Družstva, kterých je nejlépe 3 až 5, se skládají ze všech účastníků tábora, tedy jak mladších, tak starších; počet členů 5 až 9, přičemž by v každém družstvu měl být stejný počet mladších a starších, případně větších a menších. Družstvo vede jejich „kouč“ – jeden z dospělých organizátorů, který kontroluje správnost plnění, tým povzbuzuje a případně poskytuje záchranu, kde je to třeba. Na splnění všech disciplín mají účastníci (podle vyspělosti) 2,5 až 3 hodiny, což by měl být čas, který postačuje pro úspěšné zvládnutí všech disciplín bez honění.

Jednotlivé disciplíny

Pavučina

Celosvětově osvědčený týmový úkol. Aktivita je atraktivní, protože cílem je dostat se skrz provázkovou síť. Nikdo se však při prolézání z jedné strany sítě na druhou

nesmí dotknout žádného z provázků. Síť⁸⁶ – *pavučinu* můžete natahnout na kůlech na hřišti nebo nejlépe někde v přírodě, v lese. Všichni účastníci se mohou zapojit do podpory ostatních při prolézání, nesmějí však přecházet z pozice před sítí za síť a naopak. Kdo jednou prolezl, musí už zůstat na druhé straně. Z toho je také vidět, že je třeba předem dobře promyslet pořadí, v jakém budou členové týmu prolézat. Zakažte účastníkům oky proskakovat (někteří jistě budou mít tu tendenci), neboť je to nebezpečné. Můžete se rozhodnout (v závislosti na vyspělosti účastníků), zda se při doteku musí vrátit celé mužstvo na začátek, nebo jen ten, kdo se dotkl.

Létající koberec

Celé družstvo se postaví na plachtu (její rozměry by měly být takové, aby zhruba polovina plochy zůstala volná; když je výrazně větší, úloha je triviální, když je naopak výrazně menší, je to velmi náročné). Úkolem je obrátit „létající koberec“ spodem nahoru, aniž by z něj kdokoliv byl jen na chvíli sešel (či šlápl mimo). Po celou dobu musejí být všichni členové týmu na koberci. Podstatné je, aby plachta byla na rovném terénu bez překážek (kamení apod.) – nejlépe na ušlapané louce. I plachtu je možné zakoupit tamtéž co síť, ale spíš to zvládnete sami. Podstatné je, aby plachta byla obdélníková a snadno se netrhala.

Lávová řeka

Hráči se potřebují zachránit z „lávové řeky“ na nedaleký ostrov. K dispozici však mají jen specifické pomůcky – desky, na které se vejdou dva nebo čtyři hráči – díky kterým se přes nebezpečné území dostanou. Při menším počtu hráčů (pět) je třeba snížit počet desek, případně tu jednu větší, kam se jich může vejít víc, vyřadit. Pokud se někdo čímkoliv dotkne území mimo desku, celý tým se musí vrátit na začátek a pokusit se o zvládnutí znovu. Trasa by měla být dlouhá cca 30–40 metrů a vést v mírně členitém terénu (aby se hráči mohli rozhodovat mezi kratší cestou složitějším terénem a delší terénem jednodušším). Je jasné, že členové družstva si musí navzájem pomáhat, využívat rozdílných velikostí desek i jednotlivých hráčů a být pečliví v postupu až do úplného konce, aby dosáhli cíle.

Minové pole

Úkolem skupiny je projít minovým polem. Počátek je v pravém spodním rohu a cíl v levém horním. V každé řadě je aspoň jeden čtverec, který není zaminován. Cesta k cíli se nevrací zpět (tedy například z 5. řady se může pokračovat dál na 5. nebo na 6. řadě). Hráči (jako král v šachách) procházejí postupně po jednom. Pokud hráč vstoupí na minu cestou tam, vybuchne, ale může se vrátit zpět po bezpečné cestě. Pokud ovšem vybuchne na zpáteční cestě, ztrácí život (tuto podmínku je možné při převaze mladších hráčů zmírnit). Do minového pole se nesmí strkat ruce ani předměty. Hráči spolu nesmí mluvit, mohou spolu komunikovat jen posunky. Po 5 minutách je možno udělat pětiminutovou přestávku na domluvení další strategie a hra pokračuje dál.

86) Síť je možno vyrobit z provazů (pokud jste zruční), nebo koupit profesionálně vytvořenou v obchodu *Zajímavé učení* na adrese <http://www.zajimaveuceni.cz/zajimaveuceni/eshop/3-1-TYMOVE-UKOLY/12-2-PROFI-POMUCKY> (profil-pomůcka je variabilní, co se týče počtu ok, vždy si ji můžete upravit dle vašich záměrů).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

Možný plánec minového pole (vyznačena cesta bez min)

Slalom důvěry

V mírně členitém terénu (na louce s neušlapanou trávou) se postaví „obří slalom“ pomocí dvojic tyček. „Branky“ jsou široké asi metr a jsou rozmístěny tak, aby mezi startem a cílem bylo asi 50 metrů. Starší hráči (skauti a skautky) si zaváží oči a mladší (svělušky, vlčata) vedou hlasem vždy jednoho „jezdce“ – každého jezdce naviguje jeden mladší člen. Slalomem musejí projet všichni starší členové týmu a mladší se střídají při jejich navigaci. Na trase může být buď jen jeden „jezdec“, nebo jich tam může být víc, ale vždy jen tolik, aby měl každý svého vlastního navigátora. Pokud jezdec „havaruje“ (nabourá do branky), musí se vrátit na start a pokusit se znovu (se stejným navigátorem).

Gorodky

Úkolem je srazit šest špalků umístěných asi 10 metrů od „házecí čáry“ cca 30 centimetrů od sebe. Špalky se shazují užším špalkem (viz pomůcky). Hráči se po každém hodu střídají. V jednodušší variantě stačí srazit všech šest špalků, v náročnější ten, kdo shodil špalk (nebo dva), v dalších kolech už nehází.

Stezka slepých poutníků

V přehledném lese (nejlepší je lesní pěšina s mírně členitým terénem – například přechod potůčku, větve habrů občas se naklánějící přes cestu apod.) se vybere úsek cca 50 až 70 metrů. Na jejím začátku a konci je dvojice praporků (start a cíl). Starší členové týmu musí se zavázanými očima pronést na hlavě ze startu do cíle kroužek (např. gumový kroužek z ringa). Mladší členové týmu jsou jejich průvodci. Vedou je za ruku a mohou je i slovně navigovat. Pokud někomu kroužek z hlavy spadne, vrací se na start a se stejným průvodcem jde znovu.

Poselství kruhu

Do středu kruhu o průměru cca 3,5 metru (vytvořeného například z lana) se umístí hromádka kuláčků (o průměru cca 8 m a šířce 2 cm; také se dají použít destičky podobně veliké), kde z jedné strany je písmeno a z druhé číslice. Číslice určuje pořadí písmena ve zprávě, kterou má družstvo vyluštit. Členové družstva jsou usazení asi 30 metrů od kruhu. Místo je vybráno tak, aby cesta ke kruhu zahrnovala nějaké obtížnější úseky (například prudší sešup, přechod přes potůček, přezení klády apod.). Z „ležení“ družstva vždy odejde dvojice, z nichž jeden má lakrosku, do níž má „ulovit“ jedno písmeno. Druhý účastník je tam proto, aby mu mohl poskytnout pomoc, protože při „lovení“ musí být nohy (chodidla) vně kruhu. Zprávou by mělo být nějaké skutečné poselství. To také umožňuje hráčům zvolit nějakou promyšlenější taktiku (například vybrat písmeno ze začátku a konce poselství, aby z toho mohli již celé poselství uhodnout).

Reflexe

V ní je vhodné se zaměřit jednak na strategii týmu – podle jakého klíče si určovali disciplíny, jak si určovali pořadí na disciplínách, kde si myslí, že by se dalo postupovat lépe atd., jednak na spolupráci mezi mladšími a staršími – co se jim na tom líbilo a co naopak ne, jestli je něco překvapilo nebo ne, a když ano, co to bylo, probíhalo by to jinak, kdyby všichni byli přibližně stejně staří apod.

Přesah

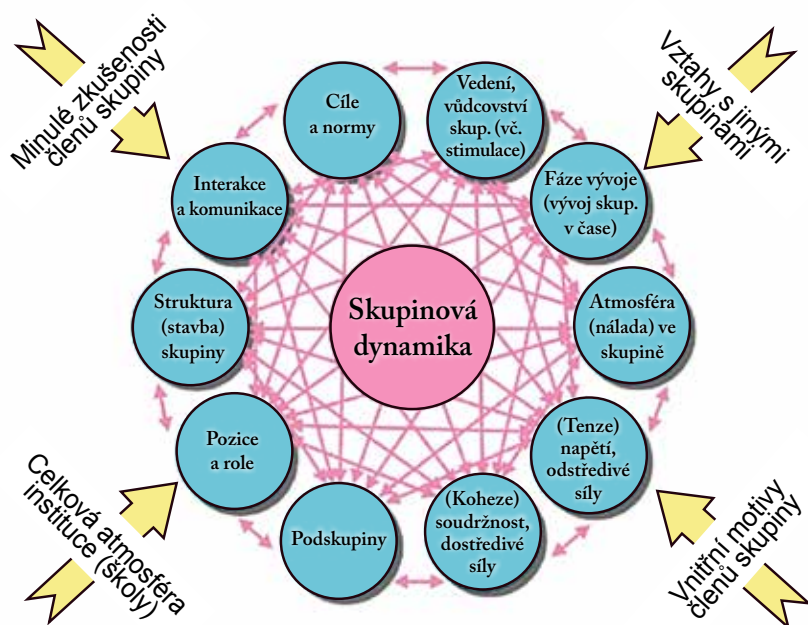
Tento víceboj může vyústit do podobné pointy jako předchozí Synergie. Za zvládnutí disciplín dostávají týmy části nějaké zprávy (případně klíč k jejímu rozluštění), ale celou zprávu mohou dát dohromady jen všechny týmy.

PŘÍLOHY

Příloha 1 – Skupinová dynamika

Převzato z práce Jakuba Švece Týmová práce⁸⁷

Skupiny, které lidé vytvářejí, jsou různě veliké, vznikají z různých důvodů, fungují na různých principech. V každé skupině bez rozdílu však existují určité síly a jimi působené procesy, určité procesy, které mají vliv na skupinu i na její členy. Tomuto souboru sil a protisil, jež ovlivňují skupinu a skupinové dění, se říká **skupinová dynamika**. Skupinová dynamika je složena z mnoha prvků, které se navzájem ovlivňují a vyvíjejí. Zásah do jednoho prvku ovlivní všechny ostatní a logicky i naopak. Na skupinovou dynamiku navíc působí i nejrůznější vnější síly a faktory. Na níže uvedeném obrázku jsou graficky znázorněny základní prvky skupinové dynamiky a jejich vztahy:

Podívejme se nyní stručně, co rozumíme jednotlivými prvky **skupinové dynamiky**:

- ▶ **Cíle a normy** – v každé skupině, jsou-li její členové alespoň chvilku pospolu, se postupně vytvoří jisté cíle (kam společně směřujeme). Individuální cíle jednotlivých členů se mohou lišit. Členové skupiny mohou vytvářet koalice a kliky (podskupiny) za účelem prosazení svých cílů ve skupině. O cílech se diskutuje, mohou kvůli nim a jejich rozdílnosti vznikat konflikty. Posléze vznikají nejrůznější pravidla a postupy (tj. normy), které by měly skupině pomoci cílů dosáhnout.
- ▶ **Vedení a řízení, motivace a stimulace** – jsou-li ve skupině vytyčeny cíle a stanoveny normy, které mají zajistit dosažení cílů, pak vedení (a řízení) je způsob, jak se pracuje s normami a s procesy ve skupině vůbec tak, aby bylo cíle dosaženo.

87) http://www.odyssea.cz/soubory/k_diplomky_studie_skripta/tymova_prace.pdf

Termín „vedení“ v našem pojetí vyjadřuje více svobody a spoluúčasti pro ty, kteří jsou vedeni. Pojem „řízení“ naopak (stejně jako např. řízení auta) vyjadřuje, že ti, kdož jsou řízeni, pouze vykonávají rozkazy, které jim dává „řidič“, tedy ten, kdo řídí. Aby členové skupiny měli zájem o dosahování cílů a dodržování norem skupiny, je vhodné vytvořit určité stimulační prostředí, které se snaží oslovit individuální motivy členů skupiny tak, aby dodržovali normy a snažili se o dosažení skupinových cílů.

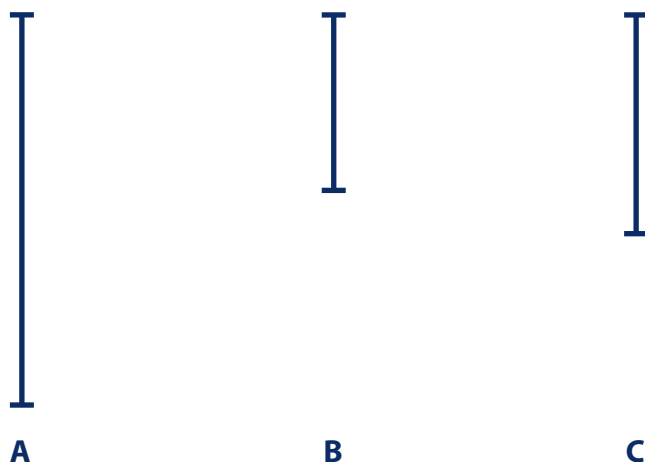
- ▶ **Interakce a komunikace** – nejvýraznější (viditelná) část vzájemného působení členů skupiny probíhá v oblasti interakce (vzájemné ovlivňování členů skupiny v co nejširším slova smyslu) a komunikace (verbální a neverbální). Způsob komunikace pak výrazně ovlivňuje zejména další oblasti skupinové dynamiky (např. atmosféru, způsoby vedení skupiny, jak skupina pracuje s cíli a normami, poměr dostředivých a odstředivých sil).
- ▶ **Podskupiny** – dříve či později vznikají v každé (větší) skupině. Přičemž je důležité, do jaké míry se členové podskupin ztotožňují s normami a cíli celé velké (mateřské) skupiny.
- ▶ **Struktura, stavba skupiny** – je tvořena systémem *pozic a rolí* v každé skupině. Takřka ve všech skupinách existují formální (dané zpravidla řádem organizace) a neformální struktury (vyplývající z osobních charakteristik členů). Tyto dvě struktury se mohou více méně překrývat či lišit.
- ▶ **Pozice a role** – pozice určuje místo toho kterého člena skupiny ve skupině, jeho zařazení, „umístění“ (ve struktuře). *Pozice* určuje status člena skupiny (soubor jeho práv /výhod/ a povinností), určuje rozsah jeho moci (co smí a co nesmí). *Role* je proti tomu charakterizována souborem chování, které skupina očekává, že bude „hrát“ ten který její člen na dané pozici.
- ▶ **Fáze vývoje skupiny, historie skupiny** – každá skupina se vyvíjí v čase, prochází určitými vývojovými stádii.
- ▶ **Atmosféra ve skupině** – skupiny se liší atmosférou, tedy jakousi „náladou“ skupiny. Atmosféru vytvářejí členové skupiny ve svých každodenních interakcích. Atmosféra výrazně ovlivňuje „kulturu organizace“ („firemní či školní kulturu“ – souhrn pravidel pro jednání i vztahy uvnitř organizace), ve které je skupina začleněna (viz např. dnes hojně používaný pojem „skryté kurikulum“).
- ▶ **Soudržnost (koheze) a napětí (tenze) neboli dostředivé a odstředivé síly** – mezi soudržností či dostředivé síly řadíme všechny síly a mechanismy, které způsobují, že jednotliví členové skupiny chtějí do skupiny patřit, cítí se být členy skupiny. Napětí (tenze) či odstředivé síly jsou naproti tomu síly, které rozleptávají skupinu a způsobují, že (některým/všem) členům skupiny ve skupině není dobře, nechťejí do skupiny patřit. Přetlak a výron velkého množství odstředivých sil může v krajním případě způsobit i rozpad skupiny.

Skupinový tlak

Se skupinovou dynamikou souvisí ještě jedna věc, o níž bychom zde rádi hovořili. Jak jsme výše uvedli, je pro nás vpravdě až životně důležité patřit do nějaké skupiny (nějakých skupin). V těchto skupinách chceme mít určité postavení, chceme být členy skupiny uznávání a obdivování. Abychom získali obdiv i uznání členů skupiny

a vůbec členství ve skupině, řídíme se (často i nevědomky) heslem „kdo chce s vlky být, musí s nimi výt“. Proto své hodnoty, vnitřní normy, dokonce i vnímání světa často přizpůsobujeme skupině. Tomuto procesu se říká skupinový tlak.

Pro ilustraci zde můžeme popsat pokus, který byl prováděn v USA. Náhodně vybrané osoby byly pozvány na jisté výzkumy. Výzkumník, který s nimi měl pokus provádět, se však „nedostavil“. S omluvou byla pokusná osoba přizvána na jiný pokus, prý „testy vnímání“ (ve skutečnosti testy skupinového tlaku). Pokusná osoba přišla do místnosti, kde již sedělo množství jiných pokusných osob (ve skutečnosti pomocníků výzkumníka), a posadila se na poslední volné místo na konci řady sedících lidí. Výzkumník zahájil pokus: uvedl, že se jedná o testy vnímání. Vyzval sedící publikum, aby každý postupně řekl, kterou ze tří úseček na tabuli on sám považuje za nejkratší. Testovaný byl pouze onen „pokusný“ člověk sedící na konci řady, který vešel do místnosti jako poslední, a tak na něj „náhodou“ přišla řada až nakonec. Několik kol se „nic“ nedělo, vše probíhalo hladce, tj. zbytek skupiny (ve skutečnosti pomocníci výzkumníka) i naše pokusná osoba se nelišili ve svých odpovědích. Až se najednou došlo ke třem úsečkám, které vypadaly asi nějak takto:

Jednotliví členové skupiny vstávali a postupně pronášeli (k překvapení pokusné osoby), že nejkratší je přece „céčko“. Nás asi nepřekvapí, že asi 60–80 procent pokusných osob, když na ně jako na poslední na konci skupiny přišla řada, řeklo, že nejkratší je úsečka „C“. Výsledky tohoto pokusu působí dost depresivním dojmem (jak velký dokáže skupina vyvinout na své členy tlak, aby přijali její normy a dokonce se odmítli řídit tím, co jim říkají smysly).

Nicméně je povzbudivé, že při různých variantách pokusu stačilo, aby alespoň jeden z řady lidí, kteří mluvili před pokusnou osobou, řekl, že nejkratší je úsečka „B“, a pak „béčko“ označovalo za nejkratší úsečku mnohem větší procento pokusných osob. Ve skupině vzniká skupinový tlak vlastně neustále. Tím, jak se členové skupiny chovají, vytvářejí rámec toho, co je normální, běžné. Tento tlak „běžného“ či „normálního“ způsobuje, že je pro členy skupiny nejjednodušší chovat se určitým (z pohledu skupiny přijatelným) způsobem (např. podřizovat se skupinovým normám). Jinými slovy: skupinový tlak může sloužit k „dobrému“ (nutí členy skupiny dodržovat normy)

i ke „zlému“ (může vést k netvůrcí přizpůsobivosti). A pro každého z nás je důležité klást si otázku: kdy je vhodné se „přizpůsobit“ skupině a kdy jí „klást odpor“ (a jaké důsledky to pro mne bude mít)?

Skupinový tlak tedy existuje, jedná se o tlak, který vytváří skupina již tím, že existuje, na své členy, aby se přizpůsobili skupině a dodržovali skupinové normy (kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti). Skupinová konformita (snaha podříditi se skupině) však začíná slábnout, jakmile se jí postaví alespoň jeden člověk. Pak už jen stačí, aby získal minimálně jednoho podporovatele, spojence, a často se konformita zcela rozpadá, respektive vytváří se vlastně konformita „nová“, protichůdná vůči „staré“. (Např. dříve bylo normální mlčet, i když se nám na poradě nelíbilo a všichni se tomu více méně podřizovali. Nyní se ozval nový kolega, že se mu to a to nelíbí, přidala se k němu ta druhá nová kolegyně a rázem začali o tom, co se jim nelíbí, hovořit takřka všichni...).

Pokud se člověk pokouší změnit zaběhnutý systém práce ve skupině (např. skupinové postupy či způsoby dosahování cílů), pokud má určitou vizi, vytváří na něj často skupina tlak, aby od toho ustoupil (nemůžeme nezapomenout Jana Husa či Ježíše). Je na něm, na jeho osobní statečnosti a trpělivosti, zda tlaku podlehne, či nikoli. I na účastníky kurzů týmové spolupráce je poté, co se vrátí zpět do svých „mateřských“ skupin, vyvíjen tlak, který jde proti tomu, co se rozhodli změnit či co se naučili.

Na druhou stranu lze říci, že jsou situace, kdy je zcela na místě tlaku skupiny „podlehnout“ a nebýt ten „jediný v opozici“, přijmout pohled skupiny. Neexistuje však žádné přesné konkrétní doporučení, kdy stát za svým, kdy odolávat a kdy tlaku podlehnout. To je na každém z nás. (Patrně celý život se budeme muset v různých situacích rozhodovat vždy znovu a znovu, kdy podlehnout, kdy být konformní a kdy se skupinou/okolím polemizovat.)

Příloha 2 – Týmové role podle Raymonda M. Belbina⁸⁸

Na základě svého výzkumu na Administrative Staff College v Henley určil Raymond Meredith Belbin osm rolí, které musí být v týmu obsazeny, aby fungoval efektivně. Tyto role nemusí být naplněny stejnou měrou a nejsou všechny potřebné po celou dobu činnosti, ale jestliže některá chybí, tým nebude pracovat tak dobře, jak by mohl. To ovšem neznamená, že v každém týmu musí být aspoň osm lidí (sám Belbin uvádí, že optimální je 4 až 6). Členové mohou zastávat víc než jednu roli. Belbin také zjistil, že většina lidí preferuje dvě role v týmu. Jednu více a jednu méně.

Podrobnější popis rolí

1. Šéf

Základní duševní nastavení: Stablní dominantní extrovert

Nemusí být šéfem týmu formálně (kvůli postavení), ale nejlépe se hodí na tuto funkci. Je tím, kdo týmu předsedá a koordinuje úsilí všech za účelem dosažení vnějších cílů a splnění úkolů. Zaujímá objektivní neutrální pozici, vyniká cílevědomostí. Předpokládá se u něj nadprůměrná inteligence, ale nijak zářný ani tvořivý intelekt. Málokdy je autorem nějakého velmi dobrého nápadu. Podstatnější je u něj to, čemu se říká charakter: má disciplinovaný přístup založený na vnitřní kázni. Často má něco, čemu se říká „charisma“, ale přesnější je mluvit o přirozené autoritě. Je dominantní, ale nenásilným, uvolněným způsobem – nesnaží se o to, aby dominoval. Instinktivně lidem důvěřuje, pokud není zcela evidentní, že jsou nedůvěryhodní. Je prost žárlivosti.

Vidí jasně, v čem jsou silné i slabé stránky jednotlivých členů týmu, a směřuje lidi k tomu, co jim jde nejlépe. Uvědomuje si nezbytnost využití kombinace schopností jednotlivých členů týmu co nejefektivnějším způsobem. To znamená, že on je tím, kdo určuje pravomoci a zodpovědnosti ostatních a kdo vidí mezery a snaží se je odstranit. Dovede dobře mluvit i naslouchat. Komunikuje snadno oběma směry, není mluvka ani nemluva. Je velmi pozorný posluchač.

Šéf formuluje skupinové cíle a stanoví program práce. Vybírá problém, jímž se má tým zabývat, a určuje priority, ale nesnaží se dominovat diskusi. Jeho vlastní příspěvky jsou formulovány spíše jako otázky než jako tvrzení nebo návrhy. Poslouchá, shrnuje názory a postoje skupiny a vyjadřuje skupinové citění. Je-li potřeba rozhodnout, rozhoduje pevně, poté, co každý vyjádřil svoje mínění.

2. Vyhledávač zdrojů

Základní duševní nastavení: Stablní dominantní extrovert

Je to pravděpodobně nejoblíbenější člen týmu. Je uvolněný, družný, společenský, o všechno se zajímá. Reaguje pozitivně a s nadšením, ale má sklon svůj zájem zase

88) Pro tuto přílohu byly použity materiály vytvořené PhDr. Janem Holejšovským pro SVČ Lužánky (charakteristika týmových rolí) a prezentace RNDr. Tomáše Řeháka – Špalka z instruktorské LŠ EJMHE 2007 (test týmových rolí včetně typických výroků).

rychle ztrácet. Častokrát se pohybuje mimo skupinu a přináší informace, nápady a kontakty zvenčí. Snadno se přátelí a má spoustu kontaktů. Na svém pracovišti je zřídka, a když, tak nejspíš telefonuje. Je to obchodník, diplomat, styčný důstojník, vždy zkoumající nové možnosti v širokém okolí. Jeho schopnost přinášet nápady a stimulovat inovaci svojí aktivitou vede lidi k tomu, že ho mylně považují za člověka plného nápadů, on ale nedisponuje výraznější originalitou, která je typická pro *Inovátora*. Je spíš schopen rychle rozpoznat význam nových nápadů.

Nemá-li povzbuzení od ostatních, například v individuální práci, snadno ztrácí zájem, nudí se a je nevykonný. V týmu je výborný improvizátor, je-li pod tlakem, je velice aktivní, ale vysadí, když tlak povolí. Může se stát, že nesplní úkoly, které na sebe vzal v krátkodobém návalu nadšení. Jeho široký záběr a množství vnějších zájmů ho může vést (stejně jako *Inovátora*) k tomu, že stráví mnoho času podružnostmi, které ho zajímají. Význam jeho role spočívá v tom, že zabráňuje stagnaci, zcepenění týmu a udržuje tým v kontaktu s realitou.

3. Režisér

Základní duševní nastavení: Úzkostný, vnitřně napjatý dominantní extrovert

Je plný nervní energie, je otevřený, emocionální, impulsivní a netrpělivý, někdy protivný a snadno podrážděný. Je soupeřivý a vítá příležitost ke konfrontaci. Často se naštvě, ale nechová zášť dlouho. Je nejpodezřívavější z týmu, snadno se urazí a mívá pocit, že se ostatní proti němu spiklí.

Jeho posláním je dát týmovému úsilí nějaký tvar. Dává týmu ze sebe víc než *Šéf*. Usiluje o to, aby diskuse měly nějaký řád, snaží se sjednotit názory, cíle i praktické úvahy do jednoho schůdného projektu, tlačí na rychlé rozhodnutí a jeho realizaci. Vyzařuje z něho sebevědomí, které často překrývá silnou nejistotu a pochyby o sobě. Potřebuje vidět výsledek, aby získal sebejistotu.

Jeho poněkud nutkavé úsilí je vždy zaměřeno na tyto cíle, které se většinou kryjí s cíli týmu, ale Režisér daleko víc vnímá tým jako „rozšíření“ (extenzi) sebe sama než třeba *Šéf*. Chce akci a chce ji hned. Je soutěživý, netoleruje neukázněnost, nepřesnost a nesystematické myšlení. Lidé mimo tým jej nejspíš hodnotí jako hrubého a neomaleného. I lidem v týmu hrozí, že je občas převálcuje, dokáže udělat v týmu nepříjemno. Ale postrkuje věci kupředu.

4. Inovátor

Základní duševní nastavení: Dominantní, velmi inteligentní introvert

Je v týmu zdrojem originálních myšlenek, nápadů a návrhů. Je to nápaditý člověk. Ostatní mají samozřejmě nápady také, ale jeho myšlenky vynikají originalitou a radikálností, s jakou se vyrovnává s problémy a překážkami. Má nejlepší představivost a intelektovou kapacitu z členů týmu. On nejspíš začne hledat zcela nový přístup k problému, když tým zabředne do bažin bezvýchodnosti, nebo vnese nový pohled do již přijaté linie činnosti. Daleko víc se zajímá o velké a podstatné věci než o detaily a je opravdu schopen pohořet na detailech a dělat chyby z nedbalosti. Je důvěřivý a bezprostřední v míře pro introverta netypické. Dovede být také ježatý a útočit na ostatní členy týmu, zvláště když kritizuje jejich myšlenky. Cílem jeho kritiky je většinou vyčistit pole pro jeho vlastní nápady a obvykle následuje jeho protinávrh.

Potíž s Inovátorem je v tom, že věnuje příliš mnoho své tvůrčí energie nápadům, které ho zaujmou, ale které nesouvisí se zájmy a cíli týmu. Může těžko snášet kritiku vlastních nápadů, příliš se bránit a snadno trucovat, když tým jeho nápady pitvá nebo odmítne. Může skutečně vypnout a odmítnout se dál zúčastnit. Dá to dost práce, obezřetného zacházení a uvážlivého chlácholení (většinou ze strany *Šéfa*), aby se z něj dostalo to nejlepší. Ale přes všechny tyto chyby je to právě on, kdo dává týmu životodárnou jiskru.

5. Kritik

Základní duševní nastavení: Vysoce inteligentní stabilní introvert

Ve vyváženém týmu jen on a *Inovátor* potřebují mít vysoké IQ. Na rozdíl od *Inovátora* je ale *Kritik* trochu studený čumák. Je spíš vážný a nepříliš vzrušující. Jeho přínosem je rozvážná a nezaujatá analýza, spíš než tvůrčí nápady. Stěží přijde s originálním nápadem, daleko spíš zabrání týmu, aby se zabýval zavádějícím projektem.

Přestože je ve své přirozenosti spíš kritikem než tvůrcem, nekritizuje obvykle samoučelně, ale tehdy, když vidí nedostatky v plánu nebo v argumentech. Kupodivu je nejméně motivovaným členem týmu. Nadšení a euforie mu prostě nesedí. Nedostatek motivace je u něho výhodou, protože osobní zaujetí u něho nenarušuje a nezamlžuje jeho úsudek. Přizpůsobuje se pomalu, potřebuje čas, aby si věci promyslel, ale jeho úsudek je neobjektivnější z týmu. Velmi cenná je jeho schopnost strávit, interpretovat a zhodnotit množství složitého textu, schopnost analyzovat problémy a posoudit nápady i úsudky ostatních.

Někdy je netaktní a přezíravý, což mu na oblibě nepřidá, a dokáže srážet morálku týmu v nepravý čas. Přesto, že není tíživý a snaživý, může soupeřit, zvláště s těmi, jejichž schopnosti se překrývají s jeho, což jsou většinou *Šéfa* a *Inovátor*. Je důležité, aby byl upřímný a přístupný ke změně, jinak hrozí, že bude příliš negativistický a jeho kritičnost převáží nad ochotou přijímat nové myšlenky. I když je poctivý a spolehlivý, postrádá veselost, vroucnost, představitivost a bezprostřednost. Přesto má vlastnost, pro kterou je v týmu nepostradatelný: jeho úsudek je sotvakdy mylný.

6. Organizátor

Základní duševní nastavení: Stabilní, ukázněný

Je to zkrátka „tahoun“ – praktik a organizátor. Rozhodnutí a strategie mění v definované a proveditelné úkoly, na kterých lidé mohou začít pracovat. Zajímá se o to, co je schůdné, a jeho hlavním přínosem je převádění týmových plánů do uskutečnitelné podoby. Vyhledává cíle a soustavně směřuje k jejich naplnění. Má stejně jako *Šéf* silný charakter a disciplinovaný přístup. Je pozoruhodný svou upřímností, vnitřní integritou a důvěrou ve spolupracovníky. Nevzdává se snadno. Z míry ho vyvede nejspíš jen náhlá změna plánu. Nedovede se orientovat v nestabilních, rychle se měnících podmínkách.

Potřebuje totiž stabilní struktury a vždy se je snaží vytvářet. Když dostane rozhodnutí, vytvoří harmonogram činností, má-li k dispozici skupinu lidí a cíl, vytvoří organizační schéma. Pracuje efektivně, systematicky metodicky, ale poněkud nepružně, a nereaguje na rozevláté spekulativní myšlenky, které nemají bezprostřední viditelnou souvislost s konkrétním úkolem. Zároveň je obvykle velice ochoten upravit své harmonogramy a návrhy i přijatým plánům a stanoveným systémům.

Může příliš bažit po uznání v týmu, což může být na škodu, pokud se to projevuje formou negativní nekonstruktivní kritiky návrhů prosazovaných ostatními členy týmu. Obvykle je však blízko „týmovému těžišti“. Když si někdo nemůže vzpomenout, co se rozhodlo a co má dělat, dozví se to spolehlivě právě u Organizátora.

7. Týmový hráč

Základní duševní nastavení: Stabilní nedominantní extrovert

Je to nejcitlivější člen týmu. Uvědomuje si potřeby a starosti druhých a nejcitlivěji vnímá emoční proudy mezi členy skupiny. Ví nejvíce o soukromém životě a rodinných potížích ostatních v týmu. Je milý, oblíbený, neprosazuje se, je cementem držícím tým pohromadě. Je oddaný týmu jako celku (to však neznamená, že se ve sporu nemůže přidat na jednu stranu) a podporuje ostatní. Jeho přirozenosti odpovídá spíš stavět na myšlenkách druhých než je napadat nebo vznášet konkurenční protinávrhy.

Je dobrý a ochotný posluchač, dobře a snadno komunikuje uvnitř týmu a povzbuzuje k tomu i ostatní. Jako zastánce jednoty a souladu vyrovnává napětí a střety, které mohou vzniknout vlivem *Režiséra*, *Inovátora*, případně i *Kritika*. Obzvláště nemá rád osobní konflikty. Sám se jim vyhýbá a snaží se je urovnat mezi ostatními.

Je-li tým v napětí nebo v obtížích, je jeho vcítění, porozumění, oddanost a podpora obzvláště potřebná. Díky své nesoutěživosti a touze po harmonii se zdá být trochu moc měkký a nerozhodný, ale stává se tak stálou tmelící silou v týmu. Je vzorným členem týmu, ale v normálních podmínkách jeho přínos nemusí být příliš zřetelný. Jeho přínos se stává zřejmým, když není přítomen – zvláště v době konfliktů a napětí.

8. Dotahovač

Základní duševní nastavení: Úzkostný introvert

Má starost o to, co se může zhatit. Nemá pokoj, dokud osobně neprovede každý detail a osobně se neujistí, že všechno bylo náležitě uděláno a na nic se nezapomnělo. V týmu se neprosazuje, ale udržuje stále pocit povinnosti, který komunikuje ostatním a ponouká je k činnosti. Ovládá se a má silný charakter. Je ovšem netrpělivý a netolerantní vůči méně zodpovědným členům týmu.

Má-li nějaký skutečně vyhraněný zájem, tak je to rád. Úzkostně dodržuje termíny a plní harmonogram. Když si nedá pozor, může se stát demoralizujícím škarohlídem s deprimujícím vlivem na ostatní členy týmu. Snadno ztratí přehled o celkových cílech a snadno zabředne do detailů. Přesto je jeho neúnavný dohled důležitým přínosem pro tým.

9. Specialista

Často nebývá skutečným členem týmu, nýbrž si jej tým „najímá“ na nějakou konkrétní odbornou činnost. Podstatné ovšem je, že musí být k týmu loajální. K původní osmici rolí z roku 1981 jej Belbin přidal až o sedm let později – právě pro její zvláštní charakter, který mnohem víc závisí na odborné (věcné stránce) než na osobnostních kvalitách. Specialista pro tým dělá to, k čemu ostatní jeho členové nemají kompetence (nikoliv osobnostní předpoklady).

Podstatné je si uvědomit, že všechny role v týmu jsou cenné a nezastupitelné – i když nám nemusí být všechny stejně sympatické. Je to něco podobného, jako ve smyčcovém kvartetu jsou nezbytné všechny nástroje, byť nám některý z nich může být milejší než ostatní.

Otázky k testu týmových rolí

1. **Co si myslím, že mohu týmu přinést?**
 - A. Umím rychle rozpoznat a využít nové příležitosti.
 - B. Umím dobře spolupracovat se širokou škálou lidí.
 - C. Často přicházím s novými nápady.
 - D. Umím „vytáhnout“ lidi, kdykoli vidím, že mají něco, co přispěje skupině.
 - E. Mohu pomoci dotáhnout projekt až do úspěšného konce, budu-li dostatečně efektivní.
 - F. Jsem připraven/a být dočasně nepopulární, pokud to povede k výsledku skupiny.
 - G. Umím odhalit situaci, kterou jsem už zažil/a, a u takové určit, co bude fungovat.
 - H. Umím najít a zdůvodnit alternativní cesty k řešení a vyvarovat se předpojatosti.
2. **Mám-li v týmové práci nějaké slabiny, pak to, že:**
 - A. Nesnesu, pokud není porada jasně strukturovaná, řízená a dobře vedená.
 - B. Dávám až příliš velkorysý prostor všem, jejichž názor by mohl být platný a nebyl ještě důkladně probrán.
 - C. Hned se ujímám slova a hodně hovořím, kdykoli se objeví nové nápady.
 - D. Mám úzce racionální pohled na věci, který mi brání okamžitě a nadšeně se zapojovat do aktivit.
 - E. Ostatní mě mají za velmi autoritativní a silnou osobnost.
 - F. Neumím vést ostatní „z přední linie“, protože neustále musím myslet na vztahy a atmosféru ve skupině.
 - G. Občas se ztrácím ve svých nápadech a myšlenkách a nesleduji, co se děje.
 - H. Až příliš přemýšlím o detailech, možných problémech a překážkách.
3. **Když se zapojujím do projektu s dalšími lidmi:**
 - A. Umím lidi ovlivnit, aniž bych na ně vyvíjel/a nátlak.
 - B. Bráním svou pozorností opomenutím a vzniku zbrklých chyb.
 - C. Jsem připravený/á vyvinout aktivitu, aby porady nebyly ztrátou času nebo neztratily ze zřetele svůj cíl.
 - D. Snažím se vnést do něho něco originálního.
 - E. Jsem kdykoli připraven/a podpořit dobrý návrh, který přispěje k cíli skupiny.
 - F. Rád zjišťuji a přináším nejnovější myšlenky a objevy v oblasti, kterou se projekt zabývá.
 - G. Mám pocit, že ostatní oceňují mou schopnost chladného úsudku.
 - H. Je možné se spolehnout, že důležitou práci dokáží zorganizovat (uspořádat).
4. **Pro mou práci v týmu je charakteristické, že:**
 - A. Tiše se snažím co nejlépe poznat své kolegy.
 - B. Nevadí mi polemizovat s ostatními či zastávat menšinový názor.

- C. Umím najít jasný argument, kterým vyvrátím neopodstatněné návrhy.
 - D. Umím udržet věci v chodu, jakmile jsou podle plánu spuštěny.
 - E. Vyhýbám se rutině a přicházím s neočekávanými novinkami.
 - F. Vnším perfekcionismus a důslednost do všeho, na čem se podílím.
 - G. Umím využít kontakty, které mám mimo tým.
 - H. Zajímají mě názory ostatních, ale neváhám vyslovit svůj názor, když má dojít k rozhodnutí.
5. **Práce v týmu mě uspokojuje, když:**
- A. Mohu zkoumat problémy a zvažovat varianty.
 - B. Mohu hledat praktická řešení problémů.
 - C. Mám pocit, že podporuji dobré vztahy v týmu.
 - D. Mám velký vliv na rozhodnutí.
 - E. Mohu se setkávat s lidmi, kteří mi ukáží něco nového – obohatí mě.
 - F. Dokážu ostatní přimět k souhlasu se zvolenou cestou.
 - G. Se cítím v dané oblasti „silný v kramflecích“ a mohu se práci plně věnovat.
 - H. Mohu zapojit svou představivost (fantazii).
6. **Stojím-li před urgentním úkolem spolu s neznámými lidmi:**
- A. Raději zkusím najít řešení sám/sama, než to vysvětlovat ostatním.
 - B. Zkusím pracovat s člověkem, který prokáže nejpozitivnější přístup, jakkoli bude spolupráce složitá.
 - C. Zkusím úkol rozdělit na menší části a každému přidělit tu, která mu bude nejbližší.
 - D. Spolehnu se na svůj cit pro naléhavost, který nám pomůže držet se harmonogramu.
 - E. Věřím, že zůstanu klidným/ou a racionálně věc promyslím.
 - F. Pokusím se bez ohledu na tlak držet na zřeteli původní cíl.
 - G. Převezmu vedení skupiny, pokud se bez toho nepohne z místa.
 - H. Zkusím zahájit diskusi, abych dostal/a věc do pohybu a otevřel/a cestu novým myšlenkám.
7. **Když se v týmu objeví problém či konflikt:**
- A. Mám tendenci být netrpělivý/á a utínat lidi, kteří podle mě brání pokroku.
 - B. Podle ostatních vše příliš analyzuji a nedávám prostor intuici.
 - C. Snažím se ujistit, že vše bylo doposud uděláno správně, což může brzdit další postup.
 - D. Snadno mě to znudí a čekám, až to někdo aktivní rozetne.
 - E. Ztrácím zájem pokračovat, pokud dojde ke zpochybnění cílů práce.
 - F. Dokáži někdy jen stěžít vysvětlit složitější myšlenky, se kterými jsem přišel.
 - G. Dokáži vědomě požádat jiné o pomoc s věcmi, které sám/sama nezvládnou.
 - H. Váhám přednést své názory, pokud narážím na zřejmou opozici.

Šéf (ŠÉ)

„Nejprve se zaměříme na... a později...“
 „Abych to shrnul, vypadá to, že hlavním bodem našeho jednání je...“
 „Možná, že byste mohli... a pak uděláme...“
 „Petr by se mezitím mohl soustředit na...“
 „Do příště si všichni napíšeme...“

Vyhledávač zdrojů (VZ)

„Tak koupíme stan od vojáku, zrovna teď prodávají v Plzni...“
 „Nedávno jsem četl, že tohle řešili Číňani v osmnáctém století...“
 „Sekyrku tady mám. Chcete velkou nebo malou?“
 „Neřeší tohle ta nová příručka pro zastupitele obcí?“

Režisér (RE)

„Ztrácíme čas, tohle není důležité.“
 „Nezapomeňte, že naším cílem je...“
 „Já vidím jádro problému v tom, že...“
 „Ano, můžeme to udělat, ale náš problém to neřeší!“
 „Když zkombinujeme to, co říkal Petr, s tím, co říkala Alena, vyjde nám...“

Inovátor (IN)

„A co takhle zkusit...“
 „Napadlo mě, že bychom mohli...“
 „Pojďme na to úplně jinak...“
 „Bezva, tohle ještě nikdo asi nezkusil.“
 „To je nuda, to už jsme dělali předloni.“

Organizátor (OR)

„Ano, tohle zařídím!“
 „Chápu to správně, že bych měl do příště...“
 „Pojďme to říct nějak jednoduše!“
 „Na to stačí tři šrouby do rohu!“
 „Tak tady to je.“

Kritik (KR)

„Vy jste asi nepostřehli ustanovení § 268, odst. 4. písm. c)“
 „Až rozebereme lešení, tak to celé spadne.“
 „To je vyložená pitomost.“
 „Z navržených možností mi připadá nejlepší ta třetí.“

Týmový hráč (TH)

„Myslím, že Martin chce něco říct.“
 „Počkejte, nesmějte se, mně přišlo zajímavé, co Alena navrhla.“
 „Měli bychom udělat přestávku.“
 „Nebudme zbytečně osobní.“
 „Nezapomeňte, že Jitka má příští týden narozeniny.“

Dotahovač (DO)

„Chce to ještě jednou přetříť.“
 „Zkusil jsem ještě dopsat předmluvu, aby to všichni lépe pochopili.“
 „Pojďme to shrnout do nějaké přehledné tabulky.“
 „Zopakujme si to celé ještě jednou.“

Specialista

„Věřte mi, dělám to už dlouho.“
 „Pokud se na to podíváme z pohledu sociální antropologie, je jistá asymetrie v degeneraci kognitivních funkcí pravděpodobná.“
 „Čemu na tom nerozumíte?“
 „Tohle není můj obor, k tomu se nechci vyjadřovat.“

Klíč k testu

Odpovědi na jednotlivé otázky (v závislosti na volbě konkrétní odpovědi A až H) charakterizují tyto týmové role:

Otázka	A	B	C	D	E	F	G	H
1.	VZ	TH	IN	ŠÉ	DO	RE	OR	KR
2.	OR	ŠÉ	VZ	KR	RE	TH	IN	DO
3.	ŠÉ	DO	RE	IN	TH	VZ	KR	OR
4.	TH	RE	KR	OR	IN	DO	VZ	ŠÉ
5.	KR	OR	TH	RE	VZ	ŠÉ	DO	IN
6.	IN	TH	ŠÉ	DO	KR	OR	RE	VZ
7.	RE	KR	DO	VZ	OR	IN	ŠÉ	TH

Doplňky na základě připomínek oponentů

Na této stránce stručně reagujeme na několik věcných připomínek recenzentů, které jsme nezpracovali do textu, ale které pokládáme za natolik důležité, aby nezapadly a mohl ses jimi zabývat i mimo četbu této publikace ☺.

1. Děti s komplikovaným původem

Tím myslíme děti, které pocházejí z adopce, vyrůstají v náhradní rodinné péči (pěstounské rodiny) nebo v dětských domovech. U nich jistě bude daleko složitější práce s „rodinnými kořeny“ vzhledem k tomu, že mnohé z nich svoji původní rodinu nemají a tu náhradní mohou najít až v pozdějším věku. Pokud takové děti v oddílech jsou, je potřebná velká citlivost při práci s tímto tématem, neboť to pro ně může být hodně obtížné a bolestivé – pocít, že nikam nepatřím, že jsem na světě sám, atp. Obecně platí, že je třeba spolupráce s adoptivními rodiči a posilování vědomí, že tito jejich rodiče jsou stejně tak kvalitní jako rodiče jiných dětí (často musí být ještě odvážnější a obětavější). Jde tedy o to těmto dětem zprostředkovat to, co před lety vyslovil Zdeněk Matějček: „*Není hlas krve. Dítě přijímá za matku tu osobu, která se k němu matersky chová. Adoptivní rodiče, pěstouni či jiní vychovatelé dítěte v náhradní rodinné péči jsou psychologicky pravými rodiči, jestliže skutečně za své dítě přijímají.*“⁸⁹

Pro tyto děti má také zásadní význam dobrá parta, neboť v ní mohou plně zažívat, že opravdu „někam patří“.

2. Iniciační rituály přijetí člena do party

Jsou party, kde tyto rituály mají velký význam. S tím je ale spojeno určité nebezpečí: touha stát se členem party za každou cenu může vést k ochotě udělat pro to cokoliv, tedy i to, co je nemorální nebo nebezpečné (zvláště u dětí, které mají rodinné zázemí značně oslabené). Proto je důležité, aby i v rámci skautského prostředí takové přechodové rituály existovaly, byly jak pěkné, tak v sobě nesly pozitivní morální náboj.⁹⁰

3. Vytváření společných pravidel prostřednictvím komunitního kruhu

Pojem komunitní kruh vychází z pojmu *komunita – společenství*. Je to společné setkání v kruhu všech příslušníků určitého společenství. Jeho posláním je v prvé řadě navození prožitku společenství a výměna informací, které se týkají našich postojů, názorů a pocitů.⁹¹

4. Hierarchie a sítě vztahů

V tabulce typů lidí podle vhodného způsobu motivace (*Objevitel, Usměrnovatel, Sladovatel a Zpřesňovatel*) se vyskytují termíny *vertikální hierarchie* a *horizontální síť vztahů*. Tou první se rozumějí vztahy na různé úrovni: nadřízený a podřízený, starší a mladší, společensky výše a níže postavený atd. Naproti tomu horizontální síť vztahů je tvořena vztahy na stejné úrovni: sourozenci, spolužáci, „řadovými“ členy oddílu atd.

89) Zájemcům doporučujeme *Průvodce náhradní rodinnou péčí*, kde je spousta dalších informací i zdrojů: http://www.adopce.com/_files/adopce-f39331e567241cca38b868acf6d7ff52/pruvodce-nahradni-rodinnou-peci-2014.pdf.

90) Jde například o přechodové rituály jak mezi jednotlivými oddíly (vlčata-skauti), tak v rámci dané skupiny (když jde o „povýšení“ z funkce do funkce, atp.).

91) Více zde: <http://www.respektovat.com/clanky-rozhovory/komunitni-kruh-a-skola/>

Literatura

V předchozích metodikách *Kdo jsem* a zejména *Můj kamarád* jsme uvedli řadu publikací, které jsou oporou i pro oblast *Můj domov*. V textu je také řada odvolávek na konkrétní knížky, kde jsou uvedeny jak konkrétní programové typy, tak i odborná východiska (zejména VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005). Zde ti tedy nabízíme spíš ty publikace, které k tématu domova, rodiny, party či týmu přinášejí širší souvislosti a spoustu inspirací.

- BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá láska*. Praha: Academia, 2013.
 BAUMAN, Zygmunt. *Tekuté časy*. Praha: Academia, 2008.
 BOBEK, Milan, PENIŠKA, Petr. *Práce s lidmi*. Brno: NC Publishing, 2008.
 CRABB, Larry. *Umění přiblížit se*. Praha: Návrat domů, 2000.
 CRABB, Larry. *Uvnitř*. Praha: Návrat domů, 1993.
 ENOMIYA-LASSALLE, Hugo M.. *Kam se ubírá člověk*. Brno: Cesta, 1998.
 EVELY, Louis. *Láska a manželství*. Ústí nad Orlicí: Grantis, 2000.
 FANDERLIK, Velen. *Listy Jurovi. Úvahy, vzpomínky. Hry, života běh*. Praha: TDC Junák, 2014.
 GALIMBERTI, Umberto. *Znepokojivý host*. Ostrava: Moravapress, 2013.
 GILBERT, Guy. *O dětech a výchově*. Praha: Portál, 2009.
 GILBERT, Guy. *Ať se ti život povede*. Praha: Portál, 2012.
 HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998.
 HERMAN Marek. *Najděte si svého manžana*. Olomouc: Hanex, 2008.
 KOUKOLÍK, František, DRTILOVÁ, Jana. *Vzpoura deprivantů*. Praha: Galén, 2006.
 LIPOVETSKY, Gilles. *Soumrak povinnosti – Bezbolestná etika nových demokratických časů*. Praha: Prostor, 1999.
 LIPOVETSKY, Gilles. *Paradoxní štěstí – Esej o hyperkonzumní společnosti*. Praha: Prostor, 2007.
 LIPOVETSKY, Gilles. *Éra prázdnoty – Úvahy o současném individualismu*. Praha: Prostor, 2003.
 MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005.
 MLČOCH, Lubomír. *Ekonomie rodiny v proměnách času, institucí a hodnot*. Karolinum, Praha 2014
 MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, Praha 2008
 MRKVIČKA, Jiří. *Knížka o radosti*. Chrudim: Hospic Chrudim, 2013. (Praha: Avicenum, 1984)
 NAUMANN, Frank. *Umění sympatie*. Praha: Portál, 2010.
 NAZARE-AGA, Isabelle. *Nenechte sebou manipulovat*. Praha: Portál, 2011.
 NOVÁK, Jaroslav. *Junácká družina*. Praha: Mladá fronta, 1968.
 PECK, M. Scott. *Svět, který čeká na zrození*. Praha: ARGO, 2003.
 PLAMÍNEK, Jiří. *Týmová spolupráce a hodnocení lidí*. Praha: Grada, 2009.
 PLAMÍNEK, Jiří. *Konflikty a vyjednávání: Umění vyhrávat, aniž by někdo prohrál*. Praha: Grada, 2012.

- PLAMÍNEK, Jiří. *Tajemství motivace: Jak zařídit, aby pro vás lidé rádi pracovali*. Praha: Grada, 2010.
- PLAMÍNEK, Jiří. *Vedení lidí, týmů a firem – Praktický atlas managementu*. Praha: Grada, 2011.
- REITMAYEROVÁ, Eva, BROUMOVÁ, Věra. *Cílená zpětná vazba*. Praha: Portál, 2007.
- RUDHYAR, Dane. *Za hranice individualismu*. Praha: Půdorys, 1995.
- SULLEROTOVÁ, Evelyne. *Krise rodiny*. Praha: Karolinum, 1998.
- VANIER, Jean. *Cesta k lidství*. Praha: Portál, 2004.

O autorech

Mgr. Svatava Šimková – Sluníčko

svavasi@centrum.cz

Vystudovala Pedagogickou fakultu v Ostravě, obor český jazyk a hudební výchova. Má za sebou 25 let učitelské praxe na druhém stupni základní školy a 14 let vedení dětského pěveckého sboru tamtéž. V rámci občanského sdružení Údolí Třebůvky bojuje proti výstavbě průplavu D. O. L., je strážkyní ochrany přírody v CHKO Litovelské Pomoraví.

Od začátku 90. let se podle svých sil podílí na činnosti skautského střediska Šíp v Lošticích (nyní jako předsedkyně revizní komise), kde úspěšně působí jako vedoucí oddílu a členka střediskové rady její dcera. Junákem prošli i její dva starší synové. Ona sama je od roku 2010 členkou Odboru duchovní výchovy Junáka.

V současnosti je zaměstnána jako odborná pracovnice v Národním institutu pro další vzdělávání MŠMT. Publikuje na odborných portálech, zejména na *www.rvp.cz*. V roce 2013 napsala spolu s Edym metodickou publikaci *Můj kamarád*.

Mgr. Jiří Zajíc – Edy

edy@skaut.cz

Vystudoval obor Numerická matematika na MFF UK. Do roku 1990 pracoval jako matematik analytik ve Výpočetním centru VŠE Praha na programech využívání počítačů pro podporu výuky. Současně byl členem československého (ilegálního) týmu pro křesťanskou výchovu. Po roce 1990 pracoval v Českém rozhlasu, České radě dětí a mládeže, Radě pro rozhlasové a televizní vysílání a Národním institutu dětí a mládeže. V současné době je odborným pracovníkem Národního institutu pro další vzdělávání MŠMT.

V Junáku začal vedením vlčácké smečky na podzim 1968. V letech 1970–1990 byl vedoucím odboru turistiky při TJ Sokol Praha Krč, z něhož vzniklo největší skautské středisko v ČR Blaník. V letech 1990–2001 byl členem Ústřední rady Junáka, zpravodajem pro duchovní výchovu. V letech 1992–1995 místostarostou. V současné době je instruktorem VS Gemini, předsedou Odboru duchovní výchovy a členem metodické skupiny Junáka pro nový program.

Je autorem či spoluautorem knih *Rozhovory s kardinálem Miloslavem Vlkem* (1997), *Poutník po hvězdách. Rozhovory s Erazimem Kohákem* (2001 – společně s Romanem Šantorou – Bobem), *Nikdy nekončící dobrodružství* (2006), *Kdo jsem* (2008), *Hranice bezpečí* (2009), *Cena věrnosti* (2012), *Bůh blízký* (2012 – společně s Miloslavem Vlkem), *Záchranné lano* 2013 (spolu s dalšími autory), *Můj kamarád* (2013 – spolu se Sluníčkem) a *Bez růžových brýlí* (2014 – souhrn aktuálních výzkumů o mládeži).

Můj domov

Autoři Svatava Šimková – Sluníčko a Jiří Zajíc – Edy

Fotografie na obálce Svatava Šimková

Fotografie uvnitř archiv oddílu Volavky (5, 32), Jan Bičovský (71)

Grafická úprava a DTP Marek Bárta

Vydal

Junák – svaz skautů a skautek ČR

Tiskové a distribuční centrum

Senovážné nám. 24, 116 47 Praha 1

jako svou 276. publikaci

Praha 2015

Jazyková korektura Mirka Gajzlerová

Vytiskla tiskárna Polygraf, s.r.o.

Náklad 1500 ks

Vydání první

ISBN 978–80–7501–071–1

Můj domov

Můj domov je jednou z šesti oblastí, do kterých je skautský program pro děti ve stezkách a dalších výchovných nástrojích rozdělen. Tato knížka je poslední ze série šesti metodických příruček, které sledují stejné dělení a přinášejí náměty a rady pro tvorbu oddílového programu a plnění jednotlivých bodů skautské stezky.

Každý vedoucí si zde může najít, co potřebuje – trochu teorie (protože se znalostí obecných principů si můžeš programy vytvářet a přizpůsobovat s menším rizikem neúspěchu) i náměty na konkrétní a vyzkoušené programy (protože je škoda nevyužít zkušenosti druhých).

